МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
AKADEMIE HUSPOL (АКАДЕМІЯ ГУСПОЛ) (ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА)
UNIVERSITY OF PORTSMOUTH (GREAT BRITAIN)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ВІЛЬНЮС, ЛИТВА)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСИТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ (СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА)
ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»
(КИЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ)

«Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти» присвячена пам'яті В.П. Бахіна, В.К. Лисиченка, І.Я. Фрідмана

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

29 березня 2024 року
м. Ірпінь

УДК 343:343.1+343.9 (477) (063)
ББК 67.9(4Укр)311
Р31

Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти» присвячена пам'яті В.П. Бахіна, В.К. Лисиченка, І.Я. Фрідмана: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 29 березня 2024 р.) [Електронне видання у pdf-форматі] / уклад. Н.А. Сперкач; За заг.ред. Дідківської Г.В. Кафедра кримінального права та процесу. Навчально-науковий інститут права. Державний податковий університет, м. Ірпінь. 2024. 307 с.

Укладач: ***Сперкач Н.А.,*** кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету, науковий керівник гуртка «Юстиція «Justitia»»

За загальною редакцією ***Дідківської Г.В.***, завідувача кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету, доктора юридичних наук, професора

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету
(Протокол № 10 від 21 квітня 2024 року)
Рекомендовано до розміщення на офіційній сторінці кафедри на сайті Державного податкового університету Вченою радою Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету
(Протокол № 16 від 07 травня 2024 року)

Матеріали подані учасниками Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти» присвячена пам'яті В.П. Бахіна, В.К. Лисиченка, І.Я. Фрідмана» за наступними тематичними напрямками:

- *Кримінальна процесуальна та криміналістична діяльність в Україні*
- *Сучасний стан та розвиток кримінальної політики в Україні та тенденції розвитку вітчизняного кримінального права*
- *Імплементація європейських стандартів в систему кримінального права, кримінального процесу та криміналістики в Україні*

Матеріали подані та укладені у Збірнику в авторській редакції. За достовірність фактів, посилань, стилістичне та орфографічне оформлення поданих матеріалів, відповідальність несуть автори наукових тез та їх наукові керівники.

© Кафедра кримінального права та процесу, 2024

Вітальні слова для учасників конференції:

Dr. Branislav Hock – reader in economic crime and compliance University of Portsmouth (Great Britain)

Dear friends!

I confess, I am still not very used to appearing before you not as a participant, but as a greeter, but there are objective reasons for that. And in the second, I confess: it is not without envy that I review the program of the conference again and I am glad of the vastness of its scope - both thematically, chronologically, and geographically. I am convinced once again: the indomitability of tax officials who confidently established themselves in the research consciousness as a self-sufficient scientific community.

I am glad that the conference gathered so many participants from so many places. The second happiness was that, oh miracle! I did not forget my student education and the desire to study jurisprudence, namely criminal law sciences.

I wish you successful reports and heated discussions!

Доктор Браніслав Хок – викладач економічної злочинності Університету Портсмута (Велика Британія)

Дорогі друзі!

Зізнаюся, мені ще не дуже звично поставати перед вами не в якості учасника, а щодо надання вітальних слів, але на те є об’єктивні причини. І в другому зізнаюся: не без заздрості вкотре переглядаю програму конференції та радію розлогості її обхвату – і тематичного, і хронологічного, і географічного. Ще раз переконуюсь: незламності податківців які впевнено утвердили себе в дослідницькій свідомості як самодостатня наукова спільнота.

Радію, що конференція зібрала так багато своїх учасників. А також приємно, що я не забув своїх студентських років і бажання вивчати юриспруденцію, а саме кримінально- правові науки.

Бажаю вдалих доповідей та гарячих дискусій!

Josef Zatko - President of the European Institute of Continuing Education, Doctor of Law JUDr, Honorary Professor, LLM, MBA (Slovak Republic)

Dear participants of the annual international scientific and practical conference, which unites both scientists and cadets and students. In my introductory speech, I want to draw the attention of the participants to the development of scientific and cognitive activities in the process of training new generations of law enforcement officers to achieve success in their future work in light of the requirements for modern law enforcement activities. The authority of the state as a whole depends on how effectively the rights, freedoms and interests of citizens will be protected. Therefore, the current stage of development of the National Police of Ukraine, more than ever before, requires a decisive increase in the effectiveness of research work in the system of departmental science, which must necessarily be related to actual practical problems. I have great respect and pride for our authors, for you, friends. All of you are persistent enthusiasts, not indifferent to the acute problems of today, devoted to scientific research, and this is a guarantee of high-quality and fruitful both scientific and further practical activities. I hope that today's conference will contribute to the formation and improvement of scientific opinion on the improvement of criminal legislation, the development of new conceptual approaches in the fight against crime in all its latest manifestations.

Йозеф Затько – президент Європейського інституту безперервної освіти, доктор права JUDr, почесний професор, LLM, MBA (Словацька республіка)

Шановні учасники щорічної міжнародної науково-практичної конференції яка об’єднує як науковців так і курсантів та студентів. У своєму вступному слові я хочу привернути увагу учасників до розвитку науково-пізнавальної діяльності у процесі підготовки нових поколінь співробітників правоохоронних органів для досягнення успіхів у їх майбутній роботі у світлі вимог до сучасної правоохоронної діяльності. Від того, наскільки ефективно будуть захищатися права, свободи та інтереси громадян, залежить авторитет держави в цілому. Тому сучасний етап розвитку Національної поліції України, як ніколи раніше, потребує рішучого підвищення результативності науково-дослідної роботи в системі відомчої науки, яка обов’язково повинна бути пов’язана з актуальними практичними проблемами. Я з великою повагою і гордістю ставлюся до наших авторів, до вас, друзі. Всі ви є наполегливими ентузіастами, не байдужими до гострих проблем сьогодення, відданими науковому пошуку, а це є запорукою якісної та плодотворної як наукової, так і подальшої практичної діяльності. Сподіваюся, що сьогоднішня конференція сприятиме формуванню і вдосконаленню наукової думки удосконалення кримінального законодавства, виробленню нових концептуальних підходів у справі протидії злочинності в усіх її новітніх проявах.

I.M. Kopotun - Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Vice-Rector for International Relations of Akademie HUSPOL (Czech Republic)

The International Scientific Conference is already a traditional scientific forum, which annually gathers researchers from various academic centers of Ukraine, Europe and America, and which is organized by your department. The scientific research presented at your conferences resonates in modern political conditions, because it perfectly illustrates the desire to improve the criminal legislation to European standards for the development of legal science in Ukraine.

Currently, the problems related to the development of criminal legislation are burdened by war, and are also studied by individual researchers on different continents. Therefore, I am sure that your conference will become the platform where the latest scientific discoveries are presented and discussed and new knowledge is fostered. Sincere thanks to all the members of the Organizing Committee who prepared this conference, as well as partners - co-organizers and a speedy victory.

Копотун І.М. – д.ю.н., професор, заслужений юрист України, проректор з міжнародних зв'язків Akademie HUSPOL (Академії ГУСПОЛ) (Чеська Республіка)

Міжнародна наукова конференція – вже традиційний науковий форум, на який щорічно збирає дослідників з різних академічних осередків України, Європи та Америки який організовує ваша кафедра. Наукові дослідження що представлені на ваших конференціях резонують у сучасних політичних умовах, адже чудово ілюструє бажання вдосконалити кримінальне законодавство до європейських стандартів розвитку правової науки в Україні.

Нині проблематика, що стосується розвитку кримінального законодавства обтяжена війною, і також вивчається окремими дослідниками на різних континентах. Тому ваша конференція– впевнений – стане тим майданчиком, де презентують та дискутують найновіші наукові відкриття і плекають нове знання. Щира подяка всім членам Оргкомітету, які готували цю конференцію, а також партнерам – співорганізаторам і якнайшвидшої перемоги.

Liliana Tymchenko - Head of the Committee "Law, Political and Economic Sciences" European Humanities University (Vilnius, Lithuania)

Dear colleagues, dear participants of this glorious conference!

On behalf of our entire university community, I am pleased to welcome you to the international conference of the Department of Criminal Law and Criminal Procedure of the DPU. Your university, which laid the foundations of national education and science during the years of independent Ukraine, continues to maintain a high intellectual bar, remaining one of the state's leading institutions of higher education in science and education. This is a university that respects history and traditions very much, but is open to positive changes and the progress of transformations.

The war in your country forced the whole world to rally against the new reality. But the new reality brought us closer in a certain way. New technologies and the opportunity to meet like-minded people anywhere in the world have shortened the distance between us. We are glad that a circle of like-minded people, colleagues from the international scientific community and from various scientific studios met today and are ready to share their research, opinions on improving criminal legislation and confronting crime in modern conditions.

I wish all participants a successful, fruitful and enlightening conference.

Ліліана Тимченко – керівниця Комітету «Право, політичні і економічні науки» Європейський гуманітарний університет (Вільнюс, Литва)

Шановні колеги, дорогі учасники цієї славетної конференції!

Від імені усієї нашої університетської спільноти, рада Вас вітати на міжнародній конференції кафедри кримінального права та процесу ДПУ. Ваш університет, закладав підмурівки вітчизняної освіти і науки в роки незалежної України продовжує тримати високу інтелектуальну планку, залишаючись одним із передових закладів вищої освіти держави в науці та освіті. Це університет, котрий дуже шанує історію та традиції, проте відкритий до позитивних змін та поступу перетворень.

Війна у вашій державі змусила увесь світ згуртуватися проти нової реальності. Але нова реальність певним чином і зблизила нас. Нові технології та можливість зустріти однодумців, перебуваючи в будь-якій точці світу, скоротила відстань між нами. Ми раді, що коло однодумців, колег з міжнародної наукової спільноти та з різних наукових студій зустрілися сьогодні та готові ділитися своїми дослідженнями, думками щодо удосконалення кримінального законодавства та протистояти злочинності у сучасних умовах.

Я бажаю усім учасникам успішної, плідної та просвітницької конференції.

Тематичний напрямок конференції:
«Кримінальна процесуальна та криміналістична діяльність в Україні»

ВИКОРИСТАННЯ СЛІДІВ ВЗУТТЯ В РОЗСЛІДУВАННІ ТА РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Лазебний Анатолій Миколайович
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Актуальність даної теми набуває великого значення в сучасному світі завдяки розвитку технологій та змінам у суспільстві. Адже, використання слідів взуття є необхідним елементом сучасного кримінального розслідування, яке сприяє підвищенню ефективності правоохоронних органів та допомагає в боротьбі з різноманітними злочинами в умовах сучасного глобалізованого світу. Використання сучасних технологій, таких як аналіз даних, штучний інтелект та комп'ютерне моделювання, робить аналіз слідів взуття більш точним та ефективним. Впровадження автоматизованих систем сприяє швидкому обробленню великої кількості даних, що може бути вирішальним у розслідуванні різних злочинів.

Сліди взуття – це відбитки підошви взуття на різних поверхнях, що залишаються після пройденого шляху людиною. Вони можуть мати різну форму, розмір, глибину та характеристики зносу. Вони відіграють важливу роль в розслідуванні злочинів, допомагаючи правоохоронним органам встановлювати особу злочинця, визначати його маршрут руху[1].

У сліді взуття відображаються загальні ознаки підошви взуття: підметка, проміжна частина, підбор. Вимірювання сліду взуття включає: довжину сліду взуття по лінії від середини переднього краю носка до середини заднього краю підбора, довжину і ширину підметки, довжину і ширину проміжної частини; довжину і ширину підбора[2].

Також існують окремі ознаки сліду. До них належать особливості окремих частин сліду, дефекти рельєфної поверхні (протектора) підошви, позначення розміру, фірмового знака. Особливості ходьби або бігу особи, що відобразилися в слідах, можуть бути використані не тільки як самостійні ідентифікаційні ознаки, але і для вирішення інших питань. Так доріжка слідів ніг містить додаткові ознаки для ідентифікації особи за особливостями ступні або взуття. Вивчення доріжки слідів на місці події дозволяє отримати відомості про механізм події, про фізичні ознаки, статеву приналежність, про хворобливий або стомлений стан і про патології ходи людини, яка залишила сліди. У доріжці слідів можна виділити наступні елементи: лінія напрямку руху, лінія ходьби, права лінія кроку, ліва лінія кроку, довжина лівого кроку, довжина правого кроку, ширина розстановки ніг, кут розвороту лівої стопи,

кут розвороту правої стопи. Лінії напрямку руху вказує напрямок у якому відбувається переміщення людини при його ходьбі. Лінія ходьби являє собою, ламану лінію, що з'єднує центри відображень задніх зрізів підбора у слідах взуття. За даною лінією відбувається переміщення центру ваги тіла під час ходьби або бігу. Довжина кроку - це величина розмаху перенесеної вперед ноги. Визначають довжину кроку правої і лівої ноги, вона залежить від швидкості пересування людини, її зросту, віку, статі та інших характеристик. Ширина розстановки ніг є відстань, що визначає поперечне розміщення ніг людини при ходьбі або бігу. На ширину розстановки ніг також можуть справляти вантаж, перенесений особою, та її професія. Кут розвороту стопи відображає положення стопи правої і лівої ніг у момент їх зіткнення зі слідосприймаючою поверхнею. Кожній нозі властивий свій кут розвороту стопи. Він може бути: позитивним (носки стоп при ходьбі повернуті назовні), нульовим (коли осьові лінії слідів стоп паралельні лінії напрямку руху) і негативним (носки стоп при ходьбі повернені у середину)[2].

Сукупність зазначених ознак доріжки слідів взуття дозволяє зробити можливе судження про окремі характерні ознаки особи і тим самим виокремити її з числа підозрюваних осіб. Так, за вираженням названих вище ознак, взятих у сукупності, можна приблизно виявити і аналізувати інформацію за трьома напрямами:

1) щодо злочинця (стать, вік, зріст, професію, наявність спеціальної спортивної підготовки, функціональні особливості нижніх кінцівок, психічний і фізичний стан);

2) щодо взуття (тип, модель, розмір, особливості підошви, відображені в ній особливості експлуатації - зношеність набійки, тріщини);

3) щодо механізму вчиненого злочину в цілому або його частин (шляхи проникнення і відходу з місця події, переміщення по ньому, направлення пошуків, взаємодія при цьому з різними об'єктами, кількість людей). Всі ці відомості слідчий одержує під час огляду слідів на місці події за участю спеціаліста[4].

При збиранні таких слідів перевагу треба віддавати їх вилученню в натурі. Перед початком будь-яких маніпуляцій зі слідами, у всіх випадках, кожен з них має бути обов'язково сфотографований за правилами масштабної фотографії, а доріжка слідів - способом лінійної панорами зверху та перспективно - в напрямі руху[3].

Об'ємні сліди взуття копіюють шляхом виготовлення гіпсових зліпків. Для цього слід повинен бути підготовлений: з нього прибирають всі сторонні предмети (прутики, камінчики, недопалки тощо), що потрапили після слідового контакту. Залежно від стану ґрунту, на якому залишені сліди, застосовуються три способи виготовлення зліпків: заливний, насипний і комбінований. Вибір конкретного способу залежить як від слідосприймаючої поверхні, так і від погодних умов і пори року.

Для виготовлення зліпка ***заливним способом*** порошок гіпсу розводять у воді до консистенції сметани. Отриману масу заливають у слід шаром на 1/3

його глибини. Потім кладуть зміцнюючи каркас із дроту або іншого матеріалу, до якого кріпиться бирка, і виливають масу, що залишилася. Якщо слід не досить глибокий, його перед заливкою оточують валиком з навколишнього ґрунту або бордюром, виготовленим з картонної полоси. На бирку наноситься текст: місце вилучення сліду взуття, число, місяць, рік, підпис слідчого, понятих і спеціаліста. При ***насипному способі*** у слід через сито насипають шар сухого гіпсу товщиною 1-2 см, потім укладають каркас і засипають гіпсом до країв. Після цього гіпс зволожується за допомогою пульверизатора. Такий спосіб застосовуються, коли в сліді, що потребує вилученню є вода. При поєднанні насипного способу з наливним виходить ***комбінований спосіб,*** його рекомендують застосовувати при вилученні сліду взуття залишеного на снігу. На слід насипати тонкий порошок сухого гіпсу, а потім виливають гіпсовий розчин. У цьому випадку розчин має бути температури навколишнього повітря, а при дуже низькій температурі розчин гіпсу роблять на антифризі (суміш води зі спиртом). Також для вилучення такого сліду використовують й інший спосіб, коли слід у снігу заливають по паперовому жолобку розплавленою в обезжиреній жерстяній банці сіркою. Оскільки розплавлена сірка має властивість надзвичайно швидко кристалізуватися, вона не встигає передати снігові достатньо тепла та його танення. Зліпок, що утворюється після остаточного застигання сірки, відображає чітку морфологію поверхні низу взуття: найдрібніші деталі сліду, навіть структуру снігу, чого, звичайно, неможливо досягти за допомогою гіпсу. При застосуванні цього методу головним є вміння визначити момент, коли сірку потрібно заливати у слід: квапливість призводить до танення снігу, зволікання - до невідображення всіх деталей снігу. Сліди в пилу, цементі, борошні, тощо потребують попереднього закріплення. Для цього використовується 6-10% розчин перхлорвинила в ацетоні. Через пульверизатор розчин розбризкується над слідом і міцно пов’язує дрібні частинки основи, після чого у слід можна залити гіпсовий розчин. Або ж, навколо попередньо укріплених слідів поливають водою на відстані 50 мм, а потім використовують наливний спосіб виготовлення зліпків. Для фіксації слідів взуття використовується також ***силіконова паста*** "К". При литві зліпка в неї додається наповнювач білого або темного кольору залежно від забарвлення слідів, також доливають спеціальний каталізатор і ретельно перемішують. Отриманим компаундом заповнюють об’ємний слід, який при кімнатній температурі твердне приблизно через півгодини. У цій пасті реакція полімеризації не відбувається при температурі нижче 0°С. Крім зазначеної пасти використовуються і інші: "КЛСЕ-305", «Сіеласт», «СКТН» та ін. Також для виготовлення зліпків використовують парафін [6].

Об’ємні та забарвлені поверхневі сліди на місці події виявляються без усяких труднощів. Що ж стосується невидимих поверхневих слідів, то їх виявлення потребує певних зусиль. Сліди босих ніг у місцях їх ймовірного знаходження обробляються порошками за методикою роботи зі слідами рук.

Найефективнішим є ферит барія - порошок темно-коричневого кольору, що добре контрастує як зі світлими, так і з темними кольорами слідоносія [5].

Якщо ймовірний слід знаходиться на підлозі, яка покрита лаком або мастикою, для його виявлення можна використовувати шматок листової гуми, одна з поверхонь якого попередньо обробляється наждаком до появи тонкого шару ворсинок. Утворюється оксамитова поверхня, яку без зсувів прикладають до ділянки з можливим слідом, добре притискують, а потім відокремлюють від підлоги. На темному фоні добре відображаються контури, розміри і морфологічні особливості рельєфу підошви взуття. Вилучені сліди упаковуються з дотриманням вимог, що забезпечують їх збереження при транспортуванні [3].

Отже, у висновку можна сказати, що використання слідів взуття у сучасних кримінальних розслідуваннях є критично важливим елементом для досягнення успішного розкриття та протидії злочинам. Аналіз слідів взуття не лише допомагає в ідентифікації злочинців та встановленні їхньої причетності до правопорушень, але і стає важливим інструментом для реконструкції подій, попередження злочинів та забезпечення безпеки суспільства. З врахуванням сучасних технологій та інновацій, використання слідів взуття стає більш точним та ефективним, забезпечуючи правоохоронним органам засоби для вирішення складних завдань розслідування. Тому важливість цього елемента вивчення та використання слідів взуття в сучасному правоохоронному контексті несумнівна. Тільки завдяки цьому підходу можливо забезпечити ефективний відгук на виклики сучасного кримінального середовища та забезпечити правосуддя та безпеку громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Криміналістика : підруч. для студ. спец. вищих закладів освіти / кол. авторів: Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. / за ред. В. Ю. Шепітька. К., 2001. С. 15.

2. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алєксєєв та ін. К. : «Центр учбової літератури», 2015. –544 с

3. Сабадаш В. П. Криміналістика : навч. посіб./ В. П. Сабадаш, М. О. , М. О. Ларкін. К. : Центр учбової літератури , 2013. 228 с.

4. Скригонюк М.І. Криміналістика: Підручник. К.: Атіка, 2009. 496 с

5. Шеремет А.П. Криміналістика: Навчальний посібник. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги»», 2008. –440 с.

6. Янковий М.О., Ляш А.О., Абрамова В.М. Криміналістика: навч.посіб. для студентів ВНЗ. [Текст] / В.М.Абрамова, А.О. Ляш, М.О.Янковий – 2-е доповн. – Одеса: ОДУВС, 2009. 464 с.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ У ДОКАЗОВОМУ ПРОЦЕСІ ДАНИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Лисенко Володимир Васильович
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 307 КК України, є серйозною загрозою не лише для України, а й також для всього цивілізованого світу.

Складне становище з подоланням поширення наркотичних засобів пов'язано з багатьма факторами. Встановити факти збуту наркотичних засобів досить складно, оскільки правопорушники здійснюють злочинну діяльність приховано, використовують різноманітні механізми для усунення безпосереднього контакту при передачі наркотичних засобів («закладки»), електронні гаманці для оплати їх збуту тощо.

Центральне місце в протидії незаконному обігу наркотичних засобів (психотропних речовин) відіграє належна організація та здійснення оперативно-розшукової діяльності. Відповідно до положень п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], на підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, покладаються обов'язки вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин й умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень. Відповідно до положень зазначеного вище Закону (п. 7-1 ч. 1 ст. 8), з метою виявлення та фіксації діянь, передбачених, зокрема, ст.ст. 305, 307, 309, 311, 318, 321 Кримінального кодексу України, оперативним підрозділам надається право проводити операції з контрольованого вчинення відповідних діянь.

Відповідно до вимог п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України, матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам ст. 99 КПК України, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Аналіз судової практики свідчить про неоднакове ставлення судів до даних, які отримані в ході проведення оперативно-розшукових заходів із документування збуту наркотичних засобів (психотропних речовин). Здебільшого судами визнаються допустимими доказами дані, які отримані в ході проведення оперативно-розшукових заходів за процедурою, визначеною

КПК України для негласних слідчих (розшукових) дій та проведених відповідно до постанови прокурора чи ухвали слідчого судді [2-6].

Достатньо часто такі дані визнаються недопустимими доказами з різних причин та приймаються рішення про виправдування осіб, причетних до незаконного обігу наркотичних засобів (психотропних речовин). Найбільш поширеними причинами визнання доказів недопустимими є: проведення оперативної закупки без постанови прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину; проведення оперативної закупки на підставі постанови, складеної не уповноваженою особою; відсутність фототаблиці помічених грошей, що були використані в ході оперативної закупки; не були застосовані технічні засоби для фіксації збуту наркотичних засобів; відсутність протоколу вручення технічних засобів для фіксації збуту наркотичних засобів; вилучення наркотичних засобів у особи з істотним порушенням прав та свобод людини тощо [7-11].

Діяльність оперативних підрозділів у цьому напрямі має бути чітко спланованою і відповідним чином організованою. Для належної реалізації оперативної інформації в доказовий процес важливим є: визначення підрозділів правоохоронних органів та їх співробітників для організації документування та затримання правопорушників; визначення необхідних технічних засобів, які будуть використані в ході документування злочинної діяльності; залучення осіб (легендованих), які будуть брати участь у ході здійснення оперативної закупки наркотичних засобів (психотропних речовин); підготовка клопотань до слідчого судді щодо проведення оперативно-розшукових заходів (негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; аудіо-, відеоконтроль особи; аудіо-, відеоконтроль місця тощо) для документування змісту злочинної діяльності та отримання відповідних дозволів на їх проведення; залучення до проведення оперативної закупки наркотичних засобів (психотропних речовин) грошових коштів (видатків спеціального призначення) із фондів фінансового забезпечення діяльності правоохоронних органів; забезпечення проведення ходу документування необхідними транспортними та технічними засобами тощо.

Важливою складовою здійснення протидії незаконному обігу наркотичних засобів (психотропних речовин) є отримання первинної інформації про факти виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Здебільшого первинна інформація про факти незаконного обігу наркотичних засобів надходить за результатами конфіденційного співробітництва.

Значний обсяг інформації про факти збуту наркотичних засобів отримується за результатами моніторингу мережі Інтернет, соціальних мереж (форумів, на яких здійснюється розміщення реклами щодо реалізації наркотичних засобів; чат-ботів у месенджері «Телеграм» та ін., які здійснюють збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, шляхом розміщення реклами в мережі Інтернет) тощо. Правопорушники розміщують

інформацію про продаж наркотичних засобів також у місцях масового скупчень людей (громадські зупинки, навчальні заклади тощо. Вплив на діяльність із виявлення таких кримінальних правопорушень здійснює громадська думка (повідомлення в засобах масової інформації, зверненнях громадських організацій та окремих громадян тощо).

Нерідко факти незаконного обігу наркотичних засобів, зокрема й реалізації наркотичних засобів, встановлюються за результатами розслідування інших кримінальних правопорушень у зазначеній сфері чи щодо інших злочинів. У таких випадках є найбільш сприятливе становище щодо організації проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та збору доказів. Зазначена слідча ситуація дозволяє скоротити термін між моментом виявлення (встановлення) інформації та її реалізації (проведення обшуку, затримання осіб у ході реалізації наркотичних засобів, психотропних речовин тощо).

При всьому аналіз судової практики свідчить про окремі факти неналежної організації реалізації первинної інформації у таких випадках. Так факт виготовлення та реалізації психотропних речовин було встановлено в ході розслідування іншого кримінального правопорушення. Однак правоохоронці не скористалися цим, провели слідчі (розшукові) дії з порушенням встановленого КПК України порядку, що привело до визнання отриманих доказів недопустимими й ухвалення виправдувального вироку в частині виготовлення та збуту психотропних речовин [12].

Висновки. Проведений аналіз судової практики щодо документування оперативними підрозділами незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин і використання отриманих даних у доказовому процесі виявив низку недоліків щодо організації такої роботи. Такі недоліки стосуються, здебільшого: використання в ході оперативної закупки коштів приватних осіб; проведення декількох оперативних закупок наркотичних засобів, психотропних речовин в однієї особи без повідомлення про виявленні факти органам досудового розслідування, відповідно до вимог ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»; застосування до осіб, що були залучені до оперативної закупки наркотичних засобів та психотропних речовин легендованих даних без виконання вимог Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»; неналежний підбір осіб, які залучаються до участі в оперативних закупках наркотичних засобів та психотропних речовин; недотримання вимог КПК України щодо проведення оперативно-розшукових заходів відповідно до вимог проведення негласних слідчих (розшукових) дій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992. № 22, ст. 303. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text.

2. Вирок Київського районного суду м. Полтави від 17 березня 2020р. Справа №552/5651/19. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/88248720.

3. Вирок Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 27 вересня 2022 р. Справа № 159/4315/21. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/106459183.

4. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 4квітня 2023 р. Провадження № 1-кп/759/255/23. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/109990741

5. Вирок Сихівського районного суду м. Львова від 20 грудня 2022 р. Справа № 464/6889/21. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/107995855. (дата звернення 12.10.2023).

6. Вирок Старовижівського районного суду Волинської області від 7 вересня 2021 р. Справа № 168/567/20. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/99489361.

7. Вирок Ковпаківського районного суду міста Суми від 4 жовтня 2022 р. Справа № 592/7882/19. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/106589590.

8. Вирок Корецького районного суду Рівненської області від 9 квітня 2021 р. Справа № 563/1605/18. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/ Review/96157507. (дата звернення 19.10.2023).

9. Вирок Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 23 вересня 2023 р. Провадження № 1-кп/742/43/23. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/113704713. (дата звернення 10.12.2023).

10. Вирок Новомиколаївського районного суду Запорізької області від 10 березня 2023 р. Справа № 322/405/22. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/109461997. (дата звернення 10.12.2023).

11. Вирок Корецького районного суду Рівненської області від 17 вересня 2021 р. Справа № 557/1109/18. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/99689720. (дата звернення 29.10.2023).

12. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 8 лютого 2022 р. Справа № 404/3554/21. [Електронний ресурс] URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/103044512. (дата звернення 24.10.2023).

ПРАВОВА ЛЕГІТИМАЦІЯ БЕЗПЕКИ В ПРИКОРДОННИХ РАЙОНАХ ДЕРЖАВИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Нікітенко Олександр Іванович
доктор юридичних наук
заслужений юрист України
професор кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

В Україні діяльність правоохоронних органів врегульовано Конституцією України, утверджені принципи верховенства права, у всіх сферах суспільного життя, забезпечення законності, правопорядку, захисту суверенітету територіальної цілісності України, її економічної та інформаційної безпеки, прав і свобод людини та їх гарантії і законних інтересів юридичних осіб.

Правове регулювання забезпечення безпеки в прикордонних районах України правоохоронними органами є необхідною умовою дотримання прав і свобод людини, охорони суверенітету, територіальної цілісності та забезпечення правопорядку у державі.

Забезпечення безпеки в прикордонних районах України правоохоронними органами має свої особливості, що насамперед, залежить від характеру державних завдань та функцій у сфері забезпечення на прикордонних територіях України від внутрішніх та зовнішніх загроз [1].

Так, Закон України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” відносять органи: прокуратори, внутрішніх справ, служби безпеки, охорони державного кордону, державної пенітенціарної служби, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правоохоронні функції [2].

У теорії забезпечення безпеки прикордонних районах України присвячені дослідження вітчизняних науковців В. Б. Авер’янова, О. М. Бандурка, В. В. Галунька, І. П. Голосніченка, Р. А. Калюжного, В. К. Колпакова, А. М. Куліша, О. М. Музичука, О. І. Нікітенка та інших.

Європейський вибір громадян України актуалізував проблему реалізації ратифікованих угод і з країнами Європейського союзу та положення Європейської хартії у сфері забезпечення безпеки в прикордонних районах держави і здійснення реформаційних процесів у сфері правоохоронної діяльності в Україні[3].

Шляхом вдосконалення правової легітимації діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення безпеки в прикордонних районах України завдання правоохоронних органів демократичній правовій державі є забезпечення правового миру та внутрішньої безпеки, охорона державних органів від посягань на їхню діяльність з боку зовнішніх впливів,

а також захист людей при реалізації ними прав і свобод гарантованих Конституцією України.

Право виконує загальне та спеціальне превентивну функцію, яка реалізується при призначення заходів виховання та забезпечення безпеки на прикордонних територіях України.

Проблема демократичної легітимізації правоохоронної діяльності в умовах політичного плюралізму поліцейські органи (як правоохоронний орган) як і держава, керується принципом нейтралітету і поліція не має політичної функції.

Охорона правопорядку безпеки в прикордонних районах держави є тим завданням, як набуває нових вимірів через воєнну агресію з боку росії, тероризму у сфері торгівлі наркотиками, контрабанди та нелегальної міграції, тощо.

Термін “поліція” (від гр.-“potitela”) використовується в німецькій мові приблизно з другої половини XV ст., належить до тих понять політично-правової мови, які зазнали змін у своєму значенні відповідно до конституційно-правових та політичних перетворень у державі. До XVII ст. під “доброю поліцією” загалом розуміли належний порядок суспільного співжиття, і приблизно в середині XVIII ст. відбулося важливе організаційне перетворення у сфері управління.

Європейський кодекс поліцейської етики за Аристотелем, етика – це критична дисципліна, предметом якої є вивчення норм поведінки та етичних переконань.

Зміст законності складає три елементи: наявність у суспільстві та державі правового законодавства у сфері безпеки у прикордонних районах України, реалізація законів у діяльності посадових осіб державних і правоохоронних органів, громадських об’єднань, а також система індивідуального захисту з боку правоохоронних органів щодо забезпечення прав і свобод осіб та їх законних інтересів.

Безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Система безпеки в прикордонних районах України охоплює такі основні моменти: наукова теорію, правову доктрину, стратегію і тактику забезпечення національної безпеки, сукупність правоохоронної діяльності міжнародних, державних і громадських інститутів, які забезпечують безпеку держави. У прикордонних районах України забезпечення внутрішньої безпеки регулюються Конституцією України та її чинним законодавством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Внутрішня безпека в прикордонних районах України: монографія. О.І. Нікітенко Київ, 2020 р. 368 с.

2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 04.02.1984. *Відомості ВРУ 1994р.* №11ст. 2.

3. Про державну прикордонну службу України: Закон України. *Відомості ВРУ, 2003*, №27, ст.208.

4. Правова доктрини України: у 5 т.- Х.: Право, 2013. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція/ В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. с.692.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, введення воєнного стану на території України, викликало необхідність здійснити кроки по удосконаленню кримінального провадження шляхом його оптимізації в умовах воєнного стану.

До Кримінального процесуального кодексу України було внесено ряд змін, зокрема, Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» від 12 серпня 2014 р. № 1631-VII [2] та Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX [3], які удосконалили основні моменти порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Як зазначають науковці, з метою демонстрування векторів спрямованості законодавчих новел в частині регламентації особливостей режиму досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану, їх умовно можна поділити на такі групи: 1) норми, що звужують сферу судового контролю; 2) норми, що пролонгують строки в кримінальному проваджені; 3) норми, що забезпечують здійснення правосуддя при проведенні кримінального провадження [4].

Здійснюючи аналіз, наукових праць з даної тематики, можна відмітити, що суттєві зміни стосуються дотримання строків у кримінальних провадженнях та повноважень сторін кримінального процесу та взагалі можливості їх здійснення в умовах воєнного стану.

Зокрема, законом визначено, що за відсутності об‘єктивної можливості подальшого проведення досудового розслідування та його закінчення у вигляді направлення до суду з клопотанням або обвинувальним актом – строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється за

вмотивованою постановою прокурора. Строк досудового розслідування відновляється за відсутності підстав для зупинення.

Крім того, за відсутності об‘єктивної можливості виконання ряду окремих процесуальних дій у передбачені КПК України строки – такі процесуальні дії мають бути проведені у 15-денний термін після припинення чи скасування воєнного стану в країні [3].

З метою зберегти у складних воєнних умовах право на захист осіб, відносно яких проводять слідчі дії, законодавці зобов‘язали дізнавачів, слідчих та прокурорів в разі неможливості явки захисника – забезпечити його участь дистанційно за допомогою відео або аудіозв‘язку, що є суттєвою допомогою для обох сторін провадження в проведенні слідчих дій.

Є особливості і щодо внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань та особливостей проведення слідчих дій. Зокрема, в п.1 ч.1 статті 615 КПК України визначено, що у разі введення воєнного стану та якщо відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань - рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова, яка повинна містити відомості, передбачені ч.5 статті 214 цього Кодексу. У невідкладних випадках до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування може бути проведений огляд місця події (постанова приймається невідкладно після завершення огляду).

Відомості, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань, вносяться до нього за першої можливості, а процесуальні дії під час кримінального провадження фіксуються у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, якщо фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин. За відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксація здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій [1].

Розширено і повноваження керівника органу прокуратури. Відповідно до п.2 ч.1 статті 615 КПК України, якщо відсутня об’єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 КПК України, то такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором.

Рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді [1].

Також, заслуговує на увагу питання зупинення строків досудового розслідування. Згідно до п.3 ч.1 ст.615 КПК України, якщо відсутня

об’єктивна можливість подальшого проведення, закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності - строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється на підставі вмотивованої постанови прокурора з викладом відповідних обставин та підлягає поновленню, якщо підстави для зупинення перестали існувати. До зупинення досудового розслідування прокурор зобов’язаний вирішити питання про продовження строку тримання під вартою.

В даному контексті, слід звернутись і до ч.1 ст. 280 КПК України, яка була доповнена п.4, який визначає, що досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо наявні об’єктивні обставини, що унеможливлюють подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану [3].

Змін зазнали і ряд інших положень Кримінального процесуального кодексу України щодо кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Ефективність внесених змін, оцінка практики застосування, їх позитивні аспекти та недоліки можуть бути оцінені лише з часом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#text (дата звернення: 03.03.2024)

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції: Закон України від 12 серпня 2014 р. № 1631-vii. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1631-18#text (дата звернення: 03.03.2024)

3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квітня 2022 р. № 2201-ix. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#text (дата звернення: 03.03.2024)

4. Тищенко О.І., Власенко Д.Р., Гущин О.О. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану: законодавчі новації. Ю*ридичний науковий електронний журнал*. 2022. №5. с.546-548. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/131.pdf (дата звернення: 03.03.2024)

ПРАВОВИЙ СТАТУС КЕРІВНИКА ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Анохіна Яна Віталіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Гаврилюк Вікторія Сергіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

У теорії кримінального процесу дослідженню правового статусу керівника органу досудового розслідування (начальника слідчого відділу) присвячено чимало наукових праць. Але після набуття чинності КПК України 2012 р. правовий статус керівника органу досудового розслідування дещо змінився.

Призвела реформа кримінального процесуального законодавства і до змін у підзаконних та відомчих нормативно-правових актах, які регламентують окремі аспекти правового статусу названого учасника кримінального провадження. Зважаючи на це, питання дослідження правового статусу керівника органу досудового розслідування набуло неабиякої актуальності, що зумовлено потребою у виявленні недоліків його нормативно-правової регламентації та розробці пропозицій щодо їх усунення.

Керівник органу досудового розслідування - це начальник Головного слідчого управління, відділення органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань та його заступники, які діють у межах своїх повноважень.

Завдання керівника органу досудового розслідування полягає в тому, щоб організувати роботу очолюваного ним слідчого підрозділу зі всебічного, повного і об'єктивного досудового розслідування кожного кримінального правопорушення, підслідного цьому органу. Для виконання цього завдання його наділено необхідними повноваженнями [1, с. 46 – 49].

Основним напрямом діяльності керівника зазначеного органу є здійснення відомчого процесуального контролю, тобто його процесуальну функцію, змістом якої є забезпечення законності, обґрунтованості, повноти,

усебічності та об'єктивності кримінально-процесуальної діяльності підпорядкованих йому слідчих.

Саме тому ключовим чинником організації праці в колективах є особа управлінця – керівника органу досудового розслідування, який здійснює процесуальне керівництво діяльністю підлеглих та вживає заходів щодо повного й усебічного провадження досудового слідства.

Правовий статус керівника органу досудового розслідування є досить широким поняттям. Зокрема, він включає в себе як правове становище службової особи (керівника органу досудового розслідування та його заступників), відповідного правоохоронного органу (прокуратури, органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань), так і процесуальні повноваження цього учасника кримінального провадження.

Кожен із структурних елементів правового статусу керівника органу досудового розслідування регламентується окремими нормами вітчизняного законодавства та підзаконних нормативно-правових актів. В останньому випадку – залежно від його належності до певного правоохоронного органу та займаної посади [1, с. 70 – 90].

Основою правового статусу є права та обов'язки, що реалізуються завдяки зв'язкам між їх носіями – правовідносинам. Тому очевидно, що норми права та правовідносини загального (статусного) характеру, що виникають на їх основі, визначають правовий статус суб'єктів права.

До змісту правового статусу особи, крім її прав та обов'язків, включають такі елементи, як принципи служби; найменування службової особи та її місце в ієрархії посад; спеціальні звання; умови прийому на службу і порядок її проходження; функції, повноваження, правові форми й методи їх реалізації; службову дисципліну, заохочення і відповідальність; пільги, гарантії здійснення діяльності та компенсації тощо.

Згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади та їх посадові (службові) особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [2].

У ст. 9 КПК України зазначається, що під час кримінального провадження керівник органу досудового розслідування зобов'язаний неухильно додержуватися вимог Конституції України, кримінального процесуального законодавства і міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та вимог інших актів законодавства [3].

Таким чином, головним елементом правового статусу керівника органу досудового розслідування, що визначає його місце та призначення в системі правоохоронних органів, є права і обов'язки (повноваження), які вичерпно визначають межі можливої поведінки. Умовно ці повноваження можна поділити на організаційні, що регламентуються підзаконними нормативно-

правовими актами, та процесуальні, визначені кримінальним процесуальним законодавством України.

Відповідно до ст. 39 КПК України керівник органу досудового розслідування організовує досудове розслідування [3], але які саме елементи входять до складу його організаційної діяльності, не деталізується, оскільки це регламентується відомчими нормативно-правовими актами.

Науковці до змісту організаційної (адміністративно-управлінської) діяльності керівника органу досудового розслідування відносять широкий спектр функцій, до яких обов’язково входять аналіз, планування, організація, облік та контроль. У відомчих нормативно-правових актах прокуратури, органів внутрішніх справ, органів безпеки та органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, загалом визначені основні засади та окремі аспекти організаційних повноважень керівника органу досудового розслідування.

Утім, не існує єдиного нормативно-правового акта, який би повною мірою регулював усі складові управлінської діяльності керівника органу досудового розслідування. Норми, якими частково врегульована адміністративно-управлінська робота слідчих підрозділів, зазвичай розпорошені у різних наказах, положеннях, інструкціях та розпорядчих документах.

Однією із важливих складових організаційної діяльності керівника органу досудового розслідування є контроль. Начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу та відділення наділені контрольними функціями відносно очолюваних ними підрозділів.

Таким чином, визначено суб’єкти відомчого контролю у слідчих підрозділах, але залишається не врегульованим предмет контролю, перелік контрольних повноважень, порядок його здійснення, спосіб реалізації та документального оформлення.

Постає також питання, про який саме вид контролю йде мова, оскільки відомчий контроль в органах досудового розслідування може бути як процесуальним, так і організаційно-адміністративним.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що організаційні повноваження керівника органу досудового розслідування органічно пов'язані з процесуальними повноваженнями та у своїй сукупності є невід'ємною складовою його правового статусу.

Для належної організації досудового розслідування керівник слідчого підрозділу комплексно використовує усі надані йому для цього повноваження, як процесуального, так і організаційного характеру, з метою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень.

Організація досудового розслідування безпосередньо базується на сукупності взаємопов'язаних між собою структурних елементів управлінської діяльності керівника слідчого підрозділу, а саме аналізі, плануванні, організації, регулюванні, прогнозуванні та контролі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кисельов О. О. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах особливого періоду, надзвичайного та воєнного станів: дис. доктора юр. наук : 12.00.09 / Кисельов Олександр Олегович. Дніпро, 2022. 211 с.
2. Конституція України: ЗУ від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (редакція від 01.01.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/ 96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 15.03.2024)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *База даних Законодавство України / ВР України* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 15.03.2024)

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

Баладига Сергій Павлович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу, групи АП-21-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Ідея повернути військові суди, раніше вже виносилась на розгляд Верховної Ради України як законопроект у квітні 2015 року, але наприкінці законопроект зняли з розгляду. Однак, після повномасштабного вторгнення РФ на територію України в лютому 2022 року, ситуація в країні та обставини змінились, як і змінився підхід до питання впровадження військових судів, а тому це питання знову набирає своє актуальності [1 с. 35].

За даними правоохоронних органів, станом на кінець 2023 року, зареєстровано близько 115 894 справ, пов'язаних із військовою агресією та злочинами вчинений військовими РФ. Більшість цих злочинів відповідає трьом статтям Кримінального кодексу України: порушення законів та звичаїв війни, планування, підготовка або розв'язання та ведення агресивної війни, та пропаганда війни. Крім того, правоохоронні органи зареєстрували понад 15 800 злочинів іншої категорії, таких як посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, державна зрада, колабораційна діяльність, пособництво державі-агресору, диверсія та інші.

Загалом, через продовження воєнних дій на території України, кількість кримінальних проваджень зростає, відповідно зростає кількість осіб, обвинувачених у вчиненні злочинів та передача справ до суду.

Тисячі із цих справ вже були передані до судів, але лише сотні з них розглянуті і судом винесено вирок. Ураховуючи національну безпеку, доступ до судових рішень у цих категоріях справ було обмежено, і в Єдиному реєстрі судових рішень доступні лише узагальнені версії, які не включають аналіз фактів і правову оцінку.

Як відомо, кримінальні провадження щодо вчинення воєнного злочину спершу розслідують слідчі Державного бюро розслідувань (далі - ДБР), а потім рішення по ним ухвалюють суди загальної юрисдикції – у першій інстанції це ті ж самі районні суди за місцем скоєння злочину і розглядають їх зазвичай судді, які взагалі не обізнані з особливостями виконання військового обов'язку.

Підстав для відновлення військових судів достатньо, до того ж це є нагальною потребою держави. Окрім розуміння військової справи при розгляді судових справ по військовим злочинам та правопорушенням важлива оперативність, особливо в умовах воєнного стану.

Суддям, що працюють в судах загальної юрисдикції, складно швидко розглянути справу, оскільки вони не знайомі зі специфікою усіх обставин, які виконують важливу роль для її розгляду, та спеціальними нормативними актами, зокрема дисциплінарним та бойовим статутами, з якими вони раніше ніколи не стикалися. До того ж, через свою завантаженість та недосконаліть законодавства, суди загальної юрисдикції ніколи не відрізнялися оперативністю.

Варто згадати хоча б розгляд будь-якої резонансної справи, яка була у всіх на устах певний час, однак вироки судді виносили за 2-3 роки після першого судового засідання.

Якщо швидкість розгляду для загальнокримінальних злочинів не є критичною для держави, то для військових злочинів, особливо під час війни коли від цього може залежати боєздатність військової частини чи бойовий дух особового складу термін розгляду судової справи має важливе значення.

Лише маючи певний обсяг знань і навичок з міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права та права прав людини, суддя зможе зрозуміти обставини справи й ухвалити оптимальне судове рішення.

Суддя спеціалізованого воєнного суду матиме відповідну компетенцію, постійно розвиватиметься і буде підвищувати кваліфікацію саме в цій складній галузі права. А суддівський корпус загалом працюватиме в напрямі сталості національної судової практики та правової визначеності, що набагато легше зробити в межах однієї судової установи [2 с. 77].

Висока професійна компетентність суддів спеціалізованого суду сприятиме швидкому та ефективному розгляду справ. З огляду на суспільний запит на справедливість цей чинник дуже важливий.

Таким чином, цивільні судді не можуть ефективно та швидко розглянути справу, так як вони не знайомі з специфікою всіх обставин, які виконують важливу роль для її розгляду – а, отже, розгляд справи затягується.

Більшість військових злочинів це справи, які пов'язані з військовою таємницею. Документи із грифами секретності не можна просто так принести до суду та знайомитись із ними у своєму кабінеті, для цього необхідне спеціальне приміщення, якими не обладнано наразі суди першої інстанції.

Військові суди є невід'ємною частиною системи захисту прав та законних інтересів військовослужбовців у багатьох розвинених країнах світу та Європи. Вони сприятимуть судовому захисту прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану, кращому застосуванню гарантій справедливого судового розгляду, соціальній стабільності та режиму законності у державі, що мають реалізовуватися винятково засобами правового характеру [3].

До повноважень спеціалізованого воєнного суду доцільно віднести здійснення правосуддя щодо кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XX КК України (проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку); кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XIX КК України (проти встановленого порядку несення військової служби); здійснення судового контролю щодо дотримання прав військовополонених, у тому числі пов’язаних з обміном військовополонених; стягнення російських активів та відшкодування завданої шкоди в порядку цивільного судочинства тощо [4].

В Україні існує позитивний приклад створення Вищого антикорупційного суду, який успішно розпочав свою роботу у 2019 році. Новітні підходи, застосовані до формування суддівського корпусу, апарату суду та організації його діяльності, на мій погляд, вдалі [5]. Таким чином, механізм створення нової судової установи з відповідною спеціалізацією в нашій країні вже відпрацьований, перевірений і може використовуватися в майбутньому.

Отже, створення в Україні спеціалізованого воєнного суду це навіть не про зручність або покращення теперішньої ситуації, а історичну необхідність і вимоги сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матіос А. Реформування правоохоронних органів у воєнній сфері та відновлення системи військових судів як нагальна потреба сьогодення. *Вісник прокуратури. 2016. № 8.* С. 35

2. Батюк О.В., Дмитрів С. О. До питання організації розслідування злочинів. *Соціально-правові студії. 2021. Випуск 3 (13).* С. 77–87.

3. Без військових судів потрібного рівня ефективності правосуддя у військових формуваннях не досягти. URL: http://yurgazeta.com/interview/-bez-viyskovih-sudiv-potribnogo-rivnya-efektivnosti-pravosuddya-uviyskovih-formuvannyah-ne-dosyagti.html (дата звернення 10.02.2024)

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення 10.02.2024).

5. Левченко І. Третій рік війни. А судді хто? URL: http://cacds.org.ua/ru/safe/theme/914 (дата звернення 10.02.2024).

СПОСОБИ ВІДШКОДУВАННЯ (КОМПЕНСАЦІЇ) ШКОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОМПРОМІС

Біленко Анастасія Іванівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Самгородська Софія Володимирівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

З сучасної точки зору відшкодування матеріальної або моральної шкоди є невід'ємною частиною захисту прав та свобод людини і питання щодо вдосконалення механізмів її реалізації часто постає при розробці правових норм у будь-якій галузі права, зокрема у кримінальній процесуальній. Наразі у кримінальному процесі існує декілька способів, які направлені на досягнення справедливості у відносинах відшкодування шкоди потерпілому та має на меті захистити права особи, інтереси якої було порушено. Проте розглядаючи дані засоби виникають питання їх доцільності, ефективності, чи повно вони задовольняють вимоги потерпілого та чи може відшкодування шкоди бути основною умовою для досягнення компромісу між сторонами кримінального процесу. Тому метою роботи є аналіз переваг та недоліків найпоширенішого способу відшкодування (компенсації) шкоди потерпілому та розгляд ефективності реалізації та суті застосування кримінального процесуального компромісу для вирішення спору між сторонами кримінального провадження.

У загальному розумінні шкода є негативним наслідком, який спричинений порушенням особистих немайнових та майнових прав фізичної або юридичної особи, у вигляді кримінального правопорушення, яке й виступає посяганням на вищесказане. Проте, маючи загальне розуміння поняття "шкоди", піднімається питання його конкретного визначення та відображення суті у Кримінальному процесуальному кодексі України або Цивільному кодексі України так як в теорії кримінального процесу використовуються дві згадані галузі. Ні в одному з нормативно-правових актів не закріплено точного визначення терміну "шкода", через що ні законодавець, ні правник не мають чіткого трактування поняття, яке використовують у

конструкції норм, хоча сам інститут відшкодування шкоди є важливим елементом будь-якого процесу різних галузей права [8, с. 159].

Втім ст. 127 КПК визначає та закріплює три способи відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням: добровільне відшкодування шкоди потерпілому внаслідок кримінального правопорушення на будь-які стадії кримінального провадження; подання цивільного позову потерпілим; компенсування шкоди за рахунок Державного бюджету України [5].

Одним із найпоширеніших способів відшкодування шкоди у кримінальному процесі є подання цивільного позову, який виступає важливим інструментом захисту особистих немайнових та матеріальних прав, порушених внаслідок вчинення злочину чи іншого суспільно небезпечного діяння [4, с. 417]. За визначенням О. В. Крикунова, цивільний позов виступає як "основний кримінально-процесуальний засіб захисту у суді особистих немайнових прав". Натомість П. Л. Слободянюк розглядає цивільний позов як вимогу особи, якій завдано матеріальну шкоду через вчинення злочину. Це визначення підкреслює поєднання матеріальної та процесуальної сторін позову [2, с. 58-59].

Розглядаючи зазначені трактування, доходимо до висновку, що мета цивільного позову полягає в компенсації завданої шкоди та захисті прав потерпілого. Дослідження у свою чергу відображають, що цей спосіб спрямований на забезпечення оперативності та розумності розгляду питань відшкодування шкоди, а його особливості визначаються контекстом кримінального провадження [6, с. 468].

До переваг цивільного позову в кримінальному судочинстві варто віднести відновлення майнових прав потерпілого та уникнення суперечливих рішень, звільнення від необхідності подвійного участі в судовому розгляді для підсудних та потерпілих, а також допомогу для правильної кваліфікації злочинних дій [3, с. 253]. За даними аналізу стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2022 році кількість цивільних позовів, що було заявлені у кримінальному провадженні, становила 5,8 тис. [9,2 тис.] [1, с. 17].

Проте досі наявні проблеми щодо застосування цивільного позову в кримінальному процесі. Наприклад, те, що форма та зміст позову часто не відповідають вимогам цивільного законодавства, що може призвести до помилок при оформленні позовної заяви. Або ж існує досить значний недолік, який проявляється у правовій невизначеності в законодавстві щодо питання забезпечення цивільного позову та своєчасного накладення арешту на майно у межах застосування забезпечення кримінального провадження. Проблема заключається в конструкції ст. 170, через яку виникає декілька питань, на які немає конкретної відповіді: чи вправі слідчий накладати арешт на майно підозрюваного для забезпечення цивільного позову у випадку, якщо він ще не є заявленим; чи має право слідчий накладати арешт на майно з власної ініціативи, якщо сам цивільний позов не заявлений, проте розуміє, що шкода,

завдана кримінальним правопорушенням, має бути відшкодована тощо [4, с. 417-418].

Варто приділити увагу одному із способів вирішення спору про відшкодування шкоди у кримінальному процесі, який на сьогоднішній день активно застосовується на практиці та має позитивний вплив на процес та ефективність врегулювання правових конфліктів [8, с. 158]. Якщо розглядати компроміс суто з точки зору кримінального процесу, то варто зазначити, що закріплення у Кримінальному процесуальному кодексі немає, тому варто звертатись до літературних джерел. У літературі міститься багато визначень терміну "компроміс", тому що він виступає поняттям у соціологічному, політичному або соціально-психологічному аспектах, а сам за своєю суттю є інструментом, яким можна досягти поставленої мети у конфліктних ситуаціях з мінімальними втратами [7, с. 281].

Цікавим тлумаченням терміну може бути від В. С. Кузьмічова та Є. О. Куртої, які визначають компроміс як угоду між учасниками досудового слідства на підставі взаємних поступок, яка укладається відповідно порядку, який визначений у кримінальних та кримінальних процесуальних нормах законодавства, встановлений морально-етичними правилами з використанням криміналістичних прийомів для розв'язання завдань кримінального судочинства. Компроміс у такому випадку має роль засобу, який розширює коло прав та свобод учасників кримінального судочинства, завдяки взаємним поступкам. У ситуації, де обвинувачений звільняється від кримінальної відповідальності на підставі примирення з потерпілим або у зв'язку з дійовим каяттям, кожна сторона поступається одна одній. Обвинувачений має можливість виправитися без застосування кримінального примусу шляхом відшкодування шкоди, а потерпілий у свою чергу отримує відшкодовані збитки [7, с. 282].

Згідно статистичних даних застосування компромісу при вирішенні спору між сторонами у кримінальному провадженні підтверджується, що з 12 листопада по 31 грудня 2012 року на підставі угод було ухвалено 58 вироків. Проте кількість цих вироків почала збільшуватися і у 2022 році апеляційними та загальними судами було розглянуто 113 263 таких кримінальних проваджень, з яких близько чотирьох тисяч завершилися вироками на основі угоди про визнання вини, а більше восьми тисяч - на основі укладення угоди про примирення [8, с. 158].

Вищенаведене підтверджує факт позитивного впливу компромісу на процес вирішення та регулювання правових спорів і відповідно кримінальний процесуальний компроміс виступає як один із інструментів вирішення кримінального судочинства [7, с. 281]. Можна запропонувати думку про те, що компроміс являється характерною ознакою добровільного примирення, яке закріплене як спосіб відшкодування шкоди потерпілому в Кримінальному процесуальному кодексі.

Отже, цивільний позов хоча і є найпоширенішим при вирішенні питання відшкодування збитків та має важливу роль при вирішенні спорів між

сторонами кримінального провадження, проте кримінальний процесуальний компроміс починає зустрічатися частіше відповідно статистичних даних. Даний інструмент дозволяє укласти угоду між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим для досягнення захисту прав та інтересів на підставі взаємних поступках, що дозволяє дійти висновку про доцільність його закріплення та розвитку в кримінальному процесі як окремого способу. А цивільний позов варто і надалі удосконалювати, адже він також є ефективним способом вирішення спору в кримінальному процесі, яка підтверджена часом та практикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2022 році. URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_zdisn_pravos_2022.pdf

2. Вітрук О.В. Поняття цивільного позову у кримінальному провадженні. Актуальні питання юридичної науки та практики. Київ, 2020. С.57-61.

3. Ільченко О. В. Корощенко К. Р. Актуальні питання щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок вчинення кримінального правопорушення. *Молодий вчений. 2021. №4.* С. 252-255.

4. Капліна О. В. Гетьман Г. М. Проблеми реалізації норм кримінального процесуального законодавства щодо відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6.* С. 416-422.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.05.2012 р. 4651-VI : станом на 8 жовт. 2023 р.

6. Оганісян Ц. В. Проблеми доведення моральної шкоди за законодавством України. *Юридична наука. 2020. № 1.* С. 465-472.

7. Сіроткіна М. В. Поняття та зміст правового компромісу у кримінальному процесі : концептуальні підходи. *Часопис Київського університету права. 2023. № 3.* С. 280-284.

8. Єна І. В. Алімов К. О. Відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням як умова реалізації кримінального процесуального компромісу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: право. 2023. № 76.* С. 156-160.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Білінська Юлія Олегівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Вважається, що серед найбільш незахищених верств населення є неповнолітні. Ті, що відбувають покарання, визначаються як особлива соціальна група з характерними для неї специфічними ознаками. Неповнолітні – це категорія, яка передбачена в міжнародних стандартах як група «вразливих засуджених». Такий чинник, як вікові психологічні властивості особистості зазначеної категорії засуджених, викликає необхідність суттєвого пом'якшення умов відбування ними покарання порівняно із дорослими особами.

Ці особливості знаходять своє відображення у більш м'якому режимі, застосуванні додаткових видів заохочень, обмеженні видів стягнень, превалюванні виховної роботи, а також широкому застосуванні методів розвитку з боку корисної ініціативи. Одним із завдань кримінально-виконавчого законодавства України є регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, у виді позбавлення волі на певний строк і у виді довічного позбавлення волі.

Така категорія засуджених, як неповнолітні визначають особливість регулювання виконання і відбування кримінальних покарань. Правовими наслідками вчинення злочину неповнолітніми є: засудження неповнолітнього; примусове його поміщення у спеціальну виховну колонію; позбавлення волі на певний строк; обмеження неповнолітнього у власних правах (обирати рід занять, місце проживання, користуватися житлом та іншим майном) тощо.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) містить окремий розділ (XV), присвячений особливостям кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, норми якого повинні сприяти врахуванню вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення.

Відповідно до частини першої статті 2 КК України єдиною та достатньою підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України [1].

Особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за те саме кримінальне правопорушення більше одного разу.

Розділ XV КК України передбачає особливі, менш суворі, більш гуманні умови кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення порівняно з дорослими злочинцями, а саме:

- за певних умов допускається можливість звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням до нього примусових заходів виховного характеру;
- скорочено види покарань та обмежено строки і розмір встановлених покарань порівняно зі строками і розмірами покарань до дорослих злочинців;
- визначено умови, за яких можливим є звільнення неповнолітніх від відбування покарання із застосуванням до них примусових заходів виховного характеру;
- передбачено більш м’які вимоги (умови) для звільнення від кримінального покарання;
- встановлено більш короткі строки (порівняно зі строками для повнолітніх злочинців) щодо давності притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності та виконання обвинувального вироку і щодо погашення і зняття судимості з неповнолітніх злочинців.

Чинним законодавством передбачено звільнення неповнолітньої особи від кримінальної відповідальності та від кримінального покарання. Неповнолітній, що вчинив кримінальне правопорушення автоматично стає суб’єктом кримінального правопорушення. Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося 16 років. Однак, за вчинення окремих видів злочинів до кримінальної відповідальності притягуються неповнолітні особи у віці від 14 до 16 років.

Частиною 2 статті 22 Кримінального кодексу України передбачено вичерпний перелік кримінальних правопорушень за які несуть кримінальну відповідальність особи, які вчинили кримінальне правопорушення у віці від 14 до 16 років: [1]

- умисне вбивство;
- умисне тяжке тілесне ушкодження;
- умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження;
- диверсію;
- бандитизм;
- терористичний акт;
- захоплення заручників;
- зґвалтування;
- та інші.

Кримінальним кодексом України передбачені визначені види відповідальності, які несуть неповнолітні за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч.2 ст.22 ККУ.

Основні:

1. штраф – застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення (ст. 99);
2. громадські роботи – можуть бути призначені неповнолітньому у віці від 16 до 18 років на строк від тридцяти до ста двадцяти годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час (ч.1 ст. 100);
3. виправні роботи – можуть бути призначені неповнолітньому в віці від 16 до 18 років за місцем роботи на строк від двох місяців до одного року (ч.2 ст. 100);
4. арешт – полягає у триманні неповнолітнього, який на момент постановлення вироку досяг шістнадцяти років, в умовах, ізоляції в спеціально пристосованих установах на строк від п’ятнадцяти до сорока п’яти діб (стаття 101 КК України);
5. позбавлення волі на певний строк особам, які не досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку, не може бути призначене на строк більше десяти років, в за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини – не більше п’ятнадцяти років (стаття 102 КК України);

Додаткові:

1. штраф;
2. позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Варто зауважити, що матеріальні збитки, завдані неповнолітнім правопорушником відшкодовуються за рахунок його батьків (якщо в самого неповнолітнього немає доходів). Неповнолітній, що вчинив кримінальне правопорушення, може бути звільнений від кримінальної відповідальності та від відбування кримінального покарання у випадках передбачених Кримінальним кодексом України (ст.45-48, ст. 49, ст.106, ст.109-114-2, ст. ст.437-439, ст. 151-2, 156-1, 301-1-303, ст.104, ст. 75-78, ст. 105, ст.107).

У чинному законодавстві визначено, що єдиним видом установ виконання покарань, в яких відбувають покарання у виді позбавлення волі засуджені неповнолітні, є виховні колонії. При цьому в таких установах відбувають покарання лише особи, які не досягли 18-річного віку на момент вступу вироку в законну силу.

Особи, які вчинили злочин у неповнолітньому віці і до набрання вироком законної сили досягли повноліття, направляються до виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання. На засуджених, які тримаються в установах зазначеного виду, поширюються певні правила окремого тримання, визначені у ст. 92 КК України.

Так, у різних установах відбувають покарання засуджені вперше та ті, хто раніше відбували покарання в місцях позбавлення волі, а також жінки та чоловіки. У різних виховних колоніях відбувають покарання засуджені за одним вироком суду. Окреме тримання інших категорій (зокрема засуджених за злочини, вчинені з необережності) діючим законодавством не передбачено [2, с. 222].

У виховних колоніях засуджені можуть витрачати на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші, зароблені в колонії, в сумі до ста відсотків мінімального розміру заробітної плати. Як захід заохочення їм може бути дозволено додатково витрачати на місяць гроші в сумі шістдесяти відсотків мінімального розміру заробітної плати. Засуджені, які під час відбування покарання проявили сумлінну поведінку і ставлення до праці та навчання, після відбуття не менше однієї четвертої частини строку покарання мають право на поліпшення умов тримання.

У виховних колоніях засуджені можуть отримувати протягом року дев'ять посилок (передач) і чотири бандеролі, а в порядку заохочення їм може бути додатково дозволено отримання трьох посилок (передач) та чотирьох бандеролей протягом року. Засуджені мають право протягом року на дванадцять короткострокових (з родичами та іншими особами) та чотири тривалі побачення (тільки з близькими родичами). Контроль за змістом бесіди під час побачень здійснюється адміністрацією установи.

Як міру заохочення може бути дозволено додатково одержувати один раз на три місяці короткострокове побачення, що за постановою начальника виховної колонії може проходити за межами виховної колонії. Ст. 143 КВК України передбачає наступні підстави для поліпшення умов тримання засуджених неповнолітніх: [3]

а) відбуття однієї четвертої строку покарання;

б) сумлінна поведінка і ставлення до праці та навчання.

Але варто зауважити, що Закон не містить категоричної вказівки про обов′язковість такого поліпшення, підкреслюючи тим самим, що позитивне вирішення цього питання є правом, а не обов′язком адміністрації колонії. У зв′язку з цим на адміністрацію колонії покладено відповідальність за правильну оцінку поведінки засудженого та його ставлення до праці й навчання. У таких випадках є не припустимим формальний підхід, навпаки існує потреба у всебічному обліку об′єктивних даних, що в сукупності характеризують поведінку засудженого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 19.03.2024)

2. Назимко, Єгор Сергійович. "Інститут покарання неповнолітніх у кримінальному праві України." (2016). С. 222

3. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 1129. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text (дата звернення: 19.03.2024)

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ АДВОКАТА У ПІДГОТОВЧОМУ СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Бовнегра Ірина Василівна
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Макаров Марк Анатолійович
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

Дослідження процесуальної діяльності адвоката у підготовчому судовому провадженні, як і формування його правової позиції на цьому етапі кримінальної процесуальної діяльності, доцільно здійснювати у контексті тих процесуальних рішень, які можуть бути ухвалені судом у цій стадії кримінального провадження. Останні, своєю чергою, залежать від виду процесуального документа, який надійшов від прокурора до суду, і який є приводом до здійснення власне підготовчого судового провадження у кримінальному процесі.

Відповідно до ч. 1 ст. 314 КПК України приводом до призначення підготовчого судового засідання є отримання судом обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності. А за його результатами суд відповідно до ч. 3 ст. 314 КПК України має право прийняти такі рішення: 1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 468–475 КПК України; 2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 5–8, 10 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК України; 3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України; 4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження; 5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Під час підготовчого судового засідання суд також може доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь (п. 6 ч. 3, ч. 5 ст. 314 КПК України), обрати, змінити, продовжити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого (ч. 3 ст. 315 КПК України), при призначенні судового розгляду суд проводить підготовку до судового розгляду, вчиняючи необхідні дії (ч.ч. 1, 2 ст. 315 КПК України).

Загальний аналіз правових положень, що регламентують порядок здійснення підготовчого судового провадження, засвідчує, що переважна частина рішень, які приймаються судом в цій стадії кримінального провадження, формуються в умовах оцінки відповідних доказів, обставин і приймаються судом за внутрішнім переконанням.

Таким чином, процесуальна діяльність адвоката в контексті рішень, що приймаються судом у підготовчому судовому засіданні, спрямовується на застосування відповідних юридичних технологій з метою формування внутрішнього переконання суду для прийняття того чи іншого процесуального рішення.

Загалом серед універсальних юридичних технологій адвокатської діяльності, що розглядаються у юридичній літературі, у цьому зв’язку можна назвати: технологію юридичної аргументації, технологію проведення консультаційної роботи, технологію встановлення фактичних обставин та юридичної кваліфікації юридичної справи адвокатом, технологію створення письмових правових актів у адвокатській діяльності, технологію підготовки та викладу адвокатом судової промови, технології стратегічного та тактичного планування [1, с. 113].

Саме у процесі та в результаті застосування адвокатом указаних юридичних технологій і формується його правова позиція, яка є відображенням заснованого на всебічному аналізі правового матеріалу та фактичних обставин справи вибору адвокатом спільно з клієнтом форми і способу захисту прав і законних інтересів останнього.

Доволі часто правову позицію адвоката (захисника) у кримінальному процесі визначають як версію, обґрунтоване припущення адвоката (захисника) про певні факти (групу фактів), що мають значення для вирішення кримінального провадження в цілях захисту прав і законних інтересів клієнта (підзахисного).

Так, наприклад, Г.І. Лис визначає позицію захисника як його погляд на вину та відповідальність підзахисного, який він відстоює всіма не забороненими законом засобами та способами. Позиція захисника, на погляд автора, визначає лінію захисту в конкретній справі, ставлення захисника до основних правових та етичних питань кримінального процесу [2, с. 73].

О.В. Дудко під позицією захисника у кримінальному провадженні пропонує розуміти версію захисту щодо події кримінального правопорушення та участі у ньому підзахисного, засновану на фактичних обставинах кримінального провадження і позиції підзахисного [3, с. 351].

Водночас, на наш погляд, правова позиція адвоката, особливо у підготовчому судовому провадженні, має бути не просто версією, припущенням про фактичні обставини кримінального провадження, а обґрунтованим перед судом твердженням щодо змісту та правової оцінки таких обставин, заснованим на відповідному наборі аргументів, представлених у межах та за результатами належно обраної адвокатом тактики і стратегії.

Такий підхід не тільки відображає дію засади змагальності сторін, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України (ч. 1 ст. 22 КПК України), враховує особливість стадії підготовчого судового провадження, в якій у режимі змагальності сторін відбувається дослідження доказів судом, вирішення відповідних клопотань, в результаті чого кримінальний процес узагалі може не перейти у наступну стадію (стадію судового розгляду), а кримінальне провадження вирішено по суті, а й забезпечує відповідне співвідношення правової позиції адвоката (захисника) із обвинуваченням, що визначається як твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому КПК України (п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України).

На наш погляд, правову позицію як твердження, а не як версію, припущення захищає і Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», встановлюючи заборону на внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі (п. 10 ч. 1 ст. 23), втручання у правову позицію адвоката (п. 11 ч. 1 ст. 23), притягнення адвоката до відповідальності за його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта (п. 15 ч. 1 ст. 23) [4].

Правова позиція адвоката має бути реальною, тобто обґрунтованою тими фактами та відомостями, якими володіє адвокат. При цьому, на відміну від обвинувачення, правова позиція адвоката може ґрунтуватись не тільки на матеріалах кримінального провадження, а й на відомостях, одержаних в результаті позапроцесуальної діяльності адвоката.

Правова позиція адвоката як обґрунтоване твердження тісно пов’язана з тими діями і рішеннями, що ним здійснюються в інтересах клієнта (підзахисного).

Не випадково, Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 21.12.2017 № 4125/5, визначають незалежність адвоката у межах міжнародних правових актів і законодавства України, з урахуванням узгодженої правової позиції із клієнтом, в обранні правової позиції саме для здійснення активного та розумного захисту прав, свобод та законних інтересів всіма не забороненими законом способами [5].

Вибір правової позиції – фактична основа процесуальної діяльності адвоката, адже саме з нею на кожному етапі провадження повинні узгоджуватись подальші дії і рішення адвоката, а також його клієнта (підзахисного).

Таким чином, правова позиція адвоката загалом може бути представлена як комплексне поняття, що охоплює не тільки безпосередньо ставлення адвоката до фактичних обставин, позицій інших учасників кримінального провадження та надану ним правову оцінку, що відображаються у його обґрунтованому твердженні перед судом чи іншими уповноваженими суб'єктами, а й комплекс дій і рішень, як процесуального, так і тактичного характеру, що здійснюються адвокатом в інтересах клієнта.

Формування правової позиції та її погодження з клієнтом є доволі складним етапом процесуальної діяльності адвоката, що має певну специфіку в стадії підготовчого судового провадження.

Специфіка формування правової позиції адвоката на цьому етапі кримінальної процесуальної діяльності обумовлюється особливостями самої стадії підготовчого судового провадження, а також відповідних процесуальних повноважень адвоката.

Так, оскільки право на ознайомлення з усіма матеріалами досудового розслідування виникає у адвоката-захисника тільки після завершення досудового розслідування (ч. 1 ст. 290 КПК України), цілком логічним є висновок про те, що його правова позиція повною мірою може бути сформована не раніше цього моменту.

При цьому, звертає на себе увагу той факт, що право адвоката-представника потерпілого положеннями ст. 290 КПК України взагалі не передбачено.

Згідно з ч. 7 ст. 290 КПК України про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів прокурор або слідчий за його дорученням повідомляє потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, після чого останній має право ознайомитися з ними за правилами, викладеними в цій статті.

Також, зважаючи на те, що в стадії підготовчого судового провадження суд може прийняти низку рішень, якими вирішити кримінальне провадження по суті (п.п. 1, 2 ч. 3 ст. 314 КПК України), питання правової позиції адвоката щодо вини обвинуваченого набуває особливого значення.

Так, наприклад, у межах вирішення питання в підготовчому судовому засіданні щодо затвердження угоди або відмови в затвердженні угоди та повернення кримінального провадження прокурору для продовження досудового розслідування при формуванні правової позиції адвоката визначальну роль відіграє ставлення його клієнта до питання визнання винуватості у вчиненні кримінального правопорушення.

При цьому, це твердження є однаково справедливим як для адвоката-захисника, так і для адвоката-представника потерпілого, адже адвокату забороняється займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків,

якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта (п. 3 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4]).

Отже, на формування правової позиції адвоката впливають низка чинників і обставин. Проте ключовою серед них є позиція самої особи, права та законні інтереси якої адвокат захищає, представляє (клієнта). Водночас вибір найбільш вдалої стратегії і тактики процесуальної діяльності, що відповідатиме визначеній правовій позиції, – за адвокатом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грисюк В.В. Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності : дис. … на здобуття ступеня доктора філософії: 081. Одеса. 2021. 202 с.

2. Лис Г.І. Формування правової позиції захисника у справі. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє* : збірник тез доповідей XI науково-практичної конференції студентів (22 квітня 2008 р.) та XII науково-практичної конференції студентів (23 квітня 2009 р.). Суми, 2009. С. 73–75.

3. Дудко О.В. Формування та реалізація позиції захисника та підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні. *Юридичний бюлетень*. Вип. 8. 2018. С. 349–355.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507617?find=1&text=%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86#w1_12.

5. Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 21.12.2017 № 4125/5. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554-17#Text.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ

Борисенко Володимир Олександрович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу,
групи АП-23-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Цюприк Ігор Володимирович
доктор юридичних наук, професор кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

З розвитком мережі Інтернет, інформаційних технологій з’явився новий вид злочинності – кіберзлочинність. З кожним днем кіберзлочинці вигадують все нові види заробітку для себе і, на жаль, людина не може встигнути захистити себе і проаналізувати ситуацію, в якій опинилась. Стрімкий розвиток інформатизації в Україні несе в собі потенційну можливість використання комп'ютерних технологій з вигодою для злочинця.

В останні роки набувають значного поширення кіберзлочини, пов’язані з використанням мережі Інтернет: використання віртуальних крамниць і фірм, що надають платні послуги з вилученням з рахунків і кредитних карток їх володільців «електронних» грошових коштів; організація азартних ігор (казино, лотерей, тоталізаторів, інтернет аукціонів), фінансових пірамід, шлюбних агентств і т. п. шахрайства з викраденням грошових коштів обманутих громадян; вимагання під погрозою знищення чи модифікації інформаційних баз даних; комп’ютерне «піратство» (незаконна діяльність у сфері програмного забезпечення); інше використання комп’ютерних техніки та технологій (інформаційної системи) для вчинення злочинів (розповсюдження порнографічної продукції, матеріалів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, створення та розповсюдження шкідливих програм чи засобів тощо).

Проблеми виявлення, розслідування та запобігання кіберзлочинам є надзвичайно актуальними. Кіберзлочинність є відносно новим явищем, характерним для сучасного етапу розвитку суспільства. Проте вона поширюється надзвичайно стрімко, що вимагає від юридичної науки активізації наукових досліджень з метою забезпечення ефективної протидії будь-яким злочинним проявам у кіберпросторі.

У структурі методики розслідування окремих видів злочинів важливе значення мають окремі криміналістичні методики.

Окрема методика розслідування - це система взаємопов'язаних і взаємообумовлених дій. Тому її завданням є розроблення типових систем (алгоритмів) дій слідчого, що сприяють обранню оптимальної лінії поведінки в процесі розслідування певного виду злочину. Окрема криміналістична методика - це комплекс порад типізованого характеру, що є найбільш ефективним при розслідуванні того або іншого виду (роду) злочинів: крадіжок, вимагань, вбивств, бандитизму та ін.

Вона містить типові комплекси слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, передбачає послідовність їх здійснення [1].

На думку науковців, «найважливішим призначенням окремої криміналістичної методики є розроблення типових систем дій і заходів слідчого, які сприяють обранню ним найоптимальнішої й ефективнішої лінії поведінки під час розслідування певного виду (групи) злочинів» [2].

Методика розслідування окремих видів злочинів - це система наукових положень, а також розроблених на їх основі методичних та практичних рекомендацій з розслідування окремих видів і груп кримінально караних діянь.

Вивчення злочинної діяльності певного виду забезпечує встановлення її закономірностей, що дозволяє на основі накопичених знань криміналістичної техніки й криміналістичної тактики розробити криміналістичну характеристику та рекомендації щодо розслідування злочинів певного виду, спрогнозувати тенденції розвитку способів їх вчинення та розробити рекомендації «на майбутнє».

Стосовно структури цієї наукової категорії, слід зазначити, що будь-яка методика розслідування має відповідні складові.

До прийняття діючого КПК України науковці «визначали такі компоненти структури окремої криміналістичної методики: - криміналістична характеристика злочину; - особливості збирання, аналізу та оцінювання інформації на стадії порушення кримінальної справи; - обставини, що підлягають установленню під час розслідування злочину; - типові слідчі ситуації, що виникають під час розслідування злочину; - типові слідчі версії та планування розслідування злочину; - типові слідчі дії на початковому, подальшому та завершальному етапах розслідування злочину; - особливості застосування науково-технічних засобів і спеціальних знань; - профілактична робота слідчого за матеріалами розслідування; - взаємодія слідчих, оперативно-розшукових, експертних та інших підрозділів у практичній діяльності розслідування злочинів» [3].

Зміни кримінального процесуального, кримінального законодавства, а також загалом реформування правоохоронної системи України, зумовило відповідні зміни в методиці розслідування окремих видів злочинів.

На думку Єфімова М.М., «структура методики розслідування окремих видів злочинів має такий вигляд: - криміналістична характеристика злочинів; - аналіз первинної інформації та початок кримінального провадження; - обставини, що підлягають доведенню по кримінальному провадженню; -

типові слідчі ситуації розслідування; - особливості проведення початкових слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших заходів; - особливості проведення подальших слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших заходів; - особливості використання спеціальних знань під час розслідування кримінального правопорушення; - профілактична діяльність слідчого стосовно причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення; - особливості діяльності слідчого на завершальному етапі розслідування» [4, с.11].

Малюга В. відмічає, що «окремі методики розслідування, так чи інакше, мали б охоплювати такі основні розділи (складові елементи): криміналістична характеристика відповідного виду злочину; типові слідчі ситуації на стадії виявлення злочину й етапах його розслідування; криміналістичні питання початку кримінального провадження; закономірності організації та планування розслідування; слідчі версії, обставини, що підлягають з'ясуванню; алгоритм слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, зумовлений завданнями типових слідчих ситуацій; особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій та їх комплексів (тактичних операцій); забезпечення координації дій правоохоронних органів у розслідуванні й особливості взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, з контролюючими та іншими державними органами, об'єднаннями громадян тощо» [5, с.64].

Як справедливо відмічають науковці, «стан наукового криміналістичного забезпечення діяльності з розслідування кіберзлочинів вимагає удосконалення у трьох основних напрямах: а) удосконалення положень криміналістичної техніки щодо використання комп'ютерних технологій у криміналістичній діяльності; б) розробка та розвиток положень криміналістичної тактики з питань проведення окремих слідчих дій як щодо комп'ютерної техніки та програмних продуктів, так і з використанням комп'ютерних технологій під час підготовки, безпосереднього проведення та фіксації результатів слідчих дій; в) формування загальнотеоретичних засад методики розслідування кіберзлочинів і створення окремих міжвидових, видових і підвидових методик розслідування цієї категорії злочинів (методико-криміналістичне забезпечення)» [6].

Ми погоджуємось з думкою, що «подальше вдосконалення стану методико-криміналістичного забезпечення досудового розслідування кіберзлочинів має здійснюватися у напрямах формування та впровадження в практику низки окремих криміналістичних методик: а) загальної міжвидової методики розслідування кіберзлочинів; б) видових методик розслідування злочинів, передбачених статті 361-363[1] КК України; в) підвидових методик розслідування найбільш поширених різновидів злочинів, характерних для кіберпростору (кіберкрадіжок, кібершахрайств, службових розкрадань у банківській сфері за допомогою комп'ютерної техніки, систем і мереж, кібервандалізму, порушення авторського права і суміжних прав у кіберпросторі тощо» [6].

Таким чином, для вдосконалення сучасних методик розслідування окремих видів злочинів в цілому і кіберзлочинів, зокрема, важливе значення має не тільки охоплення методичними рекомендаціями нових видів злочинів, що містяться в кримінальному законодавстві, але і дослідження проблем класифікації злочинів за криміналістичними підставами, з наступною розробкою криміналістично-видових методик розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Криміналістика. підруч. у 2 т. Т.2. за ред. В.Ю. Шепітька. Харків. Право. 2019. 328 с.
2. Когутич І. І. Криміналістика. Курс лекцій. К. Атіка. 2008. 888 с.
3. Криміналістика. підручник / за заг. ред. Є.В. Пряхіна. Львів. 2016. 948 с.
4. Єфімов М. М. Розслідування злочинів проти громадського порядку та моральності : навч. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Дніпро. 2018. 188 с.
5. Малюга В. Структура методики розслідування окремих видів злочинів і місце в ній взаємодії слідчого. *Підприємництво, господарство і право. №8. 2015.* С.61-65.
6. Коваленко І.О. Деякі аспекти проведення обшуку при розслідуванні шахрайства у сфері використання банківських електронних платежів. URL: https://hdl.handle.net/11300/13360 (дата звернення: 12.03.2024)

УНІКАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ

Габро Олександр Вікторович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу, групи АП-23-6
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Павлюх Ольга Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Розвиток технологій значно впливає на правову сферу в Україні, особливо в контексті збирання та використання електронних доказів у кримінальних провадженнях. Швидкий розвиток інноваційних технологій сприяє інтеграції електронних доказів, таких як електронні листи, аудіо- та текстові повідомлення, в доказову базу, що відкриває нові можливості для розслідування злочинів та інших правопорушень. Законодавство визначає *«електронним доказом»* інформацію в електронній (цифровій)

формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі.

У науці відсутнє єдине розуміння місця електронних доказів в системі процесуальних джерел доказів: висловлюються аргументи як на користь віднесення їх до традиційних (речові докази, документи), так і на користь виділення окремої групи (цифрові чи електронні докази). У судовій практиці наявні випадки визнання судом електронними доказами файлів, а речовими доказами носіїв на яких вони знаходяться. У інших випадках суд розглядає електронні докази як електронні документи [2, с. 2, 96].

З прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» від 15 березня 2022 року № 2137-IX [1] значно покращилось нормативно-правове закріплення процесу доказування за допомогою електронних доказів. Проте, необхідно зазначити про деякі труднощі, асоційовані з унікальними характеристиками електронних доказів, що вимагають подальшого нормативного урегулювання та зосередження зусиль як з боку науковців, так і з боку законодавчих органів:

1. **Нестійкість електронних даних**, що може спричинити труднощі з їх збереженням на тривалий термін. Така особливість вимагає від учасників процесу розробки та дотримання чітких протоколів зберігання та резервного копіювання;
2. **Автентичність та цілісність доказів** - можливість безвтратного багаторазового копіювання ставить питання автентичності та цілісності доказів. Така особливість вимагає від правоохоронних органів впровадження складних систем верифікації та аутентифікації;
3. **Технічний аспект електронних доказів -** електронні докази можуть бути створені як людьми, так і інформаційними системами, що підкреслює необхідність розуміння технічного аспекту таких даних. Юристи та слідчі повинні мати глибокі знання у цій області або залучати кваліфікованих експертів для їх інтерпретації;
4. **Прозорість процесів –** електронні докази потребують специфічного порядку збирання, перевірки й оцінки. Специфіка збору, перевірки та оцінки електронних доказів вимагає розвитку спеціальних інструментів та методик. Важливо забезпечити, щоб процеси були прозорими та верифікованими, аби зменшити ризик помилок або маніпуляцій.
5. **Кібербезпека та захист приватності –** електронні докази можуть вільно переміщуються в мережі без технічного носія та не мають нерозривного зв’язку з матеріальним носієм. Такий вільний рух електронних даних у мережі та їх нематеріальний характер підкреслюють важливість кібербезпеки та захисту приватності в процесі збору доказів. Забезпечення збору електронних

доказів відповідно до законодавства про захист даних є критично важливим для гарантування прав та свобод осіб.

Для ефективного вирішення викликів, пов'язаних з використанням електронних доказів, потрібна комплексна стратегія, яка включає оновлення законодавства, підвищення професійних компетенцій юристів та слідчих у сфері цифрових технологій, розвиток технічних засобів для збору та аналізу даних, а також зміцнення заходів кібербезпеки.

Електронні докази відіграють ключову роль у сучасному процесі доказування, проте їх ефективне використання вимагає відповідального підходу до розробки правової бази, технічної підтримки, а також забезпечення кібербезпеки та захисту приватності. Систематичне вдосконалення цих аспектів дозволить максимізувати потенціал електронних доказів для досягнення справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам: Закон України від 15 березня 2022 року No 2137-IX / Верховна Рада України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text (дата звернення: 20.03.2024).

2. Скрипник А.В. Використання інформації з електронних носіїв у кримінальному процесуальному доказуванні: дис. Ph.D. (доктор філософії) юрид. наук: 081 право. Харків, 2021. 204 С. 96. с. 36.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ

Димчуков Віталій Миколайович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Литвиненко Владислав Євгенович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Потерпілий – учасник кримінального провадження, якому кримінальним правопорушенням фактично заподіяно певний вид шкоди. У

зв’язку із цим, ми схильні вважати, що саме цей учасник кримінального провадження є найбільш зацікавленим у доведенні вини особи, яку визнано обвинуваченою у рамках такого кримінального провадження. Отож, на наше переконання, потерпілий повинен брати активну участь у процесі доказування поряд із іншими суб’єктами.

Разом із тим, у межах цього дослідження актуальним є питання щодо місця та ролі потерпілого у процесі доказування та закріплення цієї концепції у положеннях чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі за текстом – КПК України). Іншими словами необхідно з’ясувати, які механізми існують у чинному законодавстві задля реалізації права потерпілого на участь у процесі доказування та наскільки вони є ефективними, що власне і породжує актуальність цього дослідження. При цьому, проблематику участі потерпілого у процесі доказування будемо аналізувати із тієї позиції, що доказування у кримінальному провадженні є сукупністю процесуальних дій із пошуку, збирання та подачі доказів відповідними суб’єктами.

На нашу думку, проблематику участі потерпілого у кримінально-процесуальному доказуванні можна звести до таких положень.

По-перше, поза увагою законодавця залишається питання пошуку та збору потерпілим доказів, які згодом можуть бути подані на підставі п. 3 ч. 1 ст. 56 КПК України. Наразі у КПК України центральними суб’єктами збирання доказів є саме органи досудового розслідування, і в меншій мірі сторона захисту. Отож, дисбаланс, який існує наразі не лише ускладнює порядок участі потерпілого на стадії досудового розслідування, але й часто надає його процесуальним правам формального характеру, робить їх неефективними (недостатньо ефективними), що є неприпустимим [1, с. 290-291].

Одним із таких прикладів, може слугувати те, що потерпілий не наділений правом на звернення до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, оскільки він не вважається стороною кримінального провадження на етапі досудового розслідування (Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 2 квітня 2020 року у справі № 161/19398/17). Отож, скористатися можливостями та перевагами зазначеного процесуального інституту на стадії досудового розслідування потерпілий самостійно не зможе. Для цього йому потрібно звертатися із клопотанням до слідчого/дізнавача чи прокурора [1, с. 291; 2].

У зв'язку із цим варто виокремити ще одну проблему правової регламентації участі потерпілого у процесі доказування – наявність механізмів, які ставлять можливість потерпілого брати участь у доказуванні від волі (рішень) інших суб'єктів кримінального провадження.

Для прикладу, відповідно до положень ч. 3 ст. 93 КПК України потерпілий має право ініціювати проведення певних слідчих (розшукових) дій, при цьому звернувшись з відповідним клопотанням до слідчого/дізнавача чи прокурора при проведенні досудового розслідування. Однак, у задоволенні такого клопотання йому може бути відмовлено. Стастика свідчить, що потерпілим у кримінальному провадженні відмовляється у проведенні

експертиз, зокрема: первинних - у 57,3%: повторних - у 61,7%; комплексних - у 71,1%; комісійних - у 63,5% випадків [3, с. 446].

Звісно, мусимо констатувати, що це не лише значно знижує можливості потерпілого щодо зібрання та подання доказів (фактично створюються додаткові перепони), а й може призводити до затягування досудового розслідування чи втрати важливих доказів (неможливості їх здобути), зокрема, у випадку оскарження відмови в задоволенні клопотання щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Суттєвою проблемою також є те, що чинним КПК України передбачається право потерпілого знати про перебіг досудового розслідування та знайомитися із матеріалами справи, що безумовно, має значення і для процесу доказування. Водночас, норм права на реалізацію цих положень передбачено недостатньо. Зокрема, науковці Ракіпова І.В., Мельник А.В. привертають увагу до такої суттєвої прогалини, як відсутність обов'язку слідчого, прокурора направити або вручити потерпілому письмове повідомлення або копію ухвали слідчого судді про застосування до підозрюваного заходів забезпечення, у той час як таке право потерпілого існує (п. 2 ч. 1 ст. 56 КПК) [4, с. 278]. У зв'язку із цим ними висловлюється пропозиція щодо доповнення положень КПК України правом потерпілого бути повідомленим про час і місце судового засідання про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та обов'язком вручення потерпілому ухвали суду за результатами розгляду, і, звісно, ж регламентувати процедуру їх реалізації [4, с. 278].

Таким чином, із вищенаведених законодавчих прогалин випливає висновок про те, що законодавець не визнає потерпілого як повноцінного суб'єкта доказування у кримінальному провадженні, а більшість прав, які надані потерпілому як суб'єкту доказування є суто формальними: їх складно реалізувати на практиці через численні процесуальні бар'єри або взагалі неможливо через відсутність відповідних правових механізмів.

Тому, наразі, на нашу думку, удосконалення положень КПК України у цьому напрямку має полягати першочергово у перегляді переліку прав потерпілого як суб'єкта доказування і доповнення процесуального закону чіткими та реальними механізмами їх реалізації. І, звісно, ж у перспективі можна вести мову й про подальше розширення прав потерпілого як суб'єкта доказування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щиголь О. Забезпечення прав потерпілого на збирання та подання доказів під час досудового розслідування. Підприємництво, господарство і право. № 3. 2021. С. 289-295. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.3.47 (дата звернення: 23.11.2023)

2. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 2 квітня 2020 року у справі № 161/19398/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88739861 (дата звернення: 23.11.2023)

3. Юхно О.О. Реалізація прав потерпілого як суб'єкта кримінального процесального доказування у кримінальному процесі та в криміналістиці. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану.* Харків, 2022. С. 445-449 ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4771-0531 (дата звернення: 23.11.2023)

4. Ракіпова І.В., Мельник А.В. Особливості комунікації потерпілого як суб'єкта кримінального процесуального доказування. *Часопис Київського університету права.* № 2. 2021. С. 277-281. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2021.57 (дата звернення: 23.11.2023)

ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Заріцький Микола Олегович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу,
групи АПз-23-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Лазебний Анатолій Миколайович
кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

З кожним роком питання взаємин людини з природою все більше ускладнюються. Прогреси технічного та промислового характеру несуть за собою надходження великої кількості забруднень у біосферу, що в свою чергу шкодить екосистемі, та відповідно і загрожує здоров'ю людей. Безумовно, варто врахувати, що сьогоденна ситуація в Україні, є також зумовлена і екологічною злочинністю. Правопорушення проти довкілля оцінюються як такі, що не становлять вагомої суспільної небезпеки, а тому відповідно і питання протидії та розробки дієвих механізмів не постають на відповідному рівні. Розкриття даної теми є надзвичайно актуальним та важливим на сьогодні, адже внаслідок збройної агресії росії проти України кримінальні правопорушення проти довкілля фіксуються майже щодня.

Від початку 24 лютого 2022 року екосистема України зазнає нищівного характеру з боку агресора. Аби злочини не залишилися безкарними, а відповідно завдана шкода - невідшкодованою, вагома роль покладається на правоохоронні органи щодо виявлення, фіксування та розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля.

Для кращого розуміння даного питання та подальшого його дослідження варто дати дефініцію поняттю кримінальне правопорушення проти довкілля.

Отже, кримінальне правопорушення проти довкілля – це суспільно-небезпечні діяння, що посягають на довкілля та його компоненти, раціональне використання та охорона яких забезпечують життєдіяльність людини, а також на екологічну безпеку населення і територій, і полягають у безпосередньому протиправному використанні природних; об'єктів або у протиправному впливі на них, що призводить до негативних змін стану та якості довкілля.

Якщо говорити про використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, то вони у свою чергу поділяються на дві форми, а саме процесуальну і непроцесуальну [1, с.522].

Процесуальна форма виражається:

- у залученні спеціаліста до проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;
- в участі особи, яка володіє спеціальними знаннями, як спеціаліста у виконанні дослідження і наданні відповідного документа [2];
- в участі особи, яка володіє спеціальними знаннями, як експерта з метою виконання експертного дослідження [2].

Окрім процесуальної взаємодії слідчого та спеціаліста, є й непроцесуальна форма, яка полягає в отриманні консультацій із різних питань, що виникають у слідчого в процесі розслідування, наприклад обговорення формулювань питань, які необхідно поставити перед допитуваним або які повинні бути винесені на вирішення призначуваної експертизи. Варто зауважити, що на ті питання, які будуть поставлені експертові, слідчий і отримає відповідь, і задля того, щоб не призначати додаткові експертизи, такі питання у першочерговій експертизі повинні бути узгоджені наперед[1, с.522].

Загалом планування досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля має доволі вагоме значення. План розслідування у кримінальному провадженні повинен бути ретельно продуманий, адже слідчі (розшукові) дії мають відтворювати тактичний задум слідчого, відображати внутрішню логіку слідства.

Неможливо не виділити, що важливим елементом розслідування кримінальних правопорушень є також огляд місця події, адже це єдина слідча (розшукова) дія, яку можна провести до внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань. Ретельний огляд місця події передбачає отримання невід'ємних та важливих слідів вчинення кримінального правопорушення та інших ґрунтовних об'єктів, що можуть бути залучені до справи. Ефективне розслідування протиправних діянь проти довкілля неможливе і без застосування науково-технічних засобів, так як вони аналогічно забезпечують відповідну доказову базу у кримінальному провадженні.

Розглянувши основні питання щодо розслідування у яких можуть використовуватися спеціальні знання,варто детальніше розгорнути саме поняття спеціальних знань, надати ключову характеристику та

загалом охарактеризувати їх місцеурозслідуванні кримінальних правопоруше нь проти довкілля.

В умовах сьогодення екологічна система України потерпає від інтенсивного забруднення й загалом знищення природи та довкілля. Мова йде про забруднення довкілля різними відходами виробництв та іншими шкідливими речовинами, забруднення або псування земель, забруднення атмосферного повітря та водойм, незаконного полювання, заняття рибним, звіриним або іншим промислом, незаконного вирубування лісу та іншого негативного впливу антропогенної діяльності на довкілля. Як зазначалося вже вище, що використання спеціальних знань під час розслідування екологічних злочинів, набуває дедалі більшої ваги, у тому числі у формі проведення судово-екологічної експертизи.

У розслідуванні кримінальних правопорушень можуть бути призначені судові експертизи, які потребують спеціальних знань. Судово-ґрунтознавча, судово-біологічна, судово-хімічна, агротехнічна, інженерно-технічна, технологічна, токсикологічна, та інші, а останнім часом дедалі більше спостерігається тенденція до впровадження у практику такого терміну як судово-екологічна експертиза, який вже згадувався вище у даному дослідженні.

Головним завданням судово-екологічної експертизи є встановлення причинного зв'язку між станом здоров'я людини, його змінами та шкідливим впливом навколишнього природного середовища, спричиненого антропогенноюдіяльністю.Проведення судової екологосанітарної експертизи має принципове значеннядлявирішення питання щодо відшкодування шкоди здоров'ю громадян .Задля успішного розкриття даних кримінальних правопорушень варто приділяти особливу увагу планування самого розслідування на початковому етапі розслідування, висунення типових слідчих ситуацій, версій та їх перевірка. Організація та планування кримінальних правопорушень проти довкілля передбачає оптимізацію праці слідчого, або навіть групи слідчих із залученням оперативних підрозділів, спеціалістів, (експертів), та інших осіб коло яких визначено законом, адже пов'язано із складністю проведення огляду, допиту, слідчого експерименту, обшуку, провадженням експертиз у кримінальних правопорушеннях проти довкілля.

Також відповідне акцентування уваги на судових експертизах, особливо на судово-екологічних, дає вагомий внесок у подальше розслідування. Ефективне використання спеціальних знань, при правильному підході до розслідування, забезпечить результативне розкриття кримінальних правопорушень проти довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Сімакова С.І., І.В. Малишко. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях проти довкілля. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 8. С. 521-525.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 2.р. № 4651-VI: станом на 24.08.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення 13.10.2023 р.)

3.Ортинський В. Особливості планування розслідування злочинів у сфері економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2017. № 861. С. 4-10.

4.Ринкова О. В. Види судово-екологічної експертизи та завдання, що вирішуються в ході її проведення. *Адвокат*. 2011. № 9. С. 34-39.

5.Олійничук Р., Лис А.М. Роль судових експертиз в розслідуванні забруднення атмосферного. *Актуальні проблеми правознавства: зб. Наукових праць*. Тернопіль. 2021. С. 76-78.

6.Макарчук В. Г. Нові напрями судово-експертної діяльності: судові експертизи екологічного спрямування. *Вісник ОНДІСЕ*. 2019. № 5. С. 114-119.

7.Пчеліна О., Пчелін С. Особливості відкриття кримінального провадження щодо злочинів проти довкілля, пов'язаних зі збройною агресією росії. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності*: зб. матер. наук.-практ. конф. Кропивницький. 2023. С 211-214.

ЕКСТРАДИЦІЯ ЯК ФОРМА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Зубко Христина Олексіївна
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, групи ПБ 21-6
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

У галузі кримінальної юстиції значну увагу слід приділяти таким аспектам як: принципи, норми права, які регламентують процес міжнародного співробітництва, і необхідним для наукового дослідження є питання обґрунтування, регламентації міжнародного співробітництва та практиці його реалізації. Адже важливим для успішного розвитку країни є високі показники результативності юридичної діяльності як на національному, так і на міжнародному рівні. Однією з важливих процесуальних форм міжнародного співробітництва у кримінальному процесуальному праві є видача (екстрадиція) особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, враховуючи те, що компетентні органи держави, яка надсилає запит про видачу особи, мають намір притягти до кримінальної відповідальності дану особу. Це доволі

складний та довготривалий процес, завдяки якому, з'ясувавши в якій країні переховується від слідства правопорушник, можна розробити план спільних з іноземною країною дій, які допоможуть притягнути правопорушника до кримінальної відповідальності, не дати йому можливість переховуватися від правосуддя.

Принципи здійснення екстрадиції передбачаються в міжнародних нормативно-правових актах, таких як: Типовий договір про видачу, прийнятий на сесії Генеральної Асамблеї ООН, Берлінська конвенція про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянами якої вони є, Конвенція про передачу засуджених осіб від 21 березня 1983 р., Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р., Додатковий протокол 1975 р. та Другий додатковий протокол 1978 р. до Конвенції, Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р., Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про видачу правопорушників, Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає в главі 44 (ст. 573-594) процедуру здійснення екстрадиції. Також важливо наголосити, що процедура екстрадиції передбачає собою видачу винної особи запитуючій державі задля притягнення до кримінальної відповідальності злочинця, задля приведення до виконання обвинувального вироку, який виніс суд країни, яка запитує, враховуючи те, що цей вирок набув законної сили. Є умови, відповідно до яких може бути прийняте рішення у вигляді згоди на проведення спільних дій щодо екстрадиції особи 2 державами (відповідно державою, в якій ця особа вчинила кримінальне правопорушення, та іншою державою, в якій особа переховується від слідства), а саме видача винних осіб може відбутися якщо: кримінальне правопорушення визнається протиправним діянням і передбачає покарання у вигляді позбавлення волі, яке затверджено в нормативно-правових актах держави, в якій переховується винна особа. Відповідно проаналізувавши ст. 589 КПК, у разі коли відповідно до законів держави, яка вимагає видачі, за злочин передбачається смертна кара, то інша держава, в якій перебуває винна особа, здійснює видачу особу у випадку, якщо держава, що вимагає видачі, надасть гарантії, що не буде застосовувати смертну кару до винної особи відповідно до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, відповідно до ЗУ "Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року і Другого протоколу 1978 року до Конвенції".

Передбачено три види процедури видачі особи: звичайна видача, спрощена видача та тимчасова видача. Звичайна видача – це коли після приймання запиту на видачу, центральні органи влади здійснюють самостійно або за дорученням територіальній прокуратурі перевірку обставини, які можуть перешкоджати видачі особи, а результати перевірки видачі з рішенням

про дану перевірку, направляється центральному органу України, що уповноважений приймати рішення про видачу або відмову у видачі особи відповідно до ст. 573-578 КПК України, ст. 589-590 КПК України. Коли рішення вже прийняте, то до правопорушника надсилається копія цього рішення з перекладом на мову, яку він може зрозуміти, потім організовується надсилання розпорядження до цієї особи уповноваженим органом іноземної країни.

Спрощена процедура видачі з України передбачає такі етапи: приймається, розглядається письмова заява винної особи на згоду на її видачу, враховується наявність адвоката та затвердження слідчим суддею, тобто у разі коли є ця заява винної особи, то видача здійснюється без повної перевірки можливих перешкод на шляху видачі. Характеризуючи спрощену процедуру видачі з України важливо наголосити, що у вирішенні питань цієї теми варто керуватися ст. 588 КПК України. Перешкоди, які можливі на шляху до видачі особи під час спрощеної процедури видачі (екстрадиції) особи є безумовними причинами відмови у процедурі екстрадиції особи. Тому варто більш детально охарактеризувати перешкоди на шляху цієї процедури. Уповноважений (центральний) орган України відмовляє у видачі особи (екстрадиції) у спрощеному порядку відповідно якщо наявні такі обставини: 1) у випадку притягнення винного громадянина до кримінальної відповідальності або відбування особою покарання на території України; 2) у випадку якщо є підстави вважати, що громадянин, стосовно якого розглядається питання про видачу – це громадянин України; 3) у випадку якщо є підстави вважати, що видача правопорушника може суперечити інтересам національної безпеки України; 4) у разі якщо компетентний орган іноземної держави не надав на вимогу уповноваженого (центрального) органу України необхідну інформацію.

Після того як слідчий суддя затвердив згоду на видачу особу, то тоді вже винна особа не може змінити свою думку і відкликати заяву про добровільну згоду на її видачу. Уповноважений центральний орган влади може з’ясувати інформацію, яка є необхідною для підготовки рішення стосовно екстрадиції особи, а саме таку інформацію: правову кваліфікацію даного злочину, наприклад, з’ясувати інформацію про межі покарання, наслідки злочину; строки давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочину відповідно до законодавства іноземної держави, в якій вчинив злочин правопорушник.

Тимчасова видача особи застосовується для того, щоб здійснити кримінальне переслідування, притягнути злочинця до кримінальної відповідальності до закінчення строків давності або до втрати доказів у кримінальному судочинстві згідно з ст. 579 КПК України.

Характеризуючи три наведені вище види процедури екстрадиції, варто зазначити,що навіть при наявності добровільної письмової згоди винної особи на проведення екстрадиції все одно проводиться перевірка екстрадиційного процесу,просто не в повному обсязі. Винну особу можуть не одразу видати

країні, в якій вона вчинила злочин, і на це є певні передбачені законом причини, а саме: якщо особа до якої застосовують процедуру екстрадиції, притягнута до кримінальної відповідальності або відбуває покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі за скоєння іншого виду злочину в Україні; якщо особа до якої застосовують процедуру екстрадиції, серйозно хвора. Для того, щоб відбулася видача винної особи країні, в якій вона вчинила злочин, треба щоб в країні, в якій переховується від правосуддя винна особа, передбачалось в нормативно-правових актах, що діяння, яке вчинив злочинець в іншій країні, що надсилає запит на видачу цієї особи, було визнано злочином і визначено вид покарання у виді позбавлення волі на строк не менше одного року. У разі якщо це діяння не визнано як злочин у країні, де переховується злочинець, то процедура екстрадиції не може відбутися. У разі якщо особа має статус біженця, не може бути видана державі, як біженець, і не може бути видана іноземній державі, де існує небезпека для її життя та здоров'я [1]

Варто зазначати перешкоди, які можуть бути при прийнятті рішень і проведення процедури екстрадиції, наприклад, однією з поширених причин може бути: значна різниця в мірах покарання за аналогічні злочини в різних країнах, через що можуть виникати значні розбіжності у рішеннях з приводу одних і тих же ситуацій, адже уповноважені органи обох держав, що задіяні в процесі екстрадиції, здійснюють свою діяльність відповідно до законів своїх держав. В числі основних проблем, які можуть виникнути під час здійснення процедури екстрадиції, є: надання потрібних екстрадиційних документів, вже тоді коли закінчився строк їх подання, оформлення потрібних документів не по правилам, які є загальновизнаними для процедури екстрадиції; у разі якщо проведено неналежне фінансування даного процесу; неповно визначена і нечітко роз'яснена нормативно-правова база, що стосується етапів проведення даного процесу; наявність обставини, що відсутній спеціальний договір між Україною і державою, де перебувала особа [2]. На сьогодні основною причиною відмов Україні в екстрадиції є воєнний стан та пов'язані з ним безпекові аспекти. Закордонні партнери зазначають, що безпека та прозорість судового процесу не можуть бути забезпечені на належному рівні в теперішніх умовах. З огляду на це Міністерство юстиції України зазначили, що готують спеціальний закон, що гарантуватиме більшу ефективність екстрадиції та вжиття додаткових заходів безпеки завдяки встановлення окремого режиму тримання для тих, кого екстрадують. Ще однією проблемою є те, що бувають випадки несвоєчасного або відсутності можливості користуватися правом на послуги перекладача під час різних етапів екстрадиції [3].

Підсумовуючи, слід зазначити, що екстрадиція має важливу роль у забезпеченні успішного функціонування системи міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. На даному етапі є певні актуальні проблемні питання у процедурі здійснення екстрадиції через те, що у різних країн можуть бути різні підходи та методи вирішення питань з приводу одних і тих же дискусійних ситуацій, дещо відрізняються способи визначення злочинів, міри покарання. Важливо приділяти значну увагу

розвитку і наповненню новими принципами і удосконаленню різних етапів роботи під час проведення процесу екстрадиції. А згадані вище недоліки у процедурі правозастосування мають надалі пропрацьовуватися уповноваженими суб'єктами з метою удосконалення практики екстрадиційної процедури та посилення процесуальних гарантій для особи, що видається.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Маланчук П. М., Молчанова А. П. Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру. *Правові горизонти*. 2017. № 3. С. 86–91

2. Кіцен Н. В. Актуальні проблеми розвитку інституту екстрадиції / Н. В. Кіцен. *Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 3. С. 274-277.

3. Фрідман-Козаченко М. М., Бичок Т.П. Актуальні питання здійснення екстрадиції в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 420-423

ЛАТЕНТНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

Кириченко Катерина Олександрівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Чепіль Андріана Романівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Корупційна діяльність становить серйозну загрозу для будь-якої держави, яка прагне розвивати демократію та забезпечити повне виконання конституційних прав свого населення. Це одна з основних причин бідності, конфліктів і нестабільності в країні. Корупція підриває можливість держави ефективно надавати послуги та забезпечувати принцип верховенство права, негативно впливає на бізнес-середовище і заважає сталому економічному та соціальному розвитку. Крім того, корупція становить реальну загрозу

національній безпеці країни і підриває її міжнародний престиж перед світовим співтовариством.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Програма сприяння громадській активності «Долучайся!» спільно з Проєктом USAID «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія» (SACCI) представила ключові висновки 7-го етапу Загальнонаціонального опитування «Стан корупції в Україні. Сприйняття, досвід, ставлення». Відповідно до цього опитування, станом на 2023 рік корупцію вважали найсерйознішою проблемою для України після повномасштабної війні. Таку думку розділило 89% громадян, причому головним і найсерйознішим типом корупції є політична корупція (81%). Незважаючи на помітне покращення громадського сприйняття щодо поширеності корупції, 94% респондентів вважало, що корупція є широко розповсюдженою по всій Україні. Відсоток тих, хто впевнений, що рівень корупції зріс від початку повномасштабної війни, перевищує відсоток тих, хто вважає, що він зменшився, а відтак суспільство залишається дуже розділеним стосовно оцінки цього питання. Хоча 53% українців вважають, що корупція ніколи не може бути виправдана (значне зростання порівняно з 2021 роком), лише невеликий відсоток респондентів звертався до правоохоронних органів зі скаргами про випадки корупції [2].

На сучасному етапі розвитку в нашій державі спостерігається кілька негативних тенденцій у сфері корупційної злочинності. Розслідування корупційних правопорушень часто проводяться неефективно, а позитивна динаміка нерідко створюється штучно без реальних змін. Більше того, корупційна злочинність стає все більш прихованою і проникає у політичні сфери, що утворює серйозну загрозу національній безпеці України.

Стрімке зростання латентних проявів корупції становить реальну небезпеку і для суспільства, оскільки вони стають серйозним перешкоджаючим фактором у внутрішньому розвитку країни та впливають на міжнародні відносини. Оцінити ефективність правоохоронної діяльності у протидії корупції неможливо без детальних статистичних даних. Тільки на їхній основі можна зробити висновок про успіхи або невдачі у боротьбі з цим явищем. Проте, відповідно до офіційних статистичних даних, більшість латентних корупціонерів, на жаль, уникають відповідальності.

Ускладнення ситуації полягає в тому, що в Україні ще не розроблені методи дослідження латентності корупційної злочинності. Тому оцінку стану корупції зазвичай проводять за висновками міжнародних організацій, таких як

Transparency International, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, або за даними громадських організацій та окремих дослідників. Ці суб'єкти застосовують різні методики та цілі, зокрема порівнюють показники економічного розвитку та оцінюють контрольно-наглядову діяльність державних та місцевих органів управління, а також якість надання адміністративних послуг [3, с. 193].

Звичайно, дослідження за окремими параметрами можуть недостатньо відображати реальний стан корупційної злочинності. Емпіричні дані не завжди є репрезентативними, якщо вони не підтримуються науково обґрунтованою методикою дослідження. Таким чином, для оцінки рівня латентності корупційних правопорушень може бути корисним застосування кримінологічне дослідження соціальних груп, а також широкомасштабне віктимологічне дослідження для ідентифікації потерпілих від корупції. Під час опитування населення важливо враховувати чинники, які сприяють корупційним проявам, і зрозуміти індивідуальні аспекти цього явища [4, с. 199-200].

Для отримання більш надійного висновку щодо рівня латентності корупційних злочинів, необхідно також застосовувати додаткові методи дослідження, приміром [3, с. 193]:

− статистичне аналізування (порівняння динамічних рядів злочинності корупційного типу з даними щодо певних соціальних процесів; співставлення даних щодо злочинності в рамках країни та у регіонах; аналізування динамічних закономірностей злочинності корупційного спрямування, тощо);

− факторне аналізування (розкрити залежність між рівнем злочинності корупційного спрямування та криміногенними чинниками, якими здійснюється детермінація такого виду злочинності);

− дослідження циклічності динаміки злочинності корупційного спрямування;

− аналізування тренду злочинності корупційного спрямування (трендом є тенденція злочинності, що проявляється за значний період, починаючи з 5 років, для цього застосовуються математичні моделі: лінійну, експоненціальну, гіперболічну, параболічну, логістичну);

− аналіз відхилень від нормальної величини кореляційної залежності;

− структурне аналізування злочинності корупційного спрямування.

Проте для отримання більш точного уявлення про реальні показники латентності корупційної злочинності необхідно застосовувати комплексний підхід, який включає в себе різноманітні методи дослідження та порівняння отриманих результатів. Варто зауважити, що корупційна злочинність в Україні залишається високо латентною, як і раніше, перебуваючи у тіні. Ця тенденція зрозуміла, оскільки корупціонери не бажають нести кримінальну відповідальність. Згідно з різними оцінками науковців, рівень латентності корупційної злочинності становить 90-95%. Таким чином, лише 1-5% корупційних злочинів потрапляють до уваги правоохоронних органів [5, с. 142].

Такі статистичні дані задовольняють владу, правоохоронні органи, суди, в'язниці та більшість населення, за винятком тих, хто поніс відповідальність. Цей малий відсоток корупційних правопорушень дозволяє більшості "латентних злочинців" відчувати себе порядними громадянами, особливо тим, хто входить до політичної та економічної еліти. Оскільки, відповідно до статті 62 Конституції України, особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [6].

Реальну кримінальну відповідальність несуть лише ті, хто вчинив прості, непрофесійні діяння; ті, хто не може собі дозволити висококласного адвоката або не має депутатської недоторканності; ті, хто не має впливових покровителів на верхівках, не може внести заставу. Це серйозно підриває конституційний принцип рівності перед законом і принцип невідворотності покарання.

Чому корупційні правопорушення так важко виявляти та розслідувати? У таких правопорушеннях зазвичай беруть участь принаймні дві сторони, що створює елементи взаємної відповідальності та вигоди. Виявлення, документування та розслідування корупційних правопорушень мають свою специфіку, яка відрізняється від інших видів злочинної діяльності. Основна відмінність полягає у способі вчинення злочинних дій, їхньому приховуванні та формах прояву. На відміну від інших кримінальних правопорушень, де потерпіла сторона зацікавлена в розкритті правопорушення, у випадку корупційних правопорушень вони вчиняються за згодою та на користь обох сторін. Це специфічні відносини, де жодна із залучених сторін не розглядається як потерпіла, що ускладнює кримінальне розслідування правоохоронними органами, оскільки сторони намагаються уникнути виявлення вчинених кримінальних правопорушень.

Корупційні правопорушення часто виникають у формі конкретних угод, що приносять вигоду обом сторонам. З точки зору кримінального права жодна із залучених сторін не вважає себе «жертвою» корупції і, отже, не зацікавлена в розкритті корупційної діяльності. Проникнення в корупційні відносини між сторонами дуже складне і, зазвичай, стає відомим тільки тоді, коли одна зі сторін не задоволена злочинною діяльністю. Навіть у випадку, коли вимагається неправомірна вигода, потерпілі рідко повідомляють про це правоохоронні органи, оскільки вони не тільки не довіряють антикорупційним службам, але і вважають їх самих корупціонерами.

Правоохоронні органи мають важке завдання – виявити випадки корупції або випадки інших службових правопорушень, незалежно від посадового становища та статусу осіб, які порушують закон. Ці особи часто користуються підтримкою впливових захисників, що володіють значним політичним та адміністративним впливом, і використовують його для захисту. Це призводить до зростання латентності цього типу кримінальних правопорушень. Деякі вчені влучно відзначають, що поняття латентності, яке

стає все частіше згадуватися у контексті корупційної злочинності, стає актуальним внаслідок підвищеної обережності з боку корупціонерів та осіб, що дають неправомірну вигоду різного рівня [7, с. 125].

З урахуванням зростання числа учасників антикорупційних ініціатив кожен, хто втягнутий у корупційні схеми, почав більш обережно ставитися до будь-яких корупційних дій. Завдяки складній системі приховування корупційних правопорушень пересічному громадянину неможливо уявити собі реальний рівень корупції в країні, оскільки навіть статистичні дані, надані вітчизняними та міжнародними дослідниками, не відображають повну картину. Показники рівня корупції, що представлені деякими міжнародними організаціями, не є точним відображенням кількості корупційних правопорушень або їх характеру. Вони відображають загальне ставлення світової громадськості до рівня корупції влади в конкретній державі. Однак, навіть за урахуванням таких показників, останній індекс сприйняття корупції створює серйозні підстави для обговорення проблеми корупції в уряді та розробки шляхів її подолання [3, с. 194].

Підсумовуючи, важливо відзначити, що правильна оцінка корупції владних органів, розповсюдження корупційних дій та їхньої природи є ключовим елементом для зрозуміння ситуації з корупцією. Це дозволяє прогнозувати можливий розвиток ситуації, розробляти ефективні стратегії та тактику протидії корупції, а також визначати адекватні заходи для запобігання корупції в Україні.

Характер взаємин у корупційних правопорушеннях, конкретні методи їх вчинення і способи приховування відображають високий рівень латентності таких правопорушень. Це ускладнює виявлення корупційних правопорушень під час їх підготовки чи вчинення і унеможливлює оцінку конкретних умов та обставин, необхідних для їх усунення. Ці обставини значно ускладнюють процес виявлення корупції, тому необхідно застосовувати комплексні методи і специфічні інструменти, які відрізняються від тих, що використовуються для виявлення інших видів кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 30. 12. 2023 р. URL: http://surl.li/hwce (дата звернення: 16.03.2024)

2. Стан корупції в Україні 2023: сприйняття, досвід, ставлення. USAID/ENGAGE. 26.07.2023. URL: http://surl.li/lhppt (дата звернення: 16.03.2024)

3. Кікалішвілі, М. В. Латентність як риса корупційної злочинності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 78: частина 2, 2023.* С. 191-195. URL: http://surl.li/rdiwm (дата звернення: 16.03.2024)

4. Бойко А.М. Методологія пізнання корупційної злочинності. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України, 2012. Вип. 29.* С. 199-200. URL: http://surl.li/rdiwp (дата звернення: 16.03.2024)

5. Кондратов Д.Ю. Кримінологічна характеристика сучасної корупційної злочинності в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України. № 2 (19), 2018.* С. 142. URL: http://surl.li/rdiwu (дата звернення: 16.03.2024)

6. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01. 01. 2020 р. URL: http://surl.li/lwrs (дата звернення: 16.03.2024)

7. Маршуба М.О. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан та основні стратегії протидії. *Питання боротьби зі злочинністю, 2016. Вип. 31.* С. 125. URL: http://surl.li/rdiwy (дата звернення: 16.03.2024)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Ковальчук Даша Олександрівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Голодюк Денис Андрійович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Допустимість доказів у кримінальному провадженні є ключовим питанням, яке визначає законність доказів, представлених під час судового розгляду, та дотримання принципів справедливого судового розгляду. Україна, прагнучи привести свою правову систему у відповідність до міжнародних стандартів, стикається з суттєвими викликами у цьому питанні.

Забезпечення допустимості доказів у кримінальному провадженні є як правовою необхідністю, так і способом захисту прав людини, забезпечення справедливості судового розгляду та цілісності правової системи.

У контексті кримінальних справ докази охоплюють інформацію, факти та матеріали, що подаються до суду для підтвердження або спростування обвинувачень. Допустимі докази повинні відповідати певним критеріям.

У кримінально-процесуальній доктрині загальновизнаними є такі критерії допустимості доказів: належне джерело; належний суб’єкт; належна

процесуальна форма; належна фіксація; належна процедура; належний вид способу формування доказової основи. Це дозволяє перевірити доказ. Вбачається, що такі умови допустимості слід висувати й до електронних відображень, що їх сформувала людина.

Відповідно до позиції ВС/ККС, висловленої в постанові від 11.02.2020 р. під час розгляду кримінального провадження, даючи оцінку допустимості доказу, суд має проаналізувати критерії допустимості таких доказів, як-от: законність джерела, законність способу отримання, процесуальне оформлення перебігу й результатів слідчої дії [1].

Кримінальний процесуальний кодекс України є основним нормативним документом, що регулює допустимість доказів. Він визначає вимоги та процедури збору, збереження, подання та оцінки доказів. Однак на практиці виникають проблеми, пов'язані з невідповідністю принципам справедливого судового розгляду.

Кримінальний процесуальний закон не дає вичерпного переліку підстав, за наявності яких докази мають визнаватися недопустимими, однак суд має право приймати рішення про їх допустимість або недопустимість у порядку, встановленому статтею 89 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Зокрема, питання щодо допустимості доказів розглядаються судом під час оцінки цих доказів, тобто під час нарадчої кімнати, коли приймається судове рішення. Учасники кримінального провадження, включаючи сторони обвинувачення, потерпілого, та представників юридичних осіб, щодо яких ведеться провадження, мають право під час судового розгляду подавати клопотання щодо визнання доказів недопустимими. Крім того, вони можуть висловлювати свої заперечення проти визнання доказів недопустимими під час цього процесу [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 84 процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів. Стаття 84 КПК України містить положення щодо документів, які можуть містити відомості, зафіксовані як у письмовому, так і в іншому вигляді.

Електронний вид доказів є різновидом доказів загалом і володіє при цьому певною специфікою, яка полягає передусім у носії електронних документів. Електронні документи містяться на особливих носіях: жорстких дисках, серверах, флеш-картах тощо [3].

Наприклад, пост (повідомлення) на форумі або у блозі, відправлений під ніком (мережевим псевдонімом), який не можна перевірити, є анонімним і не може бути використаний у доказуванні. При цьому слід мати на увазі, що відомості про автора (укладача) електронного відображення далеко не завжди зафіксовані на цьому відображенні, особливо, коли воно містить заборонений контент або прямо призначене для вчинення злочину [4, с. 18].

Щодо допустимості електронних доказів останніми роками сформувалася актуальна судова практика. Зокрема, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 25 червня 2019 року у справі № 9901/644/18 розглядалося питання допустимості аудіозапису розмови як електронного

доказу. Велика Палата ВС визнала правомірним притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності на підставі такого аудіозапису, незважаючи на окрему думку п'ятьох суддів щодо недотримання вимог подання електронних доказів [5]. Судове тлумачення та застосування законів суттєво впливає на допустимість доказів. Верховний Суд як найвищий судовий орган формує єдину судову практику. Його рішення є орієнтиром для судів нижчих інстанцій.

Забезпечення допустимості доказів в Україні ускладнюється багатьма факторами. Питання, пов'язані із затриманням та допитом підозрюваних під час слідчих дій, застосуванням незаконних методів отримання доказів, а також наданням доказів, отриманих під примусом або з порушенням прав підозрюваних, викликають занепокоєння. Ці проблеми підривають довіру до правової системи та створюють проблеми з правами людини, які потребують негайного вирішення.

Складнощі, пов'язані з допустимістю доказів в українському кримінальному процесі, вимагають розгляду законодавчих змін, підвищення кваліфікації правоохоронців і суддів, а також врахування міжнародних практик і рекомендацій.

Україна повинна наполегливо працювати над приведенням своєї правової системи у відповідність до міжнародних стандартів, забезпечуючи врахування лише законних, належних та допустимих доказів у кримінальних справах. Такий підхід може підвищити справедливість та ефективність правової системи України, забезпечити дотримання принципів правосуддя та захисту прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бучківська В. Проблемні питання допустимості доказів у кримінальному провадженні. *ADVOKAT POST*. URL: https://advokatpost.com/problemni-pytannia-dopustymosti-dokaziv-u-kryminalnomu-provadzhenni-suddia-viktoriia-buchkivska/ (дата звернення: 30.10.2023)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI/ URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 30.10.2023).

3. Шильнікова А. Деякі проблемні питання забезпечення допустимості електронних доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал.* С. 225–228. URL: 56.pdf (lsej.org.ua) (дата звернення: 30.10.2023).

4. Орлов Ю.Ю. Використання електронних відображень як доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2017. №3. С. 13–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2017_3_3 (дата звернення: 30.10.2023)

5. Електронне доказування. URL: https://pravo.ua/articles/elektronne-dokazuvannia/ (дата звернення: 12.03.2024).

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кондратюк Вікторія Вікторівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-6
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

В умовах воєнного стану існує підвищена загроза безпеці учасників кримінального провадження. Гостро постає питання стосовно об'єктивної можливості реалізації всіх процесуальних дій, необхідних для успішного здійснення кримінального провадження та забезпечення прав, свобод і законних інтересів його учасників. Тема процесуальних особливостей проведення допиту в умовах воєнного стану є актуальною, оскільки проявляється у пошуках балансу між вимогами правосуддя та необхідністю захисту особистої безпеки громадян.

Через збройну агресію, на території України постійно існує значний ризик для життя та здоров'я учасників кримінального провадження, що в свою чергу, може зробити їх з'явлення чи доставлення у суд для безпосереднього надання показань надто ризикованим та небезпечним, а в багатьох випадках фактично неможливим. У зв'язку з чим, законодавець встановив ряд процесуальних особливостей проведення допиту в умовах воєнного стану, спрямованих на захист осіб, що приймають участь в кримінальному провадженні та реалізацію ефективного і справедливого судового розгляду.

З самого початку періоду воєнного стану зміни законодавства були зорієнтовані переважно на нагальних проблемах пов'язаних із підставами та наслідками запровадження даного правового режиму, не став виключенням і Кримінальний процесуальний кодекс України. Суттєві зміни відбулися з прийняттям Закону України від 14.04.2022 р. №2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», яким була закріплена остаточна назва розділу «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану»[1, с. 162].

Для розкриття даної теми, важливими є зміни які цей закон вніс до ч. 4 ст. 95 КПК України, та до ст. 615 КПК України. Через викладення нової редакції ч. 4 ст. 95 КПК України було змінено правила використання показань у доказуванні. Вказано, що суд: може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання, або

отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України; не вправі обґрунтовувати свої рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них, крім порядку отримання показань, визначеного ст. 615 КПК України [2].

Доповнення додані до ч. 11 ст. 615 КПК України закріплюють, що показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації [3]. Показання, отримані під час допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, можуть бути використані як докази, лише якщо у допиті брав участь захисник, а проведення допиту фіксувалося належними технічними засобами [3]. Відповідно, ч. 12 ст. 615 КПК України, вимагає забезпечення участі захисника. Альтернативою безпосередньої участі у процесуальній дії є участь у режимі відеоконференції. Нові правила здійснення особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного стану передбачають дистанційну участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника [4, с. 361]. В загальному обсязі, вище наведені частини ст. 615 КПК України регламентують особливості використання позасудових показань за умови дотримання процесуальних гарантій, наявності повної відеофіксації допиту та участі захисника.

Зазначені процесуальні зміни до КПК України, в основному, ґрунтуються на тому, що під час дії правового режиму воєнного стану, правова регламентація допиту має здійснюватися у такий спосіб, щоб у виняткових випадках суд мав можливість відступити від засади безпосередності судового дослідження показань. Якщо показання учасника кримінального провадження належним чином одержані та зафіксовані у ході досудового розслідування та відсутня об’єктивна можливість або наявна істотна перешкода надання свідчень у судовому засіданні, то суд після дослідження відповідного документу може визнати їх доказом та використовувати для обґрунтування прийняття процесуального рішення [5, с. 317-318]. Однак, суд не може визнати такі показання отримані під час допиту, як докази, якщо наявні тільки формальні підстави, наприклад, лише з огляду на факт введення режиму воєнного стану. Суд має оцінювати конкретні обставини здійснення судового провадження, активність проведення бойових дій на певній території, рівень небезпеки для учасників кримінального провадження тощо [5, с. 318]. Він визначає можливість використання показань, отриманих під час допиту, тільки у виняткових випадках, коли неможливо отримати такі показання в ході судового розгляду.

Такі випадки визнання доказами досудових показань, зафіксованих у протоколах допитів на етапі досудового розслідування, мають передбачати дотримання належних процесуальних гарантій прав і свобод людини у

перебігу отримання та фіксування даних показань під час допиту. Посилаючись на практику Європейського суду з прав людини, зазначимо, що у самих крайніх ситуаціях кримінального провадження (хвороба, смерть, загроза небезпеки тощо) у суду має бути можливість визнавати доказами результати досудових допитів поза дотримання процесуальних гарантій [5, с. 319]. Проте така можливість їхнього використання в судовому засіданні визначається лише з урахуванням всіх конкретних обставин кримінального провадження.

Отже, процесуальні особливості проведення допиту в період воєнного стану є важливим інструментом забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження, їх особистого захисту та ефективної реалізації можливостей використання показань, отриманих на стадії досудового розслідування у ситуаціях, що виникли в умовах введеного в державі особливого правового режиму. Хоча використання позасудових показань як доказів, під час воєнного стану, є суттєвим відступом від принципу безпосередності судового розгляду, однак, законодавець встановив чіткі умови для їх застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чугуєнко К. Ю., Агаркова О. І. Особливості проведення допиту в умовах воєнного стану. *Актуальні питання діяльності підрозділів кримінальної поліції*: зб. матеріалів Всеукр. науково-практ. конф., м. Кропивницький. Кропивницький, 2023. С. 162–164. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/06/zbirnyk_materialiv_konferencziyi_ord_ta_ib_14_04_2023.pdf#page=163 (дата звернення: 01.12.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 6 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 02.12.2023).

3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text (дата звернення: 02.12.2023).

4. Черниченко І. В., Мацола А. А. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство". 2023. № 2.* С. 358–363. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.62 (дата звернення: 03.12.2023).

5. Лоскутов Т. О. Правова регламентація допиту в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2022. № 71.* С. 315–320. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.53 (дата звернення: 03.12.2023).

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ПІДОЗРЮВАНОГО НА ЗАХИСТ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Корнійчук Дмитро Вячеславович
здобувач ступеня доктора філософії
ПВНЗ «Європейський університет»
Науковий керівник:
Кравчук Петро Юрійович
кандидат юридичних наук, доцент
ПВНЗ «Європейський університет»

Одним із напрямів діяльності органів кримінальної юстиції є притягнення особи до відповідальності за вчинення кримінального правопорушення. Здійснюючи зазначену діяльність, необхідно забезпечити реалізацію права підозрюваного на захист у кримінальному процесі, адже людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека проголошуються в Конституції України найвищою соціальною цінністю. Не всі положення засади забезпечення права на захист у кримінальному провадженні в цілому і підозрюваного зокрема, діють ефективно, особливо в умовах воєнного стану, що і зумовлює актуальність теми.

Згідно ст. 20 Кримінального процесуального кодексу України, «підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом» [1].

Як зазначає Т.М. Мирошниченко, «саме за рівнем забезпечення права підозрюваного-обвинуваченого на захист у наш час прийнято судити про демократичність не тільки судочинства, а й політичного режиму конкретної держави в цілому» [2, с.133].

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України зумовило потребу у здійсненні ряду заходів спрямованих на забезпечення роботи основних інститутів держави. Торкнулись зміни і Кримінального процесуального кодексу України, який був доповнений Розділом IX[1] «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану».

Надзвичайно важливим в кримінальному процесі України є питання реалізації права підозрюваного на захист на стадії досудового розслідування. Згідно ст. 214 КПК України, досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, невідкладно, але не пізніше одного дня після подання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення. І лише після моменту внесення відомостей про

правопорушення дозволено проводити весь комплекс заходів для розкриття злочину [1].

Крім того, згідно ч.3 ст.214 КПК України, здійснення досудового розслідування, крім випадків, передбачених цією частиною, до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом [1].

Зокрема, положеннями ст. 615 КПК України запроваджені зміни щодо внесення відомостей до ЄРДР. Так, «якщо відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань - рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова. У невідкладних випадках до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування може бути проведений огляд місця події (постанова приймається невідкладно після завершення огляду)» [1]. Таким чином, під час воєнного стану внесення даних щодо початку кримінального провадження може відбуватись у паперово-електронній формі.

Також, при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису [1].

Як відмічають науковці, «для використання показань, отриманих у процесі допиту підозрюваного, окрім відеофіксації допиту, обов'язковою є участь захисника в такому допиті. Захисник підозрюваного може брати участь у допиті дистанційно – за допомогою технічних засобів (відео-, аудіозв'язку). Такі заходи під час проведення допиту підозрюваного в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану є необхідними, адже дистанційний формат участі захисника забезпечує дотримання прав підозрюваного на захист. Водночас забезпечення дистанційної участі захисника покладається на таких учасників кримінального провадження з боку обвинувачення, як дізнавач, слідчий та прокурор. Лишається незрозумілим, чому поза увагою законодавця залишилися такі суб'єкти забезпечення дистанційної участі захисника, як слідчий суддя та суд» [3, с.42].

Участь захисника в кримінальному процесі є важливою гарантією забезпечення права підозрюваного на захист. Суттєвою особливістю процесуального статусу адвоката є обов'язок використовувати надані йому процесуальні права в інтересах свого підзахисного.

Професійна правнича допомогу в умовах воєнного стану «характеризується змінами в організації діяльності адвокатів, розширенням «режимів» участі адвокатів у кримінальному провадженні та випадків обов'язкової участі захисника. Проте відкритим залишається питання захисту конфіденційної інформації під час спілкування підозрюваного та захисника.

Також є питання пропорційності в аспекті: визначення підстав залучення адвоката до участі у процесуальній дії дистанційно, ефективності захисту в умовах режиму відеоконференції, зважаючи на фактичне обмеження права конфіденційного спілкування та складнощі у погодженні правової позиції» [3, с.42].

Таким чином, право на захист гарантоване Конституцією України і не обмежується навіть за умов воєнного стану, хоча і реалізується з певними особливостями. Повномасштабне вторгнення на територію України російських військ та запровадження воєнного стану обумовили окремі законодавчі зміни, які стосуються в тому числі і реалізації права на захист в кримінальному процесі України. Сьогодні необхідно запроваджувати нові процедури, здатні забезпечити реалізацію права на захист, не наражаючи на небезпеку життя та здоров`я учасників кримінального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI.

2. Мирошниченко Т.М. Щодо питання реалізації нормативного змісту засади забезпечення обвинуваченому права на захист у ході збирання доказів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Вип. 32. С.132-137.

3. Дмитро Санакоєв, Олексій Скрябін. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. №3. С.39-45.

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Лазаренко Денис Олександрович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-6
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

У цифрову епоху важливість електронних доказів у кримінальних провадженнях стає все більш істотною. Швидкий розвиток технологій створює нові можливості для збирання та аналізу даних, але разом з тим виникають складнощі в їх правовому використанні. Електронні докази можуть

виявитися ключовими у доказуванні, але вони також потребують значної уваги з точки зору їх особливостей виявлення, вилучення та дослідження.

На сьогодні дане питання в інших процесуальних кодексах, на відміну від Кримінального процесуального кодексу України, є більш врегульованим. Наприклад, в ЦПК Україні міститься окрема стаття під назвою "Електронні докази", в якій передбачається їх тлумачення, порядок подання, а також вказується на можливість подання їх в паперовій формі, при умові наявності у відповідної або іншої особи оригіналу [7]. При цьому в КПК України маємо лише окремі згадки, наприклад, відповідно до ст. 99 цього нормативно-правового акту до документів, за умови наявності в них необхідних відомостей можуть належати матеріали цифрового запису, зокрема комп'ютерні дані [2]. Тобто законодавець не надає чіткої дефініції електронним доказам, а лише включає їх до поняття документів. Однак звертаючись до інших нормативно-правових актів можна сказати, що "«електронними доказами» є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі" [6]. Варто також звернути увагу на окремий нормативно-правовий акт, який був прийнятий для врегулювання питання щодо електронних документів, а саме ЗУ "Про електронні документи та електронний документообіг". Так, відповідно до ст. 8 цього закону "Юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму" [4].

У юридичній практиці в минулі роки було досить часто поширене звернення клопотань про недопустимість електронного доказу на підставі того, що він є лише копією в результаті численного копіювання на різні пристрої [5]. Однак таке клопотання буде відхилено. Оскільки відповідно до ч. 3 ст. 99 КПК України "оригіналом електронного документа - його відображення, якому надається таке ж значення, як документу" [2]. Окрім того відповідно до постанова ККС ВС справі № 236/4268/18 "усі ідентичні за своїм змістом примірники електронного документа можуть розглядатися як оригінали та відрізнятися один від одного тільки часом та датою створення" [5].

Окрім того численні дискусії серед юристів викликає таке поняття як "скріншот". Оскільки він є лише копією оригіналу листування в різних месенджерах, інформації розміщеної на сайтах тощо. Тобто скріншот не є електронним доказом, а виступає лише як джерело інформації [1]. Тому подаючи його як доказ потрібно бути готовим надати оригінал. Неоднозначність серед науковців також зумовлена тим, що законодавцем не використовує поняття скріншоту ні в одному із чинних кодексів. Тому вирішуючи питання щодо його допустимості та належності в процесі

доказування потрібно звертатися до судової практики. Так, наприклад, у справі № 753/10840/19 касаційного провадження Верховний суд визнав належними та допустимими як докази надані у вигляді скріншотів повідомлень з телефону та планшету, роздруківки з Viber [3].

Отже, КПК України не надає повноцінного опису електронних доказів, що породжує спірні моменти та потребу уточнень у судовій практиці. Незважаючи на це, судові рішення та тенденції показують певну прийнятність електронних доказів, зокрема скріншотів, проте їхня допустимість вимагає уважного визначення у кожній окремій справі. Тому у контексті швидкого розвитку технологій, що відбувається в сучасному світі, питання щодо достовірності та належності електронних доказів потребує особливої уваги та додаткового правового врегулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпенко А. А. Чи є скріншот належним та допустимим доказом у суді. 2022. URL: https://protocol.ua/ua/chi_e_skrinshot_nalegnim_ta_dopustimim_dokazom_u_sudi/#2 (дата звернення: 28.11.2023)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. *База даних «Законодавство України». Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 28.11.2023)

3. Постанова Верховного суду від 13 липня 2020 року у справі № 753/10840/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050 (дата звернення: 28.11.2023)

4. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. *База даних «Законодавство України». Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/851-15 (дата звернення: 28.11.2023)

5. Судді ККС ВС обговорили проблемні питання допустимості електронних доказів під час судового розгляду. 2021. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1202347/ (дата звернення: 28.11.2023)

6. Узагальнення аналізу судової практики щодо використання електронних доказів під час здійснення кримінального судочинства суддями Комсомольського міського суду Полтавської області за 2018 та 2019 роки. URL: http://surl.li/nqmfk (дата звернення: 28.11.2023)

7. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15 (дата звернення: 19.03.2024)

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Лель Галина Вікторівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Лугіна Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Загальні та найбільш фундаментальні правила поширюються на всі сфери людської діяльності. Ці правила, по суті, не тільки слугують для регулювання такої діяльності, а й значною мірою відображають її природу та зміст. У сфері кримінального судочинства такі правила прийнято називати принципами. Без належної уваги до характеристики цих положень розуміння їх правової природи буде неповним.

Перш ніж стати засадами, світоглядні ідеї формуються на основі пануючих у суспільстві систем поглядів, переконань, ідеалів, життєвих або науково-теоретичних орієнтацій щодо кримінальної процесуальної діяльності. Засади спрямовані на утвердження, забезпечення та захист суспільних цінностей, пов'язують право з політикою, економікою, мораллю. Водночас вони становлять собою вольовий акт держави, продукт свідомого законотворчого процесу і за формою юридичного вираження суб'єктивні.

У теорії засади кримінального процесу справедливо розглядаються як провідна ланка всієї системи кримінальних процесуальних гарантій, як сукупність способів і засобів, які забезпечують усім та кожному рівні правові можливості для надбання та реального здійснення своїх прав та свобод [7, с. 23]. Значення загальних засад кримінального провадження як норм вищого ступеня нормативності полягає у тому, що вони: слугують гарантією правосуддя; є гарантією дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [4, с. 64].

Наступна ознака полягає у тому, що, будучи нормами права, процесуальні засади носять владний характер. Вони містять у собі обов'язкові приписи, виконання яких забезпечується сукупністю правових засобів. Засада - це вимога до діяльності, без реалізації якої неможливе досягнення мети цієї діяльності. Вона адресована для виконання до органів держави, оскільки саме на них покладена відповідальність за хід результат діяльності, тільки вони мають найбільш широкі повноваження, у тому числі і по реалізації засад.

Засади кримінального процесу являються рівновеликими, єдиними, однак між ними існує певна ієрархія. Відрізняючись між собою за змістом та характером правових вимог, засади складають систему однопорядкових структур, де не існує зв'язків та відношень субординації. Зв'язок загально правових, міжгалузевих та галузевих засад - це співвідношення загального, особливого та окремого.

Усі основоположні вимоги кримінального процесу є рівновеликими, єдиними, існують у взаємозв'язку й мають однакову юридичну силу. Проте певні засади є відображенням загальної спрямованості розвитку та функціонування всього кримінального процесу, а інші віддзеркалюють цей напрям конкретніше. Недотримання будь-якої з засад кримінального процесу тягне за собою порушення інших.

Усі вони діють у рамках цілісної системи, де сутність і призначення кожної засади визначається не тільки власним змістом, а й функціонуванням всієї системи. Саме тому, що засади становлять певну систему, вони є рівновеликими і єдиними, оскільки будь-яка система - це перш за все сукупність елементів, що існують в єдності та взаємозв'язку, де недотримання одного з них, безумовно, викликає порушення інших. Тому вони доповнюють один одного, забезпечуючи таким чином належне виконання всієї системи.

Дискусійними у науці залишаються питання про наявність у кримінальному процесі засад, притаманних окремим стадіям. Взаємозалежність стадій кримінального процесу забезпечується тим, що їх фундамент становлять загальні засади, органічно взаємопов'язані і взаємозумовлені, а тому утворюють певну їх систему як основу різноманітних процесуальних дій і рішень. З нашого погляду, не слід вирізняти засади окремих стадій процесу.

Засади кримінального процесу - це закріплені у законі найзагальніші фундаментальні правові положення, тобто йдеться про нормативність як про одну з найважливіших їх ознак. Якщо основоположна ідея, що претендує на роль засади, не буде закріплена в законі, вона залишається лише теоретичною, науковою ідеєю, що знаходиться у сфері правосвідомості або правової науки. Закріплення засад у нормах права забезпечує неухильне дотримання правових положень, що вони виражають. Засади відображають природу юридичних норм, їх зв'язки з іншими суспільними явищами, і щодо норм та їх систем виступають похідними категоріями.

Таким чином, можна зробити висновок, що засади є виразом сукупності істотних системних властивостей певної множини окремих норм. Вони мають найбільш загальний, абстрактний характер. Засади є нормативним узагальненням найвищого рівня. Право має моральну основу, певну етичну спрямованість, тому для точного дотримання та виконання законів необхідно правильно розуміти та реалізовувати їх моральний зміст. Взаємодія правових і моральних норм - це трансформація моральних обов'язків в правові.

У зв'язку з цим назріла нагальна потреба у збагаченні морального змісту засад, закріплених у законі. Вважаємо, що моральність є однією з

найважливіших властивостей засад кримінального процесу. З урахуванням вищезазначеного можемо виділити основні ознаки засад кримінального провадження.

Слід зазначити, що дані положення є вимогами, які 1) найбільш загально фіксують об'єктивні закономірності суспільного життя, мають фундаментальне значення для кримінального провадження; 2) становлять провідну ланку всієї системи кримінальних процесуальних гарантій та спрямовані на реальне забезпечення прав і свобод людини; 3) є рівновеликими, єдиними, складають певну ієрархію, діють у межах цілісної системи, де порушення однієї засади тягне за собою порушення інших; 4) мають обов'язковий характер для діяльності державних органів, їх посадових і службових осіб; 5) спрямовують діяльність на досягнення завдань, поставлених державою перед кримінальним процесом; 6) закріплені у нормах права мають значення норм найвищої юридичної сили; 7) обов'язково виявляються в кожному кримінальному провадженні, діють у всіх стадіях кримінального процесу, але різною мірою; 8) виступають нормами права, що виражають, реалізують в собі основи моральності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грошевий Ю. М. Міжнародні стандарти захисту особи у кримінальному судочинстві. *Право обвинуваченого на кваліфікований захист та його забезпечення:* Матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, 1-2 грудня 2005 р. Х.: К.: ЦНТ «Гопак», 2006. С. 13-20.

2. Дроздов О. М. Актуальні проблеми реалізації окремих засад кримінального процесу в провадженні за нововиявленними обставинами. *Вісник Національної академії правових наук України. № 2 (77). 2014.* С. 156-167.

3. Кримінальний процес: підручник / [О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін.]; зазаг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2018. 584 с.

5. Маркуш М. А. Конституційні цінності як основоположні засади в кримінальному процесі України. *Вісник Конституційного Суду України. № 6/2013.* С. 73-85.

6. Теорія держави і права: підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С, П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін., за ред. О.В. Петришена. Х.: Право, 2014. 368 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мазур Тетяна Євгеніївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Федан Лорина Олександрівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

З початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року російської федерації на територію України всі сфери нашого життя зазнали значних змін. Правоохоронні органи ледве встигають фіксувати воєнні злочини, які кожного дня російські військові вчиняють на території нашої держави. Вказані злочини потребують ретельного збирання значної кількості доказів та проведення судових експертиз. Актуальність дослідження зумовлюється тим, що умовах воєнного стану перед такою наукою як криміналістика постають нові завдання і виклики, що передбачають застосування сучасних підходів для розв'язання тієї чи іншої криміналістичної задачі.

Метою дослідження є аналіз окремих питань криміналістики в умовах воєнного стану, визначення основних тенденції та напрямів її наукових досліджень.

Варто зазначити, що зміна кримінального "клімату" в Україні у воєнний час суттєво вплинула на пріоритети криміналістики, її розвиток саме в контексті воєнного права. Криміналістика продовжує зосереджуватися на розробці та застосуванні інструментів, прийомів і методів збору, аналізу та використання доказів у складних умовах війни та інших загроз. За таких умов варто виокремити окрему галузь криміналістики – воєнна криміналістика.

Окремої уваги потребує питання отримання інформації необхідної для розслідування, шляхом здійснення слідчих дій. Як правило більшість інформації слідчий отримує від потерпілих, свідків злочину. Та за реалій війни люди живуть у постійному страху, стресі, перед собою ставлять зовсім інші пріоритети, ніж були колись. Внаслідок чого громадяни бояться давати свідчення, замовчують, а слідчий залишається без можливості отримати

інформацію, яка б допомогла у розслідуванні того чи іншого злочину. У своїй науковій статті Олійничук Р. та Канюка В. зазначають: “люди часто перебувають у стані стресу і переживають страх, тому не бажають повідомляти правоохоронні органи про вчинений щодо них грабіж чи розбійний напад, що надає цим злочинам високого ступеня латентності” [1, с. 170]. Отже крім труднощів отримання інформації для розслідування, окремі види злочинів на період війни все частіше стають латентними, що в свою чергу зумовлює необхідність застосування специфічних тактик і методик для їхнього оперативного виявлення та розслідування.

На нашу думку варто звернути увагу на особливості тактики проведення слідчих дій з учасниками в яких є рідні з тимчасово окупованих територій, з районів активних бойових дій, або які є безпосередньо військовополоненими, військовослужбовцями, тощо. Так як тактики слідчих дій в таких випадках повинні не тільки відповідати положенням міжнародних договорів (приміром щодо допиту військовополоненого, необхідно дотримуватися положень Конвенції про поводження з військовополоненими та її додатковими протоколами), а й враховувати психологічні особливості таких осіб. До прикладу, науковці у сфері військової психології зазначають: “...військовослужбовці в ситуації спілкування керуються правилами поведінки в бою. Питання довіри для них є дуже важливим. Важливо вирішити задачу «полегшення» процесу комунікації. Не варто «тиснути» на військовослужбовця, намагаючись об’єктивувати його почуття в тих чи інших обставинах” [2, с. 11].

Хочемо звернути увагу і на питання, яке виникає при огляді обстановки місця події на територіях, де відбувалися бойові дії або постраждалих від ракетних ударів. З огляду на те, що на них можуть знаходитися вибухонебезпечні предмети, виникає потреба мати в кожному підрозділі правоохоронного органу на постійній основі фахівців з їх виявлення (знешкодження). З цим виникають труднощі, так як потрібне додаткове фінансування для забезпечення діяльності таких фахівців та виділення з бюджету коштів на виплату зарплатні.

Також окремої уваги потребує розгляд питання цифровізації криміналістики та її розвиток в сфері кібернетики. Адже події, які трапилися за період воєнного стану показали, яку силу має мережа Інтернет, зокрема, не лише поширюється «фейкова» інформація, а й зливається таємна інформація. До того ж, всесвітня мережа активно використовується й іншими злочинцями. Інструменти цифрової криміналістики потребують розвитку та вдосконалення аби підвищити ефективність та оптимізувати виявлення і розслідувати воєнних злочинів, відслідковувати та притягувати до відповідальності злочинців, які діють через Інтернет-мережу.

Шевчук В. зазначає, що досить актуальним є започаткування нової професії - цифрового криміналіста та неабияку увагу варто звернути на підвищення ролі криміналістичної дидактики, особливо, на криміналістичну

підготовку слідчих, суддів, прокурорів, детективів, судових експертів у сфері цифрових технологій, слідчих криміналістів [3, с. 37].

З тим, що варто звернути увагу на криміналістичну підготовку в сфері цифровізації осіб, які здійснюють правосуддя, погоджуємося з науковцем, а щодо потреби у виокремленні окремої професії цифрового криміналіста, вважаємо, що фахівцям в сфері інформаційних технологій варто розробити базовий набір програм та алгоритм дій, які в подальшому зможуть використовувати працівники правоохоронних органів при розслідувані кримінальних правопорушень і потреба в цифровому криміналісті відпаде.

Таким чином, дослідивши окремі питання криміналістики в умовах воєнного стану, серед основних тенденції та напрямів наукових досліджень виділимо наступні: виокремлення науки – воєнна криміналістика; необхідність створення специфічних тактик і методик для оперативного розслідування злочинів під час воєнного стану; потреба у розробленні окремих тактик проведення слідчих дій з учасниками в яких є рідні з тимчасово окупованих територій, з районів активних бойових дій, або які є безпосередньо військовополоненими, військовослужбовцями, тощо, враховуючи їх психологічні особливості; потреба в залученні фахівців з розмінування територій для проведення огляду обстановки місця події, де відбувалися бойові дії або на територіях, де були ракетні удари; потреба в розробленні бази програм та тактик користування ними та іншими можливостями цифрових технологій для працівників правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олійник Р., Канюка В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства. 4 (32)/2022*. 2022. С. 169-173.

2. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. К. : 7БЦ, 2023. 175 с.

3. Шевчук В.М. Цифрова криміналістика: воєнні виклики та нові завдання у сучасних умовах. *Круглий стіл «Правові виклики сучасності». 2022*. С. 35-39. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/23747/1/mater_kr_stil_22-37-41.pdf (дата звернення: 02.03.2024 р.)

ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО КАТЕГОРІАЛЬНО-ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Михайлюк Максим Михайлович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Лугіна Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Реформи в кримінальному процесі спрямовані на забезпечення дотримання конституційних принципів, які визнають недоторканість особи, її життя, здоров’я, гідності та безпеки, відображених у статті 3 Конституції України. Законодавче забезпечення цих принципів ґрунтується на визначених у кримінальному процесуальному законі та теорії кримінального процесу категоріях та поняттях, спрямованих на оптимізацію судового процесу. У контексті прийняття судових рішень у кримінальному провадженні суддя відіграє ключову роль у розумінні та використанні категорійно-понятійного апарату, адаптуючи його до конкретних обставин. Це забезпечує ефективне застосування законодавства та є важливим інструментом у реалізації завдань кримінального провадження. Постійний розвиток законодавчої бази, який враховує розвиток суспільних відносин, виникнення нових концепцій та зміну наукових поглядів на теоретичні аспекти, підкреслює актуальність даного питання.

Визначення термінів у Кримінальному процесуальному кодексі України має велике значення як з теоретично-методологічного, так і практичного погляду, оскільки це сприяє створенню спільного розуміння понять і категорій, що є важливим для єдність правозастосування. Однак питання щодо об'єднання термінів у одній нормі Кримінального процесуального кодексу, а також вибір критеріїв такого об'єднання, залишається предметом дискусій. Деякі дослідники вказують на те, що деякі терміни мають загальний характер для всього кримінального процесу, тоді як інші є спеціалізованими. Також є думка про необхідність частішого використання понять, що роз'яснюються в термінологічному розділі, у тексті самого закону.

Вчені, досліджуючи питання термінології у Кримінальному процесуальному кодексі України, наводять приклади недоліків використання термінів у різних частинах закону, розглядаючи як їх змістовий, так і логічний аспекти, а також розмірковують над можливістю законодавчого визначення

всіх термінів і понять, підтримуючи або заперечуючи існуючий підхід законодавця.

На наше переконання, Кримінальний процесуальний закон повинен відповідати всім визначеним теоретичним правилам формування правової норми, упорядкуванню їх сукупності і логічному розташуванню. Це означає дотримання логічної послідовності викладення, взаємозв'язку нормативних приписів, відсутність суперечностей у структурі закону і системі законодавства, максимальну компактність норм за належної глибини та всебічності їх змісту, а також зрозумілість і доступність мови нормативних актів, точність і визначеність термінів та юридичних конструкцій. Об'єднання термінів у одній статті Кримінального процесуального кодексу України, навіть у випадку дискусійності окремих із них, сприяє єдності правозастосовної практики.

О. І. Баїк вказує на те, що правова наука має упорядковану систему взаємопов'язаних, взаємозумовлених та взаємодіючих понять і категорій, які визначаються предметом цієї науки і відображають логіко-семантичну організацію знань у сфері держави і права. Хоча деякі вважають терміносистему «категоріально-понятійний апарат» тавтологією з практичної точки зору, вона все ж відображає зміст позначених явищ і предметів певної галузі [1, с. 43].

Аналізуючи різні точки зору щодо розуміння їх змісту і сутності, можна зазначити, що категорії, поняття, терміни (термінологічні вирази) виступають загальними засобами визначення змісту кримінального процесу і, отже, формують модель кримінальної процесуальної діяльності, включаючи роль судді. Ці явища утворюють категоріально-понятійний апарат, який є об'єктом вивчення у кримінальному процесуальному праві та кримінальній процесуальній науці.

Отже, розвиток суспільних відносин, які виникають у зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення та подальшим вирішенням суспільно-правового конфлікту, що виникає, а також еволюція мислення породжують зміни у найменуванні термінів, їхніх визначеннях та підходах до розуміння того чи іншого поняття. Цей процес є об'єктивним. Головне, на нашу думку, дотримання принципу правової визначеності, який є складовою верховенства права та гарантує легкість зрозуміння змісту права та можливість скористатися цим правом у разі потреби. Слід також зазначити, що поняття за своєю природою є основою, оскільки воно описує предмет, об'єкт або явище об'єктивної дійсності та узагальнює їхні ознаки. Поняття описується через термін (терміносистему), а його зміст розкривається за допомогою дефініції.

Категорія розуміється як загальне філософське поняття, що відображає універсальні властивості та взаємозв'язки об'єктивної дійсності, загальні закономірності розвитку всіх матеріальних, природних і духовних явищ. Виділення серед понять категорій базується на порівнянні їхнього змісту та обсягу. За словами В. Лисого, «поняття є елементом категорії, оскільки

остання - це визначеність, яку треба знати і розуміти, щоб здійснити категоризацію» [2].

У контексті ставлення до судового провадження як складової кримінального процесу та в межах правової категорії кримінального процесуального права, всі терміни, які мають законодавче визначення, можна розглядати як:

1) загальні (що стосуються всього кримінального провадження): наприклад, «близькі родичі», «обвинувачення», «неповнолітня особа», «закон України про кримінальну відповідальність» тощо.

2) спеціальні (використовуються безпосередньо у судовому провадженні): такі як «головуючий», «суд апеляційної інстанції», «суд касаційної інстанції», «суд першої інстанції», «суддя», «учасники судового провадження».

3) Побічно пов'язані з судовим провадженням: такі як «сторони кримінального провадження», «дізнання», «досудове розслідування», «прокурор» тощо.

Наявність різноманітності термінологічно-дефініційних та сутнісно-змістовних ознак категорій і понять, що використовуються у судовому провадженні, свідчить про потребу у їхній класифікації. Критеріями для групування можуть виступати ступінь узагальненості та значущість для кримінального процесуального права в цілому та для судового провадження зокрема. Ці категорії є фундаментальними для побудови категоріально-понятійного апарату об'єктів (явищ), що розглядаються і підтримуються на теоретико-методологічному рівні континентальної системи права, до якої належить і вітчизняна правова система.

Другий рівень включає основні категорії і поняття кримінального провадження, які мають правову регламентацію в кримінальному процесуальному законі та інших нормативно-правових актах. Третій рівень визначає специфічні поняття судового провадження. Всі ці поняття використовуються для реалізації функції правосуддя в кримінальному процесі.

Перспективним напрямом удосконалення категоріально-понятійного апарату кримінального провадження є максимальне наближення правових категорій, якими оперує теорія процесуального права та наука кримінального процесу, до правових понять та їх систем у кримінальному процесуальному законі. Зараз спостерігається окреме існування деяких категорій і понять у теорії та законодавчій практиці, проте лише надання поняттю нормативно-правового змісту забезпечує єдність його правозастосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баїк О. І. Понятійно-категоріальний апарат податкового права України: дис. ...докт. юрид. наук. Львів, 2019. 522 с.

2. Лисий В. Діалектика: навч. посіб. Львів: ЛНУіменіІвана Франка, 2014. 480 с.

ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Мізецька Дарина Григорівна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМКП-23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сперкач Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Успіх розкриття кримінального правопорушення напряму залежить від факту встановлення всіх обставин кримінального провадження. Існує певна сукупність обставин, встановлення яких необхідно у кожному кримінальному провадженні. Саме цю сукупність обставин у теорії кримінального процесу прийнято називати предметом доказування.

Предмет доказування закріплений у ст.91 КПК та має загальний характер, оскільки сформульований для всіх кримінальних проваджень, будь-якого кримінального правопорушення. Перелік містить сім напрямів дослідження матеріалів провадження, котрі стосуються події кримінального правопорушення, винуватості обвинуваченого, виду і розміру шкоди, завданої злочином,обставин, що впливають на ступінь тяжкості злочину і стосуються особи обвинуваченого та обставин, що є підставою звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, обставини, які підтверджують, що предмет правопорушення одержаний внаслідок вчинення правопорушення та обставини, що є підставою застосування до юридичних осіб заходів кримінально–правового характеру [4].

У кримінальній процесуальній літературі також можна зустріти ґрунтовне визначення предмета доказування як системи обставин, які виражають властивості і зв'язки досліджуваної події, істотні для правильного вирішення кримінальної справи і реалізації в кожному конкретному випадку завдань судочинства або зовсім лаконічне: предмет доказування – це обставини, які належить обов'язково встановити у кожній кримінальній справі [5, с. 188].

Оскільки кожне кримінальне правопорушення характеризується певними особливостями, загальний предмет доказування, передбачений ст. 91 КПК України, у кримінальному провадженні щодо використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом, може розширюватися, а точніше – деталізуватися й уточнюватися. Отож, проаналізуємо, обставини що

підлягають доказуванню, щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Розкошинська С.О. стверджує, що доказуванню та встановленню в таких кримінальних провадженнях підлягають час вчинення; місце вчинення; винуватість обвинуваченого; мотив, мета і форма вини; вид і розмір шкоди; розмір процесуальних витрат; обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення; обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання, характеризують особу обвинуваченого, виключають кримінальну відповідальність, є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності [7, с. 5, 9–11]. До зазначеного переліку обставин доказування також варто віднести зв'язок спорідненості між правопорушником і потерпілою особою та систематичність вчинення даного правопорушення. Розкошинська С.О. у своєму переліку зазначає таку обставину як вид і розмір шкоди, але на нашу думку дана обставина не потребує доказування. Вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, є характерними ознаками для кримінальних правопорушень із матеріальним складом, на той час, як правопорушення за ст.150-1 є злочином із формальним складом. Так, потерпілому від злочину за статтею 150-1 КК України не передбачено заподіяння відповідної шкоди у разі використання його для заняття жебрацтвом.

Особливу увагу слід приділяти наявності між правопорушником і потерпілою особою зв'язку спорідненості, тобто чи є вони батьками або особами, які їх замінюють, чи є сторонніми особами. Крім того, поряд із наявністю та ступенем спорідненості між правопорушником і жертвою, варто з'ясовувати, чи виконують вказані особи належним чином свої обов'язки щодо утримання, виховання, піклування та розвитку дитини. Встановлення стану здоров'я, загального розвитку малолітнього, умов життя й виховання. Варто відмітити, що зазначені обставини є обов'язковими по всіх кримінальних провадженнях про злочини щодо дітей, оскільки дорослі нерідко використовують у своїх корисливих цілях малолітніх з явними ознаками розумової відсталості, які найчастіше не розуміють значення ні своїх дій, ні дій дорослого відносно них [6, с. 379].

Також варто приділити увагу обставині, яка закріплена диспозицією ст.150-1 КК України, а саме систематичність. Поняття «систематичне» означає вчинення зазначених дій багаторазово (три і більше епізоди усного висловлення прохання подати милостиню або письмове чи конклюдентними діями висловлення такого ж прохання трьом і більше стороннім особам) [8, с. 245]. Якщо говорити про період, протягом якого має місце жебракування то це саме невеликий проміжок часу, коли дитина жебракує, зокрема протягом дня, тижня, місяця.

У разі використання чужої дитини для зайняття жебрацтвом важливе значення для розслідування даного кримінального правопорушення має встановлення наявності й характеру підготовчих дій дорослого, (пошук

малолітнього, вибір способів його використання, залякування, планування дій тощо). Зокрема, повинна бути з'ясована частота й характер зустрічей дорослого і малолітнього, місця цих зустрічей, характер їх розмов, наявність випадків пригощання малолітнього спиртними напоями, наркотичними засобами. Зміст бесід дорослого з малолітнім перед вчиненням злочину має значення для визначення глибини шкідливого впливу, здійсненого дорослою особою на психіку малолітнього [5, с. 189].

Вагоме значення мають пом'якшуючі та обтяжуючі обставини, адже саме вони впливатиму на вид та розмір строку покарання. Загалом потрібно встановити такі обставини: наявність чи відсутність судимості, наявність на утримані малолітніх чи неповнолітніх дітей, перебування особи на обліку (наркологічному, психіатричному), характеристику винної особи, щире каяття, визнання вини, активне сприяння розкриттю злочину. У цьому контексті варто зазначити, що наші суди є доволі гуманними до осіб, які використовують малолітню дитину для заняття жебрацтвом, вони віддають перевагу нетривалим строкам покарання. Зазначимо, що ЄДРСР містить справи, за яким одна винна особа отримала покарання у вигляді штрафу, а інша – громадських робіт.

Так, говорячи про покарання у вигляді штрафу зазначимо вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 18 жовтня 2013 року. Суд встановлено, що обвинувачена особа не перебуває у шлюбі, не працює та має на утриманні одну неповнолітню дитину. Подальшому судовому розгляді суд бере до уваги пом'якшуючі обставини, а саме щире каяття у вчиненом, раніше не судима, позитивно характеризується за місцем проживання, має на утриманні неповнолітню доньку, стан здоров'я обвинуваченої , яка після народження мертвої дитини потребує лікування. Враховуючи всі ці обставини, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винної, суд вважає можливим застосувати ст. 69 КК України та при призначенні обвинуваченій покарання перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції ст. 150-1 ч.1 КК України і вважає, що необхідним й достатнім для виправлення обвинуваченої та попередження нових злочинів, буде покарання у виді штрафу. Розмір штрафу складає 510 гривень [2].Призначення покарання у вигляді штрафу за цей злочин навряд чи можна визнати обґрунтованим, оскільки дане кримінальне правопорушення має корисливий мотив, який у більшості випадків зумовлений скрутним матеріальним становищем обвинуваченого та несприятливою життєвою ситуацією. Судом було встановлено, що особа не працювала та не перебувала у шлюбі, з цього можемо зробити висновок, що вона мала скрутне матеріальне становище, яке не дасть змоги оплатити штраф призначений судом, а отже можемо припустити, що для оплати даного штрафу обвинувачена особа й надалі продовжить використовувати дитину для зайняття жебрацтвом.

Застосування покарання у виді громадських робіт було призначено Кролевецьким районним суд Сумської області від 20 червня 2012 року. Призначаючи покарання у вигляд громадських робіт суд , знову ж таки, враховував пом'якшуючі та обтяжуючі обставини. Під час судового розгляду були враховані обтяжуючі обставини: за місцем проживання характеризується негативно, як особа яка не займається вихованням дітей, схиляє їх добродяжництва та жебракування та пом'якшуючі: раніше несудима, має на утриманні одну неповнолітню та сім малолітніх дітей, щиро розкаялась і активно сприяла розкриттю злочину. Суд зазначив, що дані обставини дають підстави для застосування ст. 69 КК України та призначення їй більш мякого виду основного покарання не зазначеного у санкції ч.1 ст. 150-1КК України та прийшовши до висновку про те, що її виправлення та перевиховання можливе в умовах виконання у вільний від роботи час безоплатних суспільно-корисних робіт. Покарання у виді громадських робіт було призначене на строк 60 годин [3]. Аднdрушко А.В. зазначає, що призначення покарання у вигляді громадських робіт видається цілком виправданим. Більше того, на його погляд, вказаним покаранням варто доповнити санкцію принаймні ч. 1 ст. 150-1 КК України, що дозволить зменшити фактично тотальну практику звільнення засуджених від відбування призначеного їм покарання [1, с. 96].

Проаналізувавши дані рішення, доходимо висновку, що суд приділяє значну увагу пом'якшуючим та обтяжуючим обставинам. Саме наявність кількох обставин, які пом'якшують покарання, дає змогу суду апелювати до ст. 69 КК України та призначати більш м'який вид основного покарання не зазначеного у санкціях ст. 150-1КК України. Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, предмет доказування, який визначено у Кримінальному процесуальному кодексі України, включає широкий спектр напрямів, які охоплюють усі аспекти справи, від події правопорушення до особистих характеристик обвинуваченого. Важливе значення у встановлені обставин, які підлягають доказуванню у справах про використання малолітніх для зайняття жебрацтвом має необхідність встановлення у кожному кримінальному провадженні його визначних елементів, зумовлених специфікою таких проваджень. Саме від того, наскільки якісно буде здійснено процесуальну діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду, наскільки повно буде зібрано й оцінено докази та їх процесуальні джерела, що підтверджують чи спростовують зазначені обставини, залежить досягнення мети кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Андрушко А.В. Практика призначення покарання за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання»,* м. Острог, 22 травня 2020 року. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. – С. 95–97. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/29826 (дата звернення: 18.03.2024).

2.Вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 18 жовтня 2013 р. (справа № № 577/5074/13-к) URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34577361 (дата звернення: 20.03.2024).

3.Вирок Кролевецького районного суд Сумської області від 20 червня 2012 р. (справа № 1809/1133/2012). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/25056563 (дата звернення: 20.03.2024).

4.Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 18.03.2024).

5.Пришляк С. О. Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2013. № 8.* С. 187-194 . URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2013_8_29 (дата звернення: 18.03.2024).

6.Пчеліна О.В., Невядовський В. О. Обставини, що підлягають зясуванню під час здійснення досудового розслідування резонансних кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. № 3.* С. 376-381. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.68 (дата звернення: 18.03.2024).

7.Розкошинська С.О. Доказування при роз-слідуванні використання малолітньої дити-ни для заняття жебрацтвом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Львів, 2015. 22 с.

8.Хавронюк М. Використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом (коментар нового закону). *Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. 2009. Вип. 49.* С. 244–249.

СПІВРОБІТНИЦТВО З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ В МЕЖАХ КПК УКРАЇНИ

Мороз Софія Володимирівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-5
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Світове співтовариство давно прагнуло до створення постійно діючого міжнародного судового органу, метою діяльності якого є притягнення до

відповідальності осіб, які винні у вчинені найбільш тяжких злочинів. В Римі 17 липня 1998 р. був прийнятий Римський статут (далі Статут) Міжнародного кримінального суду (далі МКС) [4], юрисдикція якого розповсюджувалася на осіб, відповідальних за особливо тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства. Статут Україною досі не ратифіковано, у зв'язку з прийняттям висновку Конституційного Суду України (далі КСУ) від 11 липня 2001 року №3-в/2001 [1].

Проблемам гармонізації національного кримінального процесуального законодавства України у різних аспектах зі Статутом МКС приділялась увага і раніше [5, с. 55]. Однак із прийняттям ЗУ № 2236-IX від 03.05.2022, яким доповнено КПК розділом IX-2, зроблено величезний крок до нормативного забезпечення реального співробітництва України із МКС. Зокрема, запроваджені положення, що сприятимуть практичній реалізації співпраці, серед яких: визначено обсяг і порядок співробітництва (примітка до Розділу, ст. 617 КПК); встановлено конкретне коло повноважень Центральних органів України щодо співробітництва з МКС (ст. 618 КПК); закріплено підстави консультацій з МКС та передання кримінального провадження до МКС (ст. 619, 620 КПК); окреслені положення про порядок виконання прохань МКС про допомогу (ст. 621 КПК); визначені умови забезпечення режиму конфіденційності та захисту відомостей під час співробітництва з МКС (ст. 622 КПК) та збереження доказів (ст. 623 КПК); унормовано порядок виконання функцій МКС на території України, зокрема, проведення процесуальних дій прокурором МКС (ст. 624 КПК); регламентовано особливості застосування тимчасового арешту особи на прохання МКС (ст. 628, 629 КПК), арешту та передачу особи на прохання МКС (ст. 631 КПК), порядок тимчасового звільнення осіб, до яких застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою (ст. 632 КПК); встановлені правила транзитного перевезення особи, яка передається до МКС (ст. 634 КПК), процедура виконання рішень МКС на території України (ст. 636 КПК); закріплено порядок передачі осіб до МКС (ст. 625, 630 КПК) [3].

Так, приміткою до Розділу IX2 КПК визначено, що дія цього розділу поширюється виключно на співробітництво з МКС, з метою поширення його юрисдикції на осіб, які на момент вчинення злочину, що підпадає під юрисдикцію МКС, були підпорядковані та/або діяли, з метою здійснення збройної агресії проти України, та/або на підставі рішень посадових осіб, військового командування, або органів державної влади Російської Федерації (РФ) або іншої країни, що здійснювала агресію, або сприяла її здійсненню проти України [3]. Це свідчить про величезні зрушення для забезпечення ефективної міжнародної співпраці.

Між тим, потребують додаткового осмислення окремі норми Розділу IX2 КПК. Так, ст. 624 КПК визначає, що прокурор МКС на підставі та на виконання прохання МКС може самостійно вчиняти процесуальні дії на території України, за винятком процесуальних дій, виконання яких в Україні здійснюється за погодженням з прокурором або з дозволу слідчого судді, суду.

Зазначені положення не цілком узгоджуються з вимогами пп. «д» п. 3 ст. 57 Римського статуту. Так, відповідно до ч. 7 та ч. 4 ст. 93 Статуту, що регулюють підстави для відмови у запиті про міжнародну правову допомогу є певні розбіжності. Їхній зміст очевидно звужує перелік підстав для прийняття рішення про відмову у виконання прохання МКС, що суперечить положенням, визначеним у ст. 621, 558, 557 КПК.

Також доречно згадати, що відповідні запити про однакове прохання або щодо однієї особи можуть бути отримані одночасно від декількох різних суб'єктів. КПК не містить положень, які б регламентували порядок розгляду таких запитів та алгоритм вирішення таких колізій. У цьому контексті доречно нагадати, що МКС використовує термін «передача у розпорядження» особи, що цілком відображено у Розділі IX2 КПК. На відміну від норм національних конституцій, які забороняють екстрадицію громадян (у тому числі ст. 25 Конституції України), Статут у ст. 89, встановлюючи для держав-учасниць зобов'язання про передачу осіб до МКС, не робить будь-яких винятків щодо передачі громадян тих країн, до яких направлена така вимога. З огляду на можливість колізії норм національного права і положень Статуту в ст. 102 диференційовано поняття «екстрадиція» і «передача у розпорядження», відповідно до яких остання означає доставку особи державою до МКС відповідно до цього Статуту, а екстрадиція – доставку особи однією державою до іншої держави**.** Відмінність правової природи «екстрадиції» і «передачі у розпорядження» осіб була підтверджена і Конституційним Судом України. Доставлення особи до іншої рівно суверенної держави принципово відрізняється від доставлення особи до МКС. Якщо перше за міжнародно-правовою термінологією позначається терміном «видача» або «екстрадиція», то друге – терміном «передача»[1]. Відповідно до ч.2 ст. 25 Конституції України, забороняється видача (екстрадиція) громадян України іншій державі. Тобто, заборона стосується національної, а не міжнародної юрисдикції [2].

Можна сміливо стверджувати, що доповнення КПК України положеннями щодо регламентації міжнародного співробітництва з МКС створює сприятливіші умови для притягнення до відповідальності тих, хто вчиняє кримінальні правопорушення проти України в рамках повномасштабної збройної агресії з боку рф.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висновок Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут) № 3-в/2001 від 11.07.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01 (дата звернення: 01.03.2024)

2. Конституція України від 28.06.1996 р. (із змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. (дата звернення: 01.03.2024)

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 20 листопада 2012 року. URL : https://ips.ligazakon.net/document/T124651. (дата звернення: 01.03.2024)

4. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text. (дата звернення: 01.03.2024)

5. Kevin Jon Heller Creating a Special Tribunal for Aggression Against Ukraine Is a Bad Idea. URL: https://opiniojuris.org/2022/03/07/creating-a-special-tribunal-for-aggression-against-ukraine-is-a-bad-idea/.(дата звернення: 01.03.2024)

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оніщенко Ангеліна Андріївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПДБП-21-2
Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сперкач Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Актуальність дослідження. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України призвело до неймовірно жахливих порушень прав людини і громадянина, злочинного впливу на суспільство і державу загалом. Основоположні права людини і громадянина опинилися під загрозою через масові порушення вимог міжнародного гуманітарного права та загалом жорстокість воєнних злочинів. Повномасштабне вторгнення в Україну призвело до масових руйнувань, вимушеного переселення, людських жертв, знищення цілих населених пунктів і міст, пошкодження енергетичної та соціальної інфраструктури, сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та інших негативних злочинних наслідків.

Тому, питання вдосконалення криміналістичних досліджень та загалом напрямів розслідування кримінальних правопорушень в умовах війни є надзвичайно актуальним і важливим для України, зокрема враховуючи особливості виявлення і розслідування кримінальних правопорушень в такий період.

Аналізуючи статистичні дані, щодо кримінальних правопорушень в умовах війни, необхідно відмітити, що зросла кількість шахрайств, які можуть бути вчинені різними способами, і втому числі з використанням комп'ютерних

та інших технологій. Саме тому відбувається розширення підрозділів кіберполіції і кримінального аналізу, а також проводиться активна робота щодо обміну інформацією з відповідними підрозділами Служби безпеки України [1].

У 2022 році діяльність правоохоронних органів здійснювалась в умовах підвищеного навантаження, що пов'язано з виконанням як безпосередньо функцій з протидії злочинності так і з виконанням завдань з відсічі та стримування збройної агресії російської федерації. Повномасштабне вторгнення рф на територію України призвело до масового вчинення військовослужбовцями збройних сил країни-агресора воєнних злочинів, у тому числі на тимчасово окупованих територіях України; суттєвого зростання кількості зброї та боєприпасів у цивільного населення країни; тимчасової окупації окремих районів території країни; руйнування об'єктів критичної інфраструктури, у першу чергу енергетики; блокування логістичних каналів; знищення житлового фонду населених пунктів та промислових об'єктів; зростання витрат на воєнні та відновлювальні потреби; масового переміщення біженців; підвищення рівня безробіття, як наслідок погіршення фінансово-економічного благополуччя населення України [2].

Так, зокрема Пчеліна О.В. та Пчелін В.Б. зазначають, що криміналістичну класифікацію воєнних злочинів слід здійснювати за подвійним критерієм з метою урахування як кримінально-правових, так і криміналістичних ознак і на основі цього пропонують їх класифікувати: за способом учинення (наприклад, воєнні злочини, пов'язані з сексуальним насильством; воєнні злочини, пов'язані з катуванням осіб чи іншим нелюдським поводженням); за спрямованістю (предметом посягання) (наприклад, воєнні злочини, пов'язані з нападом на цивільні об'єкти; воєнні злочини, пов'язані з нападом на об'єкти, задіяні в наданні гуманітарної допомоги/місії зпідтримання миру); залежно від особи потерпілого (наприклад, воєнні злочини проти цивільного населення; воєнні злочини проти військовослужбовців) [3, с. 337].

Саме тому, враховуючи значну кількість правопорушень, що можуть бути вчинені в умовах воєнного стану, особливого значення набувають тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок та інноваційних продуктів, їх прагматичне орієнтування на розв'язання конкретних завдань. Тому перед криміналістикою загалом і кожним її розділом зокрема постають завдання, пов'язані із забезпеченням діяльності органів правопорядку й інших спеціальних суб'єктів, що за допомогою ефективних криміналістичних рекомендацій протидіятимуть злочинності в умовах воєнного стану (зокрема, щодо виявлення, документування та розслідуванні злочинів, пов'язаних із військовою агресією рф проти України) [4, с. 16].

Загалом, якщо розглядати структуру сучасної тактики і методики розслідування кримінальних правопорушень, то обов'язково потрібно враховувати реалії дії воєнного стану та особливості криміналістичної

характеристики окремих складів кримінальних правопорушень, порядок визначення типових слідчих ситуацій і загалом алгоритмів дій слідчого на кожному криміналістичному етапі розслідування.

Саме тому, вважаємо, що до напрямів вдосконалення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану можна віднести такі заходи:

– обовязково враховувати принципи і стандарти міжнародного гуманітарного та вимоги міжнародних нормативно-правових актів з прав людини і громадянина;

– використання можливостей міжнародного правоохоронного співробітництва під час розшуку осіб, які становлять інтерес для правоохоронних органів України, які здійснюють досудове розслідування злочинів проти миру, безпеки людини та міжнародного правопорядку;

– при визначенні кваліфікації воєнний та військових кримінальних правоопрушень відмежовувати від суміжних складів;

– користуватися в процесі розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану приписами міжнародних стандартів щодо доказування у справах про військові кримінальні правопорушення;

– звертати увагу на вимоги Європейського суду з прав людини щодо ефективного розслідування порушень права на життя в умовах воєнного стану, а також практики ЄСПЛ щодо негласних слідчих дій та захисту персональних даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігор Клименко: Рівень злочинності в Україні за час війни знизився до 15%/ Gjhnfk VDC. URL: https://mvs.gov.ua/uk/news/igor-klimenko-riven-zlocinnosti-v-ukrayini-za-cas-viini-znizivsia-do-15 (дата звернення: 20.03.2024)

2. ЗВІТ Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_polic_2022.pdf (дата звернення: 20.03.2024)

3. Пчеліна О.В., Пчелін В.Б. Криміналістична класифікація воєнних злочинів. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану. Харків, 2022. С. 334-337

4. Шевчук В. Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2022. Випуск 3 (28).* С. 11-27

ПЕРЕШКОДИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: ШЛЯХИ ЛІКВІДАЦІЇ

Романенкова Аліна Юріївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-5
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Впровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій до національного кримінального процесуального законодавства стало визначним кроком виходу України на європейську законодавчу арену, що як відображає напрацьована практика, дає здатність дістати ті докази, які немає змоги отримати іншим чином, однак вони можуть становити вагоме значення під час судового розгляду питання про винуватість чи невинуватість особи, яка притягується до кримінальної відповідальності. Однак, слід наголосити, що наразі у процесуальних питаннях усе ще виявляються проблеми із отриманням матеріалів у ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів. Так, О. М. Сало зосереджує увагу на тому, що лише близько 15 %, від усієї кількості результатів внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій враховуються судом як докази, а положення КПК України [1] та Інструкція [2] закріплюють «складний» порядок прийняття рішення про використання та розсекречення матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій та виключне право прокурора приймати рішення про використання їх у доказуванні [3, с. 147].

Підтримуючи думку Д. Б. Сергєєвої та аналізуючи судову практику, можна відмітити, що дуже часто перешкоди у використанні результатів негласних слідчих (розшукових) дій виникають у зв’язку із неналежним процесуальним закріпленням проведення чи неякісним процесуальним оформленням результатів негласних слідчих (розшукових) дій. Нерідко це проглядається у невідповідності протоколу ходу проведення негласної дії правилам фіксації кримінального провадження (складання та підписання протоколу неуповноваженою на те особою, непроведення належного опису та упакування речей та документів, що отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, розбіжності між фактичними часом та місцем проведення негласних слідчих (розшукових) дій та даним вказаним у протоколі, невідповідність інформації даним вказаним у протоколі тощо) [4]. Виникнення перешкод у використанні результатів негласних слідчих (розшукових) дій можливе і в разі порушення порядку отримання рішень на

проведення НСРД чи відсутність таких рішень. Відтак відсутність доручення слідчого, дізнавача, прокурора працівнику оперативного підрозділу щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій є істотним порушення вимог кримінального процесуального закону, вказує на отримання доказів неуповноваженою на проведення відповідної слідчої (розшукової) дії особою, що є безумовною підставою для визнання таких доказів недопустимими, що підтверджується Постановою ККС ВС від 05.11.2019 у справа № 344/11299/15-к [5].

Наступним проблематичним питанням є допустимість доказів, що отримані при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Так, відповідно до ч. 2 ст. 89 «у разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість його дослідження». Доктрина кримінального процесуального права виділяє певні критерії визнання доказів допустимими, як от: одержання доказів належним суб'єктом, із дотриманням належної процедури, із конкретного джерела та правильним оформленням ходу та результатів такої дії. Мається на увазі чітка послідовність проведення негласних слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій, їх належне документальне оформлення, дотримання умов та порядку здійснення. Таким чином, якщо певна дія вимагає дозволу слідчого судді, то належною процедурою буде вважатись отримання відповідної ухвали слідчого судді. З огляду на вищезазначене, а також на підставі судової практики, абсолютно обґрунтованим є визнання доказів, здобутих через проведення негласних слідчих (розшукових) дій недопустимими, якщо сторона обвинувачення не надала постанови прокурора або ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення відповідної дії [6, с. 96-97]. Також проблемним питанням є проведення негласної слідчої (розшукової) дії у формі контролю за вчиненням злочину. Досить часто в постановах про проведення контролю відсутні відомості про конкретних осіб, які будуть проводити цю негласну слідчу (розшукову) дію, що не відповідає вимогам п. 5 ч. 1 ст. 251 КПК. Разом із тим, матеріали кримінального провадження не містять даних про правові підстави для проведення контролю за вчиненням злочину працівниками оперативного підрозділу, а саме: оперативним співробітником, який проводив вказану негласну слідчу (розшукову) дію. Так, Постанова ККС ВС від 06.11.2019 у справі № 748/3070/15-к визначає, що за таких обставин докази отримані внаслідок проведення таких НСРД є недопустимими. Додатково, негласні слідчі (розшукові) дії можуть проводитися лише в розпочатому кримінальному провадженні, відомості про яке занесені до ЄРДР та не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування. Будь-які слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила є недійсними у відповідності до Постанови ККС ВС від 17.01.2019 у справі № 740/1244/16-к. Це тягне за собою невизнання судом результатів НСРД допустимими, належними, достовірними доказами, а сукупності наданих доказів, отриманих за результатами НСРД, - достатніми для прийняття судового рішення [5].

На практиці також існують проблеми із дотриманням норми ч. 2 ст. 266 КПК України, яка передбачає застосування під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій технічних засобів, які повинні зберігатись разом із первинними носіями отриманої інформації до набрання законної сили вироку суду. Наразі в Україні склалась ситуація, коли такі технічні засоби неможливо довго зберігати, оскільки вони є високовартісними. Відтак втрачається можливість забезпечення ними кожного оперативного співробітника, а як наслідок, використання необхідних технічних засобів в конкретному кримінальному провадженні [6, с. 95].

Варто погодитись із думкою М. А. Погорецького, що інститут негласних слідчих (розшукових) дій є ефективним засобом кримінального процесуального доказування, однак потребує як постійного удосконалення його процесуальної форми, з урахуванням практики, так і організаційно-тактичних засад правозастосування [7, с. 276]. Відтак, вважаємо, що ця проблематика вимагає подальших дискусій та удосконалення нормативно-правового регулювання як з боку процесуального законодавства, так і оперативно-розшукового законодавства. Адже будь-яка неточність чи невизначеність у даному питанні може призвести до визнання доказу недопустимим, що унеможливлює його подальше використання в межах доказування чи оскарження судових рішень, про що свідчить не лише національна судова практика, а й практика ЄСПЛ. В результаті цього, навіть за наявності достовірних відомостей про причетність особи до скоєння злочину, з'являється можливість уникнути кримінальної відповідальності. Не дивлячись на здавалося б чітку регламентацію порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій на законодавчому рівні, все ж існують певні неточності, в результаті яких допускаються суттєві помилки під час їх проведення, що призводить до визнання отриманих доказів недопустимими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № **4651-VI.** Київ: Парламентське видавництво, 2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 05.11.2023)

2. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерство юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text (дата звернення: 06.11.2023)

3. Сало О. М. Реалізація повноважень керівником органу досудового розслідування при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис…

канд. юрид. наук : 12.00.09 / Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2018. 241 с.

4. Сергєєва Д. Б. Результати негласних слідчих (розшукових) дій : проблемні аспекти визначення. *Право і громадянське суспільство: наук. журн. № l (6).* С. 97-106. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2016_Sergeeva.pdf (дата звернення: 06.11.2023)

5. Крет Г. Особливості доказування у кримінальному провадженні. Негласні слідчі (розшукові) дії. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_neglasni_slid_dii.pdf (дата звернення: 06.11.2023)

6. Каліновська М. О. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні під час застосування запобіжних заходів : *Університетські наукові записки.* 2018. № 69. С. 89-100.

7. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні : *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*, 2013, № 1. С. 270-276.

ЦИФРОВА КРИМІНАЛІСТИКА: ФОРМУВАННЯ ТА РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

Салецька Ніна Михайлівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-4 Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

У реаліях нашого часу цифровізація є не тільки тенденцією розвитку суспільства, а й стає найважливішим чинником соціального, політичного, економічного та міжнародного зростання будь-якої країни. Надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС створило додатковий імпульс гармонізації підходу до цифрової трансформації. У цьому плані важливою подією стало те, що Україна взяла участь у Програмі «Цифрова Європа» до 2027 року, метою якої є пожвавлення відновлення економіки України та цифрова трансформація [1]. Формування єдиного цифрового ринку з ЄС та наближення цифрового сектора України до європейського є пріоритетами внутрішньої політики цифрової трасформації в умовах війни [2, с. 325-327].

Сучасні цифрові технології є надзвичайно важливою складовою, задіяною в усіх сферах людської діяльності, яка визначає перспективи розвитку економіки, політики, національної безпеки та обороноздатності держави. При цьому, із розвитком суспільства та цифровізацією усіх сфер життя гостро постає проблема постійного вдосконалення державних органів, місцевого самоврядування, органів судової та правоохоронної ланки, зокрема, їх модернізація та перехід до нової цифрової реальності.

Водночас, така реальність тісно пов'язана із появою нових форм злочинності – кіберзлочинів, інформаційного шахрайства, величезною кількістю кібератак на різні підприємства та установи [3, с. 41].

Цифрова інформація, як невід'ємний атрибут діяльності органів кримінальної юстиції і злочинної діяльності, визначає напрями розвитку правової науки, зокрема й криміналістики, яка посідає визначне місце у боротьбі зі злочинністю і одним із завдань якої є забезпечення правоохоронних органів і суду криміналістичними методами та засобами протидії сучасним викликам злочинності, у тому числі й сприяння у створенні безпекового середовища в Україні із врахуванням воєнних викликів.

З 24 лютого 2022 року, змінилися завдання та пріоритети нашої держави, оскільки на розвиток та функціювання України, суспільства та світу загалом, суттєво вплинула повномасштабна збройна агресія Російської Федерації та впровадження воєнного стану в нашій країні. Згідно з офіційними даними Офісу Генерального прокурора найпоширенішими злочинами є такі:

а) злочини агресії та воєнні злочини;

б) злочини проти національної безпеки;

в) злочини проти дітей;

г) магістральна справа щодо вторгнення РФ в Україну [4].

Очевидно, що така динаміка та тенденції злочинності під час війни в Україні значно вплинули на зміну пріоритетів завдань криміналістики та діяльність системи кримінального судочинства. За таких умов виникла нагальна потреба у виробленні нових підходів у протидії сучасним воєнним викликам, потреба модернізації та оновлення правоохоронних, судових органів до сучасних умов воєнного стану [5, с. 91], створення та впровадження ефективної системи протидії існуючим загрозам, у тому числі й засобами криміналістики [6, с. 92-102].

У військових реаліях нашого часу основоположним завданням криміналістики є застосування та розроблення прийомів, засобів та методів, які дозволяють досліджувати, збирати, використовувати, аналізувати доказову інформацію в умовах війни та глобальних загроз [7, с. 898]. Органи досудового розслідування, органи прокуратури та системи кримінального правосуддя мають усвідомити необхідність своєчасного, всебічного та якісного документування та збору доказів масових порушень міжнародного гуманітарного права, включаючи забезпечення безпекового середовища в Україні, яка обрала європейський курс розвитку і сьогодні протистоїть військовій агресії окупаційних військ РФ.

Сьогодні актуальним є питання підвищення ролі криміналістики у сприянні та забезпеченні безпекового середовища в нашій державі, оптимізації та підвищенні ефективності боротьби із сучасною злочинністю, у тому числі військовою, кіберзлочинністю шляхом активного використання цифрових технологій [8].

Очевидно, що розвиток криміналістики в контексті цифровізації суспільства та військових реалій сьогодення неможливий без використання інноваційних базових знань у галузі цифрової криміналістики — нової галузі криміналістики, яка наразі стрімко розвивається і формує теоретичні та методологічні засади у цій галузі знань [9, с. 79-84]. На сьогоднішній день криміналістика відповідає розвитку цифрових технологій, що створює методи та засоби для вилучення криміналістичної вагомої інформації з носіїв нового типу. Завдяки досягненням науково-технічної галузі стало можливим використання цифрових технологій у правоохоронних органах, що значно пришвидшує процес досудового розслідування та формує більш повне та конструктивне доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень [9, с. 52-55], а надалі забезпечити якісний судовий розгляд матеріалів кримінальних проваджень.

Слід зазначити, що цифрова криміналістика це «галузь криміналістики, що зосереджена на кримінально-процесуальному праві та доказах, пов’язаних із комп’ютерами та пристроями, які до них відносяться», таких, як мобільні пристрої (телефони, смартфони тощо), ігрові приставки та інші пристрої з підключенням до мережі Інтернет (пристрої для здоров’я та фітнесу, медичні прилади тощо). Також, цифрова криміналістика пов’язана з процесом збирання, аналізу, отримання, збереження та подання електронних (цифрових) доказів у досудовому та судовому провадженні. Тому цифрова криміналістика може складати стратегічний напрямок розвитку криміналістичної науки [6, с. 92].

Вбачається, що цифрова криміналістика – це галузь криміналістики, яка вивчає закономірності виникнення та використання цифрових слідів та розробку технічних засобів, методів і прийомів відповідно до цих тенденцій для виявлення, фіксації, вилучення та дослідження цифрової інформації (доказів) та засобів її обробки з метою розслідування, розкриття та запобігання кримінальним правопорушенням.

У військових реаліях нашого сьогодення центральне місце для забезпечення безпекового середовища в Україні, збирання доказів військових злочинів у цифровій криміналістиці посіли технології штучного інтелекту [9].

У сучасних умовах війни особливого значення набувають різні напрями застосування цифрової криміналістики, такі як: отримання інформації з вилучених мобільних пристроїв в учасників кримінального провадження; отримання інформації з персональних комп'ютерів фізичних та юридичних осіб; отримання інформації від операторів мобільного зв'язку щодо деталізації спілкування та встановлення місця розташування абонента за геолокацією; отримання інформації з камер відеоспостереження різних комерційних та

державних структур; отримання інформації з вилучених фото- та відеокамер в учасників кримінального провадження.

Отже, на сьогодні існує нагальна потреба у розробці та формуванні окремого розділу криміналістики – цифрової криміналістики, застосування знань якої значно збільшує можливості збирання, дослідження, використання цифрової інформації як доказів в сучасних умовах війни, у тому числі забезпечення безпекового середовища України. За таких обставин активізація дослідження ролі цифрової криміналістики в документуванні військових злочинів, що вчиняються РФ на території України, є перспективним та стратегічним напрямком розвитку криміналістики, як європейської науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна долучилася до Програми «Цифрова Європа»: що це означає | Кабінет Міністрів України.URL: https://www.kmu.gov.ua (дата звернення: 15.03.2024)

2. Шевчук В.М. Європейський вектор розвитку сучасної криміналістики. *Адаптація правової системи України до права Європейського союзу: теоретичні та практичні аспекти : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Полтава, 29.09.2022). Полтава: Полт. юрид. ін-т, 2022. С. 325-327.

3. Тимошенко, Ю., Кисленко, Д. Правоохоронна система в епоху діджиталізації. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. (1 (59),* 2022, 40-45. С. 41

4. Сайт Офіса Генерального прокурора URL: https://www.gp.gov.ua (дата звернення: 15.03.2024)

5. Метелев О. П. Окремі проблеми цифровізації у кримінальному процесі. *Прикарпатський юридичний вісник. Вип. 3 (44).* 2022. С. 90-94

6. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Шевчук В. М. та ін. Науково-технічне забезпечення слідчої діяльності в умовах змагального кримінального процесу. *Питання боротьби зі злочинністю.* 2021. Вип. 42. С. 92-102.

7. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. Modern research in world science: (August 7-9, 2022). Sci-conf.com.ua. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 896-903.

8. Борисова К. Є., Світличний В. А. Застосування цифрової криміналістики. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф.*(м. Харків, 25 листоп. 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. С. 83-84.

9. Kohutych I. I. Zastosuvannia tsyfrovykh tekhnolohii – novyi napriam kryminalistyky. Naukovi chytannia pamiati Hansa Hrossa: zbirnyk tez mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (9 hrudnia 2021). Chernivtsi, 2021. P. 79-84.

РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ПРОКУРАТУРИ У СФЕРІ ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Смородінова Маріанна Володимирівна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМСП-23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Софієв Сергій Олександрович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України викликало необхідність направити діяльність всіх державних органів на сприяння обороні та збереження територіальної цілісності держави. Основну роль у досягненні цієї мети відіграють Збройні Сили та інші військові формування, які згідно із законодавством наділені такими повноваженнями. З 2022 року значно збільшилася кількість сил оборони, разом з тим зросла кількість кримінальних правопорушень у військовій сфері. Для боротьби з такими правопорушеннями було створено Спеціалізовану прокуратуру у сфері оборони, яка значний час реформувалася і лише у 2023 році здобула такого вигляду, якою є на даний момент.

У 2012 році система військової прокуратури була ліквідована, натомість було виокремлено напрям роботи органів у військовій та оборонній сфері. Збройний конфлікт на території України, який триває з 2014 року, знову повернув питання діяльності військових прокуратур до порядку денного. Було запроваджено нову структуру органів прокуратури. В умовах збройного конфлікту до їхньої юрисдикції було віднесено і порушення законів та звичаїв війни.

У 2019 році військові прокуратури знову було ліквідовано. Однак питання знову актуалізувалось із повномасштабним вторгнення РФ на територію України 24 лютого.

Генеральний прокурор Андрій Костін в одному зі своїх інтерв'ю повідомив, що за даними Офісу Генпрокурора, наразі в Україні зареєстровано 98 100 злочинів агресії та воєнних злочинів, з них понад 95 тисяч – за статтею про порушення законів та звичаїв війни [1]. Крім того, за інформацією Верховного Суду, опублікованою у статистичному звіті «Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2022 році», загальна кількість військовослужбовців, засуджених у 2022 році судами за різні кримінальні правопорушення, становить 2138 військовослужбовців, у тому числі, за статтями 401-435 Кримінального кодексу України – 1490

військовослужбовців[3]. Саме ці показники підштовхнули до відновлення сталої системи прокуратур військової сфери.

Військова прокуратура в Україні має особливий статус, оскільки не належить до жодної з гілок влади, що, у свою чергу, є гарантією неупередженості прокуратури в процесі досудового розслідування. Відокремлене становище прокуратури поміж інших гілок влади забезпечує їй широкий спектр можливостей у своїй професійній діяльності, в яку не втручаються інші органи влади.

Одним з таких органів є Спеціалізована прокуратура у сфері оборони – самостійний структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора, завданнями якого є організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, участь у судовому провадженні та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення: проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення); вчинені військовослужбовцями; військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, добровольцями добровольчих формувань територіальної громади; а також під час виконання службових обов'язків працівниками військових частин, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства оборони України, Збройних Сил України, інших військових формувань, оборонно-промислового комплексу України та органів державної влади, які комплектуються військовослужбовцями [2].

У межах виконання своєї функції організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням Спеціалізована прокуратура у сфері оборони займається здебільшого процесуальним керівництвом розслідувань кримінальних правопорушень, що вчиняються військовослужбовцями, військовозобов’язаними особами, резервістами та іншими особами, діяльність яких безпосередньо впливає на оборонну здатність держави. При реалізації публічного обвинувачення в суді як однієї з функцій, Спеціалізована прокуратура у сфері оборони виконує свою ключову функцію – доводить перед судом обвинувачення, яке було висунуто військовослужбовцю. Здійснення прокурором такої прокуратури обвинувачення включає в себе доведення вини військовослужбовця, наявності складу кримінального правопорушення, здійснення його кваліфікації та вживання всіх залежних від прокурора заходів, задля ухвалення вироку, який би відповідав вчиненому.

Представництво інтересів держави в суді саме прокурорами Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони у своїй більшості проявляється у поданні прокурорами позовів, які стосуються визнання недійсними в цілому або в частині укладених між військовими частинами, іншими військовими підрозділами та постачальниками товарів, робіт чи послуг господарських договорів, проте з урахуванням тривалості та інтенсивності бойових дій прокурори Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони беруть участь далеко не лише в господарських справах, виконуючи функцію представництва

держави в суді, а й у справах про госпіталізацію у психіатричний стаціонар для обстеження та лікування без згоди військовослужбовця.

В умовах воєнного стану все більше влади мають займати військові, це стосується також і прокурорського складу Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони, тому що на даний момент всі прокурори там – з числа цивільних осіб. На посади у такі установи необхідно призначати осіб, які володіють спеціальними знаннями і з досвідом, адже жоден цивільний прокурор не може детально дослідити кримінальні правопорушення, які стосуються порушення правил несення військової служби чи порушення правил несення бойового чергування.

Варто зазначити, що однією з проблем діяльності Спеціалізованої прокуратури є відсутність військових судів. Кримінальні справи військової сфери розглядаються місцевими звичайними судами, які є в міру завантаженими, що значно уповільнює судовий процес. Навіть якщо суддя починає розгляд справи щодо військовослужбовця, він не має необхідної спеціалізації, яка б дала змогу належним чином дослідити докази і винести доцільне рішення. Недоліком здійснення судової влади у таких справах також є відсутність спеціально обладнаних кімнат у судах, аби забезпечити надійний захист документів, які містять державну таємницю.

Загалом, можна зробити висновок, що створення Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони є правильним рішенням, адже існує значне зростання чисельності військовослужбовців, збільшення кількості військових та воєнних злочинів, а також їх специфіка, особливості військової сфери, необхідність фахової підготовки спеціалістів та відповідального ставлення до військової дисципліни. Створення саме такого органу є кроком до повного відродження військової юстиції як складової національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костін А. Українські суди винесли вироки понад 50 російським військовим через воєнні злочини: інтерв'ю в м. Києві *Радіо Свобода* 15.07.2023 р. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrainski-sudy-vyroky-ponad-50-rosiiskyh-viiskovyh/32505044.html (дата звернення 18.03.2024 р.).

2. Про затвердження Положення про Спеціалізовану прокуратуру у сфері оборони (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: Наказ №144 від 30.05.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0144905-23/conv#n11 (дата звернення 18.03.2024 р.).

3. Статистичні показники «Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2022 році» / *Верховний Суд.* URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Stan_Pravosuddya_Criminal_2022.pdf?fbclid=IwAR0-cI-_Q6vwrkYT-f6H36MOM1-1PtZQeBa0K9rFQXGyadcYYg65htMccVx0 (дата звернення 18.03.2024 р.).

ПРОБЛЕМИ ГАРАНТІЙ АДВОКАТУРИ ЧЕРЕЗ ОТОТОЖНЕННЯ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ

Тахтай Євгеній Миколайович
адвокат, здобувач ступеня доктора філософії кафедри кримінального права та процесу, групи АП 23-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сперкач Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Питання гарантій адвокатської діяльності, де-юре закріплено положеннями статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4], наявним рішенням Ради адвокатів України №49 від 05.08.2020 [6], Основними принципами ООН про роль юристів та іншими нормативно-правовими документами, серед яких базовим аспектом є «ототожнення адвоката з клієнтом».

Питання «ототожнення» в 90% випадків стосується виключно кримінального процесу, зокрема етапу досудового розслідування.

Проблематика ототожнення адвоката та клієнта в наш час є досить актуальною, зокрема на фоні великої кількості правоохоронних органів, які здійснюють досудове розслідування кримінальних проваджень, особливо щодо кримінальних правопорушень пов’язаних з економікою.

Чому саме економіка – відповідь дуже проста, вказані кримінальні правопорушення відносяться до категорії складних та нетипових, а доказування вини вимагає від слідчих екстракваліфікації і не тільки в питанні розуміння кримінального процесу, а й розуміння самого процесу вчинення такого кримінального правопорушення.

Розуміючи вказані обставини, державою було прийняте рішення про створення єдиного правоохоронного органу, завданням якого було б дієве та ефективне запобігання, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави – результатом стало створення Бюро економічної безпеки.

Однак, на превеликий жаль, концепція залишилась виключно концепцією, оскільки в майже кожного органу залишилась «економічна» стаття, в СБ України 258-5 КК України, в Національної поліції і 190 КК України, та інші, що розширює методи, які використовують правоохоронці з метою досягненням тієї чи іншої мети, вчинення тиску на бізнес, тощо.

В той же час коли бізнес через свого адвоката (захисника чи представника) починає доводити свою невинуватість, шляхом подачі

клопотань, скарг, висвітлення в ЗМІ, в цей час, і відбувається ігнорування гарантій адвокатської діяльності, а саме втручанням в професійні права адвоката, зокрема, шляхом ототожнення його з клієнтом, що в подальшому може виразитись в прямому переслідуванні його та його сім'ї.

Одразу ж виникає логічне питання «для чого?», однак відповідь тут неоднозначна:

- слабкість доказової бази;

- затягування процесу, направленого на безпідставне продовження строків досудового розслідування кримінального провадження, а відтак і перебування вилучення майна особи в розпорядженні правоохоронців, з метою отримання свого «бажаного» результату, тощо.

Для повного розуміння таких дій слід, виокремити безпосередні форми порушення гарантій адвокатської діяльності та способів впливу на адвоката, які найчастіше використовуються на практиці, а саме: кримінальне переслідування відносно адвоката, яке полягає у відкритті кримінального провадження, проведення щодо нього та членів його сім'ї допитів, обшуків, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, затримання, обрання запобіжних заходів. Також непоодиноким методом тиску є безпідставні звернення слідчих, прокурорів до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії з скаргами на адвоката і т.д.

В практичній діяльності стикаєшся з порушеннями гарантій адвокатської діяльності, а саме: ототожнення адвоката з його клієнтом, що виражається у відкритті кримінальних проваджень відносно адвокатів.

Адвоката затримують в порядку ст. 208 КПК України, повідомляють про підозру у вчиненні ряду кримінальних правопорушень. Повідомлення про підозру формулюється так, що більша «протиправність» його дій полягала в наданні тих видів правничої допомоги, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що є недопустимим, оскільки адвокат є вільним у наданні правничої допомоги та захисті свого клієнта.

Всі такі дії підривають, як моральні так і законодавчі основи суспільства та держави, дискредитують Україну в очах партнерів, країнах ЄС тощо, такі дії в повній мірі нівелюють основоположні поняття верховенство права, змагальність, прозорості, що є основою демократії, яку ми будуємо.

Таким чином, підводячи підсумок наведених положень, вважаємо, що досліджувана проблема щодо ототожнення адвоката та клієнта повинна бути вирішена і в першу чергу необхідно мінімізувати факти очевидно протиправних дій зі сторони правоохоронних органів до адвокатів, посили контроль та відповідальність за такі дії та забезпечити пряму дію статті 22 КПК України, щодо змагальності учасників процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950). [сайт]. URL: https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 19.03.2024).

2. Конституція України від 28.06.1996 URL: https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 19.03.2024).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 19.03.2024).

4. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 19.03.2024).

5. «Ототожнення адвоката з клієнтом: практика та її наслідки» І. Староста https://klochkov.partners/news/ototozhnennya-advokata-z-kliyentom-praktika-ta-yiyi-naslidki/ (дата звернення: 19.03.2024).

6. Рішення Ради адвокатів України №49 від 05.08.2020 [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2020-08-05-r-shennya-rau-49_5f4637e9c8bd4.pdf (дата звернення: 19.03.2024).

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 615 КПК УКРАЇНИ

Теслицький Артем Анатолійович
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМСП-23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Софієв Сергій Олександрович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Починаючи з подій у 2014 році, постала необхідність внесення змін до законодавства для ефективного функціонування всіх державних структур у зв’язку зі збройною агресією рф. Таких нововведень потребувало і кримінальне процесуальне законодавство. Хоча з того часу минуло 8 років, але змін було запроваджено недостатньо.

Повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року внесло свої корективи у здійснення державної влади і знову зумовило прийняти ряд викликів при застосуванні кримінального процесуального права, зокрема у питанні кримінального провадження.

24 лютого 2022 року стало переломним днем не лише для повсякденного життя українців, а й для законодавчих інститутів. Після введення воєнного стану його основною правовою базою стали Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». Згідно з ст. 1

вищезгаданого Закону, воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень[3].

Особливому режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану виділено ст. 615 КПК. Оскільки поняття воєнного стану та організація суспільного життя за його умов є відносно новим явищем для України, то доцільно буде провести кримінально-правовий аналіз положень цієї статті.

Під час воєнного стану кримінальне провадження має ряд своїх особливостей. Норми ст. 615 КПК умовно можна поділити на дві групи: ті, які пов'язані з воєнним станом та застосовуються без будь-яких додаткових умов, та ті, що пов'язані з воєнним станом і застосовуються за наявності додаткових умов. Наприклад, до другої категорії слід віднести ч. 1 цієї статті, де, крім наявності проголошеного воєнного стану, має бути ще додаткова умова - технічна неможливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань чи до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи; об'єктивна неможливість виконання слідчим суддею повноважень; об'єктивна неможливість подальшого проведення, закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності [2].

Характерною особливістю ст. 615 КПК є те, що у разі неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень у окремих випадках, його повноваження здійснює керівник органу прокуратури за клопотанням прокурора або клопотання прокурора зі слідчим. Загалом норми цієї статті значно збільшують повноваження прокурора і у разі непередбачуваних ситуацій зменшують обов'язки судді.

Певною мірою ця стаття є поміркованою і стимулюючою – значно продовжує строки для виконання процесуальних дій при першій наявності можливості.

Серед ключових норм слід виділити п. 1 ч.1 ст. 615 КПК, де вказано, що в разі відсутності технічної можливості доступу до ЄРДР, рішення про початок досудового розслідування приймається слідчим або прокурором, про що виноситься постанова. Відомості, що підлягають внесенню до ЄРДР, вносяться за першої можливості. Згодом у постанові слідчого чи прокурора слід вказати, що раніше не існувало можливості внесення інформації, і

обґрунтувати причини. Таке правило стосується всіх кримінальних правопорушень, передбачених кримінальним законодавством.

У цій же статті передбачено норму, що при неможливості доступу до ЄРДР здійснення процесуальних дій фіксується у процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів кримінального провадження, крім винятків, якщо фіксування неможливе з технічних причин. У сьогоднішніх реаліях винятком може бути будь-яка процесуальна дія, коли обов'язковим є фіксування при досудовому розслідуванні.

У редакції ст. 615 КПК, яка діє на цей час, передбачено наступні норми щодо прокурорів:

- чітко визначено прокурора, який може здійснювати свої повноваження, тепер це не звичайний прокурор, а саме керівник органу прокуратури;

- розширено повноваження керівника органу прокуратури, передбачені у КПК, тепер він може санкціонувати: тимчасовий доступ до речей і документів, обшук та НСРД, накласти арешт на майно, продовжити строк досудового розслідування, санкціонувати одержання зразків для експертизи, привід або надати дозвіл на затримання з метою приводу;

- при винесенні постанови прокурора в межах повноважень слідчого судді діють ті ж самі правила, що і при наданні відповідних дозволів слідчим суддею. Тобто, керівник органу прокуратури має перевірити відповідні обставини й зазначити про це в постанові про санкціонування таких заходів. Зокрема, для ТДРД – це ч. 3-6 ст. 132, ч. 5 ст. 163 КПК, для обшуку – ч. 5 ст. 234 КПК, для НСРД – ч. 3 ст. 248 КПК, для накладення арешту – ст. 173 КПК, для запобіжного заходу – ст. 196 КПК [2].

Законодавець приділив значну увагу питанню продовження запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою. У ч. 2 ст. 615 КПК встановив можливість продовження на строк до 30 днів строку дії ухвали про тримання під вартою або постанови прокурора про тримання під вартою. Закон передбачив по суті автоматичне продовження запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, які закінчуються. Аналогічно за ч. 5 ст. 615 КПК, в разі неможливості проведення підготовчого судового засідання в справах, де є запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, він вважається продовженим (по суті, автоматично).

Проаналізувавши ст. 615 КПК, можна зробити висновок, що фактично законодавець запроваджує три ланки захисту прав особи, якщо вона вважає, що її права були порушені: прокурор ухвалює відповідні рішення, вчиняє дії, бездіяльність; його рішення, дії чи бездіяльність можуть бути оскаржені до слідчого судді; ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора може бути оскаржена в апеляційному порядку.

На перший погляд регламентований у цій статті особливий порядок кримінального провадження в умовах воєнного стану дозволить підвищити ефективність досудового розслідування кримінальних проваджень в умовах воєнного стану, і навіть тих, по яких жодній особі не повідомлено про підозру,

а також забезпечити збирання доказів та належну фіксацію воєнних злочинів та геноциду.

Проте варто зауважити, що за загальновизнаним принципом права закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Цей принцип закріплений у ч. 1 ст. 58 Конституції України, згідно з якою дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності й припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце [1]. Тобто наведені зміни до КПК України щодо особливостей досудового розслідування в умовах воєнного стану, які прийняті цим Законом, можуть бути застосовані лише до кримінальних правопорушень, які вчинені після набрання чинності цим Законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 18.03.2024 р.).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13.04.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення 18.03.2024 р).

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12.05.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення 17.03.2024 р.).

ПСИХОЛОГІЯ ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Шовкопляс Олександр Петрович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Лугіна Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Діяльність прокурора має широкий спектр завдань. Вона включає співпрацю з державними органами та посадовими особами, а також захист законних інтересів та прав громадян. Роль прокурора в обвинувальній

діяльності повинна гармонійно поєднуватися з усіма іншими аспектами його роботи.

Прокурор не виступає як суб'єкт, що за статусом вище судді, але має за мету сприяти успішному функціонуванню суду. Одне з основних завдань прокурора під час обвинувальної промови на суді - це кваліфікований аналіз представлених доказів. Він повинен переконати інших учасників судового процесу у надійності та об'єктивності цих доказів. Якщо обвинувачений заперечує свою вину, прокурор має обов'язок ретельно дослідити надані докази, порівняти їх з іншими, проаналізувати експертні висновки. У випадку, якщо матеріали слідства не підтверджують обвинувачення, прокурор повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення.

При кваліфікації кримінального правопорушення, прокурор повинен розкрити зміст відповідної статті Кримінального кодексу, аргументувати використання цієї статті, розкрити об'єктивні та суб'єктивні аспекти відповідного кримінального правопорушення. При визначенні покарання він також повинен враховувати особистісні особливості обвинуваченого, такі як ціннісні орієнтації, мотиваційна сфера, стиль поведінки, основні риси характеру тощо.

Загалом вважається, що при описі особистості обвинуваченого виявляється сама особистість прокурора, його погляди на людей, розуміння їхніх проблем, а також його рівень професійної та психологічної підготовки. Прокурор завжди має дотримуватися правила в суді: покарання може досягти мети лише тоді, коли воно законне, справедливе і належно індивідуалізоване. Психологічний аспект цього правила полягає в наступному:

1. Надто суворе покарання може негативно вплинути на особистість;
2. Надто м'яке покарання може підірвати віру в правосуддя.

Як свідчить судова практика, найбільш складною частиною обвинувальної промови прокурора є опис особистості обвинуваченого. Часто спостерігається тенденція до надмірного «згущення барв» аж до неприпустимого приниження людської гідності.

Лише об'єктивний аналіз державним обвинувачем як позитивних, так і негативних аспектів особистості обвинуваченого може сприяти винесенню справедливого вироку. Це особливо важливо у випадках розгляду кримінальних проваджень, в яких приймають участь неповнолітні. Часто аналіз формування особистості молодого злочинця дозволяє виявити фактори, що вплинули на його кримінально протиправну поведінку (наприклад, алкоголізм батьків, відсутність контролю в школі, негативний вплив вуличного середовища тощо). Соціальний аналіз особистості та її оточення, об'єктивна оцінка впливу цього середовища на психіку та поведінку є важливими аспектами роботи державного обвинувача. Такий соціально-психологічний аналіз також стає одним із доказових елементів при визначенні міри покарання обвинуваченого.

При розгляді кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, прокурор виступає не лише як обвинувач, а й як вихователь. Він пояснює сутність

законів, моральні принципи та шляхи запобігання злочинності. Це впливає на зміст та форму його виступу в суді, а також на сприйняття його словесних висловлювань суддею і присутніми у залі.

Велике значення в обвинувальних промовах прокурора має виклад фактичних даних. На жаль, деякі прокурори замість аналітичного аналізу доказів обмежуються простим переказом матеріалів провадження. Такий підхід зменшує ефективність виступу прокурора в суді і може бути ознакою його професійної непридатності.

Психологічно складним аспектом роботи прокурора в суді є його взаємодія з захистом. Під час висловлення позиції та обговорення обставин провадження, прокурор повинен дотримуватися об'єктивності та не проявляти необґрунтованих дій. Виявлення поваги до адвокатів є важливим аспектом його поведінки у спорі з ними.

Отже, прокурор має зосередити всебічний аналіз події кримінального правопорушення на тому, щоб довести факт його вчинення та вину обвинуваченого. Навіть якщо вина обвинуваченого очевидна, прокурор несе відповідальність за доведення обвинувачення. Внутрішнє переконання прокурора у справедливості обвинувачення має базуватися на доведенні всіх обставин провадження. У разі, якщо матеріали судового слідства не підтверджують обвинувачення, прокурор повинен відмовитися від обвинувачення. Це складний психологічний крок, оскільки прокурор фактично підтверджує обвинувальний висновок.

Для успішної роботи прокурора важливо мати певні якості. Серед них можна виділити такі, як спостережливість, допитливість, стійкість уваги та уміння концентрувати її на важливих аспектах діяльності. Ці якості необхідні через жорсткі межі закону, які регламентують роботу державного обвинувача, та через складність кримінальних проваджень, які розглядаються, а також через соціальну атмосферу, у якій відбувається їхня робота.

Особливо важливе значення має пізнавальна (пошукова) діяльність прокурора під час проведення допитів у залі судового засідання, зокрема обвинувачених. У цих ситуаціях виявляється його спостережливість та орієнтування в ситуації.

Один із ключових аспектів професійної діяльності прокурора — це його комунікативна вправність. Спілкування займає центральне місце у роботі державного обвинувача і пов'язане зі встановленням істини у кримінальному провадженні. У процесі судового розгляду прокурор взаємодіє з адвокатами, експертами, обвинуваченими, потерпілими, свідками і кожного з них він повинен зустріти із відповідним підходом та стилем комунікації.

Як показує судова практика, прокурор, який володіє високим рівнем комунікативних навичок, здатний під час діалогу з обвинуваченим викликати його на відвертість та сприяти формуванню у нього бажання визнати правду та надати вірні показання. Його майстерність у постановці запитань, веденні діалогу та зверненні до емоційної сфери обвинуваченого відображається в цьому психологічному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бедь *В. В.* Юридична психологія: Навч. посіб. 2-ге вид., доп. і переробл. К. МАУП, 2004. 436 с.

2. Коновалова В.О., Шепітько В.Ю. Юридична психологія: Підручник. К., 2013. 352 с.

ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Яцюк Сергій Олександрович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Лугіна Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Попереднє ув'язнення на час досудового слідства у формі тримання під вартою становить найбільш суворий захід, що застосовується до підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, коли прокурор, дотримуючись вимог національного законодавства, Конвенції та практики Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ), представить відповідні та достатні докази того, що більш м'який захід не може бути застосований. М. Ольховська вказує на недоліки кримінального процесуального законодавства щодо підстав та процедури обрання запобіжного заходу, що ускладнює обґрунтування апеляційної скарги сторони захисту проти тримання під вартою. Вона наголошує, що у рішеннях ЄСПЛ містяться детальні процесуальні пояснення та основні правові висновки щодо обрання такого запобіжного заходу. Національні суди ігнорують обґрунтованість підозри як ключовий фактор у виборі запобіжного заходу та ризики, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом [1, ст. 118].

Під час розгляду питання про застосування запобіжного заходу, слідчий суддя та суд повинні підходити принципово та критично до аргументів прокурора, які він використовує для обґрунтування необхідності застосування тримання під вартою, оцінюючи їх переконливість. Прокурор, як уповноважений суб'єкт у проведенні досудового розслідування, не має права впливати на підозрювану особу шляхом надмірних ризиків у застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Усі ризики та необхідність застосування такого заходу повинні бути обґрунтовані. Захист прав та свобод підозрюваного на етапі досудового розслідування залежить від законності

ухвалених процесуальних рішень та виконуваних дій державними органами та посадовими особами. І. Заболотний наголошує на тому, що Конвенція про захист прав людини та основних свобод та практика Європейського Суду з прав людини забезпечують право людини на особисту недоторканість, а судовий контроль є одним із інструментів його реалізації. Такий контроль може здійснюватися шляхом обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з урахуванням таких критеріїв, як дотримання процесуальних вимог національного законодавства, перевірка наявності підстав для запобіжного заходу (ризики та обґрунтованість підозри) та урахування сукупності обставин при його обранні [2, ст. 118].

Для дослідження питання про запобіжні заходи у вигляді тримання під вартою, необхідно проаналізувати не лише практику національних судів, а й рішення Європейського суду з прав людини. Згідно з постановою Верховного Суду від 15.04.2021 року № 800/331/16, повторне використання суддею в ухвалі слідчого матеріалу, застосування шаблонних мотивів без ретельного розгляду конкретних фактів та аргументів сторін може свідчити про порушення вимог статті 5 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Згідно з цією Конвенцією, кожна особа, яка утримується під вартою, має право на проведення судового розгляду щодо законності свого утримання, і суд повинен негайно ухвалити рішення щодо звільнення, якщо утримання виявиться незаконним.

Згідно з Конвенцією та практикою ЄСПЛ, зокрема, у справах «Нечипорук і Йонкало проти України», «Харченко проти України» та «Лабіта проти Італії», обмеження права особи на свободу та особисту недоторканість можливе лише в передбачених законом випадках та за встановленою процедурою. Згідно з практикою Європейського суду з прав людини, національні суди повинні перевірити, чи є тримання особи під вартою єдиним необхідним заходом для забезпечення належної процесуальної поведінки та виконання процесуальних обов’язків, а також чи можна обмежитися застосуванням менш суворого запобіжного заходу. У рішенні ЄСПЛ у справі «Клішин проти України» вказується, що ризики повинні мати конкретний характер і підтримуватися відповідними доказами.

Узагальнюючи вищезазначене, слід визначити основні недоліки, що виникають під час процесу вибору тримання під вартою, а саме:

1) Ігнорування обґрунтованості підозри;

2) Недостатня обґрунтованість ризиків, передбачених статтею 177 КПК України;

3) Порушення строків розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

4) Відсутність однозначної позиції суддів у розгляді клопотань;

5) Використання суддями шаблонних рішень.

Серед основних способів вирішення цих недоліків варто відзначити наступні:

1) Увагу до обставин підозри та детальне її дослідження під час обрання запобіжного заходу;

2) Постановлення рішення суддею відповідно до вимог національного законодавства та рішень ЄСПЛ;

3) Відмову від застосування шаблонних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ольховська М.М. Застосування стороною захисту правових висновків Європейського суду з прав людини у разі апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2017. № 25. С. 117–126.

2. Заболотний І.І. Судовий контроль у механізмі забезпечення прав людини під час застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. *Серія: юридичні науки*. 2013. № 26. С. 300–304.

Тематичний напрямок конференції:
«Сучасний стан та розвиток кримінальної політики в Україні та тенденції розвитку вітчизняного кримінального права»

КРИМІНОГЕННІ ФАКТОРИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Топчій Василь Васильович
доктор юридичних наук, професор
заслужений юрист України
директор Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

На сьогодні, у сучасному суспільстві цифрові технології, що забезпечують цифровізацією усі сфери суспільного та приватного життя, зазвичай пропагуються як надзвичайно прогресивні, такі, що забезпечать прорив в усіх напрямах суспільного буття, зробивши його більш ефективним, приємним та легким, звільнивши людей від рутинних дій (зокрема, пошуку інформації про товари, роботу, навчання, потенційних контрагентів/партнерів тощо). Проте кожне суспільне явище має дві сторони: сприятливу (умовно позитивну) і ризикову (умовно негативну). Це справедливо й щодо цифрових технологій та цифровізованих процесів. Ситуація з поширенням коронавірусу та пов'язаним із цим шоком зумовили поширення використання цифрових технологій в усіх сферах життя. Для роботи в режим он-лайн переходять бізнесмени, їх працівники та клієнти/споживачі, інвестори, освітні заклади, інші державні та приватні установи [1].

Нажаль, у віртуальний простір переміщається і злочинність. При цьому охоплюючи майже всі види злочинності.

Крім того, віртуальний простір є транснаціональним, а отже, діяти в ньому можна незалежно від місця фактичного перебування, яке до того ж нерідко важко визначити, якщо заінтересована в цьому особа не називає себе або надає викривлену інформацію, бажаючи уникнути відповідальності за зловживання приватністю на шкоду іншим учасникам відносин. Виявлення таких осіб потребує участі компетентних органів різних держав, що зумовлює необхідність і встановлення відповідних правил їх взаємодії на транснаціональному рівні [2].

Стосовно причин уповільнення продуктвності в наукових колах точаться суперечки. Загальноприйнятого пояснення уповільнення немає. З точки зору міжнародних науковців, одне з найбільш правдоподібних пояснень полягає в тому, що до цього моменту потенціал комп'ютерної революції було переважно вичерпано. З тих пір у світі не спостерігалося технологічних проривів, які за ступенем впливу на продуктивність зокрема і на уклад життя людей загалом могли б бути порівняні з впливом сучасних ІТ-технологій. Новим драйвером зростання після епохи комп'ютерної революції вважають саме цифровізацію, створення штучного інтелекту, використання

безпілотного транспорту тощо. Організації, яким вдалося подолати пілотний етап впровадження інновацій і масштабувати рішення, отримали безпрецедентний приріст ефективності за мінімального скорочення персоналу. У доповіді, представленій у 2019р. на Всесвітньому економічному форумі, підкреслено, що наразі багато компаній намагаються впроваджувати технології «Четвертої промислової революції у виробництво, але мало кому вдається зробити це в масштабах, що дозволяють досягти істотного фінансово економічного ефекту» [3].

Отже, досліджуючи позитивні і негативні аспекти цифровізації варто зазначити: до прикладу, цифровізація у вітруальному просторі значно випереджає промисловість у державі. При цьому у процесі цифровізації бізнесу крім технологічних переваг, є й негативні аспекти. При великій прибутковості яку привносить цифровізація національного господарства не варто забувати, що його метою має бути соціалізація економіки, виконання нею, у першу чергу, соціальних функцій, підвищення рівня достатку приватних господарств і суспільства в цілому, саме через ефективне застосування цифрофізації.

Аналізуючи події які відбуваються у нашому суспільстві звертається увага на стрімкий розвиток цифровізації. Саме цифровізація стає джерелом не лише нових можливостей, але й серйозних загроз і проблем для всіх верств населення, особливо для підростаючого покоління. Так, у доповіді, наданій ОЕСР для головування Німеччини в «Групі двадцяти», наголошується: «... цифрові технології можуть мати деструктивний характер, що в майбутньому негативно позначиться на продуктивності, зайнятості, добробуті і стабільності» [4].

Це лише одне із багатьох застережень висловлених на міжнародному рівні, що цифровізоване суспільство вже породжує певні ризики та соціальні детермінанти праці і посилює диспропорції в рівні їх доступності та використання, що призводить до формування нового цифрового розриву і зростання і без того високого рівня злочинності. Проте в умовах, коли половина світового багатства зосереджена в руках 1% населення [5], нерівність досягла величезних значень. Вона сприяє посиленню популістських і антиглобалістських настроїв у багатьох країнах. «Можна навіть поставити питання, чи виправдані пафосні промови бізнесу з приводу цифровізації» [6]. ООН також визнає цифровізацію як одну з чотирьох головних небезпек, що загрожують людству. Незважаючи на величезні переваги, нові технології використовуються для вчинення злочинів, розпалювання ненависті, фальсифікації інформації, утисків і експлуатації людей і втручання у приватне життя [7].

Варто відмітити, що однією з причин збільшення коофіцієнту злочинності серед неповнолітніх можна виокремити стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій, який одночасно формує цифровізацію суспільства, для якого притаманні нові можливості: «віртуальність» – як те, що відбувається поза реальним світом; «глобальність»

– як існування єдиних, універсальних для всієї системи суспільних відносин, у різних сферах взаємодії; «фрагментарність» – певна властивість, що характеризується лише частковим сприйняттям події окремого спрямування.

Наразі загальним фактором, який зумовлює вчинення кримінальних правопорушень, є деморалізація особи, що, своєю чергою, є результатом деморалізації суспільства загалом. І така деморалізація здебільшого «захопила» інтернет простір. Девальвація моралі, заснованої на загальнолюдських цінностях, разюча відмінність між проголошеними владою деклараціями та повсякденною реальністю кризового суспільства, особливо у період воєнної агресії, яка надзвичайно далека від високих етичних ідеалів, створюють умови, за яких розкривається кримінальний потенціал людини і при цьому така людина залишається у кіберпросторі неідентифікованою. Криміногенне значення має недосконаліть законодавчих актів які регулюють використання кіберпростору. Звертаємо увагу на те, що поряд з політико-правовими, організаційно-управлінськими та культурно-психологічними детермінантами можна ставити і цифровізацію, що в сукупності й зумовлюють поширення злочинності в Україні.

Тож, можна погодитись з думкою, що злочинність у цифровому середовищі буде і надалі мати зростання. Це зумовлюється постійним стрімким розвитком цифровізації як джерела не лише нових можливостей, але й серйозних загроз та небезпек. До того ж, з розвитком та еволюцією цифровізації, на нашу думку, буде видозмінюватися, набувати нових якостей і злочинність. Це у свою чергу вже на сьогодні потребує розробки та впровадження сучасних заходів запобігання злочинності у цифровому суспільстві, що у свою чергу вимагає формування сучасного високоефективного кадрового потенціалу.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо що цифровізація та цифрове суспільство в цілому можна віднести до сучасних детермінант злочинності.

На нашу думку цифровізація як детермінант злочинності – це впровадження цифрових технологій з недоліками організаційної складової загального неконтрольованого доступу до використання технологій з цифровізації з антисоціальною мотивацією.

Наразі всі користувачі інтернет простору особисто у тій чи іншій мірі зіштовхувався з кібер правопорушеннями. Як зазначалося вище, кіберзлочинність включає в себе різні види злочинів, що здійснюються за допомогою ІТ-технологій. Об’єктом посягання кібер злочинів можуть бути як персональні дані, банківські рахунки, паролі так і особиста інформація будь якої сфери діяльності. Тож і інші науковці вважають, що кіберзлочинність становить загрозу не тільки нашій державі, а й на міжнародному рівні, охоплюючи майже весь світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Коронавірус змінює бізнес: банкіри світу відмовляються від традиційних правил. URL: https://ua.news/ua/koronavyrus-menyaet-

byznesbankyry-myra-otkazyvayutsya-ot-tradytsyonnyhpravyl/ (дата звернення:12.03.2024)

2. Вінник О. Переваги та ризики цифровізації економіки: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право. № 3. 2020* с. 56-62. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf (дата звернення:12.03.2024)

3. Четверта промислова революція. Цільові орієнтири розвитку промислових технологій і інновацій. *Інформаційний документ. Всесвітній економічний форум*, січень 2019 р. URL: http://www. weforum.org/docs/WEF (дата звернення:12.03.2024)

4.Key Issues for Digital Transformation in the G20. Report Prepared for a Joint G20 German Presidency. – OECD, 12 January 2017, https://www.oecd.org/g20/key-issues-for-digital-transformation-in-the-g20.pdf (дата звернення:12.03.2024)

5. Global wealth report 2019. – Credit Suisse, https://worldwealthreport.com/resources/world-wealth-report-2019 (дата звернення:12.03.2024)

6. Piketty T. Capital in the Twentieth Century. Marginem Press, 2015.

7. Forum Digital: бізнес в Україні готовий до цифрового прориву. - *Delo.ua,* 7 лютого 2019 р. URL: https://delo.ua/ business/forum-digital-biznes-v-ukraine-gotov-k-cifrovom-349977(дата звернення:12.03.2024)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Дідківська Галина Василівна
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

На сьогодні питання щодо перешкоджання професійній діяльності журналістів питання щодо вирішення належної охорони свободи масової інформації неможливе без комплексної реформи кримінального законодавства, так і законодавства про засоби масової інформації. Вбачається потреба у реформуванні і правозастосовної практики з обов’язковим урахуванням вимог міжнародних стандартів. Захист професійної діяльності журналістів і права громадян на своєчасне отримання важливої інформації можливий лише на основі системи взаємопов’язаних норм кримінального законодавства, законодавства про засоби масової інформації і законів, що передбачають доступ громадян до інформації. Хоча, наразі, під час воєнного стану це є дещо ускладненим питанням для вирішення його комплексно.

Статтею 171 Кримінального Кодексу України, наразі, передбачено, «незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом

матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку із своєю професійною діяльністю, незаконна відмова у доступі журналіста до інформації, незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень, а так само будь-яке інше умисне перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності - карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років» [1].

На думку багатьох науковців та практиків вважається, що структура статті є такою, що не відповідає сучасним вимогам нашого суспільства. Тому, Верховна Рада України ухвалила закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти журналістів» (законопроєкт № 3633). Про це зазначено на сайті парламенту. За це рішення проголосував 341 депутат, повідомляється на сайті Верховної Ради. Закон був прийнятий у лютому 2021 року.

Як «Законопроєкт спрямований на посилення захисту журналістів, їхній близьких родичів та членів їхній сімей від застосування погроз або насильства у зв'язку із здійсненням журналістами законної професійної діяльності, а також у випадку перешкоджання їх законній професійній діяльності», – мовиться в пояснювальній записці.

Відповідно до документа, відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від семи до чотирнадцяти років настає за насильство стосовно журналіста чи членів його сім'ї, вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб або організованою групою.

Закон збільшує санкції статті 171 ККУ України (Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів). Зокрема, до цієї статті внесено такі зміни: незаконні вилучення журналістських матеріалів «караються штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років»; вплив на журналіста з метою перешкоджання професійній діяльності «карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років»; перешкоджання роботі журналістів службовими особами «карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого». Автори законопроєкту, на той час, вважали, що ухвалення закону сприятиме посиленню захисту журналістів, їхніх близьких родичів та членів їхніх сімей від погроз або застосування насильства під час здійснення журналістами законної професійної діяльності [2].

Для розуміння необхідності внесення змін до законодавства доцільно навести декілька прикладів щодо перешкоджання професійній діяльності журналістів.

Так, задокументовано, що до будівлі Закарпатської ОДА охоронці періодично не впускали журналістів на сесії облради. "Це відбірковий допуск журналістів, недопуск окремої частини до засідання сесії обласної ради, яка є і має відбуватися на основі принципів гласності й публічності", — сказав журналіст Станіслав Данко, якого не впустили до Закарпатської ОДА через відсутність запрошення. Він розповів, що з 2017-го до 2020 року в його практиці це був п’ятий випадок перешкоджання журналістській діяльності. Один із них стався під час роботи з колегою Оленою Мудрою. Журналіст зазначав, - "Ми й ще наші колеги виявили, що 1,5 млн гривень на двох проєктах є сумнівними у використанні тих послуг, які купили, — сказала Олена Мудра. — Через ненадання інформації з договорів і актів виконаних робіт комунальним підприємством вони спочатку відповідали на мої запити, а потім перестали, то я звернулася із заявою до правоохоронних органів".

Випадки перешкоджання журналістській діяльності фіксували під час всеукраїнського проєкту "Барометр свободи слова".

Регіональний представник Інституту масової інформації на Закарпатті Ярослав Гулан розповів, що лише за рік в Україні виявляють приблизно 229 можливих порушень: починаючи від допуску на сесії й закінчуючи відвертим фізичним перешкоджанням — побиттям.

"За офіційною інформацією із Закарпатської обласної прокуратури, у 2020 році було порушено 9 кримінальних проваджень за ст. 171 Кримінального кодексу України "Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів", з яких було 5 закрито, а 4 справи – це справи, які розслідуються і досі— як зазначав Ярослав Гулан [3].

Як бачимо, мотиви і цілі перешкоджання законній професійній діяльності журналістів вельми різноманітні: особистісні неприязні стосунки, кар’єризм, помилково зрозумілі інтереси служби, страх втратити посаду, небажання оприлюднювати інформацію щодо роботи очолюваного закладу тощо. Зокрема, ОСОБА_1 засуджено за ст. 171 КК України, у зв’язку з тим, що вона протиправно створила перепони щодо одержання інформації журналістом із приводу встановлення чи спростування факту жорстокого поводження з тваринами на території очолюваного КП «Швидкісний трамвай», чим вчинив перешкоджання законній діяльності журналіста [4].

Важливим елементом для правильної кваліфікації дій винуватих осіб за ст. 171 КК України виступає потерпіла особа цього кримінального правопорушення. Адже від правильної кваліфікації залежить подальша кримінальна відповідальність винної особи. Звертаємо увагу, що згідно зі ст. 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», журналіст – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для ЗМІ, виконує редакційно-посадові службові обов’язки в ЗМІ (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України [5, с. 302].

Відповідно до примітки до ст. 345-1 КК України під професійною діяльністю журналіста в ст.ст. 171, 345-1, 347-1, 348-1 КК України варто розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану зі збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані ЗМІ, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет. Статус журналіста або його приналежність до ЗМІ підтверджується редакційним або службовим посвідченням чи іншим документом, виданим ЗМІ, його редакцією або професійною чи творчою спілкою журналістів [6, с. 131].

В основу визначення такого підходу законодавець залучив у КК України функціональний критерій професії журналіста, тобто безпосередньо статус журналіста який пов'язується з діяльністю, з ознаками, зазначеними в примітці до ст. 345-1 КК України, а не за посадою. Наступне, законодавцем у примітці до ст. 345-1 КК України не обмежився поширенням інформації тільки через ЗМІ, до яких належать друковані ЗМІ (преса) (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні), аудіовізуальні (електронні) ЗМІ (ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»), інформаційні агентства (ст. 1 Закону України «Про інформаційні агентства»), але і включив у зазначений перелік мережу Інтернет.

Тож, як бачимо, законодавчі неточності щодо визначення потерпілого, різні підходи до визначення понять і термінів, переліків тягнуть за собою певні неузгодженості при кваліфікації кримінальних правопорушень пов'язаних з перешкоджанням професійній діяльності журналістів призводить до проблем притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Ще раз зазначаємо, що захист професійної діяльності журналістів і права громадян на своєчасне отримання важливої інформації можливий лише на основі системи взаємопов'язаних норм кримінального законодавства, законодавства про засоби масової інформації і законів, що передбачають доступ громадян до інформації. На нашу думку таку діяльність необхідно буде посилити після воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стаття 171. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. URL:https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_171/ (дата звернення: 11.03.2024)

2. Рада посилила відповідальність за вчинення злочинів проти журналістів. *Радіо Свобода.* URL:https://www.radiosvoboda.org/a/news-zakon-zlochyny-proty-zhurnalistiv/31082081.html (дата звернення: 11.03.2024)

3. 5 випадків перешкоджання журналістській діяльності виявили на Закарпатті у 2020-му. *Суспільне Ужгород.* URL: https://suspilne.media/101807-5-vipadkiv-pereskodzanna-zurnalistskij-dialnosti-viavili-na-zakarpatti-u-2020-mu/ (дата звернення: 11.03.2024)

4. Вирок Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 29.03.2019 року в справі № 214/4970/18. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80823666. (дата звернення 27.10.2020)

5. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97- ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 50. 302 с.

6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2011 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26.* 131 с.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО

Антипов Володимир Іванович
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Штучний інтелект на наших очах робить революцію в багатьох галузях – охорона здоров'я, фінанси, транспорт. [1, с.33] Включно з військовою справою та перспективами веденням війни. [2]

Так само вплив штучного інтелекту на кримінальне судочинство - це сфера, яка привертає все більшу увагу. Штучний інтелект інтегрується в різні аспекти системи кримінального правосуддя, змінюючи спосіб запобігання, виявлення та переслідування злочинів. Правосуддя віднесено Кабінетом Міністрів України до пріоритетних сфер, в яких реалізуються завдання державної політики розвитку галузі штучного інтелекту. [3]

Переваги використання штучного інтелекту в кримінальному судочинстві

Платформи на основі штучного інтелекту можуть аналізувати величезну кількість юридичних документів, судових висновків та інших відповідних джерел, щоб допомогти юристам у побудові їхніх справ. Швидко визначаючи відповідні прецеденти та юридичні аргументи, інструменти штучного інтелекту можуть заощадити час юристів і допомогти забезпечити їм доступ до найновішої правової інформації.

Одним із ключових способів використання штучного інтелекту в кримінальному судочинстві є прогнозування та запобігання злочинності. Моделі штучного інтелекту можуть аналізувати величезні обсяги даних, включаючи історичні дані про злочини, публікації в соціальних мережах та іншу відповідну інформацію, щоб виявити закономірності та передбачити злочинну поведінку. Визначаючи зони підвищеного ризику та окремих осіб, правоохоронні органи можуть ефективно розподіляти ресурси та вживати превентивних заходів для запобігання злочинам до їх виникнення.

Штучний інтелект також відіграє значну роль у підвищенні ефективності розслідувань. Інструменти на основі штучного інтелекту можуть аналізувати

докази, такі як записи з камер спостереження, зразки ДНК і криміналістичні дані, швидше і точніше, ніж слідчі-люди. Це не тільки економить дорогоцінний час, але й забезпечує ретельне та об'єктивне проведення розслідувань. Крім того, алгоритми штучного інтелекту можуть допомогти ідентифікувати потенційних підозрюваних, зіставляючи відбитки пальців, розпізнаючи обличчя та аналізуючи інші відповідні дані.

Штучний інтелект вже використовується при прийнятті рішень при постановленні вироків і прийняті рішень про умовно-дострокове звільнення (!!). Алгоритми штучного інтелекту можуть аналізувати різні фактори, такі як кримінальне минуле, тяжкість правопорушення та оцінка ризиків, щоб надати рекомендації на основі масиву даних.

Проблемні питання використання штучного інтелекту в кримінальному судочинстві

Хоча інтеграція штучного інтелекту в кримінальне судочинство приносить численні переваги, вона також викликає значні етичні міркування. Однією з головних проблем є потенційна можливість упереджених результатів. Алгоритми штучного інтелекту навчаються на історичних даних, які можуть містити упередження, присутні в суспільстві. Якщо ці упередження не будуть виявлені та усунені, системи штучного інтелекту можуть увічнити і навіть посилити існуючу нерівність у системі кримінального правосуддя. Наприклад, якщо алгоритми штучного інтелекту навчаються на даних, які є упередженими щодо певних соціальних груп, це може призвести до дискримінаційних результатів у винесенні вироків та інших процесах прийняття рішень.

Прозорість є ще однією етичною проблемою, коли йдеться про використання штучного інтелекту в кримінальному судочинстві. Процеси прийняття рішень алгоритмами штучного інтелекту можуть бути складними та важкими для розуміння. Така непрозорість може підірвати довіру суспільства до системи кримінального правосуддя. Тому важливо забезпечити, щоб системи штучного інтелекту були зрозумілими та підзвітними, щоб люди могли розуміти, як приймаються рішення, і оскаржувати їх, якщо це необхідно.

Використання штучного інтелекту також порушує питання про людське судження та відповідальність. Хоча алгоритми штучного інтелекту можуть допомагати в процесах прийняття рішень, остаточна відповідальність, як і раніше, лежить на людях: суддях, прокурорах, слідчих, детективах, оперативних співробітниках. Важливо знайти правильний баланс між використанням штучного інтелекту як інструменту та збереженням людського судження, гарантуючи, що рішення приймаються з належним урахуванням унікальних обставин кожної справи.

Крім того, технології штучного інтелекту не є повністю надійними і можуть помилятися. Алгоритми штучного інтелекту покладаються на історичні дані для складання прогнозів і рішень. Якщо дані неповні або неточні, це може призвести до помилкових результатів. Ці помилки можуть

мати значні наслідки в системі кримінального правосуддя, потенційно впливаючи на життя людей і загальну цілісність правової системи.

Майбутнє штучного інтелекту в кримінальному судочинстві.

Майбутнє штучного інтелекту в кримінальному судочинстві має як перспективи, так і виклики. Оскільки технології штучного інтелекту продовжують розвиватися, вони мають потенціал революціонізувати спосіб запобігання, розслідування та судового переслідування злочинів. Завдяки більш складним алгоритмам і покращеній якості даних системи штучного інтелекту можуть стати ще точнішими та надійнішими у прогнозуванні злочинної поведінки та допомозі в розслідуваннях.

Майбутнє штучного інтелекту в кримінальному судочинстві залежить від правової та нормативної бази, яка регулює його використання. У міру розвитку технологій штучного інтелекту закони та нормативні акти повинні йти в ногу з часом, щоб вирішувати нові етичні та практичні проблеми. Це включає питання, пов'язані з конфіденційністю, захистом даних, алгоритмічною прозорістю та підзвітністю. Політики, юридичні експерти та розробники технологій повинні працювати разом, щоб розробити структури, які збалансують потенційні переваги штучного інтелекту із захистом прав людей і цілісністю системи кримінального правосуддя.

Правові та нормативні наслідки впровадження штучного інтелекту в кримінальному судочинстві

Інтеграція штучного інтелекту в кримінальне законодавство породжує різні правові та нормативні наслідки. Однією з ключових проблем є захист прав людей на недоторканність приватного життя. Алгоритми штучного інтелекту покладаються на величезні обсяги даних, включаючи особисту інформацію, для прогнозування та прийняття рішень. Дуже важливо забезпечити, щоб збір, зберігання та використання цих даних відповідало чинним законам і правилам для захисту конфіденційності фізичних осіб.

Крім того, використання штучного інтелекту в процесах прийняття рішень порушує питання про належну правову процедуру та право на справедливий судовий розгляд. Якщо важливі рішення делегуються алгоритмам штучного інтелекту, люди повинні мати можливість зрозуміти та оскаржити ці рішення.

Права інтелектуальної власності також відіграють важливу роль, коли йдеться про штучний інтелект у кримінальному судочинстві. Технології штучного інтелекту покладаються на алгоритми та програмне забезпечення, які можуть бути об'єктом авторського права або патентного захисту. Важливо знайти баланс між захистом прав інтелектуальної власності та забезпеченням того, щоб технології штучного інтелекту були доступними та могли бути перевірені на справедливість і точність.

Крім того, проблеми відповідальності виникають, коли системи штучного інтелекту приймають рішення, які мають значні наслідки. Хто має нести відповідальність якщо алгоритм штучного інтелекту призведе до

неправильного лікування та смерті пацієнта? Або штучний інтелект «докладе руку» до неправомірного засудження?

Тобто слід вирішити проблему суб'єкта кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння, що частиною більш широкого питання правосуб'єктності штучного інтелекту. [4] Встановлення чітких рамок відповідальності за рішення, керовані штучним інтелектом, має вирішальне значення для забезпечення того, щоб люди мали право на захист, якщо на них негативно впливають системи штучного інтелекту.

Показовим в цьому є те, що проблемам впровадження штучного інтелекту все більше уваги приділяють не тільки вчені-юристи, але також практики. Зокрема, Національна асоціація адвокатів України створила Робочу групу з питань правового регулювання штучного інтелекту та напрацювання рекомендацій до національного законодавства у цій сфері. В НААУ пояснили, що створення Робочої групи обумовлено активним розвитком і використанням систем штучного інтелекту в Україні та світі, необхідністю забезпечити прозорість і належне правове регулювання штучного інтелекту, запобігти їх недоречному використанню. [5]

Доктринальні позиції щодо ШІ у кримінальному судочинстві

Думки вчинених щодо використання ШІ у судочинстві та, зокрема, у кримінальному праві, майже однакові. Вони стверджують, що технології штучного інтелекту можуть підвищити ефективність і справедливість системи кримінального правосуддя. Використовуючи можливості аналізу даних і машинного навчання, штучний інтелект може допомогти у виявленні закономірностей, прогнозуванні злочинної поведінки та підвищенні точності процесів прийняття рішень. Штучний інтелект може допомогти зменшити упередженість, забезпечити послідовність і, зрештою, призвести до більш справедливої правової системи. Одночасно висловлюються занепокоєння з приводу потенційної можливості упереджених результатів, недостатньої прозорості та ерозії людських суджень. Вказується на необхідність забезпечення ефективного та етичного використання штучного інтелекту в судочинстві, розроблення належного нормативно-правового забезпечення. Нормативне регулювання повинно враховувати етичні, соціальні та правові аспекти, а також забезпечувати прозорість, відповідальність та права громадян. Також, судді мають мати доступ до належної експертної оцінки щодо використання штучного інтелекту в судочинстві, що обумовлює вимогу навчання та підготовка суддів, їх здатні самостійно оцінювати результати (рішення, рекомендації) штучного інтелекту та приймати остаточні рішення на основі своїх професійних знань та моральних принципів. [див., зокрема: 6, с.572; 7, с.319]

Підсумовуючи: штучний інтелект трансформує сферу кримінального права, пропонуючи нові можливості та виклики. Інтеграція технологій штучного інтелекту в різні аспекти системи кримінального правосуддя має потенціал для покращення процесів запобігання злочинам, розслідування та прийняття рішень. Штучний інтелект може допомогти правоохоронним

органам виявляти закономірності, прогнозувати злочинну поведінку та допомагати в розслідуваннях ефективніше та точніше.

Дебати навколо штучного інтелекту в кримінальному праві тривають, і важливо враховувати різні точки зору при оцінці переваг і ризиків технологій штучного інтелекту. Оскільки штучний інтелект продовжує розвиватися та формувати правове поле, необхідний комплексний та збалансований підхід, щоб забезпечити етичне, відповідальне та ефективне використання штучного інтелекту на благо суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abbott, Ryan. The reasonable robot: artificial intelligence and the law. Cambridge University Press, 2020. – 608 p.

2. The U.S.' top general reflects on the changing face of war, 79 years after D-Day/ URL: https://www.npr.org/2023/06/06/1180361080/dday-anniversary-mark-milley (дата звернення 10.03.2024).

3. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text (дата звернення 10.03.2024).

4. Вакарєва А.О. Штучний інтелект як суб'єкт правовідносин – міф чи реальність? URL: https://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3806 (дата звернення 10.03.2024).

5. Правове регулювання штучного інтелекту: у НААУ створено Робочу групу. URL: https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code (дата звернення 10.03.2024).

6. Maxi Scherer. Artificial Intelligence and Legal Decision-Making: The Wide Open? // Journal of International Arbitration. Volume 36, Issue 5 (2019). – pp. 539 – 573.

7. Бєлов Д.М. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях, потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 78: частина 2*. 2023 С.315-320.

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ, ЯК ІНСТИТУТУ СПРАВЕДЛИВОГО ПРАВОСУДДЯ ЩОДО ГАРАНТУВАННЯ ПРЕЗУМПЦІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Україна, враховуючи стан євроінтеграційних процесів та військовий стан нашої країни, має враховувати та дотримуватися всіх вимог, що висуваються їй європейською спільнотою, особливо пов'язаних із правами та

основоположними свободами людини і громадянина. У першу чергу, ці вимоги стосуються удосконалення взаємовідносин між правоохоронними органами і громадянами з тим, щоб уникнути порушень прав та свобод, гарантованих і забезпечених державою.

Кримінальна юстиція – це завжди комплекс взаємопов'язаних структур, які своїм завданням мають:

- фіксацію інформації про скоєне або підготовлене злочин;
- проведення досудового розслідування, в тому числі - пошук осіб, які вчинили злочин та доказів їх вини чи невинуватості;
- забезпечення нагляду за законністю процесуальних дій і рішень;
- підтримання обвинувачення та здійснення захисту осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення;
- розгляд та вирішення кримінального провадження по суті;
- контроль за правильністю, законністю виконання вироку суду та відбування покарання за скоєне.

Існуюча система кримінальної юстиції не повною мірою відповідає новим суспільним відносинам, що склалися в Україні, і не забезпечує належного стану правопорядку, ефективного захисту осіб, суспільства та держави від небезпечних посягань на соціальні цінності, права і законні інтереси». Враховуючи постійно зростаючий рівень злочинності в Україні, має бути створена така система кримінальної юстиції, яка б відповідала всім міжнародним стандартам і гарантувала кожній особі дотримання її прав, в тому числі і однієї із фундаментальних засад кримінального провадження – презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини.

Теоретичні та прикладні аспекти поняття кримінальної юстиції та справедливого правосуддя щодо гарантування презумпцій у кримінальному провадження вивчали українські вчені: А. М. Бойко, В. Г. Гончаренко, А. М. Кислий, Г. К. Кожевніков, В. В. Крижанівський, В. Т. Маляренко, Т. М. Мірошниченко, Ю. В. Стеценко, В. М. Тертишник, В. В. Топчій, В. І. Фаринник, В. М. Юрчишин, С. С. Яценко та інші.

Під терміном кримінальна юстиція розуміють діяльність тих державних органів, які безпосередньо ведуть кримінальний процес, залучають чи допускають до нього інших суб'єктів цього важливого виду державної діяльності [1, с. 33].

Для Ю. Кравченко, кримінальна юстиція як соціальна система об'єднує ті функції суду, прокуратури, органів внутрішніх справ, служби безпеки, міністерства юстиції, адвокатури й установ, які пов'язані з виявленням, розкриттям, розслідуванням і судовим розглядом кримінальних справ, виконанням покарання, яке призначено судом [2, с. 168].

Існують ще багато інших поглядів і думок з приводу тлумачення терміна «кримінальна юстиція». Так, В. Бож'єв до кримінальної юстиції відносить усі органи, які повною мірою або частково здійснюють свою діяльність у зв'язку із злочинністю [3, с. 16].

Змістом кримінальної юстиції є організована процесуальна діяльність уповноважених державних органів (суб'єктів), що регламентується кримінальним та кримінально-процесуальним законодавством і спрямована на реалізацію публічної державної функції – протидії злочинності. За своїм характером зазначена діяльність є сукупністю зусиль, спрямованих на протидію злочинності за двома напрямами:

1) правове реагування на вчинені кримінальні правопорушення;

2) запобігання вчиненню новим кримінальним правопорушенням.

Характерним для змісту діяльності правоохоронних органів є те, що її здійснюють державні органи, організаційно не віднесені до однієї управлінської структури. Але однорідність цілей, завдань та характер вказаної сфери правоохоронної діяльності об'єднує цю частину державного правоохоронного апарату в самостійну систему. При цьому відносини між органами (суб'єктами) кримінального провадження регламентуються винятково кримінальним процесуальним законодавством. Цілісність зазначеної системи забезпечується не жорсткими організаційно-управлінськими відносинами, а суто функціональними і процесуальними залежностями. Такий механізм забезпечує суб'єктам правоохоронних органів незалежність при прийнятті процесуальних рішень, їх підкорення лише закону [4].

На жаль, жодний міжнародно-правовий документ не дає характеристики оптимальної інституційної моделі правоохоронних органів. У будь-якій країні це питання вирішується індивідуально відповідно до традицій, особливостей організації органів державної влади і конкретних завдань системи кримінальної юстиції [5, с. 166].

Основним актом, що закріплює норми, які передбачають реформування системи кримінальної юстиції в України є Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 року та прийнятий на основі Концепції План заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 року [6].

Так, у сфері діяльності органів кримінальної юстиції (особливо, органів досудового розслідування, прокуратури, суду), основними проблемами є:

1) недосконалість чинного кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства;

2) занадто розгалужена система органів кримінальної юстиції, між якими досить часто виникають непорозуміння з питань взаємодії;

3) перевантаження справами слідчих органів досудового розслідування, а також практично відсутність самостійності в їх професійній діяльності і залежність від прокуратури та інших підрозділів у складі силових структур;

4) проблеми у взаємодії слідчих з суддями, прокурорами (необхідність погодження процесуальних рішень з процесуальним керівником та

керівником прокуратури, тривалість отримання дозволів і погодження документів);

5) проблеми процесуального керівництва досудового розслідування з боку прокурорів у кримінальному провадженні є надлишковим (на думку слідчих, прокурори повинні бути зосередженні виключно на здійсненні кримінального переслідування);

6) корумпованість в діяльності посадових осіб органів кримінальної юстиції;

7) недостатнє та, в більшості випадків, застаріле матеріально-технічне забезпечення діяльності слідчих та суддів;

8) несвоєчасне прийняття слідчими суддями ухвал та їх велика завантаженість, що призводить до формалізму при розгляді клопотань або дуже тривалого розгляду;

9) недостатня кількість та перевантаженість суддів, що призводить до затягування розгляду справ та недостатньої уваги до конкретної справи;

10) недостатнє розуміння органами кримінальної юстиції, особливо слідчими, суддями презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини та нехтування в її застосуванні.

Розглянувши основні проблеми, можемо сказати що існуюча система кримінальної юстиції не співвідноситься з новими суспільними відносинами, що склалися в Україні, не забезпечує належного стану правопорядку, ефективного захисту громадян, суспільства та держави від небезпечних посягань. Проте, будь-яку проблему можна вирішити. Так як реформування кримінальної юстиції - це проблема комплексна, тому лише проведення систематичних і якісних заходів сприятиме реформуванню кримінальної юстиції в Україні, що є необхідною умовою покращення життя громадян у відповідності до загальновизнаних норм міжнародного права і підвищення важливості засади презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кальман О., Чікін О. Кримінологічні проблеми реформування органів кримінальної юстиції України. *Право України. 2010. №11.* С. 33-38.

2. Кравченко Ю. Ф. Теорія управління органами внутрішніх справ. Київ: Національна академія внутрішніх справ України. 1999. 702 с.

3. Міщенко С. Г. Роль кримінальної юстиції в протидії злочинності : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. 2011. 212 с. URL: http://inter.criminology.onua.edu.ua/?p=6450 (дата звернення: 20.02.2024)

4. Овчаренко О. М. Системи органів кримінальної юстиції в Україні та світі. Наукові дослідження. *Питання боротьби зі злочинністю. Вип. 29. 2015.* С. 163-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2015_29_15 (дата звернення: 20.02.2024)

5. Півненко В. П., Півненко Л. В. Кримінальна юстиція України: визначення і порядок функціонування. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2011. № 9.* С. 21-24.

6. План заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 року № 1153-р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1153-2008-%D1%80 (дата звернення: 20.02.2024)

ІНТЕРНЕТ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Сперкач Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Інтернет кардинально змінив та вплинув на громадянське суспільство та кожного користувача різноманітними гаджетами, соціальними мережами, комп'ютерними технологіями. Але з його максимальним поширенням у всі сфери суспільного і державного життя, не включенням стали і використання його правопорушниками у злочинних цілях, що потребує особливої уваги та максимального запобігання.

Так, для прикладу, можна зазначити, що торговець людьми, використовують соціальні медіа для вербування жертв, поширення своїх операцій з торгівлі людьми та контролю над жертвами, шляхом спілкування через соціальні мережі, видавання себе за жертву або поширення своєї необхідної інформації в Інтернеті, таким чином використовує соціальні медіа як спосіб вчинення кримінального правопорушення. Проте, разом з тим, саме через мережу Інтернет та сучасні технології можна здійснювати і виявлення та запобіганням спробам і проявам торгівлі людьми.

Торгівля людьми – це злочин, жертвами якого можуть виявитися чоловіки, жінки, діти як з метою примусової праці, так і сексуальної експлуатації. За даними Міжнародної організації праці, 21 мільйон людей у всьому світі є жертвами примусової праці. За період з 2019 року по 2023 рік майже 49 тисяч українців зазнали ризику, пов'язаного із торгівлею людьми. Результати національного дослідження проведеного з метою з'ясування вразливості українців, в умовах війни в Україні, до ситуацій торгівлі людьми доводять наступне, 29% українців готові прийняти ризиковану пропозицію роботи за кордоном або в іншому населеному пункті, при цьому 27% респондентів погодились би прийняти одну з ризикованих пропозицій щодо роботи за кордоном, зокрема: 17% готові працювати без офіційного оформлення трудових відносин; 13% за кордоном та 9% в Україні готові

працювати без змоги вільно залишити робоче місце та у замкнених на час роботи приміщеннях; 2% за кордоном та 2% в Україні готові добровільно віддати роботодавцю мобільний телефон, інші особисті речі на період працевлаштування; 1% за кордоном та 3% в Україні віддали би роботодавцю свій паспорт на весь термін виконання робіт без офіційного оформлення трудових відносин [3].

Торгівці людьми навчилися використовувати інтернет-платформи, зокрема канали соціальних медіа, сайти онлайн-ринків і окремі веб-сторінки для вербування жертв і залучення клієнтів. Торговці людьми або активно «полюють» на тих, кого вони вважають вразливими до того, щоб стати жертвою торгівлі людьми, або пасивно «виловлюють» потенційних жертв, розміщуючи оголошення та чекаючи на відповідь потенційних жертв [5].

Тому дослідження взаємозв'язку захисту у кіберпросторі та торгівлі людьми має практичний аспект, з погляду того що сам Інтернет та його можливості дійсно використовується злочинцями як способи вчинення торгівлі людьми, але й на противагу цьому саме застосування сучасних комп'ютерних та цифрових технологій допомагає вчасно запобігти можливим спробам вчинити торгівлю людьми.

Інтернет зробив революцію в торгівлі людьми. Серед найбільш улюблених способів пошуку жертв торговцями людьми є публікація фальшивих пропозицій роботи в Інтернеті, які обіцяють можливості роботи, часто у віддалених країнах, високі заробітні плати. Таке вербування та примус часто відбувається через таргетування в соціальних мережах. Але Інтернет також дає змогу злочинцям організувати транспортування та розміщення жертв, а також приховати доходи від своїх кримінальних правопорушень. Вони можуть зробити все це швидко та анонімно, використовуючи для прикладу вигаданих осіб. Найбільш уразливими жертвами торгівлі людьми є люди, які мають економічні потреби, мігранти без документів, діти в неблагополучних сім'ях, особи з психічними розладами [6].

Тобто, як бачимо, Інтернет і різні соціальні мережі використовуються злочинцями у збільшенні обсягів торгівлі людьми, оскільки вони надають торговцям людьми можливість анонімно вербувати та експлуатувати потенційних жертв кримінальних правопорушень.

Зокрема, проаналізуємо окремі вироки з Єдиного реєстру судових рішень, які стосуються вчинення торгівлі людьми, щодо використання можливостей Інтернет-технологій як способів та засобів вчинення аналізованого кримінального правопорушення.

Так, Луцьким міськрайонним судом Волинської області 21.02.2023 року визнано винними у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст. 149 КК України двох осіб, які не бажаючи чесно працювати та займатися суспільно-корисною справою, діючи умисно та з корисливих мотивів, маючи на меті одержувати стабільні кримінальні прибутки, вирішили зайнятись злочинною діяльністю, пов`язаною із вербуванням та переміщенням через державний кордон України на територію Республіки Туреччина у м.

Бодрум, молодих дівчат, з метою їх сексуальної експлуатації, з використанням обману та уразливого стану цих дівчат. Для цього в соціальній інтернет мережі «В Контакте» зареєстрували користувача – акаунт під назвою «ОСОБА_11» (ІНФОРМАЦІЯ_4) та в подальшому створили групу «ІНФОРМАЦІЯ_5» у якій розмістили оголошення про роботу дівчатам приємної зовнішності із заробітною платнею від 200 до 500 доларів США з постійним розрахунком та приємними умовами праці. Так, в період з травня 2017 року по 05 липня 2017 року, ОСОБА_8 та ОСОБА_9 , вчинили вербування, переміщення, з метою сексуальної експлуатації на території Республіки Туреччина, з використанням обману та уразливого стану потерпілих, щодо кількох осіб, повторно, за попередньою змовою групою осіб, від яких останні були у матеріальній залежності, відносно ОСОБА_12, ІНФОРМАЦІЯ_6, ОСОБА_13, ІНФОРМАЦІЯ_7, а також здійснили аналогічні дії щодо ОСОБА_14 , ІНФОРМАЦІЯ_8 та ОСОБА_15, ІНФОРМАЦІЯ_9, котрих намагались вивезти до Республіки Туреччина для зайняття проституцією [2].

06 лютого 2024 року Кіровський районний суд м. Кіровограда виніс обвинувальний вирок щодо визнання винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст.149 КК України, та призначення ОСОБІ покарання у виді позбавлення волі строком на 8 (вісім) років з конфіскацією майна. В матеріалах вироку, також вказано, що мешканка м. Кропивницький, Кіровоградської області, ОСОБА_3 не бажаючи займатися суспільно-корисною працею, виношуючи наміри, щодо нетрудового збагачення за рахунок торгівлі людьми, вербування, переміщення, з метою експлуатації їх праці з використанням обману та уразливого стану потерпілих, на початку червня 2019 року прийняла незаконну пропозицію своєї знайомої ОСОБА_6 вступивши тим самим у злочинну змову з останньою. ОСОБА_6 повідомила ОСОБА_3, що нею розроблений детальний план злочинної діяльності, який передбачає отримання надприбутків від скоєння злочинів в сфері торгівлі людьми, а саме: підшукання та вербування осіб в різних містах та селищах України, які перебувають в уразливому стані, зумовленому їх фізичними властивостями (інвалідністю) і через збіг тяжких особистих, сімейних та інших обставин, шляхом їх втягнення, з використанням обману та в подальшому шантажу, у заняття жебрацтвом на території міста Кропивницького, Кіровоградської області; використання у ході здійснення вербуванні, переміщені людини, вчинене з метою експлуатації, з використанням примусу, обману, шантажу, уразливого стану, мобільних телефонів, як засобів зв`язку, зокрема зазначення місць для жебракування, часу збору, здійснення контролю за потерпілими та рухом виручених коштів; забезпечення контролю, потерпілих на місцях експлуатації, а саме жебрацтва, з метою унеможливлення втечі потерпілих та приховування потерпілими кількості незаконно отриманих грошових коштів від заняття жебрацтвом [1].

Отже, як бачимо, мережі торгівлі людьми з їх незаконною діяльністю все частіше здійснюють використання різноманітних сучасних інтернет-технологій. Експлуатація жертв торгівлі людьми через соціальні мережі та

інші методи, засновані на Інтернеті, нажаль зростає, що потребує вчасного реагування та запобігання.

Проте, поряд з цим, необхідно відмітити, що виявленню та боротьбі з онлайн-платформами і соціальними мережами, які використовуються для торгівлі людьми, також можуть сприяти саме цифрові та комп'ютерні технології. Оскільки, розробка нових інструментів та методів виявлення, моніторингу та запобігання такій злочинності може реалізовуватися із застосуванням технологій штучного інтелекту, аналізу великих даних та інших цифрових інструментів, що може реально допомогти виявляти та запобігати діяльність торговців людьми в онлайн-середовищі. Тобто це відображає важливість поєднання технологічних та правових зусиль у запобіганні торгівлі людьми і може сприяти створенню безпечнішого інтернет-середовища для всіх користувачів.

Так, для прикладу, Нідерланди за підтримки Європейської поліцейської служби (Europol) координували триденну оперативну акцію проти злочинної діяльності в Інтернеті, яка сприяє торгівлі людьми. Хакатон 2023 відбувся з 18 по 22 вересня 2023 року в Апелдорні, Нідерланди, і залучив 85 експертів: співробітників правоохоронних органів з 26 країн (22 країни-члени Європейського Союзу і 4 треті країни), а також представників Європейського управління праці, CEPOL (Центральне управління навчання поліції Європейського Союзу), Інтерполу, ОБСЄ (Організація з безпеки та співробітництва в Європі) та Міжнародної місії правосуддя. Хакатон 2023 року був зосереджений на заповненні прогалин у розвідці під час вербування жертв найчастіших форм торгівлі людьми, а саме сексуальної та трудової експлуатації. Оперативна діяльність була організована в рамках EMPACT (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats). Висока вразливість українських біженців і дедалі частіші ознаки сексуальної, трудової та інших форм експлуатації громадян Китаю змусили дослідників зосередитися на цих групах ризику, зокрема. Під час Хакатону 2023 року учасники досліджували, як збирати оперативні відомості на рівні ЄС про веб-сайти та платформи соціальних мереж, де, ймовірно, відбувається вербування українських біженців та китайських іммігрантів у ЄС. Розслідування відкритого джерела розвідки показало, що торговці людьми справді використовують найпопулярніші соціальні медіа-платформи, а також додатки для знайомств і форуми для оглядів. Спроби вербування також часто відбуваються в групах спільнот у соціальних мережах, які створюються на основі географічного походження тих, хто шукає послуги, країни призначення та необхідної послуги [4].

Таким чином, на основі аналізу дослідження використання інтернет-технологій як засобу до вчинення торгівлі людьми та як інструменту його запобігання, можна дійти висновку, що в межах комплексних дій щодо виявлення та боротьби з торгівлею людьми актуальними та важливими є наступні рекомендації: підтримка та впровадження сучасних технологічних інновацій, таких як інструменти штучного інтелекту та аналізу даних, які

можуть бути корисними для виявлення та запобігання випадків торгівлі людьми в Інтернеті; ефективне співробітництво між правоохоронними органами, міжнародними організаціями, інтернет-провайдерами, соціальними мережами та громадськістю також є важливим напрямом взаємодії для успішної боротьби з проявами та випадками торгівлі людьми; забезпечення діяльності по виявленню, розслідуванню та запобіганню торгівлі людьми, щоб правоохоронні органи були належним чином підготовлені та оснащені для збору та аналізу даних щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлі людьми. Вказані заходи не є вичерпними, але можуть допомогти покращити якість досліджень у сфері запобігання торгівлі людьми та розробці більш ефективних стратегій протидії торгівлі людьми, особливо в онлайн-середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 06 лютого 2024 року. Справа № 404/3917/20. Номер провадження 1-кп/404/278/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116872880 (дата звернення: 20.03.2024)
2. Вирок Луцького міськрайонного суд Волинської області в колегіальному складі суду від 21 лютого 2023 року. Справа № 161/13218/17. Провадження № 1-кп/161/87/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/110121096 (дата звернення: 20.03.2024)
3. Інспекція праці інформує: Статистика щодо ризиків, пов'язаних з торгівлею людьми. *Східне міжрегіональне управління Державної служби України з питань праці.* URL: https://smu.dsp.gov.ua/news/inspektsiia-pratsi-informuie-statystyka-shchodo-ryzykiv-pov-iazanykh-z-torhivleiu-liudmy/ (дата звернення: 25.03.2024)
4. Targeted: human traffickers luring victims online 85 investigators from 26 countries check 371 platforms for human trafficking activities. *Europol.* URL: https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/targeted-human-traffickers-luring-victims-online (дата звернення: 21.03.2024)
5. Technology and Human Trafficking: Avoid the Trap. *United Nations.* URL: https://www.unodc.org/unodc/en/endht/2022/internet-safety-tips.html (дата звернення: 20.03.2024)
6. The Internet has Revolutionized Human Trafficking and Young People are Especially Vulnerable. *News and Press Release. ReliefWeb.* 30 Jul 2022. URL: https://reliefweb.int/report/angola/internet-has-revolutionized-human-trafficking-and-young-people-are-especially-vulnerable (дата звернення: 20.03.2024)

БАНДИТИЗМ: ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ

Анохіна Яна Віталіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Нікітін Юрій Вікторович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

На сьогоднішній день найбільшу актуальність має боротьба з організованими формами злочинної діяльності, насамперед з однією з найнебезпечніших – бандитизмом. Це пов'язано з тим, що організована злочинна діяльність перейшла на абсолютно новий якісний рівень, володіючи найвищим ступенем суспільної небезпеки, обумовленої, перш за все високим ступенем латентності, величезними економічними та фінансовими можливостями організованих злочинних формувань.

Різні аспекти бандитизму висвітлювалися у наукових працях таких дослідників, як: Балобанова Д.О., Гаврилов Ю.Г., Гриненко І., Іваненко І.В., Коломієць В.Ю., Корнієвський О., Лахова О.В., Літвінова А.С., Марейченко О.М., Мелеганич Г.І., Радіонов І.І., Чеботарьова Г.В., Чорний Р.Л., Чугуніков І.І. та інші [1].

Відповідно до ст. 257 КК України бандитизм – це «організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі» [2].

А відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України за № 13 від 23 грудня 2005 року «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» банда – «це озброєна організована група або злочинна організація, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, який потребує ретельної, довготривалої підготовки» [3].

Основним об'єктом бандитизму є громадська безпека, оскільки створення

озброєної банди і нападу на установи та громадян здатні не тільки завдати серйозної фізичної і матеріальної шкоди організаціям і приватним особам, а й протидіяти органам правопорядку, викликати тривогу серед населення, порушити нормальну життєдіяльність регіону.

Об'єктивна сторона бандитизму виявляється у скоєнні однієї з таких дій:

1) створення стійкої збройної групи (банди), а також керівництво такою групою (бандою);

2) участь у стійкій збройній групі (банді) або в скоєних нею нападах. Для наявності у діях винної особи складу злочину достатньо однієї із зазначених дій [1].

Під бандою слід розуміти організовану стійку збройну групу з двох і більше осіб, які заздалегідь об'єдналися для нападів на громадян або організації. Про стійкість банди можуть свідчити такі ознаки, як стабільність її складу, тісний взаємозв'язок між її членами, узгодженість їх дій, сталість форм та методів злочинної діяльності, тривалість її існування та кількість скоєних злочинів.

Банда повинна мати такі обов'язкові ознаки:

а) група, тобто наявність двох та більше осіб;

б) стійкість;

в) озброєність;

г) мета - вчинення нападу на громадян чи організації.

Під створенням банди слід розуміти будь-які дії, які можуть виражатися у формі змови, пошуку співучасників, фінансування, придбання зброї, якщо їх результатом стало утворення організованої стійкої збройної групи з метою нападу на громадян чи організації.

Обов'язковою ознакою банди є її озброєність, яка передбачає наявність зброї хоча б в одного з її членів та поінформованість про це інших членів банди. Зброя може бути будь-яка - вогнепальна, холодна, метальна, промислового вітчизняного та іноземного виробництва або саморобного виготовлення, різні вибухові речовини та вибухові пристрої. Не можуть розглядатися як зброя різні пристрої, споряджені сльозогінними або дратівливими речовинами, електрошокові та інші пристрої, що не підлягають реєстрації та для придбання яких не потрібно спеціального дозволу (ліцензії). як ознака озброєності.

Під керівництвом бандою слід розуміти будь-які дії щодо прийняття рішень, пов'язаних як з плануванням, матеріальним забезпеченням та організацією злочинної діяльності, так і з скоєнням бандою конкретних нападів, розподілом ролей між членами банди, транспорту, розробки способів та засобів маскування, приховування слідів злочину, розділу викраденого, ведення загальної каси банди.

Участь у банді є не лише безпосередньою участю в скоєних нею нападах, а й виконання її членами інших дій у сфері банди, які забезпечують її діяльність, вкладених у її фінансування, забезпечення зброєю, транспортом, підшукання об'єктів для нападу, приховування зброї, членів банди, придбання чи збут викраденого бандою майна, усунення перешкод полегшення нападів тощо.

У загальному сенсі суб'єкт злочину - це особа, що здійснює вплив на об'єкт кримінально-правової охорони і здатна нести за це відповідальність. Ознаки суб'єкта злочину утворюють один із елементів складу злочину.

Наявність у особи, яка вчинила злочин, визначених суб'єктивних ознак може розглядатися також як умова кримінальної відповідальності [1].

Також як і в цілому суб'єкт злочину є кримінально-правовим поняттям, обов'язкова ознака такого поняття, закріплена в ст. 18 КК України - «фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність».

Відповідно до ст. 26 КК України із суб'єктивного боку поведінка співучасників під час скоєння сумісного злочину завжди характеризується умислом, оскільки співучастю у злочині визнається умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у скоєнні умисного злочину. Тобто співучасть проявляється у скоєнні єдиного для всіх учасників злочину, у якому відображається єдина воля та єдиний намір скоїти цей злочин. При цьому мотиви скоєння злочину у співучасників можуть і не співпадати [2].

Відповідного до кримінального законодавства України можна виділити ознаки співучасті, такі як умисел взаємна обізнаність про спільне скоєння злочину і та наявністю двостороннього суб'єктивного зв'язку між особою виконавцем та іншими співучасниками. Першою суб'єктивною ознакою співучасті є умисел кожного учасника щодо скоєного спільно злочину.

Другою суб'єктивною ознакою є взаємна обізнаність споріднена з інтелектуальним моментом тобто розуміння кожного учасника факту скоєння кримінально карного злочину за яке передбачено покарання розуміння суспільно небезпечного характеру не тільки свого діяння, але і діянь співучасників банди.

Важливо знати:

1) Бандитизм є особливо тяжким злочином, який становить серйозну загрозу для життя та безпеки людей.

2) Завданням правоохоронних органів є виявлення та притягнення до відповідальності осіб, причетних до бандитизму.

3) Громадяни повинні бути пильними та повідомляти про підозрілі дії, які можуть свідчити про діяльність бандитів.

Отже, бандитизм – злочин проти громадської безпеки, передбачений ст. 257 КК України, що полягає в: а) створенні стійкої збройної групи (банди) з метою нападу на громадян або організації, а також керівництво такою групою (бандою); або б) участі у стійкій збройній групі (банді) або в нападах, що вчиняються нею. Додатковим об'єктом злочину можуть виступати життя, здоров'я, відносини власності, нормальне функціонування підприємств, організацій, установ, транспорту.

Бандитизм є серйозною загрозою суспільству, що характеризується створенням озброєних груп для здійснення нападів. Це тяжкий злочин, що карається значним терміном позбавлення волі. Для боротьби з бандитизмом необхідна тісна співпраця правоохоронних органів та громадян. Важливою є пильність населення та повідомлення про підозрілу діяльність.

Для подолання бандитизму необхідний комплексний підхід, який включає:

1)ефективну роботу правоохоронних органів: проведення розслідувань, затримання та засудження бандитів.

2) профілактичні заходи: робота з молоддю, усунення причин злочинності, підвищення рівня життя.

3)співпрацю з громадськістю: залучення громадян до боротьби з бандитизмом, створення системи оповіщення про підозрілу діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чорний Р. Л. Бандитизм за кримінальним правом України : дис. канд. юрид. наук / Чорний Руслан Леонтійович. К., 2021. 236 с.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05.04.2001; в редакції станом на 01.01.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 20.03.2024)

3. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Пленуму Верховного Суду України за № 13 від 23 грудня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%20v0013700-05#Text (дата звернення: 20.03.2024)

ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Батюк Лілія Володимирівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-4
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Безпека держави від зовнішніх загроз, зокрема і збройної, напряму залежна від внутрішньої стабільності, міцності держави та її структурних підрозділів. На жаль, збройна агресія проти України триває уже десять років, а повномасштабне вторгнення - другий рік, однак попри це кількість зареєстрованих корупційних кримінальних правопорушень не зменшується, а лише зростає. Корупція підриває довіру до влади, демотивує українців, які борються за свою свободу, та ставить під загрозу міжнародну допомогу. Саме тому посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальним завданням.

Досліджуючи юридичну літературу варто відзначити велику кількість наукових досліджень у цій галузі. Зокрема, праці О.М.Костенка, О.Ю.Дрозда, С.В. Олійника, Б.Д.Клименко та інших.

Центром уваги громадськості зазвичай є одна з головних проблем суспільства - корупція. Велику кількість обурення викликає у громадян те, що дуже часто в корупційних діях беруть участь особи, які займають відповідальне становище у державі. Саме тому досить часто дається негативна оцінка діям влади, особливо в період збройної агресії росії на території України.

Враховуючи чинне законодавство, то згідно із ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» корупція визначається як «використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [1].

Питання запобігання корупції в Україні та розбудови доброчесності є ключовим для наших міжнародних партнерів. Від успішності цього напряму залежить вступ України до ЄС та НАТО, довіра міжнародних партнерів, а відповідно і економічна та військова підтримка. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) – найвідоміший показник рівня сприйняття корупції у тій чи іншій країні світу, його розраховує Transparency International на основі досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів. Україна отримала 36 зі 100 балів в Індексі сприйняття корупції ; дослідження покриває період з лютого 2021 року по вересень 2023 року. І суттєвий приріст показника країна отримала саме за час великої війни. Експерти Transparency International Ukraine виділяють ключові події, які вплинули на результат: ухвалення та реалізація Антикорупційної стратегії та Державної антикорупційної програми (ДАП); активізація затримань і розслідувань у топкорупційних справах; проведення більшості закупівель у Prozorro [2].

В умовах війни існує велика необхідність посилити кримінальну відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення шляхом доповнень та внесення змін до чинного законодавства України. Саме тому було підготовлено проєкти двох законів: «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану» (ініціатори законопроєкту народні депутати України Ірина Фріз, Іванна Климпуш-Цинцадзе та ін.) і «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за

корупційні злочини, вчинені під час воєнного або надзвичайного стану» (ініціатор законопроєкту народний депутат України Георгій Мазурашу). Першим законопроєктом пропонувалось доповнити склади злочинів, передбачені в статтях 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, КК України, кваліфікуючою ознакою – вчинення діянь в умовах воєнного або надзвичайного стану. Автори законопроєкту вказують, що також запропоновано підвищити мінімальну межу покарання у виді обмеження волі за частиною 2 статті 210 КК України з двох до трьох років; підвищити мінімальну та максимальну межу покарання у виді позбавлення волі з трьох до п'яти та з шести до восьми років відповідно за частиною другою статті 364 КК України. Крім того, статті 368-5, 369-2 КК України пропонується доповнити новими частинами та встановити кримінальну відповідальність за вчинення відповідних протиправних діянь в умовах воєнного або надзвичайного стану [3].

До того ж, результати аналізу стану корупції в Україні, ефективності антикорупційної політики попередніх періодів, міжнародних стандартів та найкращих світових практик у сфері запобігання та протидії корупції дали змогу сформулювати такі основні принципи антикорупційної політики на 2021-2025 роки:

1) оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, реалізація чого передусім передбачає: усунення дублювання повноважень різними органами; тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, що супроводжуються високим рівнем корупції, до запровадження належних процедур, які мінімізуватимуть відповідні корупційні ризики; усунення випадків реалізації одним і тим самим органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;

2) цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;

3) створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;

4) забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин;

5) формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права[4].

Війна створила досить великі можливості для незаконного збагачення. Корупція в момент війни - це внутрішній ворог країни. Пропозиції щодо посилення відповідальності:

1) Внесення до Кримінального кодексу України нових статей, які б передбачали відповідальність за корупційні злочини, вчинені в умовах воєнного стану;

2) Збільшення санкцій за вже існуючими статтями КК України, які стосуються корупційних злочинів;

3) Спрощення процедури розслідування та судового розгляду корупційних справ;

4) Забезпечення невідворотності покарання за корупційні злочини.

Посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини в умовах воєнного стану є важливим кроком у боротьбі з цим явищем. Однак для досягнення стійкого результату необхідний комплексний підхід, який включатиме превентивні заходи, ефективне розслідування та судочинство, залучення громадськості та міжнародної співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII : станом на 30 груд. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 10.03.2024)

2. Індекс сприйняття корупції-2023: Україна покращила свій показник на 3 бали. *НАЗК.* Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/uk/antykoruptsijna-polityka/indeks-spryynyattya-koruptsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-nabaly/#:~:text=Україна%20отримала%2036%20зі%20100,за%20минулий%20рік%20у%20світі. (дата звернення: 10.03.2024)

3. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини, вчинені в умовах воєнного чи надзвичайного стану» № 9029 від 17.02.2023 р. С. 2. URL: https://ips.ligazakon.net/document/gi08790a (дата звернення: 10.03.2024)

4. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text (дата звернення: 10.03.2024)

СУЧАСНА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Білінська Юлія Олегівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Колб Олександр Григорович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Політика описує мету держави в управлінні зовнішнім і внутрішнім світом і керівництві суспільними справами. Важливою складовою внутрішньої

кримінальної політики держави є боротьба зі злочинністю, яка має на меті зменшити розповсюдженість кримінальних правопорушень у державі та забезпечити стан, який задовольняє потреби суспільства щодо запобігання злочинності. Ми обговорюємо різні сфери відповідальності в цій сфері, визначаємо форми, завдання та зміст діяльності держави щодо злочинності та інших антигромадських проявів, які з нею тісно пов'язані.

Основним предметом формування цієї політики є державне управління. Політика держави щодо злочинності характеризується стратегічними напрямами, що притаманні завданням, предметам і способам досягнення необхідних для суспільства результатів. Такими напрямками (підсистемами) є: кримінально-правова, кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча та кримінологічна політики.

Кримінально-виконавча політика — напрямок діяльності державних і громадських органів в галузі виконання кримінальних покарань. Кримінально-виконавча політика не є особливою політикою, а є частиною єдиної політики держави і безпосередньо випливає з кримінальної політики [3]

Як відомо, кримінально-виконавча політика є відображенням принципів, стратегій, основних напрямків та форм досягнення соціальних цілей, що безпосередньо поставлені перед суспільством, його політичними і владними структурами. Варто зазначити, що мета соціальної політики є досить складною і залежить від характеру і спрямованості діяльності держави та й органів щодо реалізації цієї діяльності.

Окрім того кримінально-виконавча політика в Україні спрямовує діяльність держави, і її відповідних органів на профілактику злочинів та інших правопорушень, адже їхнє своєчасне відвернення і припинення, реалізацію відповідальності осіб, які скоїли злочини, виконання покарання щодо засуджених і досягнення його цілей [4]

У цьому досить широкому комплексі провідну роль відіграє кримінально-правова політика, оскільки саме політика визначає межу злочинності в суспільстві, визначає зміст державної політики щодо злочинності. Слід відзначити оцінку розвитку сучасної наукової думки в Україні щодо питань державної політики у сфері протидії злочинності загалом та кримінально-правової політики зокрема.

На нашу думку, сучасній науковій спільноті немає єдиної позиції щодо переліку завдань кримінально-виконавчої політики, однак деякі з них часто повторюються у працях різних авторів.

Науковці відмічають, що термін «кримінально-виконавча політика» є більш вдалим, оскільки: 1) в національній системі права України існує галузь кримінально-виконавче право та 2) основний спеціальний нормативно-правовий акт має відповідну назву – кримінально-виконавчий кодекс – який є не лише регулятором кримінально-виконавчих відносин, а й наслідком кримінально-виконавчої політики [5].

У цьому контексті слід звертати увагу не лише на назви "базових спеціальних правових актів", але й на те, що назви правових галузей можуть

змінюватися (раніше, наприклад, існувало виправно-трудове законодавство). На думку науковців, заслуговує на увагу також співвідношення між правовою системою та системою регулювання. Якщо перша завжди є соціально обумовленою та об'єктивною, то друга не завжди є такою, а формується рішеннями законодавця, які завжди є суб'єктивними і можуть бути нерегулярними та помилковими. У зв'язку з цим слід звернути увагу на те, що назва нормативно-правового акта не може слугувати орієнтиром у вирішенні відповідних питань. Що стосується назв галузей права, то вони також є похідними від політики". Це пов'язано з тим, що "основні положення державної політики у кримінальній сфері містяться в його нормах. [1].

Крім того, зауважимо, що «кримінально-виконавча політика» не є загальноприйнятим терміном, це лише доктринальна політична орієнтація, обрана у сфері боротьби зі злочинністю, виправлення (зменшення, скорочення) якої розглядається комплексно. серія юридичних документів. Тобто назва цього політичного напряму утворена доктриною виконавчого або законодавчого кримінального права.

У літературі існує думка, що кримінально-виконавча політика є останньою ланкою, останнім кроком політичної системи у сфері боротьби зі злочинністю. Крім того, кримінальна політика в централізованому вигляді включає завдання, принципи, стратегію, напрями, форми і методи державного управління злочинністю. Ця політика має виражати та забезпечувати захист законних прав та інтересів громадян України від злочинних посягань, оскільки згідно зі ст. 3 Конституції України «В Україні людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканні права та безпека особистості визнаються найвищими соціальними цінностями. Забезпечення прав і свобод людини є першочерговим завданням держави». [2].

Зрештою, політика у цій сфері впливає на всю правову систему та частково на прийняття рішень щодо запобігання рецидиву злочинності, виправлення покарань, надання допомоги особам, які відбули покарання. Сучасні приклади кримінально-виконавчої політики України пояснюються відсутністю достатнього розуміння поняття чи сутності цієї політики як правового явища в науці суспільної практики та праві України.

Важливо зазначити, що на даний момент оптимізація кримінально-виконавчої політики неможлива без забезпечення стабільності. З цієї точки зору одним із напрямів кримінально-виконавчої політики є зробити умови ув’язнення більш гуманними, що призведе до більшої відповідності між міжнародними стандартами та системою кримінального правосуддя.

Кримінально-виконавча політика в Україні спрямована на забезпечення ефективного виконання покарань, реінтеграції засуджених у суспільство та зменшення рецидиву злочинності.

Основними завданнями цієї політики є:

– створення та підтримка умов для гідного виконання покарань засудженими, зокрема, забезпечення належних умов у закладах виконання покарань;

– розвиток програм та проектів соціально-психологічної реабілітації, спрямованих на підготовку засуджених до повернення у суспільство та уникнення рецидиву злочинності;

– здійснення контролю за додержанням законодавства щодо виконання покарань та прав засуджених;

– підтримка та розвиток альтернативних форм покарань, таких як альтернативні міри відповідальності та альтернативні санкції;

– забезпечення доступу до освіти, професійної підготовки та робочих місць для засуджених з метою підвищення їхньої соціальної адаптації та інтеграції.

Реформування кримінально-виконавчої політики України спрямоване на досягнення трьох основних цілей: виправлення засуджених, профілактика злочинності (приватна та загальна превенція) та соціальна адаптація та реабілітація осіб, які відбувають чи відбули покарання, передбачене нормами Кримінального кодексу України (далі – КК України) [5].

Реалізуючи названі цілі й завдання, кримінально-виконавча політика створює першооснову ефективної практики виконання покарань в Україні. На сьогоднішній день вважається доведеним і безсумнівним той факт, що первісні фундаментальні основи кримінально-виконавчої політики закладаються в обраних суспільством концепціях кримінального покарання, закріплених у правовій політиці держави у сфері боротьби зі злочинністю та кримінальному законодавстві [4].

Отже, виходячи з вище зазначеного, цілями сучасної кримінально-виконавчої політики України є захист прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави від злочинних посягань; забезпечення законності і справедливості при виконанні кримінальних покарань; ресоціалізація осіб, які відбувають кримінальні покарання.

Аналізуючи вище вказану інформацію ми виокремили основні шляхи вдосконалення кримінальної політики в Україні:

1. Розробка та прийняття комплексної стратегії боротьби зі злочинністю:

– ця стратегія має ґрунтуватися на наукових дослідженнях та кращому світовому досвіді;

– вона має бути узгоджена з іншими напрямками державної політики;

– стратегія має чітко визначити цілі, завдання, принципи та механізми реалізації.

2. Забезпечення системного підходу до вирішення проблем злочинності:

– це означає, що всі органи державної влади, а також громадськість мають співпрацювати для боротьби зі злочинністю;

– необхідно координувати діяльність правоохоронних органів, судової системи, органів прокуратури, органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

3. Підвищення ролі наукової спільноти у розробці та впровадженні політики боротьби зі злочинністю:

– необхідно залучати науковців до розробки та експертизи проектів законів та інших нормативно-правових актів, що стосуються боротьби зі злочинністю;

– важливо використовувати результати наукових досліджень для прийняття управлінських рішень у цій сфері.

4. Удосконалення кримінального законодавства:

– Кримінальний кодекс України має відповідати потребам суспільства та враховувати сучасні тенденції злочинності;

– необхідно декриміналізувати деякі діяння, які не становлять значної шкоди для суспільства;

– важливо криміналізувати нові діяння, які виникають внаслідок розвитку технологій та глобалізації.

5. Підвищення ефективності роботи правоохоронних органів:

– необхідно покращити матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів;

– важливо підвищити рівень кваліфікації та професійної підготовки працівників правоохоронних органів;

– необхідно боротися з корупцією в правоохоронних органах.

6. Удосконалення судової системи:

– необхідно забезпечити незалежність та неупередженість суду;

– важливо підвищити рівень довіри до судової влади;

– необхідно здійснювати правосуддя в розумні строки.

7. Забезпечення прав та свобод людини в сфері кримінального правосуддя:

– необхідно дотримуватися законності та процесуальних гарантій;

– важливо забезпечити права та свободи людини в кримінальному провадженні;

– необхідно боротися з необґрунтованими арештами, затриманнями та обшуками.

8. Розвиток альтернативних видів покарання:

– необхідно розширювати застосування альтернативних видів покарання, таких як штраф, громадські роботи, пробація;

– важливо використовувати альтернативні види покарання для засуджених за нетяжкі злочини;

– необхідно створити умови для ресоціалізації засуджених.

9. Запобігання злочинності:

– необхідно вживати заходів для запобігання злочинності, таких як покращення соціальних умов життя людей, підвищення рівня освіти та культури, розвиток спорту та дозвілля;

– важливо використовувати кращі світові практики у цій сфері.

10. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю:

–необхідно розширювати співробітництво з іншими країнами у сфері боротьби зі злочинністю;

–важливо братися до спільних зусиль з екстрадиції злочинців, взаємної правової допомоги

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пилипенко Д.О. Сутнісні аспекти кримінально-виконавчої політики України. *Центрально український вісник права та публічного управління. 2023. Випуск 1.* С. 44 -49.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96ВР/ Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
3. Пащенко О.О. Кримінально-виконавча політика» чи «політика у сфері виконання кримінальних покарань»: підходи до визначення поняття. *Право та державне управління. 2022. №1.* С.131-136. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/19.pdf
4. Василевич В. В. Кримінально-виконавча політика України: стан і тенденції. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. Вип.75. ч.3* С.216-220. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/276992/271803
5. Ільїна О. В. Напрямки реалізації кримінально-виконавчої політики у запобіганні злочинності в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. №5.* С. 182-188. URL:http://apnl.dnu.in.ua/5_2022/27.pdf

РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

Білько Тетяна Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету
Бреславець Володимир Володимирович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня групи ПМПФ-21-1
Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету

Кримінально-правова політика, як системоутворюючий елемент політики у сфері протидії злочинності, яка, своєю чергою, є нерозривною складовою всієї державної політики, вирішує свої більш вузькі завдання, спрямовані на створення дієвого механізму охорони найважливіших суспільних відносин, цінностей, благ та інтересів й протидію злочинності кримінально-правовими засобами в умовах забезпечення сталого розвитку держави. Тому ефективність кримінально-правової політики, яка визначається

за результатами її функціонування, прямо залежить від чіткого розуміння її функцій. [1, с. 94].

За останні роки зроблено чимало кроків у напрямку розроблення теорії політики у сфері боротьби зі злочинністю та її підсистем, їх доктрини, завдань та тенденцій розвитку. Над проблемами кримінально-правової політики та окремих її проявів активно працює група вчених, серед яких варто зазначити Д. О. Балобанову, Фріс П. Л., Козич І. В. Гануляк Е. М. та багато інших.

Визнаючи вагомість внеску згаданих вище дослідників у розробку означеної проблематики, слід визнати, що проблемі функцій кримінально-правової політики у спеціалізованій літературі приділено недостатньо уваги. Відсутніми є комплексні, системні дослідження. [2, с.7].

Пріоритетним завданням кримінальної політики України під час повномасштабного вторгнення є боротьба зі злочинами проти національної безпеки, прикладом розвитку кримінального права в цьому напрямку є доповнення Кримінального кодексу України статтею 111-1 «Колабораційна діяльність» та статтею 111-2 «Пособництво державі агресору» та статтею 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» [3].

Тобто законодавець виділив певні кримінальні правопорушення в окремі статті, бажаючи спростити юридичну кваліфікацію протиправних діянь, пришвидшити їх розслідування та судовий розгляд, що в свою чергу полегшують боротьбу зі кримінальними правопорушеннями проти основ національної безпеки України [4, с. 94].

Умови воєнного стану змінюють характер злочинності, змушуючи державу та законодавство реагувати та змінюватись, підлаштовуючись до нових умов реальності. Але основною проблемою є відсутність Концепції кримінально-правової політики ні в мирний ні на час воєнного стану, що унеможливлює виникнення упорядкованої правотворчості у сфері кримінального законодавства, що в свою чергу створює загрозу прийняття деяких законів, або доповнень до Кодексів нашвидкуруч.

Підтримуючи думки науковців, щодо створення «Концепції кримінальної політики України в умовах воєнного стану» допоможе вирішувати актуальні та вірогідні проблеми боротьби зі злочинності, шляхом формування в перспективі більш соціально обумовленого кримінального законодавства, яке має відповідати вимогам часу та швидко адаптуватися до сучасних викликів, включаючи ріст кіберзлочинності, корупції у сфері оборонних закупівель та правоохоронних органів та кібератаки на об’єкти критичної інфраструктури [5, с. 103].

Висновком може бути те, що військова агресія є складною і багатоаспектною проблемою, яка суттєво впливає на всі сфери життя суспільства, включаючи детермінанти злочинності. Умови військової агресії

створюють специфічні виклики та загрози для правопорядку та безпеки громадян, дестабілізацію суспільства та інші негативні явища. Національна кримінальна політика повинна адаптуватися до змінених умов та ефективно реагувати на виклики, що виникають внаслідок військової агресії. Підтримка міжнародного співробітництва у боротьбі з міжнародною злочинністю і тероризмом є важливою. Це пов'язано з тим, що військова агресія може мати міжнародні наслідки та зв'язки. Залучення громадськості та міжнародних партнерів до розробки та реалізації стратегій боротьби зі злочинністю в умовах військової агресії може сприяти підвищенню ефективності заходів із запобігання та протидії злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козич І. В. Кримінально-правова політика: функції та функціонування: монографія / Ігор Васильович Козич. Івано-Франківськ, Супрун В. П., 2020. 300 с.
2. Фріс П. Л. Політика у сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правова політика у системі суспільних нау. *Наукові дослідження. Питання боротьби зі злочинністю. 2016.* Вип. 16. С. 3–27. URL: http://pbz.nlu.edu.ua/article/view/77359
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text
4. Симоненко Н. О. Кримінально-правова новела щодо колабораційної діяльності. *Вісник Асоціації кримінального права України. 2022. № 1(17).* С. 92–109. URL: http://vakp.nlu.edu.ua/issue/view/15629/8665
5. Фріс П. Л., Козич І. В., Гануляк Е. М. Диспозитивний метод реалізації кримінально-правової політики : монографія / Івано-Франківськ, Супрун В. П., 2020. 203 с.

РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Білько Тетяна Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри фінансового та податкового
права
Державного податкового університету
Савенко Наталія Сергіївна
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, групи ПБ-22-5
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

З розвитком державності в різні епохи неминуче трансформується та еволюціонує її правова система, на яку суттєво впливають зовнішні та

внутрішні прикордонні ситуації. Їх можна назвати екстремальними. До зовнішніх екстремальних умов слід віднести військову загрозу.

Як свідчить історичний досвід нашої держави, у період війни, при встановленні режиму воєнного стану неминуче видозмінюється кримінально-правова політика держави, що неминуче тягне за собою перетворення системи кримінальних покарань.

Остання являє собою складне кримінально-правове явище, що містить кримінальні покарання, об'єднані зв'язками як між собою, так і з іншими правовими інститутами. Актуальність питання пояснюється екстремальністю умов, які передбачають запровадження обсягу правообмежень по відношенню до населення в умовах воєнного стану.

Запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року та повномасштабне вторгнення російських військ стало поштовхом до внесення змін до кримінального процесуального законодавства.

Воєнний стан викликає складнощі в реалізації деяких правообмежень, передбачених кримінальними покараннями. Однак держава відчуває потребу в широкому застосуванні інших правообмежень, які сприятимуть досягненню цілей запровадження воєнного стану [2].

У воєнний час або умовах воєнного стану кримінальне право зазвичай піддається певним змінам та розширенням, що відображають особливості воєнного конфлікту, загрозу безпеці та потребу в забезпеченні порядку.

Нижче розглянемо деякі аспекти розвитку кримінального права України в умовах воєнного стану:

Зміни в кримінальному законодавстві. Уряд може вносити зміни в кримінальне законодавство з метою боротьби з воєнними загрозами. Це може включати посилення відповідальності за злочини, пов'язані з тероризмом, шпигунством, диверсіями, воєнними злочинами тощо.

Розширення повноважень правоохоронних органів. Умови воєнного стану можуть призвести до розширення повноважень поліції та інших правоохоронних органів для забезпечення безпеки і порядку в обстановці загрози. Це може включати додаткові повноваження щодо затримання, обшуків, введення обмежень на свободу руху, тощо.

Особливі процедури та судові відновлення. Умови воєнного стану можуть також призвести до введення особливих судових процедур та механізмів для ефективного розслідування та розгляду випадків кримінальних порушень. Це може включати тимчасове припинення деяких гарантій прав відомства, таких як право на справедливий суд, з метою ефективного реагування на загрозу безпеки.

Міжнародна співпраця та міжнародне право. Умови воєнного стану також можуть мати вплив на міжнародне право та міжнародну співпрацю у сфері боротьби з кримінальними загрозами. Країни можуть шукати підтримку та співпрацю з іншими державами, міжнародними організаціями та міжнародними судами для протидії загрозам у воєнний час.

Внесені зміни стосуються початку досудового розслідування, процедури проведення обшуку або огляду, строків виконання процесуальних дій, особливостей проведення допиту свідка, потерпілого, підозрюваного; умов визнання показань свідка, потерпілого, підозрюваного, отриманих на стадії досудового розслідування, що здійснювалося в умовах введення воєнного стану, доказами у суді; порядку участі та залучення захисника в кримінальному провадженні тощо. Такі зміни сприяють спрощенню фіксації процесуальних дій у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану, підвищенню ефективності і забезпеченню своєчасності здійснення кримінального провадження, а також посиленню кримінальних процесуальних гарантій виконання завдань кримінального провадження [1].

Наприклад, в період воєнного стану внесення даних щодо початку кримінального провадження може відбуватись у змішаній формі (паперово-електронній).

Зміни також торкнулись проведення обшуку, огляду житла, інших володінь та обшуку особи. Під час дії воєнного стану залучення понятих до проведення слідчих (розшукових) дій може бути небезпечним або неможливим. У такій ситуації проведення обшуку та огляду житла, інших володінь або обшук особи може відбуватись без участі понятих.

При цьому обов'язковою є фіксація проведення обшуку або огляду за допомогою технічних засобів – безперервного відеозапису. Спрощення процедури проведення обшуку та огляду володінь та обшуку осіб дозволяє фіксувати процесуальні дії у кримінальному провадженні з максимальним дотриманням правил безпеки під час воєнного стану [4].

Нововведення, що стосуються строків у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану, дають більше свободи для фіксації процесуальних дій, а також дозволяють працівникам правоохоронних органів здійснювати розслідування, зважаючи на ускладнюючі обставини.

Також введені зміни щодо проведення допиту свідка чи потерпілого в кримінальному провадженні.

Роблячи підсумок можемо стверджувати що загальною метою розвитку кримінального права в умовах воєнного стану є забезпечення безпеки, захисту громадян та держави від загроз, а також забезпечення дотримання основних прав і свобод у найбільш ефективний спосіб. Однак важливо забезпечити, щоб будь-які заходи, прийняті у цих умовах, були пропорційними та відповідали принципам правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головюк В. І. Питання реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану : матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.)* / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 57–63.

2. Главюк І., Дроздов О., Завтур В., Дроздова О. До розробки концепту позитивних зобов'язань держави у сфері прав людини у кримінальному провадженні (на прикладі статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Право України. 2022. № 1. С. 156–189.

3. Сьомко Ю. О. Кримінальне провадження під час воєнного стану. *Теоретичний аналіз та наукові дослідження сучасної юридичної науки : матеріали науково-практ. конф. (м. Ужгород, 13–14 травня 2022 р.). Херсон : Вид-во «Молодий вчений», 2022.* С. 196–199. URL : http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/58may2022/58may2022.pdf#page=196.

4. Тетерятник Г. К. Окремі питання правового регулювання кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2020. № 48.* С. 98–101.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ САМОГУБСТВОМ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ НОРМ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Бондаренко Альбіна Миколаївна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМКП-23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сперкач Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Проблема кримінальних правопорушень, пов'язаних із самогубством, є надзвичайно актуальною для сучасного суспільства. Однак, крім самогубств, вчинених з власної волі, існують і кримінальні правопорушення, пов'язані з доведенням до самогубства, схилянням до самогубства та іншими діями, що сприяють суїцидальній поведінці. Саме тому дослідження кримінально-правової характеристики таких правопорушень є важливим завданням для науки кримінального права.

Чинне законодавство України передбачає відповідальність за окремі кримінальні правопорушення, пов'язані із самогубством, однак практика застосування відповідних норм виявляє низку проблемних аспектів. Основна частина Кримінальний кодекс України містить статтю 120, що встановлює відповідальність за доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство. Об'єктивна сторона даного правопорушення включає жорстоке поводження, шантаж, систематичне приниження людської гідності або систематичний протиправний примус до дій, що суперечать волі особи [1].

Кримінальний кодекс України містить статтю 120, що встановлює відповідальність за доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство. Об'єктивна сторона даного правопорушення включає жорстоке поводження, шантаж, систематичне приниження людської гідності або систематичний протиправний примус до дій, що суперечать волі особи [1]. Кваліфікуючими ознаками є вчинення злочину щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб. Попри важливість встановлення кримінальної відповідальності за подібні дії, формулювання диспозиції статті 120 КК не позбавлене недоліків. Зокрема, оціночний характер понять "жорстоке поводження", "систематичне приниження" тощо ускладнює одноманітне застосування відповідної норми [2, с. 185].

Суміжною проблемою є кримінально-правова оцінка закликання на самогубство або іншого сприяння його вчиненню. Відповідно до п. 6 ППВСУ від 07.02.2003 р. № 2 "Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи", у випадку, коли особа не лише схиляла до самогубства, а й указувала на можливі його способи чи засоби або усувала перешкоди, такі дії належить розглядати як пособництво в убивстві [3]. Водночас доцільність такого підходу викликає сумніви, оскільки він не враховує специфіки суїциду як акту добровільного й усвідомленого позбавлення себе життя. Як зазначає О.О. Колінько, сприяння самогубству слід вважати окремим кримінально караним діянням, а не співучастю у вбивстві [4, с. 202].

Окремого дослідження потребують також питання кваліфікації вбивства на прохання потерпілого (евтаназії) та вчинення дій, спрямованих на організацію діяльності, що спонукає до вчинення самогубства (зокрема, через Інтернет). Чинне законодавство не містить спеціальних норм, присвячених цим формам суспільно небезпечної поведінки, тому вони підлягають кваліфікації на загальних підставах, що не завжди відповідає їх суті. Так, В.К. Грищук обгрунтовує доцільність встановлення окремої відповідальності за підбурювання до самогубства з використанням мережі Інтернет, указуючи на підвищену суспільну небезпечність таких дій [5, с. 118].

Проблеми кримінальної відповідальності за правопорушення, пов'язані із самогубством, потребують не лише теоретичного аналізу, а й удосконалення правового регулювання. Зокрема, Н.М. Ярмиш наголошує на необхідності конкретизації ознак об'єктивної сторони доведення до самогубства в тексті КК України [6, с. 145]. І.В. Віденєєва пропонує закріпити окремі дефініції різних форм сприяння самогубству та правила їх кваліфікації на законодавчому рівні [1, с. 14]. Практичної реалізації потребує також ідея криміналізації підбурювання до суїциду онлайн.

Проблема кримінально-правової оцінки діянь, пов'язаних із самогубством, є актуальною для багатьох країн світу. Порівняльно-правовий аналіз законодавства зарубіжних держав дозволяє виявити спільні та відмінні підходи до регламентації відповідальності за суїцид та суміжні діяння,

визначити перспективні напрямки вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства в цій сфері.

Основна частина у більшості європейських країн (Австрія, Італія, Німеччина, Франція та ін.) кримінальна відповідальність за просте самогубство або замах на нього відсутня [1, с. 155]. Водночас кримінально караними визнаються різні форми сприяння самогубству. Так, ст. 223-13 КК Франції передбачає відповідальність за провокацію іншої особи до самогубства, якщо провокація спричинила самогубство або спробу самогубства [2]. У ст. 78 КК Австрії встановлено покарання за доведення особи до самогубства або надання їй допомоги в самогубстві [3, с. 60]. Стаття 151 КК ФРН криміналізує сприяння вчиненню самогубства та спробу такого сприяння [4].

Спеціальні норми щодо кримінальної відповідальності за сприяння самогубству неповнолітніх передбачені в законодавстві Канади та деяких штатів США. Зокрема, в ст. 241 КК Канади встановлено відповідальність за консультування неповнолітнього щодо вчинення самогубства або допомогу в його вчиненні. Окремі склади підбурювання чи допомоги в самогубстві неповнолітніх містять кримінальні закони штатів Луїзіана, Міссурі, Нью-Йорк, Орегон та ін. [8, с. 125].

В контексті даного дослідження варто також звернути увагу на проблему кримінально-правової оцінки евтаназії. У більшості держав світу це діяння або прямо заборонено кримінальним законом (наприклад, ст. 114 КК Республіки Польща, § 216 КК Австрії), або кваліфікується за загальними нормами про вбивство. Легалізація окремих видів евтаназії має місце в країнах Бенілюксу, деяких штатах США, а також в Ізраїлі, Колумбії, Канаді [10].

Особливої актуальності в сучасних умовах набуває проблема кримінально-правової протидії сприянню самогубству через Інтернет. Спеціальні норми щодо відповідальності за таке діяння передбачені, зокрема, в законодавстві Австралії (ст. 474.29A Закону про внесення змін до Кримінального кодексу (використання служб перевезення з метою самоушкодження) 2005 р.), а також Республіки Корея (ст. 252-2 КК) [10].

Досвід зарубіжних країн може бути корисним у процесі вдосконалення кримінального законодавства України щодо відповідальності за правопорушення, пов'язані з самогубством. Вважаємо за доцільне: доповнити ст. 120 КК окремою частиною, яка б передбачала відповідальність за схиляння до самогубства або надання допомоги при самогубстві особі, яка не досягла 18-річного віку; криміналізувати публічні заклики до вчинення самогубства або публічне виправдання самогубства як злочин проти громадського порядку та моральності; встановити підвищену відповідальність за сприяння вчиненню самогубства через Інтернет, особливо щодо неповнолітніх; на законодавчому рівні закріпити форми соціально-медичної допомоги особам у термінальних стадіях хвороби та заборонити будь-які форми евтаназії. Реалізація цих пропозицій сприятиме підвищенню ефективності кримінально-правової протидії суїцидальній поведінці та її факторам.

Порівняльно-правовий аналіз законодавства зарубіжних країн дозволяє констатувати наявність різних підходів до криміналізації діянь, пов'язаних із самогубством. У більшості держав самогубство та замах на нього не визнаються злочином. Водночас встановлюється кримінальна відповідальність за доведення до самогубства, сприяння його вчиненню, втягнення неповнолітніх у самогубство. Спеціальні кримінально-правові норми існують також щодо протидії сприянню самогубству через Інтернет. Врахування такого зарубіжного досвіду може бути корисним у процесі вдосконалення ст. 120 КК України, зокрема в частині встановлення відповідальності за схиляння неповнолітніх до самогубства, публічні заклики до суїциду та сприяння самогубству онлайн. Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо розробку інтегрованої стратегії протидії суїцидальній поведінці, яка б поєднувала можливості кримінально-правового впливу та заходів соціальної профілактики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Віденєєва І.В. Сприяння вчиненню самогубства: проблеми кримінально-правової регламентації. *Кримінальне право в умовах глобалізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 трав. 2018 р.). Одеса: НУ "Одеська юридична академія", 2018.* С. 12-15.
2. Ворона В.А. Право на евтаназію як складова права людини на життя. *Право України. 2010. № 5.* С. 199-205.
3. Грищук В.К. Питання кримінально-правової протидії підбурюванню до самогубства через Інтернет. *Університетські наукові записки. 2019. №1.* С. 110-121.
4. Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика доведення до самогубства. Науковий вісник *Ужгородського національного університету. Серія Право. 2016. Вип. 38(2). С. 181-186.* URL: https://login.ezp.ukma.edu.ua/bitstreams/4fef43a6-0ce5-470b-8a6e-fd2814c1d7d5/download(дата звернення: 11.03.2024)
5. Колінько О.О. Доведення до самогубства: порівняльно-правовий аналіз законодавства України та зарубіжних країн. *Вісник кримінологічної асоціації України. 2018. № 2(19).* С. 122-131.
6. Крайник Г. С., Коконос В. О. Доведення до самогубства: до питання кримінально-правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*, (9), 2020. С. 300-304. URL: http://lsej.org.ua/9_2020/75.pdf (дата звернення: 11.03.2024)
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131.
8. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 №2. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 1. С. 37-42.

9. Ярмиш Н.М. Доведення до самогубства: проблеми кримінально-правової кваліфікації. *Право України. 2018. № 9.* С. 154-163.

10. Protecting Canadians from Online Crime Act. URL: https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/annualstatutes/2014_31/FullText.html (дата звернення: 11.03.2024)

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОШИРЕННЯ ФЕЙКІВ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Веремчук Ангеліна Анатоліївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня групи, ПБ-22-6
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Білько Олександр Павлович
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

У зв'язку з розвитком інформаційних технологій та інформаційного середовища суспільство зіткнулося з проблемою поширення фейкової інформації, яка здатна впливати на суспільну та індивідуальну свідомість у потрібному противнику векторі розвитку. Під фейковою інформацією та дезінформацією насамперед мається на увазі завідомо неправдива інформація. Це інформація, яку поширюють під виглядом достовірних повідомлень із метою завдання певної шкоди здоров'ю та життю громадян, стимулювання соціальних заворушень, створення загроз об'єктам соціальної інфраструктури.

В умовах воєнного конфлікту дезінформація та поширення шейків стають ключовим аспектом, який може впливати на безпеку, громадський порядок та міжнародні відносини. Україна, перебуваючи в стані конфлікту, надає велике значення боротьбі з дезінформацією через правові норми, спрямовані на забезпечення національної безпеки та захист інтересів громадян.

Особливості фейкової інформації полягають у [2]:

1) використанні маніпулятивних комунікативних технологій (проводиться робота із соціальними стереотипами);

2) орієнтації на модель "жорсткої новини" (для того, щоб викликати інтерес у людей);

3) роботі на сугестивному рівні;

4) викладена інформація має страхітливий характер;

5) ігноруванні "гарячих" (військових) способів ведення боротьби.

Українське законодавство визначає кримінальну відповідальність за поширення фейків та дезінформації, особливо в умовах воєнного стану.

Згідно з Кримінальним кодексом України, стаття 258-3 ("Створення, утримання та використання технічних пристроїв для поширення інформації, призначеної для вчинення терористичного акту") передбачає кримінальну відповідальність за використання технічних засобів для поширення дезінформації, яка може сприяти терористичній діяльності [3].

Також, стаття 258-5 ("Поширення неправдивих відомостей, які можуть призвести до масового збудження чи паніки") передбачає відповідальність за розповсюдження неправдивих відомостей, особливо тоді, коли це може призвести до масового збудження або паніки серед населення [3].

Відповідно до цих статей, особи, які будуть винні в поширенні фейкової військової інформації, можуть бути піддані різним видам кримінальної відповідальності, яка може включати штрафи, обмеження волі чи позбавлення волі.

У контексті воєнного стану особливо важливою стає роль прозорості та інформаційної грамотності. Держава повинна активно працювати над забезпеченням доступу громадян до достовірної інформації, водночас підтримуючи програми із підвищення інформаційної грамотності населення [5].

В умовах війни правила дотримання інформаційної гігієни дещо змінюються, хоча основні принципи залишаються тими ж. Важливо пам’ятати, що кожен із нас перетворюється на джерело інформації, яким можуть скористатися як свої, так і противник. Категорично заборонено висвітлювати ЗМІ та пересічним громадянам під час війни: найменування частин/підрозділів, а також їх розташування та кількість військових; кількість озброєння та техніки, їх стан і місце зберігання; умовні позначки об’єктів; точну інформацію про пошкодження інфраструктури від ударів і тим більше гео-теги [4].

Правила ІГ стосуються не тільки простих (пересічних громадян), а також представників засобів інформації (у тому числі іноземних) та публічних осіб, до думки яких прислуховується громадськість (лідери думок, блогери тощо) (далі – представники ЗМІ). На відміну від двох наведених вище різновидів рекомендацій дотримання ІГ, відповідні плавила є нормативно формалізованими та складають зміст Додатку 2 до Наказу 03.03.2022 №73 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану (Із змінами, внесеними згідно з Наказом №196 від 12.07.2022; №266 від 03.10.2022)» [4].

Одним з нагальних питань, які стоять перед українським суспільством і яке потребує оперативного розв’язання, є питання протистояння фейкам і нейтралізації їхнього негативного впливу на адресатів для забезпечення національної безпеки. Оскільки національна безпека та всі її складові є складними явищами, протистояння фейкам як національній загрозі теж повинне бути комплексним, тим більше, що фейк сьогодні – це не лише інформація, а й інструмент ІПСО [1].

Отже, забезпечення інформаційної безпеки в умовах воєнного стану в Україні вимагає комплексного підходу, який включає в себе ефективну законодавчу базу, систему прозорості та активні заходи з підвищення інформаційної грамотності.

Тільки таким чином можна забезпечити стабільність та довіру в інформаційному просторі в умовах військових конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беленчук, І. В. Фейки та їх використання російськими масмедіа в умовах інформаційної війни. *Магістерські студії. Херсон : ХДУ, 2021. Вип. 21. С. 203–205.* URL: http://ekhsuir.kspu.edu/123456789/15736 (дата звернення: 09.03.2024)
2. Кіца М. Особливості та методи виявлення фейкової інформації в українських ЗМІ. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Журналістські науки. 2017. № 883 (1).* С. 30–35.
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III/ Верховна Рада України.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
4. Ольга Донченко. Правила інформаційної гігієни під час війни. 6 жовтня 2022. URL: https://law.chnu.edu.ua/pravyla-informatsiinoi-hihiieny-pid-chas-viiny/ (дата звернення: 09.03.2024)
5. Павленко Д. Г., Семенюк Ю. В., Лисецький Ю. М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2021. № 3. Т. 32 (71). С. 102–107. (Серія «Державне управління»).* DOI: https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.3/17 (дата звернення: 09.03.2024)

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ : ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Вознюк Іванна Віталіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-6
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Актуальність теми кіберзлочинності в Україні надзвичайно висока, оскільки цей вид злочинності стає все більш поширеним і загрожує різним сферам суспільства. Зростання кількості інформаційних технологій і їх використання в усіх аспектах життя призводить до того, що кіберзлочинність

стає значущим фактором, який може загрожувати як особистій безпеці кожного громадянина, так і національній безпеці в цілому.

Зокрема, у зв'язку зі зростанням кіберзагроз в Україні, важливим стає впровадження ефективних заходів з кібербезпеки на різних рівнях: від індивідуального користувача до державних структур. Крім того, необхідно постійно аналізувати нові технологічні тенденції та вдосконалювати заходи протидії кіберзагрозам для забезпечення ефективного захисту інформаційної безпеки країни.

Метою роботи є аналіз сучасної ситуації з кіберзлочинністю в Україні та формулювання пропозицій щодо вдосконалення системи кібербезпеки країни.

Експерти підкреслюють, що загрози в кіберпросторі зростають у вагомості, і цей тренд очікується посилитися протягом найближчого десятиліття. Розвиток інформаційних технологій та їх злиття з технологіями штучного інтелекту впливають на структури управління на національному та міжнародному рівнях, що формує нову безпекову ситуацію [1].

Прикладом цього є російсько-українська війна, де кіберпростір, нарівні з іншими фізичними просторами, став одним з театрів воєнних дій. Реальністю стало функціонування кібервійськ, які не лише забезпечують захист критичної інформаційної інфраструктури від кібератак, але й здійснюють превентивні удари у кіберпросторі, виводячи з ладу критично важливі об'єкти інфраструктури противника шляхом руйнування інформаційних мереж, що ними управляють [2].

На сьогодні нікого не дивує існування Darknet - мережі, яка фактично створила чорний ринок для торгівлі наркотиками, зброєю, краденими товарами та іншими незаконними товариствами. Однак законодавче регулювання не встигає за технологічним розвитком, що значною мірою сприяє зростанню та поширенню кіберзлочинності. Загрози в інформаційному просторі змінюються разом із технологічними змінами [3, с. 58].

Наприклад, серед десятка найбільш небезпечних загроз можна виділити: мережі ботів, цілеспрямовані атаки на урядові сайти, приватні підприємства та кінцевих користувачів, фінансові шахрайства, шахрайства з використанням ідентифікаційних даних, спам та крадіжка особистої інформації, шпигунська діяльність у сфері економіки та урядових органах, веб-атаки, використання соціальних мереж, недопустиме або зловмисне використання внутрішніх мережевих ресурсів, а також віруси та черв'яки [3, с. 59].

Визначення кіберзлочинності залежить від контексту та мети конкретних дій, які здійснюються. Розповсюдженими кіберзлочинами є крадіжки інновацій або технологій, а також злочини, спрямовані на крадіжку грошових ресурсів. Одним із найгостріших питань у сфері кіберзлочинності є доступ до фінансових ресурсів клієнтів банків [4].

Попри все це, Україна активно вживає рішучих заходів для протидії кіберзагрозам та покращення національної системи кібернетичної безпеки. Наприклад, у серпні 2021 року за Указом Президента України було впроваджено Стратегію кібербезпеки України під назвою «Безпечний

кіберпростір – запорука успішного розвитку країни», в якій зазначено, що забезпечення кібербезпеки є одним з пріоритетів в системі національної безпеки України [5]. Реалізація цього пріоритету полягає в посиленні потужностей національної системи кібербезпеки з метою протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі.

Отже, кіберзлочинність в Україні є серйозним викликом сучасності, враховуючи постійний розвиток технологій та зростання їх використання у всіх сферах життя. Злочинці використовують кіберпростір для різноманітних злочинних дій, включаючи крадіжки, фінансове шахрайство, а також атаки на критичну інфраструктуру. Це ставить під загрозу як національну безпеку, так і безпеку кожного громадянина окремо.

Для ефективної боротьби з кіберзлочинністю в Україні потрібно посилити заходи з кібербезпеки. Розробка та впровадження стратегічних планів дій є важливим кроком у напрямку створення відповідної інфраструктури та політики, спрямованої на захист від кіберзагроз. Крім того, необхідно посилити співпрацю між різними суб'єктами захисту кібербезпеки, включаючи урядові органи, приватний сектор та громадські організації.

Збільшення усвідомленості громадськості щодо кіберзагроз і збільшення рівня кіберграмотності також має велике значення. Освітні програми та кампанії повинні спрямовуватися на підвищення рівня обізнаності серед населення щодо потенційних ризиків та заходів безпеки в кіберпросторі. Тільки шляхом спільних зусиль уряду, бізнесу та громадян можна досягти значного покращення кібербезпеки в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш В. М. Результати дослідження підходів до реалізації стандарту вищої освіти за спеціальністю «Кібербезпека» у сфері підготовки фахівців для національної системи кібербезпеки. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: Нац. акад. СБУ, 2018.* С. 21–25. URL: https://academy.ssu.gov.ua/uploads/p_57_35588992.pdf#page=21 (дата звернення: 10.03.2024)

2. Кушнарьов В. В. Національна система кібербезпеки України: виклики та кіберзагрози. 2022.

3. Лучик, В. Є. Кіберзлочинність як головна загроза сучасності. *Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця: ХНУВС,* 2023. С. 58-60.

4. Карапетян, О. М. Кіберзлочинність в Україні: правові колізії та проблеми моніторингу .Doctoral dissertation, Тернопіль, Економічна думка ТНЕУ. 2017.

5.Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26 серпня 2021 р. № 447/2021. URL:

https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013 (дата звернення: 10.03.2024)

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Воробей Ганна Миколаївна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМПДЗ-23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

На сьогодні кібербезпека є однією з ключових питань всіх країни світу. Зростання кіберзлочинності є масштабною загрозою, що несе в собі шкоду заподіяну державним інформаційнім ресурсам, кожному громадянину, суспільним процесам загалом, а це, у свою чергу, призводить до вагомих матеріальних витрат та знижує довіру суспільства до інформаційних технологій. Це і не дивно, адже сучасне життя не можливо уявити без інформаційних технологій. Саме кіберпростір з однієї сторони створює можливості, стимулює розвиток інновації, збагачує суспільство, а з іншої – сприяє поширенню кіберзлочинності. Особливо чітко це стало відчутно з моменту пандемії COVID-19, коли країни перейшли в онлайн режим роботи, навчання, покупок тощо. Ситуація загострюється через низький рівень кіберграмонтності населення та військової агресії росії.

Питання оптимізації державної політики у сфері протидії кіберзлочинності розглядали такі видатні вчені, як Буяджи С., Баєв Г., Марков В., Мельников І., Кушнєров О., Котух Є. та інші. В умовах сьогодення дане питання потребує детального розгляду.

Сфера регулювання та методика ефективної боротьби з кіберзлочинністю кожної держави полягає у визначенні референтного об’єкту, дослідженні основних загроз та ризиків і їхніх джерел походження [1].

Для забезпечення ефективної протидії кіберзлочинності та стійкості фінансової системи доцільно використовувати комплекс заходів, що спрямовані на моніторинг складових інформаційної безпеки фінансових установ (особливо банківська сфера), об’єднання керівництва фінансових установ та національного регулятора щодо інформування про потенційні та реальні кібератаки, створення якісних компетенцій у сфері інформаційної безпеки шляхом підвищення кваліфікації працівників [2; 3].

На сьогодні в Україні присутні всі стандартні ключові кіберзлочини, які можна об'єднати: хакерські атаки, крадіжка інформації та фінансове шахрайство. Органи публічного управління є неготовими до адекватного реагування на ці кіберзагрози. Якщо розглядати рівень кіберзахисту публічного сектору, то він значно поступається приватному, і, відповідно до масових хакерських атак з боку держави-терориста росії бачимо, що публічний сектор виявися найбільш незахищеним з точки зору протистояння кібератакам та витоку даних в Україні. Причинами стали недосконаліть існуючого обладнання і програмного забезпечення, недостатня захищеність інформаційних мереж та відсутність кваліфікованих працівників у сфері кіберзахисту [5].

За результатами аналізу щодо стану кіберзлочинності на національному рівні встановлено, що протягом 2020-2023 рр. в Україні найпоширенішими способами вчинення кіберзлочинів є: створення фейкових веб-сайтів для зараження комп'ютерної техніки зазвичай методом фішингу, атаки на об'єкти критичної інфраструктури, отримання доступу до мереж установ та організацій, в яких співробітники працюють дистанційно, підроблення ліків та довідок щодо інфекції COVID-19 [5], поширення дезінформації та фейків через фальшиві облікові записи для створення соціальної нестабільності насамперед країною-агресором росією, яка посідає перше місце, за дослідженнями компанії Facebook, як виробник неправдивих нових з поміж усіх країн світу.

Відповідно, апарат РНБО України, для зміцнення стратегічних ресурсів державних органів у протидії російській дезінформації, започаткував Національний кластер з інформаційної стійкості сутність якої полягає у сприянні максимальної допомоги сторонам українського державного та приватного секторів визначати методи та інструменти, які використовує росія для поширення дезінформації, що сприяє розробці планів та координації спільних дій. Також, апарат РНБО України, переймає досвід в Інституту національної безпеки та протидії тероризму США, щодо залучення технологій штучного інтелекту у сфері кібербезпеки [6].

Підписано Меморандум про співпрацю у сферах цифровізації та цифрової безпеки, професійного розвитку із цифрової та кібербезпеки між німецькою компанією Cyberfame GmbH та Міністерством цифрової трансформації України. Це дає можливість обмінюватись знаннями та досвідом для підвищення цифрової стійкості й кіберзахисту, проведення навчання для спеціалістів для переймання досвіду. Підписання даного Меморандуму дозволяє значно посилити захищеність веб-ресурсів, а головне забезпечує стійкість до спроб неавторизованого отримання доступу до даних [6].

До основних тенденцій розвитку правового регулювання боротьби з кіберзлочинністю в Україні є: посилення міжнародного співробітництва, розвиток вітчизняної нормативно-правової та термінологічної бази; збільшення рівня контролю за користувачами у мережі Інтернет [3; 4, с.181].

Отже, у напрямі організаційно-правового забезпечення протидії кіберзлочинності лише спільна взаємодія держав світу здатна запобігти подальшому зростанню злочинності. На сьогодні, Кіберполіція України не здатна охопити весь сегмент сучасних загроз інформаційній безпеці, тому і потребує розроблення нових нормативно-правових актів. Також, суттєвого вдосконалення щодо боротьби з кіберзлочинністю, потребує програмне забезпечення роботи інформаційних та телекомунікаційних систем, а саме: розроблення апаратних засобів захисту даних, комунікаційних пристроїв, протоколів передавання даних; вдосконалення операційних систем, що матимуть кращу захищеність та надійність.

Важливими питаннями безпеки на сьогодні є безпечне функціонування кіберпростору, розвиток цифрової грамотності, забезпечення кіберстійкості держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Котух Є.В. Теоретико-методологічні засади забезпечення кібербезпеки в публічному секторі. Дис. на здобуття наук. ст. д-ра наук держ.управління за спеціальністю 25.00.02 «Механізми державного управління». Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2022., URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disKotukh.pdf (дата звернення: 22.03.2024 р.)

2. Никончук Н.С Кіберзлочинність в Україні: виклики сучасності // Н.С.Никончук, О.О.Маслова. *Юридичний науковий електронний журнал № 9/2021*, URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/51.pdf (дата звернення: 21.03.2024 р.) стор 204

3. Мельников І.М. Сучасні виклики та завдання боротьби з кіберзлочинністю. *Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми, Харків. 2020р.* URL: https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_05_2020/pdf/17.pdf (дата звернення: 22.03.2024 р.)

4. Буяджи С.А. Правове регулювання боротьби із кіберзлочинністю: теоретико-правовий аспект. Дис. на здобуття наук. ст. к-та юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Приватний вищий навчальний заклад Університет Короля Данила, Івано-Франківськ, 2018.

5. Шинкарук О.М. Стан та особливості протидії кіберзлочинності і Україні в умовах пандемії COVID-19. О. М. Шинкарук, В. В. Сеник, О. І. Зачек, Т. В. Магеровська. *Соціально-правові студії. 2021. Випуск 3 (13).* С. 68-76

6. Огляд подій у сфері кібербезпеки / Національний координаційний центр кібербезпеки, серпень 2023 URL: https://www.rnbo.gov.ua/files/%D0%9D%D0%9A%D0%A6%D0%9A/2023/Cyber%20digest_July_2023_UA.pdf (дата звернення: 22.03.2024 р.)

ЗМІШАНА, ПОДВІЙНА ТА СКЛАДНА ВИНА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Гаврилюк Вікторія Сергіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Нікітін Юрій Вікторович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Розвиток теорії кримінального права дуже складний та неоднобокий. Багато питань і проблем для цієї науки є і досі невирішеним, незважаючи на кримінальне законодавство, яке отримало свій початок ще за часів Київської Русі. Одним з таких проблемних питань є визначення особливої форми вини, яка може бути змішаною, складною або подвійною. Проблема настільки глибока, що досі дослідники не змогли визначитись з елементарною дефініцією вищезазначених категорій. А про питання кваліфікації і мова не може йти, тому що це зробить українське законодавство ще більш хаотичним та суперечливим, незважаючи на те, що воно і так дуже недосконале. Тому, перш ніж поглиблюватись у вплив вищезазначених форм вини на кваліфікацію вчиненого кримінального правопорушення, нам слід більш конкретно визначитись з цими поняттями.

Наразі, правники стикаються з проблемами застосування змішаної, подвійної та складної вини у реальних справах. Всьому виною виступає українське законодавство, яке виокремлює лише дві форми вини – умисел та необережність. Те, що вина може бути подвійною або складною, майже не враховується при кваліфікації кримінально караних діянь. Також, на нашу точку зору, не зовсім чітко визначено самі дефініції змішаної, подвійної та складної вини. З огляду на це, даний аспект потребує додатково дослідити.

Неоднакові наукові підходи до питання про правову природу категорії кримінальних правопорушень, при вчиненні яких поєднується умисел щодо діяння та необережність щодо наслідків, зумовлюють відсутність і єдиного бачення щодо терміну, який має використовуватись для позначення відповідної категорії злочинів.

Так, можна виокремити такі варіанти найменування випадків поєднання різних форм вини: «змішана форма вини», «подвійна вина», «складна форма вини». При цьому в науці кримінального права існують позиції щодо оцінки зазначених термінів як тотожних за змістом, так і наповнення їх різним змістом. У цьому контексті пропонують виокремлювати три групи випадків

поєднання різних форм вини, для позначення яких, на думку вченого, необхідно використовувати різні терміни: *першу групу* становлять одиничні ускладнені злочини, формула суб‘єктивного змісту у яких може бути записана як «умисел + необережність» (умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть), для позначення яких пропонується використовувати термін «подвійна форма вини»; *друга група* –делікти, у яких психічне ставлення винного до похідного наслідку може характеризуватись як умисною, так і необережною формою вини (доведення до самогубства або замаху на самогубство особи, що є наслідком жорстокого з нею поводження), для позначення яких використовується термін «складна форма вини»; *третя група* – злочини з альтернативно викладеними похідними наслідками, які можуть наставати одночасно, за яких щодо одних наслідків психічне ставлення характеризується умисною формою вини, а щодо інших – необережною. В такому випадку пропонується використовувати термін «комбінована форма вини» Позицію щодо різниці у зазначених термінах відстоюють і інші вчені, зокрема М. М. Дмитрук, який вважає, що між поняттями «подвійна вина» і «змішана вина» є деяка відмінність. Зазначена відмінність, на думку вченого, пояснюється різним змістом інтелектуального і вольового елементів (ознак) до діяння і наслідків в різних складах кримінальних правопорушень [1, с. 341]. Вказана відмінність обумовлена особливостями виду одиничного злочину та об‘єктивної сторони, які полягають в тому, що для простого одиничного злочину такого виду, як «кримінальне правопорушення з двома обов‘язковими діяннями», одне із яких (злочинних діянь) формується ознаками або складом іншого виду правопорушення, як правило, властива «змішана вина», а для складних одиничних злочинів таких видів, як «складений злочин» і «злочин з похідними наслідками» властива, як правило, «подвійній вині» [2, с. 44].

Є два види змішаної форми вини. Запропоновано виокремлювати види змішаної форми вини, тому що це сприятиме єдності термінології (зокрема, виділяють види умислу, види необережності). Їх можна проілюструвати схемами: 1) Д.→Н. Ця схема показує, що для першого виду змішаної форми вини обов‘язковими є одне діяння (Д.) і один наслідок (Н.), де умисне діяння з необхідністю викликає настання наслідку з необережності. У першому виді змішаної форми вини злочин у цілому визнається лише необережним; 2) Д.→Н.1→Н.2. Для другого виду змішаної форми вини обов‘язковими є одне діяння (Д.) і два наслідки (Н.1, Н.2), де умисне діяння з необхідністю викликає їх настання. У другому виді змішаної форми вини злочин у цілому визнається лише умисним [3, с. 98].

До діяння у першому виді змішаної форми вини суб‘єкт злочину ставиться умисно, а до наслідку – з необережністю. У цілому тут злочин є необережним, тому що визначальним є ставлення до наслідку. Інакше кажучи, якщо не буде наслідку, відсутній і сам злочин.

До діяння у другому виді змішаної форми вини суб‘єкт злочину теж ставиться умисно, а до двох наслідків, що настають один за одним, різне

психічне ставлення: до першого наслідку лише умисел, а до другого наслідку – виключно необережність [4].

Таким чином, за результатами проведеного дослідження поняття та ознак кримінальних правопорушень, що вчиняються подвійною виною, можна дійти висновку щодо дискусійності усіх методологічних складових, які характеризують цю правову категорію. Це стосується з‘ясування причин появи теоретичних та практичних підстав виникнення правопорушень із подвійною формою вини, використання того чи іншого терміну щодо їх позначення, формулювання визначення такого терміну, а також його складових ознак. У свою чергу, на підставі проведеного аналізу, в межах цієї статті додатково обґрунтовано позицію, згідно з якою призначення існування вчення про злочин із подвійною формою вини є розвиток принципу суб‘єктивного ставлення у вину. У контексті питання про використання терміну для позначення відповідної категорії злочинів доведено некоректність використання словосполучення «змішана вина». Також на підставі аналізу визначень аналізованої категорії злочинів звернуто увагу на те, що відповідне поняття має розкриватись із використанням таких конститутивних ознак, які відображають ймовірність поєднання різних форм вини винятково у закінчених злочинах, які у цілому є умисними; вони є характерними винятково для дво або поліоб‘єктних злочинів; можуть мати місце винятково в тих випадках, коли необережна форма вини стосується наслідків, віднесених до кваліфікованого складу. Змішана форма вини – це різне психічне ставленням суб‘єкта злочину у формі умислу та необережності до вчинюваного ним діяння та його наслідків у одному й тому самому злочині. Визначення змішаної форми вини поки що не закріплено у КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитрук М. М. Деякі відмінності «змішаної вини» та «подвійної вини» в теорії кримінального права. *Політика в сфері боротьби за злочинністю: матеріали міжнар. Наук.- практ. Інтернет-конф.* Івано-Франківськ, 2014 р. С. 341.

2. Доманова Т. Ю. Поняття та ознаки злочину, вчиненого з двома формами вини. *Серія ПРАВО, вип. 39, том 2.* Кропивницький, 2016. С.42 - 45.

3. Крайник Г.С. Змішана форма вини у теорії кримінального права та судовій практиці. *Вісник Асоціації кримінального права України, №2 (5).* Харків, 2015. С .97 - 110.

4. Юрист Онлайн. Змішана форма вини. URL: http://yuristonline.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/krim_pravo/046.php (дата звернення: 20.03.2024)

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Демчук Марія Василівна
здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Білько Олександр Павлович
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

В наш час Україна переживає важливий момент в своїй історії, коли успіх як незалежної держави, що дотримується демократії, соціальної справедливості і правової держави, залежить від рішучості політиків, державних службовців та активної участі громадян. Корупція стала однією з найбільших загроз для України, яка гальмує розвиток держави і заважає її європейській інтеграції, робить вразливою перед зовнішніми загрозами. Боротьба з корупцією, особливо в умовах воєнного стану, стає надзвичайно важливою, оскільки вона може негативно вплинути на обороноздатність держави та воєнну ситуацію. Все вищезазначене й зумовлює актуальність даної теми, яка стає не лише питанням національної політики, але й обґрунтованою проблемою для міжнародної спільноти, яка виявляє зацікавленість у стабільності та процвітанні України.

Особливості правового регулювання запобіганню вчинення корупційних правопорушень під час дії воєнного стану досліджувались багатьма провідними науковцями та практиками України, зокрема: Звонарьов О.Ю., Беспалова А.Р., Біленко В.А., Бондаренко О.Г., Марола К.В., Морозюк Н.С., Однолько І.В., Пузирна Н.С., Шандрук А.М., Шведова Г.Л., Шило С.М., Шульган І.І. та інші.

Проблема корупції в нашій державі існує вже протягом тривалого часу. За даними рейтингу Індексу сприйняття корупції, слід зробити висновок, що з роками рівень корупції в Україні зростає. До прикладу, Україна отримала у 2020 р. – 33 бали зі 100, у 2021 р. – 32 бали, у 2022 р. – 33 бали, а у 2023 – 36 балів і посіла 104-те місце із 180 країн у списку [1]. Відтак, Україна все ще продовжує бути серед сотні найбільш корумпованих держав світу. Це дуже обурливо, оскільки під час такого складного періоду, як війна, багато українців працюють на перемогу, сплачують податки та віддають власні кошти на потреби армії. Однак, деякі службовці не втрачають нагоди збагатитися через корупційні схеми. Такі дії, особливо в умовах війни, підривають довіру громадян до влади і правоохоронних органів, а також довіру інших країн Європи до нашої держави. Тому на сьогоднішній день питання посилення

кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення стає надзвичайно важливим.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», корупція визначається, як використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2]. Отже, корупційне правопорушення - це діяння, яке має ознаки корупції і вчинене особою, зазначеною у ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції», за вчинення якого передбачена кримінальна, дисциплінарна або цивільно-правова відповідальність згідно з законом.

Кримінальна відповідальність є найсуворішою формою відповідальності за корупційні діяння. Перелік таких правопорушень можна знайти у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України [3]. Ними вважаються кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 КК України.

Корупція - це загроза для суспільства, що поглинає довіру до влади та руйнує принципи верховенства права та справедливості. Вона перетворює закон на інструмент для особистої вигоди, спричиняючи відчуття безправ'я серед населення. Зловживання владою та отримання неправомірної вигоди призводять до втрати інвестицій, зниження економічного зростання та погіршення умов для життя громадян. Коли корупція є безкарною, це є не лише порушенням закону, а й зрадою суспільства, яке сподівається на чесну та справедливу владу. З огляду на ці обставини у Верховній Раді зареєстровано проект Закону № 9659 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо прирівняння карності корупційних кримінальних правопорушень до державної зради на період воєнного стану в Україні». Законопроект має на меті доповнити КК України ст. 111-3 і прирівняти покарання за корупцію до покарання за державну зраду на час воєнного стану [4].

Згідно з цим проектом Закону, корупціонерам загрожує 15 років за ґратами або довічне позбавлення волі з конфіскацією майна. Законопроект передбачає, що до відповідальності можна буде притягнути кожну службову особу і чиновника середньої ланки: народного депутата, урядовця, Офіс Президента, прем'єр-міністра та Президента. На даний час, законопроект знаходиться на стадії опрацювання в Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності.

Варто зазначити, що на думку деяких експертів, цей законопроект може порушити всю антикорупційну архітектуру, над якою Україна працювала

протягом багатьох років. Експерти з антикорупційної політики підкреслюють, що передача корупційних справ іншим органам може ускладнити процес і дозволить корупціонерам уникнути відповідальності через сплив строків давності [4].

Важливо згадати також зміни, які відбулись з набранням чинності ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» від 08.07.2022 року [5]. Закон скасовує обмеження щодо отримання подарунків особами, уповноваженими на виконання державних функцій або місцевого самоврядування, і встановлюється можливість приймати подарунки без обмеження їх вартості. Однак, це дозволяється лише в разі використання отриманих коштів за ці подарунки на потреби Збройних Сил України або на гуманітарну допомогу постраждалим від російської агресії проти України.

Значним кроком у протидії корупції в нашій державі стало прийняття Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки у червні 2022 року [6]. Основною метою цієї стратегії є досягнення значного прогресу в запобіганні та боротьбі з корупцією, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Важливо зауважити, що корупція в даній стратегії, розглядається як основна перешкода для стабільного економічного зростання та розвитку ефективних та інклюзивних демократичних інститутів в Україні.

У зв’язку з дією воєнного стану в Україні, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) активно працює над виконанням завдань, спрямованих на перемогу держави у війні. З метою системного запобігання корупції на всіх рівнях управління ЗУ «Про запобігання корупції» було впроваджено інститут уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції [2]. Ці підрозділи є ключовим елементом антикорупційної системи, спрямованим на надання допомоги керівникам та іншим працівникам державних органів у запобіганні порушень вимог законодавства, зокрема, на період дії воєнного стану. Уповноважені особи, які не залучені до виконання заходів з оборони держави та цивільного захисту, продовжують здійснювати заходи із запобігання та виявлення корупції відповідно до Закону, враховуючи особливості роботи в умовах воєнного стану.

Отже, на основі останніх новин стає очевидним, що корупція широко поширюється в нашій державі, як наслідок, спостерігається недостатня або неефективна боротьба відповідних органів проти цього явища. Учасники корупційних схем під час війни є ще більш небезпечними, ніж мародери, оскільки, діючи з користю для себе, обираючи гроші, по суті, вони підтримують інтереси ворога.

На нашу думку, запобігання корупції повинно ґрунтуватися на чіткій правовій базі, з дотриманням принципу верховенства права. Введення жорстких санкцій за вчинення корупційних правопорушень є серйозним

кроком у боротьбі з корупцією під час війни, адже це дозволяє притягати осіб до кримінальної відповідальності та накладати найсуворіші покарання, запобігаючи подальшим випадкам таких суспільно небезпечних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Індекс сприйняття корупції у світі - 2023. URL: https://cpi.ti-ukraine.org/ (дата звернення: 12.03.2024)

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 30.12.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 12.03.2024)

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 12.03.2024)

4. У Верховній Раді України зареєстрували перший законопроект, який прирівнює корупцію до державної зради. *Українська правда*. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2023/08/30/7417685/ (дата звернення: 12.03.2024)

5. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану: Закон України від 08.07.2022 р. № 2381-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text (дата звернення: 12.03.2024)

6. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf (дата звернення: 12.03.2024)

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Дорош Оксана Володимирівна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМСПЗ-23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Нині Україна високою мірою насичена інтенсивним розвитком комплексних досліджень не лише самої злочинності як такої, а й розробкою способів боротьби з нею з урахуванням усіх наявних проблем, що виникають при реформуванні суспільних відносин у державі, яка на сьогодні переживає не простий період своєї історії. На превеликий жаль в Україні всі сфери її

життя перебувають у стані кризи через розпочату повномасштабну війну Російської Федерації проти нашої держави. Повсюдно відбувається порушення конституційних прав і свобод громадян, надмірно забезпечуються соціальні гарантії. Злочинність збільшується, розвивається, і набирають сили всі можливі негативні явища, внаслідок цього конституційний лад держави — вся цілісність держави та її національна безпека опиняється під загрозою.

Термін «політика» походить із грецької мови й означає «державну діяльність» [1, с. 536]. В спеціальній літературі пропонуються різні визначення кримінально-правової політики. Якщо ж говорити про кримінально-правову політику, то визначень, які вказують на різні аспекти цього явища (діяльність держави; державна концепція здійснення такої діяльності; сукупність наукових знань (наука); відповідна навчальна дисципліна), є достатньо. В українській науці кримінального права вони в тій чи іншій мірі базуються на визначенні П.Л. Фріса, докторська дисертація якого саме і була присвячена кримінально-правовій політиці, якщо ж говорити про країни колишнього СРСР, то тут така сама ситуація з дослідницею політики – Н.А. Опашенко.

Не дивлячись на розрізненість поглядів в питанні її змісту та сутності, майже всі науковці схиляються до думки, що остання виступає структурною частиною правової політики держави, основний зміст якої зводиться до застосування репресивних заходів [2, с. 126].

Звичайно містить визначення кримінально-правової політики і «Велика українська юридична енциклопедія». Тут кримінально-правова політика – важлива складова політики держави у сфері боротьби зі злочинністю. Кримінально-правова політика формує основні завдання, напрями й цілі кримінально-правового впливу на злочинність, виробляє стратегію, тактику й засоби їх досягнення. Кримінально-правова політика набуває вираження в законодавстві про кримінальну відповідальність, практиці його застосування, рішеннях Конституційного Суду України [3, с. 477].

Кримінально-правова політика характеризує ставлення держави до злочинності: те, що влада вважає злочинним, якими методами та засобами вона готова з цим боротися, які гарантії можуть бути надані громадянам від необґрунтованого звинувачення та засудження, яким влада бачить покарання за злочин. Насамперед держава має визначити, які діяння визнаються кримінальними правопорушеннями. Це завдання слід вирішити кримінально-правовими засобами: кримінально-правовою наукою, кримінальним законодавством. Кримінально-правова наука узагальнює наявний досвід, аналізує його, кримінальне законодавство виступає як синтез узагальненого матеріалу.

Важливу роль в усьому відіграють принципи кримінально-правової політики. Зміст принципів кримінально-правової політики полягає в тому, що вони містять певні основоположні ідеї (керівні начала, основні засади, базові положення) у сфері кримінально-правового нормотворення та (або) правозастосування. Призначення принципів кримінально-правової політики випливає з того, що за їх допомогою відбувається формування і реалізація

кримінально-правової політики (тобто ці принципи виступають ідеологічною основою останніх). Сферою застосування принципів кримінально-правової політики є ті суспільні відносини, що становлять об’єкт (предмет) кримінального права, а також суспільні відносини у сфері кримінально-правового нормотворення і правозастосування.

Злочинність набуває характеру міжнародного і транснаціонального, спостерігається зростання її консолідації. Ця ситуація об`єктивно передбачає і адекватну конструкцію моделі ефективного організаційно-правового впливу суб`єктів регіональної кримінальної політики. Така модель повинна включати цілий спектр кримінально-політичних, зокрема кримінально-правових засобів і методів впливу, де особливості кримінальної обстановки, економічні інтереси держави та окремих власників, як і механізм дії законів ринку взагалі, повинні враховуватися в числі пріоритетів кримінальної політики.

На сьогодні у кримінально-правовій науці ще не вироблено єдиного концептуального підходу щодо розуміння кримінально-правової політики. На думку переважної більшості дослідників даної проблематики, відсутність цілісної сучасної концепції кримінально-правової політики в країні, у тому числі стратегії розвитку національного законодавства про кримінальну відповідальність, призводить до постійних не системних змін законодавства про кримінальну відповідальність. Це має своїм наслідком виникнення ситуацій невідповідності кримінального законодавства іншим нормативно-правовим актам, у тому числі і Основному закону − Конституції України, що у свою чергу, тягне за собою суттєві проблеми у правозастосовній діяльності.

Поняття ефективності кримінальної політики полягає у відповідності до цілей і завдань позитивного впливу на рівень злочинності в суспільстві, законність і правопорядок, частково — міжнародний правопорядок. Воно безпосередньо пов'язане з поняттям рівня суспільної безпеки, а останніми роками — і з рівнем національної безпеки. Ефективність кримінальної політики — це той позитивний результат, який досягається створенням та реалізацією системи принципів, політичних та політико-правових розпоряджень та інших соціальних норм антикримінального циклу, кримінологічних програм та програм ресоціалізації злочинця, вироблених на науковій основі та здійснюваних державою спільно з суб'єктами українського громадянського суспільства щодо забезпечення правопорядку, попередження злочинності та боротьби з нею.

Останнім часом запропоновано комплекс критеріїв ефективності кримінальної політики, які належать до законотворчої діяльності: якість кримінального законодавства; що належать до правоохоронної діяльності: латентність, розкриття, стан та тенденції рецидивної злочинності (в т. ч. неповнолітніх), структура та динаміка злочинності, організованість злочинних груп та їх озброєність, відшкодування збитків потерпілим та ін.

На нашу думку, значними факторами, що знижують ефективність кримінально-правової політики на сучасному етапі розвитку української держави, є:

— неповна відповідність українського кримінального законодавства та практики його застосування конституційним та міжнародно-правовим стандартам безпеки та прав людини;

— одночасна недостатність та надмірність криміналізації діянь, відсутність чітких критеріїв розмежування кримінальних правопорушень та інших правопорушень, внутрішньогалузеві та міжгалузеві колізії кримінального законодавства;

— неповнота та суперечливість системи встановлених законом кримінально-правових наслідків вчинення суспільно небезпечних діянь, її невідповідність меті забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави від злочинних посягань;

— неузгодженість положень кримінального законодавства про невідворотність та доцільність кримінальної відповідальності;

— соціальна та кримінологічна необґрунтованість деяких нормативних приписів Кримінального кодексу України.

Крім того, розширення впливу злочинності на суспільні відносини значною мірою сприяло бездіяльності влади та некомпетентності окремих керівників правоохоронних органів, істотних недоліків у діяльності правоохоронних органів щодо організації профілактики, припинення та переслідування кримінальних правопорушень.

Для усунення цих, а також деяких інших факторів низької ефективності кримінально-правової політики потрібне доопрацювання норм кримінального законодавства. Тільки якісне кримінальне законодавство може забезпечити вирішення завдань кримінально-правової політики. У кримінально-правовій науці утвердилася як аксіома позиція, за якою кримінально-правова політика виявляється у кримінальному законодавстві.

Не менш важливими залишаються питання кваліфікації кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, військових та воєнних кримінальних правопорушень, питання кримінальної відповідальності за державну зраду, охорону громадської безпеки в умовах воєнного стану, кваліфікації дій учасників незаконних збройних формувань та юридичної відповідальності військовополонених.

Злочинність стає фактором, що реально загрожує національній безпеці України. Громадяни та суспільство мають право розраховувати на вжиття з боку держави таких заходів та проведення таких реформ, які сприяли б мінімізації злочинності та зрештою забезпеченню належного рівня кримінологічної безпеки в країні. Це завдання, природно, виходить за межі власне юриспруденції, оскільки кримінальне правопорушення є продуктом соціальних та економічних умов життя суспільства. Очевидно, що лише соціальна та економічна справедливість, освіта, культура, виховання, позитивні звичаї та традиції і навіть релігія здатні впливати на рівень та динаміку злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Словник іншомовних слів за ред. О. Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕАН Української РСР, 1975. 776 с.
2. Луценко Ю. В. Поняття та зміст кримінально-правової політики держави. *Право.ua.* 2015. № 1. С. 125-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2015_1_20 (дата звернення: 20.03.2024)
3. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. рослава Му- дрого; редкол. В. . Тацій [та ін.]. Т. 17: Кримінальне право. гол. редкол. В. Тацій, 2017. 1064 с.

БОРОТЬБА З НЕЗАКОННИМ ПОЛЮВАННЯМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зайчук Лілія Миколаївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Куріло Тетяна Олександрівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Україна, як багата на природні ресурси країна, постійно стикається з проблемою незаконного полювання. Однак, в умовах воєнного стану ця проблема набуває ще більшої актуальності та небезпеки. Нестабільна ситуація в країні, переміщення населення та військових операцій, нерідко сприяють посиленню незаконної діяльності на полювання. В такому контексті важливо розглянути вплив війни на проблеми боротьби з незаконним полюванням, визначити основні виклики та можливі шляхи подолання цієї проблеми в контексті військових дій.

Під час воєнного стану українське законодавство передбачає специфічний правовий режим, що встановлює обмеження деяких прав і свобод громадян з метою забезпечення їхньої безпеки в умовах збройної агресії російської федерації. Ці обмеження носять не лише загальний характер, але й деякі, так би мовити, галузеві заборони. Зазначені заборони впроваджуються статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», яка

зазначає, що: «В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану» [1].

До таких заборон віднесли також і заборону на полювання впродовж усього періоду воєнного стану. Варто відзначити, що у відповідності до статті 8 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» встановлення обмежень щодо користування мисливськими угіддями та здійснення полювання належить до повноважень обласних, районних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій [2].

Військові адміністрації на період дії правового режиму воєнного стану здійснюють на відповідних територіях повноваженням місцевих державних адміністрацій. Рішення щодо заборони полювання було прийнято майже на всій території України. Яскравим зразком такого рішення є наказ Львівської обласної військової адміністрації від 08 серпня 2022 р. № 154/22 «Про встановлення обмежень щодо проведення полювання та регулювання мисливства в період воєнного стану на території Львівської області», який встановлює заборону полювання на території Львівської області до припинення дії або скасування воєнного стану в Україні, за винятком регулювання чисельності окремих мисливських видів звірів з дотриманням вимог чинного законодавства України [3].

Однак попри тотальну заборону полювання, його незаконні прояви все ж мають місце. Приміром, за січень 2024 році відповідно до статистики Офісу Генерального прокурора за статтею 248 КК України було обліковано лише 11 кримінальних правопорушень, 10 з яких – кримінальні проступки (ч. 1 статті 248 КК України), а 1 – злочин (ч. 2 статті 248 КК України) [4].

Отож, січень 2024 року зафіксовано більше правопорушень щодо незаконного полювання, ніж за період січня 2023 року, коли зафіксовано лише 5 кримінальних правопорушень, 4 з яких – кримінальні проступки (ч. 1 статті 248 КК України), а 1 – злочин (ч. 2 статті 248 КК України) [5].

Варто зазначити, що за довоєнний період, а саме за січень 2022 року відповідно до статистики Офісу Генерального прокурора за статтею 248 КК України було обліковано лише 11 кримінальних правопорушень, 9 з яких – кримінальні проступки (ч. 1 статті 248 КК України), а 2 – злочин (ч. 2 статті 248 КК України) [6].

Отже, не зважаючи на введення воєнного стану та заборону полювання в Україні як закономірний наслідок, рівень злочинності за статтею 248 КК України практично залишився без змін. Звичайно, що показник злочинності у кількості 10-11 діянь – краплина у статистичному морі, однак величезний

рівень недооцінки цього явища підкреслюється суспільна небезпека та шкода, яку воно завдає.

У контексті введення воєнного стану, реалізація заходів щодо протидії незаконному полюванню обумовлена не лише необхідністю збереження біорізноманіття, але й важливістю гарантування стабільності природних ресурсів під час складних періодів. Враховуючи це, доцільним буде визначити конкретний перелік таких заходів [7]:

1. Охорона мисливських угідь має здійснюватися групами цілодобово за участю працівників державної лісової охорони. Ці групи повинні бути активні навіть під час комендантської години. Для забезпечення ефективності роботи і безпеки учасників, вони повинні співпрацювати з працівниками Національної поліції та підрозділами територіальної оборони.

2. Важливим заходом також вважається координація маршрутів та дій групи з лісничими, які мають детальні знання місцевості та особливостей території. Це допоможе оптимізувати протидію незаконному полюванню та забезпечити ефективне виконання завдань охорони мисливських угідь.

3. Введення суворих санкцій до порушників, щоб зменшити імпульс до незаконного полювання [2]:

3.1. Застосування великих фінансових санкцій до порушників. Наприклад, значно підвищити штрафи за полювання на рідкісних видів тварин.

3.2. Довготривале ув’язнення для осіб, які систематично займаються незаконним полюванням. Це може відлякувати потенційних порушників.

3.3. Конфіскація майна а саме позбавлення мисливців їхнього майна, включаючи зброю, транспортні засоби та інше обладнання, використовуване для незаконного полювання.

У період воєнного стану протидія незаконному полюванню стала ще складнішою, і серед додаткових труднощів можна виділити:

1. Обмеження переміщення лісами, зокрема на територіях мисливських угідь, встановлені під час воєнного стану. Такі заборони, звісно, не впливають на здійснення мисливського господарства та проведення біотехнічних заходів в межах мисливських угідь. Користувачам таких територій, особливо в прикордонних областях, рекомендується попередньо узгоджувати вжиття відповідних заходів з місцевими військовими адміністраціями. Це також стосується присутності зі зброєю у штатних працівників, відповідальних за охорону мисливських угідь, та порядку проведення полювання [8].

Працівники єгерських служб, враховуючи ці обмеження, отримують не лише необхідні документи та засоби індивідуального захисту, але й формений одяг, що не має військового стилю [3].

2. Відсутність контролю над деякими територіями України створює об'єктивні труднощі в виявленні фактів незаконного полювання. У зв'язку з тимчасовою окупацією або після її припинення може бути складно встановити випадки порушень правил полювання. Правоохоронні органи на деокупованих територіях в першу чергу зосереджуються на розслідуванні кримінальних

правопорушень, пов'язаних із загрозою життю та здоров'ю особи, порушенням власності та іншими подібними злочинами. Внаслідок цього випадки незаконного полювання можуть залишатися невиявленими, особливо за умови, що громадяни рідко повідомляють про такі події [8].

3. Наявність великої кількості зброї, зокрема вогнепальної, та боєприпасів у населення стає актуальною проблемою. Це особливо загострюється на територіях, які перетиналися з переміщенням військ російської федерації або перебували під їх тимчасовою окупацією [9].

Отже, у контексті введення воєнного стану, протидія незаконному полюванню стає важливим аспектом для збереження біорізноманіття та стабільності природних ресурсів у складних періодах. Для цього важливо вживати конкретні заходи, які включають охорону мисливських угідь цілодобово, співпрацю з правоохоронними органами, координацію з лісничими, та застосування суворих санкцій до порушників. Однак, впровадження цих заходів у період воєнного стану супроводжується додатковими труднощами. Обмеження переміщення по лісах, відсутність контролю над певними територіями, а також наявність великої кількості зброї у населення ускладнюють ефективність боротьби з незаконним полюванням. У зв'язку з цим, необхідно вживати додаткових заходів, які враховують специфіку воєнного стану, такі як підвищення штрафів, довготривале ув'язнення для порушників, конфіскація майна, а також підвищення контролю за обігом зброї серед населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 19. 10. 2023 р. URL: http://surl.li/blyne (дата звернення: 17.03.2024)

2. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22.02.2000 р. № 1478-III. Дата оновлення: 01. 10. 2023 р. URL: http://surl.li/dmczk (дата звернення: 17.03.2024)

3. Про встановлення обмежень щодо проведення полювання та регулювання питань мисливства в період воєнного стану на території Львівської області: Наказ від 08.08.2022 р. № № 154/22. URL: http://surl.li/rgkqb

4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень 2024 року. URL: http://surl.li/rgkql (дата звернення: 17.03.2024)

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень 2023 року. URL: http://surl.li/rgkql (дата звернення: 18.03.2024)

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень 2022 року. URL: http://surl.li/rgkql (дата звернення: 18.03.2024)

7. Дубенська районна державна адміністрація Рівненської області - До відома користувачів мисливських угідь та жителів району!. Головна | Дубенська районна державна адміністрація Рівненської області. URL: http://surl.li/rhhum (дата звернення: 19.03.2024)

8. Щодо функціонування мисливської галузі в умовах воєнного стану: Лист Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України №1-05/22 від 12.05.2022 р. URL: http://surl.li/rhhtr

9. На Хмельниччині спіймали мисливця, який полював попри заборону - vsim.ua. *Всім Новини Хмельницького.* URL: http://surl.li/rhhue (дата звернення: 19.03.2024)

ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Захарчук Світлана Олегівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»
Науковий керівник:
Супрун-Ковальчук Тетяна Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-економічних дисциплін
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

Збройні сили є одним із важливих елементів для забезпечення безпеки та захисту держави від зовнішніх та внутрішніх загроз. Вони дозволяють державі захищати свій суверенітет, територіальну цілісність та незалежність. Створення, підтримка та використання збройних сил є необхідними для забезпечення безпеки громадян та виконання обов'язків держави перед своїми громадянами.

Збройні сили, як силова інституція держави, виникли одночасно з формуванням перших держав світу. Це призвело до необхідності правового регулювання відповідальності осіб, що знаходяться на військовій службі, за вчинення протиправних правопорушень, які нині розуміються як військові кримінальні правопорушення. Військові кримінальні правопорушення є серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права та можуть включати в себе вбивства, пограбування, погрози, тортури та інші кримінальні правопорушення, які вчинені в контексті збройного конфлікту між військовими.

Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов’язком громадян України. Громадяни України відбувають військову службу відповідно до закону. Проходження військової служби не є довільним, а відбувається у встановленому порядку. Порядок проходження військової служби – це встановлена форма відносин між державою й особами, які проходять військову службу, щодо виконання обов’язків військової служби.

Кримінальна відповідальність за військові кримінальні правопорушення встановлена Розділом XIX «Кримінальні правопорушення проти

встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Визначення поняття військове кримінальне правопорушення міститься у статті 401 Кримінального кодексу України, зокрема: «військовими кримінальними правопорушеннями визнаються кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів» [1].

Ці суспільні відносини виступають родовим об'єктом військових кримінальних правопорушень. Родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень дає можливість окреслити коло цих діянь і провести розмежування між складами військових кримінальних правопорушень і складами невійськових кримінальних правопорушень [2].

Об'єктивна сторона складу військових кримінальних правопорушень може включати як матеріальний, так і формальний склад. Окрім суспільно небезпечного діяння, наслідків та причинно-наслідкового зв'язку, об'єктивна сторона таких правопорушень характеризується іншими ознаками, такими як обставини, спосіб та місце вчинення злочину. Ці ознаки можуть бути частиною основного складу або обтяжуючими обставинами. Однією з найбільш часто використовуваних ознак для цієї мети є обстановка вчинення кримінального правопорушення.

Досліджуючи суб'єктивну сторону правопорушення зазначимо, що винність військового кримінального правопорушення визначається через внутрішній психологічний зміст та психічне ставлення особи до вчиненої дії чи бездіяльності, виражене у формі умислу або необережності. Особа повинна усвідомлювати або мати можливість усвідомлювати, що вона вчиняє протиправні дії, які заборонені воєнним чи адміністративним правом. Важливо, щоб військовослужбовець розумів наслідки своїх дій та був свідомим їхньої неправомірності.

Суб'єктами військових кримінальних правопорушень можуть бути військовослужбовці, військовозобов'язані, резервісти, іноземці та особи без громадянства. Вони можуть бути відповідальні за порушення військового законодавства під час проходження служби або зборів у Збройних Силах України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші особи, визначені законом, поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі у бойових діях.

До військових кримінальних правопорушень за об'єктом посягання, згідно Кк України модна віднести:

1. проти порядку підлеглості та військової честі (статті 402-406);
2. проти проходження військової служби (статті 407-409);

3. проти порядку користування військовим майном та його збереження (статті 410-414);

4. проти порядку експлуатації військової техніки (статті 415- 417);

5. проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб (статті 418-421);

6. проти встановленого порядку збереження військової таємниці (ст. 422);

7. військові посадові кримінальні правопорушення (статті 423-426);

8. проти порядку несення служби на полі бою та в районі військових дій (ст. 424-433) [1].

Запити органів військового управління та військового командування на більш дієве законодавство у військовій сфері є важливими, оскільки вони спрямовані на створення правових норм, які сприятимуть більш ефективній боротьбі з військовою злочинністю. Запобігання військовим правопорушенням є одним із ключових шляхів у забезпеченні безпеки та порядку в армії та суспільстві загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25 – 26. Ст. 131.

2. Ободовський О. В. Загальна характеристика військових кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. 2021. № 51.* С 108-114.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ОТРИМАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ ДЛЯ ВПО

Іващук Софія Петрівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

В умовах війни в Україні значно збільшилась кількість кримінальних правопорушень, зокрема, з’явилися випадки привласнення незаконним шляхом соціальних виплат для тих громадян, які постраждали внаслідок бойових дій на території України.

Соціальні виплати для внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) – це допомога від держави для людей, які були змушені залишити свої будинки

через конфлікт, природні катастрофи або інші небезпечні обставини, але залишилися в межах своєї країни. Вони отримують ці гроші для забезпечення своїх основних потреб, таких як їжа, житло та медична допомога. Наразі дорослим виплачується 2000 гривень, а для людей з інвалідністю та дітей - 3000 гривень.

Право на соціальні виплати для постраждалих від бойових дій в Україні має певна категорія осіб: внутрішньо-переміщені особи; особи, що проживають на тимчасово окупованих територіях; особи, чиє житло було ушкоджено внаслідок бойових дій; підприємцям, що працевлаштували ВПО [1].

Основна нормативно-правова база: Постанова КМУ «Про облік внутрішньо переміщених осіб» №509 від 1 жовтня 2014 р.; Постанова КМУ «Про внесення змін до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи» №209 від 13 березня 2022 р.; Кримінальний кодекс України.

Згідно процедурі отримання соціальних виплат для постраждалих осіб внаслідок воєнних дій в Україні ті громадяни, які є малолітні, недієздатні або обмежено дієздатні особи, мають право звертатися до відповідних органів через свого законного представника.

Так у судовому провадженні №1-кс/752/4143/22 (12.10.2022), шахрай – ОСОБА_5, що мав статус адвоката в Україні, використовуючи свої зв'язки на окупованих територіях, шукав осіб, які мали право на отримання соціальних виплат в Україні. Після отримання копій їхніх паспортів та ідентифікаційних кодів, він подавав від їхнього імені документи до відповідних органів соціального захисту населення та привласнював отримані гроші собі.

Деякі з цих осіб були померлими, але це не завадило ОСОБІ_5 використовувати їхні ідентифікаційні дані для своїх махінацій. Він також користувався недоліками в роботі деяких працівників органів соціального захисту населення, які приймали його заяви без перевірки фактичної присутності осіб, які їх подавали[2].

Такі дії кваліфікуємо за статтями ч. 3 ст. 358 (підробка документів), ч. 3 ст. 15 (незакінчений замах на вчинення злочину), ч. 3 ст. 190 (шахрайство, вчинене в умовах воєнного), ч. 4 ст. 190 (шахрайство, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки), ч. 1 ст. 258-5 (фінансування тероризму) КК України[3].

Отже, під час війни в Україні необхідно звернути особливу увагу на законність отримання соціальних виплат для постраждалих осіб та запобігання подібним випадкам зловживання і шахрайства.

Такі протиправні дії завдають серйозної шкоди державі. Збільшення кримінальної відповідальності може виступити як один із шляхів для запобігання подібним випадкам зловживання і шахрайства, що може має негативний вплив на ситуацію в країні. Тому необхідно зміцнити контроль за

процедурою отримання соціальних допомог та підвищити свідомість громадян про їхні права та обов'язки у цьому контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соціальні допомоги постраждалим від війни. *Міністерство соціальної політики України. єДопомога.* URL: https://groshi.edopomoga.gov.ua/ (дата звернення: 04.03.2024).

2. Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 12.10.2022 р. у справі № 1-кс/752/4143/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107216874 (дата звернення: 04.03.2024).

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 04.03.2024).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД МОБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Інгульська Діана Анатоліївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Білько Олександр Павлович
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

У зв’язку із збройною агресією росії проти України у 2014 та 2022 роках, держава переживає серію масштабних мобілізацій, спрямованих на забезпечення національної обороноздатності в умовах складних викликів та загроз з боку зовнішніх агресорів. Однак, поруч із патріотичним становленням суспільства та готовністю громадян вступити в ряди Збройних Сил, виникає необхідність ставити питання про ухилення від мобілізації.

Хоча перші етапи мобілізації визначалися значимим патріотизмом та готовністю до самовідданості, з часом суспільство стикається з рядом викликів, які впливають на стійкість цього патріотизму. Проблеми корупційних схем, що пов'язані із Збройними Силами, неефективна система соціальної підтримки військовослужбовців, сприяють спаду патріотичного руху та, внаслідок цього, збільшенню випадків ухилення від мобілізації.

У сучасних умовах, коли Україна переживає важкі випробування воєнного конфлікту, ухилення від мобілізації стає не лише юридичним порушенням, але й суттєвою втратою для загальної обороноздатності країни. Це питання вимагає не лише вивчення його причин та наслідків, але й

прийняття ефективних заходів для забезпечення максимальної участі громадян у мобілізаційних заходах, збереження патріотичного духу та підтримки військових, які виконують свій обов'язок перед Батьківщиною.

У ст. 17 Закону України «Про оборону України» зазначено, що кожен громадянин України має конституційний обов'язок захищати Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України. В цій статті також вказано, що громадяни України, чоловічої статі, які є придатними до військової служби за віком і станом здоров'я, а громадяни жіночої статі, за наявності відповідної фахової підготовки, зобов'язані виконувати військовий обов'язок відповідно до чинного законодавства [1]. В Україні усі чоловіки віком від 18 до 60 років піддаються призову на військову службу, за винятком тих, хто має відстрочку або хто був визнаний непридатним до військової служби згідно з рішенням військово-лікарської комісії.

Згідно з ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», мобілізація – це «комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу. Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано» [2]. З 2014 року мобілізація в Україні була частковою, охоплюючи окремі регіони країни і певні галузі національної економіки, враховуючи Збройні Сили України, інші військові формування, Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту, підприємства, установи і організації. Починаючи з 2022 року в Україні введена і проводиться загальна мобілізація.

У чинному законодавстві не існує терміну "ухилянт". Однак у юридичному визначенні, ухилянт – це особа, щодо якої вирок суду за ухилення від виконання обов'язків, таких як призов на військову службу, облік чи збори, набрав законної сили.

Те, що загально відоме як «ухилення», насправді може призвести як до адміністративної, так і кримінальної відповідальності. До адміністративної може бути притягнутий військовозобов’язаний, який ухилився від повістки для перевірки військово-облікових даних. До кримінальної відповідальності підлягає військовозобов’язаний, який успішно пройшов перевірку та медичний огляд, але уникає відправлення до армії.

Тобто, кримінальна відповідальність настає у випадку, коли військовозобов'язаний, який не має права на відстрочку після належного вручення повістки, пройшов військово-лікарську комісію та був визнаний придатним або обмежено придатним до служби та належним чином особисто отримав мобілізаційне розпорядження, в якому були вказані всі реквізити (дата вручення та дата і адреса прибуття до пункту збору), не з’явився до пункту збору у зазначену дату. Виключенням є наявність поважних причин,

через які громадянин не зміг прибути до пункту збору, які обов'язково повинні бути документально підтверджені [3].

Є декілька випадків, коли настає кримінальна відповідальність і це питання регулюють наступні статті:

- ст. 335 КК України – ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу – карається обмеженням волі на строк до трьох років;
- ст. 336 КК України – ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період – карається позбавленням волі на строк від трьох до п’яти років;
- ст. 336-1 КК України – ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період або в разі проведення цільової мобілізації – карається позбавленням волі на строк від двох до п’яти років;
- ст. 337 КК України – ухилення від військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів – 1. ухилення призовника, військовозобов’язаного, резервіста від військового обліку після попередження, зробленого відповідним керівником територіального центру комплектування та соціальної підтримки, керівниками відповідних органів Служби безпеки України, відповідних підрозділів Служби зовнішньої розвідки України) – карається штрафом від трьохсот до п’ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року; 2. ухилення військовозобов’язаного, резервіста від навчальних (спеціальних) зборів – карається штрафом від п’ятисот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років [4].

Проте, ст. 336 КК України є найбільш актуальною у воєнний час.

Отже, якщо особа належним чином та згідно з установленими законом процедурами була повідомлена про свій обов'язок з'явитися на загальну мобілізацію до певного територіального центру комплектування та соціальної підтримки, і не маючи законних підстав для цього, ухилилася від призову, вона може бути визнана винною у вчиненні злочину, що передбачений статтею 336 Кримінального кодексу України.

У такому випадку керівник територіального центру комплектування та соціальної підтримки має право звернутися до поліції з повідомленням про кримінальне правопорушення згідно зі статтею 336 КК України. Поліція розпочинає досудове розслідування, вручає підозру та подає клопотання до суду, щоб обрати запобіжний захід на час слідства. Після завершення досудового розслідування обвинувальний акт передається до суду для розгляду справи та призначення міри покарання [5].

Судовий вирок у випадку ухилення від служби в Збройних Силах залежить від різноманітних чинників, оскільки суд враховує різні обставини, що можуть пом'якшити чи обтяжити ситуацію. Наприклад, щире каяття може впливати на вирок як пом'якшуючий фактор, в той час як опір при врученні повістки, наявність інших кримінальних вироків раніше чи повторне

правопорушення за цією статтею може розглядатися як обтяжуюча обставина. У випадку, коли особа не лише відмовляється від служби, але й вступає в конфлікт із представниками військкомату, може виникнути додаткова кримінальна відповідальність. Наприклад, це може включати статті за опір представникові влади чи за нанесення тілесних ушкоджень

Можна уникнути відповідальності за ухилення від мобілізації у випадках, коли особа має право на відстрочку. Також можна уникнути відповідальності, якщо у діях особи відсутній склад кримінального правопорушення, що вказує на неправомірність кримінального переслідування. У цьому випадку можна подати клопотання про закриття кримінального провадження, оскільки в діях особи відсутні ознаки кримінального правопорушення за статтею 336 Кримінального кодексу [5].

У сучасних умовах в Україні актуальним питанням стало ухилення від мобілізації, яке стає предметом ретельного розгляду та аналізу. Згідно з висловлюванням першого заступника голови Національної поліції України, наразі триває розслідування понад 9400 проваджень, з яких 2600 вже направлено до суду. Поліцейський відзначає, що «Дещо повільно такі справи розглядаються в судах, ми розуміємо, що на суддів велике навантаження, але вже є й вироки. У 2022 році винесено 250 вироків, у 2023 – близько 300. Все ж таки, щоб люди відчували, що відворотності покарання немає за цим злочином, судам треба ще попрацювати» [6].

Отже, у контексті воєнного конфлікту та загальної мобілізації в Україні виникає серйозне питання ухилення від викликів національної оборони. Попри початковий патріотизм та готовність громадян вступати в ряди Збройних Сил, спостерігається спад патріотичного руху через проблеми корупції та недостатньої соціальної підтримки військовослужбовців.

Активна робота поліції та судів у розслідуванні та розгляді справ щодо ухилення від мобілізації є важливим елементом забезпечення законності та покарання винних. Однак, з огляду на великий обсяг справ та необхідність прискорення судових рішень, система ще потребує вдосконалення.

Зміцнення патріотичного духу суспільства, боротьба з корупцією в Збройних Силах, покращення соціальної підтримки військовослужбовців і вдосконалення правового механізму реагування на ухилення від мобілізації є ключовими аспектами, які необхідно врахувати для зміцнення обороноздатності та єдності українського суспільства в умовах важких випробувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 03.03.2024 р.)

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text (дата звернення: 03.03.2024 р.)

3. Мобілізація в Україні: адвокат пояснив, у якому випадку і як можуть покарати ухилянтів. *УНІАН:* веб-сайт. URL: https://www.unian.ua/society/mobilizaciya-v-ukrajini-advokat-poyasniv-u-yakomu-vipadku-i-yak-mozhut-pokarati-uhilyantiv-12514599.html (дата звернення: 03.03.2024 р.)

4. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 03.03.2024 р.)

5. Ухилення від мобілізації у військовий час. Що загрожує ухилянтам? Адвокат Народу: веб-сайт. URL: https://advokat-narodu.com/blog/voennoe-pravo/uxilennia-vid-mobilizaciyi-u-viiskovii-cas-shho-zagrozuje-uxiliantam (дата звернення: 03.03.2024 р.)

6. Де в Україні найбільше ухилянтів від мобілізації. ІНТЕНТ: *веб-сайт.* URL: https://intent.press/news/society/2024/de-v-ukrayini-najbilshe-uhilyantiv-vid-mobilizaciyi/ (дата звернення: 03.03.2024 р.)

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кабачна Оксана Василівна
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Дедалі більшої актуальності набуває необхідність створення чіткої системи протидії корупційній злочинності, особливо в умовах інтеграції України до Європейського Союзу. Дієвим шляхом протидії злочинам у сфері службової діяльності є подолання протиправної поведінки службових осіб.

Слід зауважити, що в процесі подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності виникають певні труднощі, які зумовлені витонченим характером протидії та низкою її особливостей, що полягають у способах та формах впливу підозрюваних (обвинувачених) службових осіб на хід розслідування.

На теперішній час, одним з ключових завдань держави є формування адекватних правових та організаційних механізмів у протидії такій

злочинності, яка руйнує систему захисту національних інтересів та охорони законних прав і свобод громадян. Формами протидії розслідуванню обираються залежно від обставин. Це пов'язано з кримінальною ситуацією, що склалася, видом злочинної діяльності, встановленням або невстановленням правоохоронними органами конкретних обставин злочинної події, узяттям певних осіб під варту тощо [1, с. 25].

Теоретичні та прикладні аспекти щодо протидії фінансової злочинності у сфері службової діяльності вивчали українські вчені: В.П. Бахін, А. М. Бойко, В. Г. Гончаренко, А. М. Кислий, Г. К. Кожевніков, В. В. Крижанівський, В. Т. Маляренко, Ю. В. Стеценко, В. М. Тертишник, С. С. Яценко та інші.

У відповідності до «Тлумачного словника української мови» слово «протидія» означає: чинити опір, противитися, впиратися кому-, чому-небудь [2, с. 511].

За твердженням В. Бахіна, сучасна протидія розслідуванню змінилася не тільки якісно (нові форми, засоби і методи здійснення), але й масштабно, особливо в межах діяльності організованої злочинності. Тому якщо раніше можна було вважати, що майстерності і засобів, які знаходяться в арсеналі слідчих і оперативних працівників, в цілому достатньо для виявлення та подолання хитрощів і вивертів злочинців, то натепер цього явно мало, тому що їм протистоїть не просто більш професійний і оснащений сучасними технічними можливостями злочинець, а армада сил та засобів стійкої та організованої злочинності, яка здатна до боротьби з державою [3, с. 202].

Розглянувши основні проблеми, можна сказати що розвиток теорії протидії розслідуванню злочинів здійснювався поступово в залежності від наукової розробленості проблеми та вдосконалення правових основ кримінального судочинства і характеризується як дії учасників кримінального провадження та інших осіб, які спрямовані на перешкоджання досудовому розслідуванню та встановленню істини у справі.

Окрім цього, в процесі дослідження криміналістичної характеристики протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності встановлено, що вона проявляється у внутрішній і зовнішній формах. До внутрішньої форми належить організація протидії підозрюваними й обвинувачуваними, свідками і потерпілими, фахівцями й експертами, яка полягає у приховуванні інформації про злочини або наданні неправдивих показань чи висновків. Зовнішня протидія здійснюється близькими та родичами затриманої службової особи, знайомими, представниками правоохоронних органів.

На наш погляд, спосіб злочину має комплексну структуру, в якій разом з кримінально-правовими елементами характеристики діяння (дії (тобто прийоми і способи та бездіяльність) значне місце займають аналіз процесуальних форм доказування і методика збирання інформації криміналістичними засобами.

Способи вчинення посадових злочинів досить різноманітні, оскільки вчиняються в різних сферах діяльності посадових осіб. Крім того, дуже часто, виявивши один з типових за способом вчинення злочин цього виду, при належному розслідуванні виявляється цілий масив однорідних злочинів, встановлюються різні форми організованої злочинної діяльності, розширюється коло осіб, що притягуються до кримінальної відповідальності, встановлюються ознаки інших злочинів, які пов'язані з посадовими злочинами [4, с. 36–37].

Ми можемо стверджувати, що відповідальність за злочини у сфері службової діяльності, суб'єктом яких може бути лише службова особа, настає лише за умови, що дії такої особи були зумовлені її службовим становищем і пов'язані з її владними або службовими повноваженнями. Організаторами, підбурювачами, пособниками умисних злочинів у сфері службової діяльності можуть бути як службові, так і неслужбові особи.

Важливе значення для розслідування злочинів фінансового спрямування має взаємодія контролюючих і правоохоронних органів. До чинної системи органів протидії фінансовій безпеці держави входять Національна поліція України, Служба безпеки України, податкова міліція, прокуратура, Національне антикорупційне бюро України, Державна служба фінансового моніторингу України, Державна аудиторська служба України, Рахункова палата [5].

Таким чином, в огляді наукових досліджень та практичної діяльності різного періоду протидія розслідуванню злочинів визначається як основа перешкоджання для встановлення істини у справі, що впливає на якість процесу розслідування злочину, збільшення слідчим витрат часу та сил на здійснення слідчої діяльності. На початковому етапі розроблення теорії подолання протидії розслідуванню злочинів в 60-х роках XX ст. вона характеризувалась способами приховування злочину. На завершенні XX ст. вказана протидія доповнилася способами фізичного і психологічного впливу на всіх учасників кримінального процесу з використанням корумпованих зв'язків.

Підсумовуючи, можна зазначити, що для подолання протидії під час розслідування злочинів визначення змісту поняття такої протидії необхідне для безпомилкового застосування її результатів на практиці, глибшого та цілеспрямованішого вивчення криміногенних умов, що спричиняють поширення такої злочинності, розроблення науково обґрунтованих висновків і рекомендацій, спрямованих на удосконалення стратегії і тактики протидії цьому негативному явищу. Одне із проблемних питань подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності – це процес виявлення і розпізнання ознак злочинних дій та способів учинення протидії підозрюваними (обвинуваченими) службовими особами, їх оточенням та іншими особами. Негативні зміни в структурі і динаміці злочинності, прояв і розвиток нових способів здійснення і приховування злочинів спричиняють особливі вимоги до криміналістичної діяльності. Суб'єктам оперативно-

розшукової і слідчої діяльності доводиться стикатися з неприхованими погрозами, підкупом, шантажем свідків і потерпілих. Протидія у формі відмови від допомоги слідству, а також у вигляді надання помилкових свідчень стає настільки поширеною, що особа, яка здійснює розслідування, нерідко виявляється в тупиковій ситуації . У зв'язку з цим вдосконалення прийомів слідчої тактики на основі сучасних досягнень психології є одним з найбільш перспективних напрямів подальшого розвитку криміналістичної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щур Б. В. Тактика нейтралізації протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами : моногр. / Б. В. Щур ; за ред. В. Ю. Шепітька. – Х. : Гриф, 2005. – 176 с
2. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т. В. Ковальова. – Х. : Фоліо, 2005. 767 с.
3. Бахін В. П. Криміналістика. Проблеми та думки (1962–2002) / Володимир Петрович Бахін. – Київ, 2002. 268 с.
4. Бондаренко Д. А. Розслідування зловживань владою або службовим становищем та перевищень влади або службових повноважень (криміналістична характеристика та початковий етап розслідування) : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / Д. А. Бондаренко. – Запоріжжя, 2008. – 237 с.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про бюро економічної безпеки України». URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69331 (дата звернення: 16.11.2020).

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЗЕРТИРСТВА (ст.408 КК України)

Лель Галина Вікторівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Вітюк Дарія Любомирівна
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права Державного податкового університету

В зв'язку з повномасштабною війною, що почалася 24 лютого 2022 року, число військовослужбовців росте, а разом з тим росте і кількість вчинених військових кримінальних правопорушень, тому їх кримінально-правова характеристика є особливо актуальною в умовах сучасних реалій.

Доцільно розпочати з визначення поняття "військовий злочин", яке законодавець закріпив у частині 1 статті 401 Кримінального кодексу України. У статті зазначено, що військовим злочином є винне вчинене військовослужбовцем, військовозобов'язаним або резервістом під час проходження зборів діяння, що суперечить встановленому законом порядку несення або проходження військової служби.[1].

Також в ч. 2 доповнено, що за відповідними статтями цього розділу несуть відповідальність військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші особи, визначені законом. [1]. Так, Дубовик К.В., зазначила, що дезертирство по суті являє собою самовільне залишення військової частини, але не тимчасово, а назавжди, сподіваючись ніколи в частину не повертатися і полишити військову службу без жодного законного дозволу. [2, с.330].

Основні аспекти кримінально-правової характеристика виражені в працях І.В. Зозулі, О.І. Довгань, А.А. Павловської, А.Г. Чорної, К.В. Дубовик та в інших ґрунтовних працях вітчизняних науковців.

В Кримінальному кодексі України ч.1 ст. 408 закріплено, що дезертирство є самовільним залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. [1]. В ч. 2 ст. 408 закріплено, що дезертирство із зброєю або за попередньою змовою групою осіб карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. В ч. 3 ст. 408 передбачено, що діяння, передбачене частинами першою або другою цієї статті, вчинене в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. В ч. 4 ст. 408 зазначено, що діяння, передбачене частинами першою або другою цієї статті, вчинене в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років. [1]. Тобто, якщо це кримінальне правопорушення буде вчинене в умовах воєнного стану, то відповідно і міра покарання буде збільшена більше ніж удвічі, що пояснюється набагато вищим рівнем суспільної небезпечності.

Об'єктом цього кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують порядок проходження військової служби. Павловська А.А. зазначає, що військові кримінальні правопорушення, у тому числі й дезертирство посягають на порядок несення або проходження військової служби. [3, с.329].

Об'єктивна ж сторона цього кримінального правопорушення вчиняється як діями, так і шляхом бездіяльності, де самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби вчинюється шляхом дії, а нез'явлення з тією самою метою на службу у разі

призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу вчинюється шляхом бездіяльності.

Суб'єкт кримінального правопорушення є спеціальним, тобто таким, що окрім ознак загального суб'єкта володіє ще й рядом особливих ознак, що притаманні саме йому. Тобто, суб'єктом цього кримінального правопорушення може бути військовослужбовець Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші особи, визначені законом. [1].

Суб'єктивна сторона дезертирства характеризується прямим умислом, оскільки особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання[1], а також обов'язковою складовою суб'єктивної сторони дезертирства є саме його вчинення з метою ухилитися від військової служби. Так, Павловська А.А. зазначає, що це кримінальне правопорушення завжди вчиняється із прямим умислом. Також обов'язковою умовою те, що військовослужбовець має на меті назавжди (а не тимчасово) ухилитися від проходження військової служби. [3, с.330].

Загалом за даними Офісу Генерального Прокурора з січня 2023 по квітень 2023 року було вчинено 1732 кримінальних правопорушень за ст. 408 Дезертирство. [4]. Тобто, фактичні дані дійсно підтверджують, що подальше вивчення цієї теми та її кримінально-правова характеристика є актуальним та доцільним питанням для сучасних вітчизняних науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 28.04.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top (дата звернення 05.03.2024 року)

2. Дубовик К.В. Особливості кваліфікації дезертирства в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану: матеріали наук.-теорет. конф.* (Київ, 26 трав. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 329-331.

3. Павловська А.А. Питання кваліфікації самовільного залишення військової частини та дезертирства в умовах воєнного стану. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні :* матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 329-330.

4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування : *Офіс Генерального Прокурора. URL:* https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення 05.03.2024 року)

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ СУЧАСНИЙ СТАН

Михайлова Софія Ігорівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Кримінально-правова політика є важливою складовою правової системи кожної країни, визначаючи стратегічний курс у сфері протидії злочинності та забезпечення громадської безпеки. Україна, як сучасна правова держава, веде активну діяльність у цьому напрямку, спрямовуючи свої зусилля на вдосконалення кримінально-правового законодавства та ефективну його реалізацію.

Поняття "кримінально-правова політика" охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на регулювання кримінальних відносин у суспільстві. Вона визначає стратегічні цілі та пріоритети держави у сфері запобігання та припинення злочинності, а також забезпечення відповідальності осіб, які порушують кримінальне законодавство.

Чимала кількість вчених займалося дослідженням питань присвячених поняттю кримінально-правової політики, до них можна віднести: Джужуа О.М., Дудоров О.О., Загурський О.Б., Литвак О.М., Кальман О.Г., Панов М.І., Стасиш В.В., Тацій В.Я., Хавронюк М.І., Фріс П.Л., Герасіна Л. [1, с. 117].

З метою протидії злочинності та запобігання злочинам держава в особі компетентних органів проводить відповідну системну політику. Основне місце в цьому процесі належить кримінально-правовій політиці, яка на думку багатьох вчених є невід'ємною частиною державної та соціальної діяльності, яка відображається в законодавчих нормах та спрямована на виокремлення цілей, методів, принципів кримінально-правового впливу на злочинність, створення ефективного механізму протидії [1, с. 117].

На думку М. Панова та Л. Герасіної «зміст правової політики, об'єктивно обумовлений волею народу (громадянського суспільства), фактично опосередковується його повноважним інституційним представником – державою. Це пов'язано з тим, що значна частина внутрішньої й зовнішньої політики держави регулюється з допомогою права, законотворчого процесу, винесенням політико-правових рішень, втілюється у нормативні форми і спирається на міжнародно-правові принципи» [2, с. 36].

Політика у сфері боротьби із злочинністю тісно пов'язана як із внутрішньою так і з зовнішньою політикою держави і є їх складовим елементом. Не можна штучно виділити, відірвати українську політику у сфері боротьби із злочинністю від, наприклад, зовнішньої політики України в сфері боротьби з наркобізнесом, тероризмом, торгівлею людьми тощо. На неї фактично впливає сукупність напрямків державної політики. Проте, вона не є пасивним елементом, а в свою чергу здійснює активний вплив на інші напрямки політики держави [3, с. 11].

Перед сучасною кримінально-правовою політикою стоїть низка складних завдань. Сьогодні, на думку авторів, головним системо утворюючим чинником кримінально-правової політики стала російська агресія проти України [1, с. 117].

В таких умовах чітко постало питання про внесення змін до чинного законодавства, подолання прогалин у ньому, зокрема, щодо тих діянь, які стосуються воєнних дій. Вже 3 березня 2022 року на пленарному засіданні Верховної Ради України було прийнято 14 законів, які здебільшого спрямовані на: посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень під час воєнного стану, забезпечення виявлення та належної фіксації злочинів, вчинених агресором на території України, ефективну діяльність судових та правоохоронних органів [4].

Так, наприклад, набули поширення випадки мародерства, а на тимчасово окупованих територіях випадки колаборційної діяльності, тому, кримінальна відповідальність за такі діяння була посилена.

Кримінально-правова політика не може бути сформована та реалізована без її суб'єктів, оскільки саме їх діяльність і визначає її зміст. Можна також сказати, що від ефективності діяльності суб'єктів кримінально-правової політики напряму залежить стан протидії злочинності [5, с. 151].

Суб'єктом кримінально-правової політики можна назвати особу, групу осіб, організацію яким належить активна цілеспрямована роль в процесі формування чи (та) реалізації кримінально-правової політики, які мають визначені права і обов'язки і коли така роль складає частину їх основної діяльності. Учасником же кримінально-правової політики є той хто бере участь в процесі формування чи реалізації кримінально-правової політики поряд з іншими основними обов'язками [5, с. 152].

Відповідно суб'єктами є: суб'єкти, що реалізують кримінально-правову політику у формі правотворчості (Верховна Рада України, Президент України та ін.); суб'єкти, що реалізують кримінально-правову політику у формі правозастосування (правоохоронні та судові органи). Інші ж органи, окремі особи, складові громадянського суспільства є лише учасниками кримінально-правової політики [5, с. 152].

Отже, наступні роки для України визначальні у боротьбі з кримінальними явищами, що загрожують громадській безпеці. В контексті кримінально-правової політики акцент робиться на прозорості та відповідальності

правоохоронних органів, ефективності судової системи та захисту прав громадян.

Було висвітлено ключові аспекти правового регулювання кримінальних відносин, сприяючи збалансованому розвитку кримінально-правової системи країни відповідно до вимог сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоцуляк О. О., Мусієнко А. В. Деякі актуальні аспекти кримінально-правової політики України. *Dictum factum. 2022. № 2.* С. 116–119.

2. Панов М., Герасіна Л. Правова політика як універсальний феномен соціального буття. *Право України. 2001. №8.* С. 36-40.

3. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : монографія. 2005

4. 3 березня Верховна Рада України ухвалила 14 законів та одну постанову. . URL: https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/220149.html (дата звернення: 12.03.2024)

5. Острогляд О. В. Суб'єкти кримінально-правової політики: поняття та загальна характеристика / О. В. Острогляд . *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2014. № 10.* С. 151-155.

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ДЕРЖАВНА ЗРАДА: КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Немировська Павліна Василівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Нікітін Юрій Вікторович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Дослідження теми співвідношення колабораціонізму та державної зради, як двох складів кримінальних правопорушень в останні роки в Україні, а особливо з початку повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації проти України стало особливо актуальним для правничої науки та практики загалом. Згідно з Законом України № 2108-IX від 03.03.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колаборацію діяльність» було внесено

зміни до Кримінального кодексу України, зокрема у Кодекс було додано статтю 111-1 «Колабораційна діяльність» [1]. Це спричинило питання щодо колабораціонізму, його ознаки та визначення складу такого злочину.

Виокремлення проблем кваліфікації таких двох видів злочинів проти основ національної безпеки, як державна зрада та колабораціонізм стало викликом для українських правників. Більш детально досліджували питання кримінально-правової характеристики злочинів, передбачених статтями 111 та 111-1 Кримінального кодексу України такі вчені, як М. С. Бондаренко, Р. О. Мовчан, Н. О. Антонюк, М. А. Рубащенко, М. В. Сийплокі та інші.

Стаття 111 Кримінального кодексу України «Державна зрада» має таке визначення: «Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України» [2]. Тобто виходячи з цього, державна зрада полягає у переході на бік ворога, шпигунстві та наданні іноземній державі допомоги у проведенні підривної діяльності проти України.

Якщо ж аналізувати статтю 111-1 Кримінального кодексу України, яка визначає колабораційну діяльність, то вона включає в себе вісім окремих діянь, що кваліфікуються однією статтею Кримінального кодексу. Це: публічне заперечення громадянами України здійснення збройної агресії та публічні заклики до невизнання державного суверенітету України; добровільне зайняття посад у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованих територіях; здійснення пропаганди в закладах освіти; передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням на незаконно окупованих територіях та провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором; організація та проведення заходів політичного характеру, спрямованих на підтримку держави-агресора та активна участь у таких заходах; добровільне зайняття громадянами України посад в судових та правоохоронних органах на тимчасово окупованих територіях, а також участь у збройних чи воєнізованих формуваннях на тимчасово окупованих територіях [2].

Також найкращий спосіб знайти відповіді на питання про проблеми кваліфікації цих злочинів можна у судовій практиці. На думку судді ККС ВС, в умовах воєнного стану створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань має розглядатись як державна зрада так і участь у бойових діях: у складі формувань, зазначених у диспозиції ч. 7 ст. 111-1 КК України, або через надання допомоги через сприяння вирішенню конкретних бойових завдань. Одночасно сама участь у таких формуваннях за ч. 7 ст. 111-1 КК України має тлумачитись як добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора [3, с.

140]. Ця точка зору є точною та дає правове обґрунтування і розуміння відокремлення статті 111 від статті 111-1 Кримінального кодексу України.

Необхідно чітко розмежовувати колаборaційні дії від державної зради на основі їх ознак, незважаючи на те, що формулювання, що описує об'єктивну сторону державної зради у диспозиції 111 Кримінального кодексу, наведено в досить загальному вигляді. Це означає, що всі склади злочину, описані в статті 111-1 Кримінального кодексу України і скоєні громадянами України, можуть розглядатися як окремі випадки державної зради [4, с. 202].

Ознаки, які розрізняють колаборaційну діяльність від державної зради, можна узагальнити так: у випадку державної зради завжди діє громадянин України, він може бути вчинений на користь будь-якої країни, тоді як колаборaційна діяльність може спрямовуватися лише на користь держави-агресора. Державна зрада визначається випадками, описаними в статті 111 КК, включаючи перехід на бік ворога під час збройного конфлікту та надання допомоги іноземній державі, організації або їхнім представникам у проведенні підривної діяльності проти України [2].

Таким чином, протягом останніх років в Україні з'явилася необхідність визнати такі незаконні дії, як колаборaційна діяльність. Згідно загального визначення, колаборант співпрацює з окупантом на шкоду власній державі. У статті, що регулює кримінальну відповідальність за державну зраду (ст. 111 Кримінального кодексу України), внесено зміни, що розширюють підстави для застосування цього принципу. Тому в сучасних умовах складно визначити такі види злочинів, які передбачені статтями 111 та 111-1 Кримінального кодексу України. Основна відмінність в контексті полягає в тому, що колаборaційні дії вчиняються винною особою в умовах окупації чи агресії. Термін "колаборaціонізм" має широкий зміст, тому стаття, що складається з восьми частин, і примітки, вперше з'явилися в особливій частині Кримінального кодексу України. Кожна з цих частин містить декілька складів кримінального правопорушення, що може спричинити більше дискусій між правниками та науковцями щодо вдосконалення її змісту та аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колаборaційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text (дата звернення: 24.03.2024).

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 28 берез. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 24.03.2024).

3. Державна зрада чи колаборaційна діяльність? *Проблеми кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки. Збірник наукових праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди «Право». 2022. № 36.* С. 137–142. URL: https://doi.org/10.34142/23121661.2022.36.16 (дата звернення: 24.03.2024).

4. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 3.* С. 198–203. URL: http://lsej.org.ua/3_2022/45.pdf (дата звернення: 24.03.2024).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕВИЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ВЛАДИ ЧИ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Обруч Яна Юріївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-7
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Нікітін Юрій Вікторович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Зміна політичного, ідеологічного та економічного курсів сучасної України в напрямку євроінтеграції, події на Майдані 2014 р. спонукали кожного громадянина нашої держави переосмислити минуле й сучасне, наші досягнення та цінності. Анексія Криму росією, захоплення частини Луганської та Донецької областей безпосередньо позначилися не лише на кримінально-правовій статистиці злочинності в державі, а й на стані злочинності і, зокрема в Збройних Силах України.

Сьогодні вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями стає проблемою, яка вимагає найбільш пильної уваги не лише з боку органів державної влади, а й громадськості. Більше того, значення запобігання злочинності в Збройних Силах пояснюється неабияким зростанням кількості вчинених військовослужбовцями кримінальних правопорушень як проти встановленого порядку несення військової служби, так і інших загально-кримінальних правопорушень, що вчиняються ними в Збройних Силах України.

Розвиток права та юридичної науки, в даний час, підійшов до того рівня, при якому загальне визначення об'єкта правової охорони та предмета правового регулювання у найзагальнішому вигляді, як суспільних відносин, не може задовольнити ні теорію, ні практику. Беручи це до уваги необхідно досліджувати суспільні відносини враховуючи сучасні процеси та зміни, що проходять в суспільстві.

Об'єкт злочину зумовлює не лише виникнення кримінально-правової заборони, але й значною мірою її юридичну структуру, обсяг та межі

кримінально-правової охорони, а також об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину. Розміром заподіяного об'єкту зазіхання шкоди визначаються і суспільно небезпечні наслідки злочину, а також малозначність дії або бездіяльності.

В науці кримінального права існує стала класифікація поділу об’єктів кримінального правопорушення за ступенем спільності охоронюваних законом про кримінальну відповідальність суспільних відносин на загальний, родовий і безпосередній, а за основним спрямуванням злочинного посягання – на основний (головний) безпосередній об’єкт злочину, додатковий необхідний (обов’язковий) безпосередній об’єкт злочину та додатковий факультативний (необов’язковий) безпосередній об’єкт злочину [1]. Вказана класифікація об’єктів кримінального правопорушення натепер домінує, тому під час проведення аналізу діяння, передбаченого ст. 426–1 КК України «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень», ми будемо використовувати саме її.

Основним безпосереднім об’єктом перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень виступають «суспільні відносини, які виникають у зв’язку з виконанням військовою службовою особою владних, організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, покладених на неї відповідним апаратом управління (командування, начальник, органи державної влади тощо)».

«Родовим об’єктом перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень виступають суспільні відносини, що регулюють встановлений законом порядок здійснення військовими командирами (начальниками) своїх функцій». Відповідно до ст. 2 Закону України «Про військовий обов’язок і військову службу» - військова служба – це державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров’я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов’язаній з обороною України [2].

«Основним безпосереднім об’єктом перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень є порядок виконання військовими службовими особами військових формувань України своїх повноважень із забезпечення військового правопорядку у різних сферах».

«Додатковим факультативним безпосереднім об’єктом можуть виступати особисті права та свободи людини і громадянина, власність, інші блага. Завдання шкоди такому додатковому безпосередньому об’єкту є обов’язковою умовою кримінальної відповідальності і водночас критерієм розмежування цього кримінального правопорушення від дисциплінарного проступку».

Об'єктивна сторона - це зовнішній прояв злочину. Серед ознак об'єктивної сторони конкретного складу злочину виступають суттєві типові ознаки зовнішнього боку цього виду злочинів у їх узагальненому вираженні, що виділяються з незліченної безлічі можливих проявів відповідного виду злочинів [3]. У статтях Особливої частини КК України формулюються ознаки об'єктивної сторони, що характеризують злочин як, з одного боку, закінчений

і, з іншого, вчинений виконавцем (співвиконавцями). Об'єктивна сторона конкретного складу злочину - це сукупність зовнішніх, об'єктивних, соціально значимих, що виражають суспільну небезпеку та її ступінь. До ознак об'єктивної сторони відносяться: дія або бездіяльність, які посягають на той чи інший об'єкт кримінально-правової охорони; суспільно небезпечні наслідки; причинний зв'язок між дією (бездіяльністю) і наслідками; спосіб, місце, час, обстановка, знаряддя та засоби скоєння злочину.

Факультативними ознаками родових складів злочинів є: спосіб, місце, час та обстановка, знаряддя та засоби скоєння злочину. Але у будь-якому разі обов'язковою ознакою об'єктивної сторони будь-якого конкретного складу злочину є діяння. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони, що передбачають настання певного злочинного результату, є: суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок між ними. У ролі необхідних ознак деяких конкретних складів можуть виступати також спосіб, зброя, кошти, місце, час чи обстановка скоєння злочину.

З об’єктивної сторони перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень може виражатися у наступних формах: 1) перевищення влади чи службових повноважень (ч. 1 ст. 426-1 КК України); 2) застосування нестатутних заходів впливу щодо підлеглого (ч. 2 ст. 426-1 КК України); 3) вчинення діянь передбачених частинами 1 і 3 ст. 426-1 КК із застосуванням зброї.

На даний час в Єдиному державному реєстрі судових рішень вміщено 42 вироки за ознаками ст..426-1 КК України, з яких: 17 – за ч.5 та 25 за ч.4 [3].

Перевищення влади чи службових повноважень полягає в умисному вчиненні військовою службовою особою дій, які явно виходять за межі прав і повноважень, наданих їй законом, військовими статутами, положеннями, інструкціями, наказами командування. У зв’язку із цим «для притягнення до кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення необхідно встановити всі фактичні обставини, у тому числі службовий стан особи, обвинуваченої у перевищенні влади чи службових повноважень, її поведінку до вчинення кримінального правопорушення, мотив, мету і характер вчинених дій, їх зв’язок із службовим становищем» [2]. Перевищення влади чи службових повноважень може полягати: 1) у вчиненні дій, які входять до компетенції вищестоящого начальника або військової службової особи іншого органу (відомства); 2) у вчиненні дій, що визнаються правомірними тільки за наявності певних умов, які у цьому випадку відсутні; 3) у вчиненні дій, які ніхто не мав права виконувати і вирішувати.

Коли військова службова особа перевищила владу чи службові повноваження з метою запобігання шкідливим наслідкам, більш значним, ніж фактично заподіяна шкода, і їх не можна було відвернути іншими засобами чи способами, її дії як вчинені у стані крайньої необхідності, відповідно до ст. 39 КК, не можуть бути визнані злочинними [4].

Як висновок потрібно зазначити, що для притягнення до кримінальної відповідальності за перевищення військовою службовою особою влади чи

службових повноважень необхідно встановити всі фактичні обставини, з урахуванням того, наскільки вчинюване кримінальне правопорушення було очевидним для службової особи і чи усвідомлювала вона протиправність своєї поведінки. Особливістю кримінального правопорушення є те, що воно вчиняється спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення шляхом використання своїх спеціальних повноважень на шкоду іншим суб'єктам суспільних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник. Конспект лекцій / Г. В. Дідківська, Ю. В. Нікітін, С. С. Мірошниченко та ін. / за заг. ред. В. В. Топчія. Вінниця: Твори, 2021. 412 с.
2. Карпенко М І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): теоретичні та прикладні аспекти: Монографія / М. І. Карпенко / За заг. ред. В. К. Матвійчука. Київ: ВНЗ "Національна академія управління", 2019. 420 с.
3. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. URL: http://search.ligazakon.Ua/l doc2.nsf/link1/ KD0006.html (дата звернення 21.03.2024).
4. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 р. № 551–XIV. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov . (дата звернення 21.03.2024).

СТАН ТА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Оліферчук Дарина Андріївна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМСПЗ-23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Політика виражає функцію держави в управлінні зовнішніми і внутрішніми сферами і напрямками суспільного життя. Важливим елементом внутрішньої політики держави є боротьба зі злочинністю, яка спрямована на зниження рівня злочинності та забезпечення стану, що відповідає потребам захисту суспільства від злочинності. У цьому широкому комплексі провідне місце посідає кримінально-правова політика. Це пов'язано з тим, що саме вона

формує зміст державної політики у сфері протидії злочинності, визначаючи межі злочинності в суспільстві.

Кримінально-правова політика реалізується як у правотворчій, так і у правозастосовчій формах, кожна з яких заслуговує на дослідження в умовах воєнного стану. Питання про те, які основні негативні прояви розвитку кримінальної політики на сучасному етапі (після двох років напруженої війни) є надзвичайно актуальним, оскільки ціна за помилки на сучасному етапі правового розвитку може бути дуже високою. Зважаючи на це, варто відзначити актуальність дослідження стану та розвитку кримінальної політики в Україні на сучасному етапі.

Розвиток кримінально-правової політики в Україні в сучасних умовах перебуває у фокусі багатьох українських дослідників, серед яких Д. Азаров, Н. Антонюк, Ю. Баулін, А. Вознюк, В. І. Борисов, А. Селіванов, П. Л. Фріс, М. Карчевський, В. Навроцький, А. Вознюк, Ю. Пономаренко та інших. Незважаючи на активність досліджень, із урахуванням умов сучасності, варто наголосити на необхідності подальших досліджень даної проблеми.

На думку В. І. Борисова, кримінально-правова політика визначає напрямок, цілі та засоби кримінального права для боротьби зі злочинністю, що виражається в практиці кримінально-правових норм та їх застосування [1, с. 233]. На його думку, вирішення завдань національної політики боротьби зі злочинністю, особливо у сфері застосування кримінального законодавства, не обмежується питаннями якості та ефективності застосування кримінального законодавства.

Таким чином, слід зазначити, що необхідний суспільству стан безпеки від посягань злочинності може бути досягнутий лише шляхом широкого та комплексного поєднання заходів боротьби зі злочинністю, серед яких організаційно-правові, адміністративно-управлінські, соціально-економічні, соціально-законодавчі, методологічно-правові, кримінологічні та інші.

За словами А. Селіванова, перед кримінальною політикою стоїть комплекс із завдань, вирішення яких створить передумови для нормального функціонування всієї системи боротьби зі злочинністю. Такі завдання реалізуються у певних сферах, серед яких:

1) визначення загальних засад кримінальної відповідальності та покарання;
2) визначення кола діянь, що кваліфікуються як кримінальні правопорушення;
3) визначення оптимального впливу на злочинця;
4) запобігання злочинності методами кримінально-правового впливу [2, с. 13].

Варто відмітити, що за понад 20 років незалежності в Україні не було розроблено національної доктрини чи концепції боротьби зі злочинністю, а також відповідної концептуальної кримінально-правової доктрини. Також не розроблена і незатверджена комплексна стратегія впливу кримінального права

на злочинність. Це зумовлює нагальну потребу оновлення законодавства у відповідності із сучасними обставинами.

Крім того, як стверджує В. М. Киричко, захист прав і свобод значно погіршився, що призвело до недовіри, а подекуди й до зневаги суспільства до закону та правоохоронних органів загалом [3, с. 35]. Це не може не викликати занепокоєння, адже повага до верховенства права та змісту закону є першочерговим завданням розвитку всієї правової системи, закріпленої в Конституції.

Тож, одним із основних чинників, які наразі впливають на стан кримінальної політики України в умовах сучасності є воєнний стан на території держави, який було введено внаслідок вторгнення російських військ на територію нашої держави.

Характеризуючи період становлення кримінальної політики в умовах воєнного стану, М. Акімов слушно зазначає, що суб'єкти права законодавчої ініціативи (переважно з суб'єктивних причин) нерідко намагаються у відверто популістській формі представити власні досягнення заради політичного задоволення [4, с. 3].

О. К. Марін додає, що в умовах економічної кризи та зважаючи на суспільне становище в досить непростих умовах**,** законодавець прийняв просте рішення про посилення відповідальності за окремі злочини проти власності, що призведе до перегляду цього рішення, особливо в світлі нинішнього несправедливого застосування кримінального законодавства [5, с. 96]. Дійсно, умови воєнного стану мають реальний вплив на вчинення злочинів проти власності.

Крім того, несправедлива ситуація для тих, хто вчиняє інші аналогічні кримінальні правопорушення під час воєнного стану та/або користується його обставинами. **З** цього приводу Ю. Орлов наголошує на непослідовності законодавця, оскільки ознака «воєнного стану» не визнається кваліфікуючою для низки інших корисливих кримінальних правопорушень: у сфері господарської діяльності, проти довкілля тощо [6, с. 164].

Варто зазначити, що можливості індивідуалізації відповідальності військовослужбовців, які вчиняють кримінальні правопорушення в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, звузилися.

Крім того, як стверджують науковці, законодавець не врахував і не пояснив доктринальне підґрунтя таких нововведень та не обґрунтував необхідність відступу від конституційного принципу рівності. Як наслідок, склалася ситуація, коли воєнний стан та бойові дії переважно впливають на покарання, тоді як інші обставини можуть нівелюватися.

Дійсно, кримінальне законодавство в умовах воєнного стану характеризується тенденцією до безсистемності та неузгодженості, коли одна зміна Кримінального кодексу України «накладається» на іншу, безпідставно її копіюючи. Це, у свою чергу, призводить до виникнення невиправданої конкуренції між нормами кримінального права, а також їх колізії тощо.

За словами Ю. Пономаренка, дуже невелика кількість нових положень, внесених до Кримінального кодексу України в період дії воєнного стану, можна однозначно прийняти, адже вони спрямовані на однозначне вдосконалення норм кримінального права. Більшість поспіхом прийнятих новин породжує суперечності з іншими нормами кримінального права, часто виявляється випадковими безпідставними утвореннями, викликає інші труднощі втілення в життя [7, с. 15].

В свою чергу, А. В. Яковенко стверджує, що особливістю законодавства воєнного часу є встановлення кримінально-правових норм, які є нечітко сформульованими, містять невизначені елементи і тому можуть бути предметом довільного тлумачення і навіть корупції [8, с. 271].

Загалом можна сказати, що негативні тенденції у формуванні політики у сфері злочинності переважують позитивні тенденції. Щодо цього питання Ю. Пономаренко справедливо зазначає, що українське кримінальне законодавство не отримало адекватної відповіді на основні виклики воєнного стану [7, с. 19].

Тож, на думку науковців, для забезпечення якості зокрема кримінального права та формування кримінальної політики на основі науково обґрунтованих підходів взагалі варто відмовитися від усталених традицій національного регулювання, для якого характерним є його відокремлення від здобутків кримінального права [7, с. 20].

Як варіант, Верховна Рада України могла б створити експертну раду з відповідним експертним профілем, яка б діяла як консультативно-дорадчий орган при Комітеті з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності та займалася питаннями вдосконалення кримінального законодавства. Якщо Експертна рада дійде висновку про наявність суттєвих зауважень (негативних) до певного законопроекту про внесення змін до Кримінального кодексу України, подальший розгляд його в парламенті не повинен бути можливим.

Для забезпечення ефективної профілактики правопорушень також пропонується впорядкування кримінальних норм, що передбачає базування законодавчих рішень на аналізі фактичної ситуації (розробленої на основі великої кількості даних, за методикою, що забезпечує високий рівень достовірності).

Також, одним із найефективніших способів суттєво покращити якість кримінального законодавства було б ухвалення абсолютно нового Кримінального кодексу, підготовленого провідними українськими науковцями. Проект такого нового Кримінального кодексу можна було б підготувати та опублікувати вже на початку 2024 року. Або ж можна було б ухвалити концепцію кримінально-правової політики України. Ця концепція покликана стати основою правової політики держави у сфері протидії кримінальним правопорушенням, щоб убезпечити від необдуманих або навмисних, але шкідливих рішень законодавця.

Отже, під впливом воєнних факторів формування кримінальної політики в Україні відбувалося на рівні, який не відповідав потребам держави в ефективній боротьбі зі злочинністю, в тому числі в умовах високої інтенсивності війни. Таким чином, варто реформувати кримінальне законодавство, з урахуванням умов сьогодення, що дозволить здійснювати ефективну кримінально-правову політику за сьогоднішніх обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисов В. І. Сучасна політика держави у сфері боротьби зі злочинністю та її кримінально-правовий напрям. *Право України. 2012. № 1–2*. С. 233–241.

2. Селіванов А. Правова політика – важлива складова внутрішньої політики Української держави. *Голос України. 2017. 13 берез. (№ 43).*

3. Киричко В. М. Про особливості кримінального права, обумовлені воєнним станом, та їх відображення в Кримінальному кодексі України. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні : матеріали Міжнар. наук. конф.* (м. Харків, 5 трав. 2022 р.) Харків : Право, 2022. С. 35–42.

4. Акімов М. О. Посилення кримінальної відповідальності як прояв політичного популізму (на прикладі законопроєкту реєстр. No 9519 від 24 липня 2023 року). *Українська воєнна та повоєнна кримінальна юстиція : матеріали IX (XXII) Львівського форуму кримінальної юстиції* (м. Львів, 26–27 жовтня 2023 року). Львів : Льв ДУВС, 2023. С. 3–6.

5. Марін О.К. Послідовність помилок законодавця як тенденція розвитку кримінального законодавства воєнного часу. *Кримінальне законодавство воєнного часу: правотворчі та правозастосовні проблеми : матер. Всеукр. наук. -практ. конф.* (м. Вінниця, 26 травня 2023 р.). Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2023. С. 96–101.

6. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри: монографія. Харків : Право, 2023. 252с.

7. Пономаренко Ю.А. Основні виклики, що постали перед кримінальним правом України з початком широкомасштабної фази війни, та відповіді законодавця на них. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні : матеріали Міжнар. наук. конф.* (м. Харків, 5 трав. 2022 р.) Харків : Право, 2022. С.18–34.

8. Яковенко А. В. Основні ознаки кримінального права в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 19 травня 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т.2. С. 271–273.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Омельян Максим Валерійович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Мамка Григорій Миколайович
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

В умовах стрімкої інтеграції України до країн Європейського Союзу досить гостро стоїть питання щодо необхідності створення та впровадження ефективної системи запобігання злочинності. Тому, актуальним питанням є розроблення дієвих правових та організаційних механізмів протидії злочинності, яка руйнує систему захисту національних інтересів та створює ризики в охороні законних прав та свобод громадян України.

Практичні показники засвідчують, у тому що існують певні труднощі у запобіганні та припиненні господарських злочинів, що полягають у їх латентності та низці особливостей, які потребують удосконалення у контексті кримінологічного забезпечення.

Аналізом проблем визначення та удосконалення методичного інструментарію щодо запобігання злочинів займалися: Ю.М. Антонян, Г.А. Аванесов, В.В. Голіна, Л.М. Давиденко, І.М. Даньшин, Л.Д. Гаухман, А.І. Долгова, А.Е. Жалінський, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, О.М. Джужа, І.І. Карпець. Переважна більшість цих вчених, працюючи над питанням запобігання злочинам, сформували окрему кримінологічну теорію та поклали підґрунтя формуванню світоглядних принципів і теоретичних концепцій запобігання злочинам у визначеній сфері.

У кримінологічній науковій літературі з метою визначення превентивної діяльності застосовують такі терміни: «запобігання злочинів», «профілактика злочинів», «відвернення злочинів», «попередження злочинів» і «припинення злочинів», кожен із визначених елементів є самостійним, але при цьому вони взаємопов’язані між собою, мають спільну мету – не допустити вчинення злочинів.

Науковець Ю.Ю. Орлов у свої працях відзначив: «Профілактика, на відміну від припинення та відвернення злочинів, спрямована на запобігання не конкретного злочину, який має бути вчинений, а ймовірних злочинів, які можуть бути вчинені». А професор А. П. Закалюк у свою чергу зазначив:

«Залежно від міри сформованості причин та умов злочинної поведінки і пов'язаного з цим моменту їх реалізації у здійсненні такої поведінки, запобігання злочину поділяється на: а) профілактику, яка здійснюється до формування злочинного умислу; б) запобігання, що відбувається після формування злочинного умислу до початку вчинення злочину; в) припинення злочину, до якого належать запобіжні заходи, здійснювані після початку кримінально караних дій» [1].

У загальному, запобігання передбачає певний вид діяльності, який перешкоджає вчиненню злочинів. Мета запобіжної діяльності полягає у перешкоджанні вчиненню суспільно-небезпечних протиправних, скорочені злочинної діяльності і тим самим зменшені розміру злочинності загалом. Також запобігання злочинам передбачає низку заходів економічного, виховного та правового характеру, соціально-культурного, що має здійснюватися державними органами і громадськими організаціями з метою протидії кримінальним діянням, шляхом усунення причин та умов, які сприяють вчиненню. Основоположними складовими елементами таких заходів є законодавство і практична діяльність правоохоронних органів, суду, що застосовує специфічні заходи боротьби зі злочинністю – кримінальне покарання [2]. Головною метою заходів запобігання є формування в державі сприятливих умов та міцного правопорядку, який гарантував би зниження рівня злочинності і мінімізації її наслідків, враховуючи економічні, організаційно-управлінські, суспільно-психологічні та інших умов існування [2].

Слід відмітити, що українські науковці розробили дієву теорію запобігання злочинам підрозділами правоохоронних органів. До числа цих вчених входять: В.В. Голубець, О.М. Бандурка, Е.О. Дідоренко, О.М. Джужа, А.Е. Жалинський, Л.М. Давиденко, А.П. Закалюк, В.М, Куц, Я.Ю. Кондратьєв, О.М. Литвак, І. П. Козаченко, М.І. Мельник.

Міжнародна поліцейська енциклопедія визначає: «Запобігання злочинів як самостійну форму діяльності підрозділів правоохоронних органів, а саме: цілісна система оперативного контролю та профілактичного впливу щодо осіб, криміногенної обстановки та інших анти суспільних явищ, попередження задуманих злочинів і тих, що готуються, з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів» [3].

Також заслуговує на увагу праця професора В.Л. Ортинського «Попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства», оскільки в п'ятому розділі «Загальна характеристика запобігання злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства», науковець визначає основні причини та умови вчинення зазначених злочинів, також проаналізовані зальні профілактичні заходи щодо запобігання злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства, а також визначені дієві заходи з виявлення та усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню, а також заходи індивідуального впливу на посадових осіб, які схильні до їх вчинення.

Вагомий внесок у методику визначення протидії злочинам у сфері господарської діяльності здійснено Л.П. Скалозубом у збірнику «Методичні рекомендацій з викриття злочинів у сфері економіки», в якому проаналізовані питання стосовно організації оперативно-розшукової діяльності щодо виявлення та припинення злочинів, які вчиняються у сфері господарської діяльності. У свої роботі О. Ю. Заблоцька та С.І. Ніколаюк «Протидія злочинам, що пов'язані з порушенням бюджетного законодавства», у другому Розділі «Виявлення та профілактика злочинів, що пов'язані з порушення бюджетного законодавства» на базі узагальнених практичних матеріалів та наукових досліджень розглянули загальні профілактичні та індивідуальні заходи із запобігання господарських злочинів з використанням засобів державних правоохоронних та контролюючих органів.

Сучасне кримінологічне визначення поняття «запобігання злочинів у господарській сфері» пропонує професор О.М. Джужа: «Розуміється особливий вид соціального управління, покликаний забезпечити безпеку правоохоронних цінностей, який полягає у розробленні і реалізації цілеспрямованих заходів щодо виявлення й усунення причин та умов злочинності, а також здійснення профілактичного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки». Також науковець підкреслює, що заходи профілактики злочинів у сфері господарської діяльності мають розроблятися та здійснюватися у рамках єдиної стратегії сформованої на основі економіко-правової політики. Вченим визначено основоположні заходи, що мають здійснювати правоохоронні органи у запобігання зазначеним злочинам [4].

Науковець Р.Р. Кузьмін, у свої роботі «Запобігання злочинам у сфері господарської діяльності», дослідив кримінологічні і оперативно-розшукові засади запобігання злочинам у сфері господарської діяльності на основі міждисциплінарного підходу, тобто аналізі теоретичних положень кримінального права, теорії оперативно-розшукової діяльності, кримінології, економічних наук, а також узагальнивши вітчизняну і зарубіжну правозастосовні практики обґрунтовано, розробив господарсько-правову інтерпретацію понять кримінальної економіки, уточнив суть економічної злочинності, розглянув відмінності кримінальної і тіньової економіки, а також основні характеристики тіньової економіки, а також дав оцінку її структури та типології. У роботі також проведений аналіз генезису української економічної злочинності періоду радикальних соціальних реформ, сформований системний аналіз злочинності та господарсько-правового забезпечення протидії корупції як основи організованої економічної злочинності у сфері господарської діяльності [5].

Підводячи підсумок питанню методичного інструментарію щодо запобігання злочинів у господарській сфері, слід зазначити про те, що у наш час існує велика кількість наукових робіт у цьому напрямку, але при цьому не достатньо детально досліджені саме кримінологічні заходи щодо запобігання здійсненню забороненим видам господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1. 424 с.
2. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні: наук. – аналіт. доп. / В. І. Литвиненко, П. Я. Пригунов та ін.; за заг. ред. В. І. Литвиненка. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2016. 89 с.
3. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В.В. Коваленко, Є.М. Моісєєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. К.: Атіка, 2007. Т. IV. 968 с.
4. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. К.: Атіка, 2011. 720 с.
5. Запобігання злочинам у сфері господарської діяльності: монографія / Р.Р. Кузьмін. К.: Нац. акад. внутр.. справ., 2012. 408 с.

ЗЛОЧИННІСТЬ У ВІДКРИТОМУ МОРІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Панфелюк Маргарита Анатоліївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Боротьба зі злочинністю у відкритому морі в сучасному світі стає надзвичайно важливою складовою транснаціональної безпеки через розмір та складність морських просторів, а також через постійне зростання обсягів міжнародної торгівлі та морського транспорту. У зв’язку з цим, розуміння характеристик та особливостей цієї боротьби є важливим для забезпечення ефективного контролю за злочинністю та забезпечення безпеки мореплавства та міжнародних водних шляхів.

Злочинність у відкритому морі є елементом транснаціональної злочинності, яка постійно змінюється. Серед ключових законодавчих актів, спрямованих на контроль злочинності у відкритому морі, варто відзначити, Конвенцію Організації Об’єднаних Націй з морського права від 10 грудня 1982 року (далі – Конвенція 1982 р.) [1], яка була ратифікована 3 червня 1999 року [2].

У Конвенції 1982 р. визначено ряд правопорушень, які можуть скоїти у відкритому морі: піратство, збройний напад, рабство, торгівля людьми,

незаконне ввезення мігрантів, незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і стрілецької зброї, тероризм, незаконне транслювання, порушення інших міжнародних норм, що стосуються охорони навколишнього середовища тощо [1].

Термін «відкрите море» був визначений у Конвенції про відкрите море від 29 квітня 1958 року [3] і відповідно до статті 1, під відкритим морем слід розуміти всі частини моря, які не входять ні в територіальне море, ні у внутрішні води будь-якої держави, тобто відкрите море не належить до юрисдикції жодної держави (доктрина «Mare liberum» [4, с. 199]), а передбачається лише право на безперешкодне використання. Порушення, які стаються у відкритому морі, розглядаються як одна з форм міжнародної транснаціональної організованої злочинності.

Варто виділити відмінність між Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року (далі - Конвенція 2000 р.) та Конвенцією 1982 року. У статті 1 Конвенції 2000 р. міститься положення, в якому зазначено, що провідною метою є сприяння співробітництву в справі попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьба з нею [5], тобто таке співробітництво є більше правом держав-учасниць, а ніж обов’язком. Відмінність у Конвенції 1982 р. полягає у чіткому встановлені обов’язку держав-учасниць, приміром «співпрацювати в протидії піратству», зазначеному у статті 100.

Оскільки питання протидії злочинності на морі є актуальним і важливим, важливо звернути увагу на необхідність встановлення для держав-учасниць обов'язку плідної та ефективної співпраці у цьому напрямку. Це сприятиме створенню консолідованого механізму взаємодії між ними, спрямованого на виявлення злочинців у морі та запобігання їх ухиленню від кримінальної відповідальності.

В будь-якому випадку, ефективна боротьба з злочинністю у відкритому морі можлива лише за умови злагодженої та результативної співпраці між державами на різних рівнях, від глобального до регіонального. Однак, як показує практика, така співпраця є недостатньо ефективно організованою. Це частково пов'язано з тим, що протидія злочинності виходить за межі національних кордонів, і тому виникає питання визначення юрисдикції держав. Це, в свою чергу, може призвести до суперечок між державами, які намагаються вирішити ці питання.

Також варто відмітити, що у Конвенції 2000 р. вказано, що злочин набуває ознак транснаціональності за умови, що він скоєний при перетині кодонів декількох держав, тобто мають бути наявні чітко встановлені державні кордони. Правопорушення, вчинені на морі, вважаються транснаціональними, але чіткість кордонів, фактично відсутня - це викликає певні проблеми щодо визначення характеристик транснаціональності «морських злочинів». Характеристика правового режиму морських територій створює певні складнощі для вирішення питань кримінальної юрисдикції держав щодо злочинів, що відбуваються на морі. Ці проблеми виникають, по-перше, через

специфіку міжнародного морського права і, по-друге, через аспекти міжнародного кримінального права в його широкому розумінні, як галузі міжнародного права [4, с. 200].

Унаочнення цієї проблеми полягає у відсутності чіткого правового врегулювання. Одним з ключових механізмів у боротьбі з цим є застосування міжнародних санкцій та розвиток міжнародної співпраці на різних рівнях, включаючи регіональний і глобальний. Незважаючи на глобальні зусилля, злочинність на морі продовжує загрожувати безпеці комерційного судноплавства та інших галузей діяльності. Проте станом на 2022 рік, порівняно з попередніми роками починаючи з 2018 року, рівень морського піратства у світі впав до найнижчого рівня за останні три десятиліття, про це повідомило Міжнародне морське бюро. Відповідно до Звіту про морське піратство у 2022 році зафіксовано 115 випадків піратських нападів. Навіть попри те, що це найнижчий показник за багато років, рівень злочинності на морі все ще великий [6].

У межах обговорення протидії злочинності на морі важливо звернути увагу на нашу країну, особливо на небезпечну ситуацію, що створює загрозу для громадянського судноплавства. Йдеться про ведення фактичних воєнних дій на території України, де акваторія Чорного моря використовується нападником для агресії проти наших територій. Це надає нападнику можливість реалізувати злочинні наміри також і у відкритому морі. Для певної протидії реалізації таких намірів є актуальними закладені Постановою Кабінету міністрів України «Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035» напрями реалізації державної морської політики поліпшення стану Військово-Морських Сил Збройних Сил з ціллю належного виконання завдань із забезпечення захисту національних інтересів на морі щодо реагування на загрози з моря [7].

Отже, з узагальненого матеріалу можна зробити такі висновки. Сучасна морська злочинність становить серйозну загрозу безпеці на морі. Зростає необхідність негайного та чіткого врегулювання проблеми міжнародно-правової юрисдикції щодо кримінальних діянь на відкритому морі, щоб уникнути можливих суперечностей щодо характеристики транснаціональності "морських злочинів". Пріоритетом стає налагодження жорсткої та ефективної співпраці між державами та встановлення консолідованого механізму взаємодії, що сприятиме успішній боротьбі з злочинністю у відкритому морі. Брак такої співпраці може призвести до збільшення дестабілізації, порівняно з поточним станом справ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права: Міжнар. договір від 10.12.1982 р. URL: http://surl.li/rpwsf (дата звернення: 16.03.2024)

2. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції

Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року : Закон України від 03.06.1999 р. № 728-XIV. URL: http://surl.li/nwpru (дата звернення: 16.03.2024).

3. Конвенція про відкрите море: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 29.04.1958 р. Дата оновлення: 30. 09. 1962 р. URL: http://surl.li/mphbu (дата звернення: 16.03.2024).

4. Паламарчук Г. Особливості протидії злочинності у відкритому морі. Стану: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції в авторській редакції. Кропивницький, 2022. С. 198-201.

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос): Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 15.11.2000 р. Дата оновлення: 04. 02. 2004 р. URL: http://surl.li/frezu (дата звернення: 16.03.2024).

6. Звіт про морське піратство у 2022 році. Seafarers. URL: http://surl.li/rpwxt (дата звернення: 16.03.2024).

7. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року: Постанова Каб. Міністрів України від 07.10.2009 р. № 1307. Дана оновлення: 03. 11. 2020 р. URL: http://surl.li/rpwyd (дата звернення: 16.03.2024).

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННІЙ ПОВЕДІНЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Пахолок Валентина Ярославівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Проблема злочинної поведінки серед неповнолітніх є однією з найбільш гострих проблем у нашому суспільстві. Протягом тривалого часу вона привертала увагу багатьох дослідників і практиків, оскільки молодь є однією з найбільш вразливих соціальних груп і водночас є важливим показником криміногенної ситуації в країні.

Злочинні діяння неповнолітніх осіб, у юридичній літературі, мають відношення безпосередньо до віку осіб, які вчинили правопорушення, тому, згідно з ч. 2 ст. 22 Кримінального Кодексу України, особи, що вчинили кримінальні порушення у віці від 14 до 16 років, підлягають кримінальній відповідальності виключного за: умисне вбивство, посягання на життя державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного

кордону або військовослужбовця, судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, представника іноземної держави, умисне тяжке тілесне ушкодження, жорстоке поводження з тваринами, умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, диверсію, бандитизм, терористичний акт, захоплення заручників, зґвалтування, сексуальне насильство, крадіжку, грабіж, розбій, вимагання, умисне знищення або пошкодження майна, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна, незаконне заволодіння транспортним засобом, хуліганство [1].

У зв’язку із запровадженням воєнного стану на території України указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [2], статистичні дані станом за 2022-2024 роки відсутні. Проте можна проаналізувати тенденцію вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми станом на довоєнний 2021 рік.

Так, Вікторія Рощина у своїй статті зазначає, що «протягом 2021 року в Україні неповнолітні скоїли більш як 3,5 тисячі злочинів. На профілактичному обліку нині стоять 1800 дітей, і ще понад 100 перебувають під вартою та чекають на вирок. За даними Міністерства юстиції, 120 підлітків перебувають у різних СІЗО країни в очікуванні вироку. Засуджених — 63. В Україні існує одна колонія для неповнолітніх у Полтавській області, там перебуває 59 засуджених хлопців віком від 15 до 20 років. Ще 4 дівчини-підлітка відбувають покарання в окремому секторі жіночої колонії в Мелітополі. Основні статті за якими засуджені підлітки — неодноразові крадіжки, розбій, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, зґвалтування й вбивства» [3].

Відповідно до даних Інфографіки, можна сказати, що у 2021 році вчинено менше правопорушень неповнолітніми, ніж за 2020 рік, де зафіксовано близько 3,7 тис. злочинів [4]. Дані статистики показують, що за останні роки кількість правопорушень, вчинених особами 14-18 років, потрохи зменшується.

Однак офіційні дані не відображають аспекти цієї складної проблеми в повному обсязі. Питома вага злочинності серед неповнолітніх осіб у загальній кримінальній статистиці залишається високою, а зміни в різних сферах суспільного життя, які відбулися в Україні за останні роки, мали великий вплив на умови формування особистості сучасних дітей і підлітків, зробивши їх більш вразливими перед негативними суспільними процесами. Злочинність неповнолітніх має свої особливості, і вивчення цих аспектів є важливим для розробки ефективних стратегій протидії цьому явищу.

Нестабільність сімейних відносин, поширення насильства, проблеми безробіття та бездіяльність серед молоді – усі ці фактори впливають на збільшення злочинності серед неповнолітніх. При вивченні цієї проблеми в сучасному контексті необхідно розглядати комплекс обставин і чинників, які сприяють цьому явищу. Це пов'язано з кризовими чинниками у соціальній та

економічній сферах, що ставить під сумнів ефективність заходів соціального захисту неповнолітніх і вимагає уваги до пріоритетних напрямів у цій сфері [5, с. 212].

Науковці визначають ряд факторів, які впливають на відхилену поведінку підлітків, і розподіляють їх на три основні категорії:

1. Біологічні фактори, які зумовлені впливом органічних і фізичних елементів.

2. Соціальні фактори: обставини, події, умови, міри, процеси тощо, що впливають на життя суспільства, громадян, зокрема дітей і підлітків.

3. Психологічні фактори – це характер міжособистісних відносин та особливості характеру цієї людини [6, с. 174].

Для розуміння кримінологічної ситуації і профілактики злочинів серед неповнолітніх ключовим є розуміння чотирьох основних типів їхньої злочинної поведінки:

1. Випадковий тип: Це коли підліток, який зазвичай є слухняним і позитивним, внаслідок випадкових обставин, легковажності або неготовності до опору, вчиняє протиправні дії у конкретній ситуації.

2. Ситуаційний тип: У цьому випадку підліток, знаходячись у відповідній ситуації, через свою нестійку позицію скоює злочин.

3. Нестійкий тип: У підлітка переважає негативна спрямованість особистості, хоча злочинна поведінка ще не стала стійкою домінуючою рисою.

4. Злісний тип: Це коли підліток має стійку антисуспільну спрямованість, яка визначається всією його поведінкою [7, с. 43].

На сьогоднішній день, найбільш поширеними серед мотивів злочинів є насильницькі та корисливо-насильницькі мотиви. Вчинені насильницькі акти можуть включати в себе використання зброї, інструментів для катування та примусу, а також технічних пристроїв, фізичне та психологічне насильство часто фіксується за допомогою мобільних телефонів, що дозволяє подальше тиснення на потерпілого та поширення відеозаписів насильства через Інтернет.

Під превентивною роботою з неповнолітніми розуміється діяльність органів та служб, що займаються справами неповнолітніх, а також спеціальних закладів для неповнолітніх. Ця робота спрямована на виявлення та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню неповнолітніми правопорушень, а також на позитивний вплив на негативну поведінку окремих неповнолітніх [8, с. 260].

Одним із методів протидії злочинності загалом і злочинності серед неповнолітніх зокрема є профілактика, яка ґрунтується на принципах, що використовуються для запобігання злочинам взагалі. Проте важливо відзначити, що профілактика злочинів, вчинених неповнолітніми, має свої особливості, обумовлені характером цієї форми злочинності.

У законодавстві України передбачено низку органів і служб, які мають відповідальність та обов'язки здійснення профілактичних заходів для запобігання злочинності серед неповнолітніх. До прикладу, Національна

поліція відіграє ключову роль у цьому процесі, не лише виконуючи власні профілактичні заходи, але й співпрацюючи з іншими спеціальними органами та установами, а також створюючи сприятливі умови для їхньої діяльності та використання їх потенціалу.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», такими органами є: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей та інші. На служби у справах неповнолітніх покладені координуючі та контролюючі функції з питань забезпечення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх, запобігання вчиненню ними правопорушень. Ця робота здійснюється службами у справах неповнолітніх самостійно, а також разом із відповідними органами та організаціями незалежно від форм власності, громадськими організаціями [9].

Служба у справах неповнолітніх вказує, що виявлення специфічних негативних явищ, що характерні саме для неповнолітніх, є досить складним завданням, оскільки всі ці явища мають взаємозв'язок між собою. Незважаючи на це, основним напрямком у боротьбі зі злочинністю неповнолітніх є індивідуальна профілактика.

Загальні засади індивідуальної профілактики правопорушень закріплені в розділі ІІІ проєкту Закону України «Про профілактику правопорушень» від 29 грудня 2009 року. Під індивідуальною профілактикою розуміється система цілеспрямованого, організованого, з урахуванням педагогічних вимог, виховного впливу на свідомість, почуття, волю особи з метою усунення, нейтралізації, блокування у неї негативних і, одночасно, формування позитивних якостей, стереотипів і звичок законослухняної поведінки [10].

Загалом, в залежності від ступеня педагогічної занедбаності підлітка, профілактичну роботу можна розглядати у чотирьох аспектах, а саме:

1) Рання профілактика, що включає в себе переконання та надання допомоги неповнолітньому, який опинився у складних життєвих обставинах та схильний до некримінальних правопорушень.

2) Безпосередня профілактика, що передбачає комплекс заходів, спрямованих на зниження або усунення внутрішньої схильності неповнолітнього до антисоціальної поведінки, яка може привести до злочинних дій у майбутньому.

3) Профілактика на етапі злочинної поведінки, що включає в себе заходи під час вже виниклої кримінальної діяльності (пенітенціарний вид профілактики).

4) Запобігання повторним правопорушенням з боку неповнолітніх, які раніше вже були судимі (постпенітенціарний вид профілактики) [11, с. 136].

Рання профілактика є ключовим етапом у протидії злочинності серед неповнолітніх. Наступні кроки включають безпосередню профілактику, профілактику перед злочинною поведінкою та профілактику рецидиву. Головна мета полягає у покращенні середовища та наданні підтримки

неповнолітнім, які потрапили у складні життєві обставини, у попередженні злочинної активності серед молоді та в усуненні дезадаптації тих осіб, які скоюють правопорушення. Не менш важливою є реабілітація осіб, які систематично порушують закон, та запобігання повторному вчиненню злочинів серед тих, хто вже мав контакт із правоохоронними органами.

Характеристика злочинності серед неповнолітніх включає кілька особливостей, таких як підвищена латентність злочинності, вища ймовірність вчинення злочинів у групах або у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, залежність рівня злочинності від сезонних коливань, та характерна структура правопорушень. Ці особливості визначаються як віковими особливостями, так і соціальною несформованістю особистості, яка вчиняє злочини. Розуміння цих особливостей сприяє розробці різноманітних заходів для запобігання правопорушенням серед цієї групи осіб. Для досягнення успішних результатів, профілактичні заходи повинні бути впроваджені на різних рівнях, починаючи від створення спеціальних правових норм і закінчуючи індивідуальною роботою з підлітками, які потребують уваги. Надійна та ефективна система запобігання злочинності серед неповнолітніх вирішить багато соціальних проблем, сприятиме зменшенню злочинної діяльності у майбутньому, та зміцнить правопорядок у державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 01. 01. 2024 р. URL: http://surl.li/hwcs (дата звернення: 16.03.2024).
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 13. 02. 2024 р. URL: http://surl.li/bqxpg (дата звернення: 16.03.2024).
3. Рощина В. Підліткова злочинність: протягом року неповнолітні скоїли понад 3,5 тисячі правопорушень. *Hromadske.* URL: http://surl.li/lgnjc (дата звернення: 16.03.2024).
4. Чекіс О. Офіс генпрокурора похвалився зниженням дитячої злочинності в Україні, але не пояснив причин. *Дзеркало тижня | Mirror Weekly*. URL: http://surl.li/rrjtt (дата звернення: 16.03.2024).
5. Рогатинська Н., Войтюк Н. Кримінологічна характеристика і попередження злочинності неповнолітніх. *Актуальні проблеми правознавства, 2023*. С. 209-214.
6. Сметаніна Н. В., Граб Т. В. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх: сучасні тенденції. *Право і суспільство,* 2018. № 6 (2). С. 173-177.
7. Сизоненко А. С. Характеристика неповнолітніх осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021.№ 3. Ч. 1. С. 37–44.

8. Кримінологія: підручник. за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернєя; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 612.

9. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. Дата оновлення: 03. 08. 2023 р. URL: http://surl.li/rdlbk (дата звернення: 16.03.2024).

10. Про профілактику правопорушень: проєкт Закону України від 29. 12. 2009 р. URL: http://surl.li/rdlcg (дата звернення: 16.03.2024).

11. Соколик Н.П. Попередження злочинності неповнолітніх: кримінологічні аспекти дослідження, 2021. С. 134-137. URL: http://surl.li/rdlcl (дата звернення: 16.03.2024).

ВИДИ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Пінчук Ангеліна Вячеславівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-6
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Корупція залишається однією з найбільших загроз для розвитку суспільства, економіки та демократії. Вона порушує принципи справедливості, породжує нерівність та перешкоджає реалізації прав людини. Розуміння різноманітних видів корупційних злочинів є критичним для розвитку ефективних стратегій протидії цьому явищу.

У чинному Кримінальному кодексі України корупційні злочини представлені переважно у формі окремих злочинних корупційних діянь. Так, у примітці до ст. 45 КК України встановлено, що відповідно до КК корупційними злочинами є злочини, перелічені у ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, якщо вони вчинені шляхом зловживання службовим становищем, а також за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368 – 369-2 ККУ [2, с. 64-67].

Слід зазначити, що Кримінальний кодекс України не дає визначення поняття корупції і його досить важко знайти в доктрині кримінального права. Водночас загальне поняття корупційного злочину врегульовано у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», якою визначено, що корупційним злочином є діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у

частині першій ст. 3 цього Закону, за які законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Власне, поняття корупції також регламентовано ст. 1 цього законодавчого акта. Мається на увазі використання особою, зазначеною у частині першій ст. 3 цього Закону з огляду на свої службові повноваження або пов'язані з ними можливості з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або обіцянки/ пропозиція. або надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій ст. 3 цього Закону або на її прохання до інших фізичних чи юридичних осіб з метою спонукання цієї особи до незаконного використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3, с. 138-143].

Корупційні злочини можна класифікувати певним чином. З одного боку, тому їх можна поділити на: а) різні так звані «загальні» злочини, визначені Кримінальним кодексом України, які стають корупційними лише у разі вчинення їх шляхом зловживання службовим становищем (стаття 357, а також відповідні кваліфіковані склади злочинів, встановлені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 410 КК України); б) чисті корупційні злочини (статті 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 КК України) [3, с. 138-143].

У науці виділяють кілька критеріїв кваліфікації корупційних злочинних діянь. За характером діяння, його мотивацією та спрямованістю корупційні правопорушення поділяються на: 1) корупційні діяння; 2) інші злочини, пов'язані з корупцією [1, с. 242-255].

Перші з них відображають сутність корупції як явища, є її серцевиною. До другої належать злочини, в яких немає зловживання особою, уповноваженою на виконання державних функцій, повноважень чи службових повноважень, для задоволення особистого інтересу чи інтересу третіх осіб, але які, однак, безпосередньо сприяють (сприяють) вчиненню корупційне діяння або вчинено. з метою приховування корупційних діянь або сприяння їм.

За мотивацією діяння (змістом інтересу, який бажає задовольнити особа, яка вчиняє корупційний злочин), корупційні діяння можна поділити на: 1) корупційні діяння, пов'язані з незаконним використанням влади чи службових повноважень; для отримання матеріальних переваг, послуг чи пільг або для захоплення іноземної власності чи прав на неї; 2) корупційні діяння, пов'язані з незаконним використанням влади чи службових повноважень для задоволення інших (корисливих) особистих інтересів або інтересів третіх осіб.

Першу групу складають корупційні діяння, що здійснюються у власних інтересах, оскільки в основі незаконного використання влади чи службового становища лежать корисливі мотиви – переважно вони спрямовані на задоволення корисливих мотивів. Залежно від способу задоволення мотивів інтересу ці корупційні діяння можна поділити на: 1) незаконне заволодіння матеріальними благами, послугами чи благами; 2) незаконне заволодіння чужим майном або правом на нього; 3) незаконне використання чужого майна [2, с. 64-67].

Другу групу складають корупційні діяння, вчинені з корисливої зацікавленості: незаконне використання службовою особою влади чи службових повноважень спрямоване на задоволення безкорисливих особистих інтересів або інтересів третіх осіб [2, с. 64-67].

Внаслідок вчинення такого діяння посадова особа не мала наміру протиправне заволодіння майном, отримання неправомірної винагороди чи протиправне використання чиєїсь власності. Використовуючи надані йому повноваження чи службові повноваження, він намагається задовольнити інший інтерес свій, своїх близьких, родичів, інших третіх осіб або їх груп.

Іншими злочинами, пов’язаними з корупцією, є злочини, які створюють соціальні передумови для корупції як явища, умови для здійснення конкретних корупційних діянь або їх приховування чи погодження.

Провадження, пов’язані з корупцією, можна поділити на такі, що: 1) створюють соціальні передумови для корупції як явища, умови для здійснення конкретних корупційних діянь (надання неправомірної винагороди (у тому числі надання хабара) особі, уповноваженій на виконання державних обов’язків; посада), інше сприяння в одержанні такої винагороди (посередництво у підкупі), прийняття на роботу особою, уповноваженою на виконання державних функцій, підприємницька діяльність, участь такої особи у підготовці, оцінці та вирішенні питань, що стосуються її особистих інтересів або інтереси. його родичів або інших близьких осіб, якщо вирішення цих питань входить до його службових повноважень, співробітництво, що дає змогу задовольнити інтереси приватного характеру через повноваження органу влади тощо); 2) вчинено з метою сприяння вчиненню корупційних діянь, їх приховування або затвердження (наприклад, підроблення службових даних, порушення вимог щодо декларування доходів і майна, умисне невжиття заходів щодо боротьби з корупцією, умисне невиконання дій), виконувати свій обов'язок у боротьбі з корупцією тощо) [4, с. 197-203].

За своєю правовою природою, залежно від суспільної небезпеки та виду відповідальності, яка передбачена законом за їх вчинення, корупційні правопорушення можуть бути кримінальними, адміністративними, цивільними, дисциплінарними.

Отже, корупція є одним із найстійкіших негативних явищ у діяльності органів державної влади та управління. Вона вражає всі сфери суспільного життя, сприяє поширенню організованої злочинності, створює соціальну напругу та породжує невпевненість у населення щодо здатності влади подолати системну кризу та відродити Україну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загиней-Заболотенко З., Гладун О. Поняття чи перелік корупційних кримінальних правопорушень: чого потребує Кримінальний кодекс України? Право України. 2020. № 9. С. 242–255.

2. Дубас В.М. Поняття та види корупційних кримінальних правопорушень в кримінальному законодавстві України. *Юридичний науковий електронний журнал.* № 6/2023. С. 64-67.

3. Марисюк К. Поняття, види та загальна характеристика корупційних правопорушень. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки».* № 4 (32), 2021. С. 138-143

4. Пасєка О.Ф. Співвідношення понять «Корупційне правопорушення, пов'язане з корупцією», «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин». *Право і суспільство.* 2020. № 2(2). С. 197–203.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Поліщук Дмитро Олександрович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сперкач Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Кримінально-правова політика у сфері протидії колабораційній діяльності в Україні є важливим елементом державної політики у сфері протидії злочинності під час війни та формулює стратегію і тактику боротьби з колаборантами засобами кримінального права. Вважається, що кримінально-правова політика здійснюється засобами і методами кримінального права, втілюється в явищах криміналізації та декриміналізації, пеналізації і депеналізації [4].

Процес визначення кримінально-правових заходів впливу на колабораційну діяльність розпочався з 2014 року з моменту вторгнення військ російської федерації на територію України. До 2022 року в Україні тривали дискусії в наукових колах та серед парламентаріїв (на рівні законопроектів) щодо необхідності криміналізації різних форм співпраці громадян з державою-окупантом (колабораційної діяльності).

Криміналізація колабораційної діяльності відбулася лише з 15 березня 2022 р. після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації 24 лютого 2022 р., коли російські окупанти вчинили ряд убивств, поневолили, виселили частину громадян України зі своїх законних територій, під тиском почали переманювати окупованих українців на свою ворожу сторону та вчинили ряд інших масових грубих порушень основоположних прав і свобод

людей (на життя, особисту недоторканність, власність, освіту тощо) на тимчасово окупованих територіях. У такій ситуації необхідним завданням кримінально-правової політики було сформувати та реалізувати стратегію захисту від системних загроз воєнно-політичного і пов'язаного з ним характеру. В результаті 15 березня 2022 р. набув чинності Закон № 2108-IX2, яким у Кримінальному кодексі України передбачено нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність»[2].

Про необхідність криміналізації вказаного виду злочинної діяльності свідчить велика кількість облікованих кримінальних правопорушень за відносно невеликий проміжок часу. Так, за березень-грудень 2022 р. було обліковано 3 851 кримінальних правопорушень за ст. 111-1 КК України (з них 620 – з обвинувальним актом), за 2023 рік – 3 207 (з них 984 – з обвинувальним актом), за січень-лютий 2024 р. – 727 (з них 44 – з обвинувальним актом)[8]. Однак на практиці за два роки проаналізовані зміни кримінально-правової політики у сфері протидії колабораційній діяльності в Україні проявили прогалини та викликають істотні проблеми у складових кримінально-правового регулювання досліджуваного виду відносин. Аналіз зазначених прогалин та їх усунення є нагальними з метою вдосконалення кримінально-правової захищеності відносин, благ, цінностей, що виявилися найбільш уразливими в умовах воєнного стану.

За останні два роки кримінально-правові проблеми у сфері протидії колабораційній діяльності в Україні досліджували багато вчених та науковців, а саме: О. Авдєєв, М. Бондаренко, І. Васильцюн, М. Карпенко, В. Команецька, С. Лихова та інші. Однак як показує практика пропозиції ряду науковців поки що не змогли подолати існуючі прогалини та колізії в кримінальному законодавстві у вигляді внесення змін до ст. 111-1 КК України.

Важливість криміналізації колабораційної діяльності обґрунтовано у пояснювальній записці до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність»: «колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом» [2]

З цього приводу слушно зауважив О. О. Авдєєв, що кримінально-правову політику у сфері протидії колабораційній діяльності в Україні потрібно будувати з урахуванням того, що зазначений вид кримінальної відповідальності буде мати довгостроковий вплив на подолання наслідків російської збройної агресії в Україні, встановлення правди про події під час війни, примирення в українському суспільстві, післявоєнну відбудову та реінтеграцію жителів тимчасово окупованих територій. Водночас при

формуванні та розвитку кримінально-правової політики в частині криміналізації та запровадження кримінальної відповідальності за колаборaційну діяльність Україна має не лише враховувати сучасні напрацювання у сфері перехідного правосуддя, яке було створено для подолання наслідків порушень прав людини в сучасних збройних конфліктах, а й за основу брати сучасні інститути кримінального права та прав людини [5, с. 27].

Ст. 111-1 КК України складається з 8 частин, кожна з яких передбачає кримінальну відповідальність за окремими складами злочинів, які мають різний ступінь тяжкості та різні санкції: від публічного заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, перебування на посадах в окупаційному уряді та організації голосування, фінансової та грошової допомоги ворогу та його прибічникам, пропаганда ворога в ЗМІ та соціальних мережах, служби у створених ворогом незаконних збройних формуваннях, організації масових заходів на підтримку окупації, закликів до підтримки окупантів та їх союзників до вчинення колаборантами дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [1].

Аналіз судових вироків України Єдиного державного реєстру судових рішень показав, що на практиці виникають суттєві труднощі при кваліфікації протиправних діянь, а саме при відмежуванні колаборaційної діяльності у її 8 формах відповідно до ст. 111-1 КК України від інших суміжних кримінальних правопорушень (таких як ст. 109 КК України у частині встановлення відповідальності за «дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади», ст. 110 КК України, яка передбачає відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, ст. 111-2 КК України «Пособництво державі-агресору», ст. 258-3 КК України «Створення терористичної групи чи терористичної організації», ст. 260 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань», ст. 436-2 КК України «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників») і застосування справедливого покарання. Всі статті, які ми перелічили у диспозиції містять опис дій, які подібні, або тотожні колаборaційній діяльності, але передбачають різні санкції та по різному кваліфікуються на практиці. Така ситуація призвела до довільного тлумачення кримінального закону та свавільного його застосування. Варто наголосити, що при неправильній кваліфікації до правопорушника може бути застосовано необґрунтоване та несправедливе покарання або ж це може стати причиною незаконного засудження або ж незаконного звільнення від кримінальної відповідальності.

Так, для прикладу, виникають проблеми при відмежуванні ч. 2 ст. 111 КК України та ч. 7 ст. 111-1 КК України та ст. 260 КК України. Наприклад, вироком Дружківського міського суду Донецької області від 18 березня 2024

року в справі № 229/1438/24 [7] громадянин України, який був добровільним учасником незаконного збройного формування «ЛНР», створеному на тимчасово окупованій території, засуджений за те, що брав у ньому добровільну участь, зізнався у цьому та вчинив умисне діяння на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній безпеці України, що полягало в переході на бік ворога в період збройного конфлікт. Такі злочинні дії суддя кваліфікував одночасно за чч. 1 та 2 статті 111 КК України та за частиною 7 статті 111-1 КК України. Тобто одні й ті самі дії були кваліфіковані за двома статтями КК України, тому що диспозиція статті 111 передбачає відповідальність за перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, а стаття 111-1 передбачає відповідальність за добровільну участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора. Однак, варто зазначити, що у КК України ще є стаття 260, яка також передбачає відповідальність за участь у діяльності не передбачених законами України воєнізованих формувань, яка у цій справі до засудженого не застосовувалася.

В іншому випадку за таких же обставин вироком Галицького районного суду м. Львова від 25 березня 2024 року в справі №461/1083/24 [6] громадянин України, який був добровільним учасником незаконного збройного формування «ЛНР», створеному на тимчасово окупованій території, засуджений за те, що вчинив державну зраду, тобто діяння на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній безпеці України, а саме перехід на бік ворога в період збройного конфлікту. Крім того, надавав іноземній державі та її представникам допомогу в проведенні підривної діяльності проти України в умовах воєнного стану та брав участь в діяльності терористичної організації «ЛНР», а також вступив до непередбаченого законом збройного формування «Народної міліції» терористичної організації «ЛНР» та брав участь у його діяльності. Такі дії були одночасно кваліфіковані за чч.1 та 2 ст.111 КК України, як державна зрада в умовах воєнного стану, а також за ч. 1 ст. 258-3 КК України як узяття участі в діяльності терористичної організації та сприяння її діяльності та за ч.2 ст.260 КК України як узяття участі в діяльності не передбаченого законом збройного формування. Однак, у цій справі до засудженого не застосовувалася ч. 7 ст. 111-1 КК України, що також передбачає відповідальність за добровільну участь у незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора.

У проаналізованих судових рішеннях у справах, що мають ознаки колаборaційних діянь, зазвичай, відсутнє зрозуміле обґрунтування, чому такі самі дії в одних провадженнях судді кваліфікують за сукупністю стст. 111, 258-3 та 260 КК України, а в інших – за сукупністю стст. 111 та 111-1 КК України.

Дана ситуація є свідченням необхідності прискореного вдосконалення кримінально-правової політики у сфері протидії колаборaційній діяльності в

Україні. Ми вважаємо, що варто прибрати із КК України ті частини статей, які криміналізують одні і ті ж діяння з різних сторін, передбачаючи різні санкції. З огляду на судову практику фахівці мають надати Верховній Раді України більше чітких визначень ключових понять у цій сфері. Зважаючи на наявну проблему законотворці повинні керуватися правилом, яке обґрунтовують ряд науковців, що якість важливіша за кількість [9].

Існує ще одна невідповідність: стаття 111-1 КК України міститься у Розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України», але частини 1 та 2 вказаної статті характеризують діяння, які не є злочинами, а являються кримінальними проступками. Якщо ми звернемося до Закону України «Про державну службу», то відповідно до цього Закону: державний службовець публічно складає Присягу державного службовця щодо служіння Українському народові, дотримання Конституції та законів України, охорони прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, честі держави [3]. У той же час, порушення цієї присяги в частині добровільного зайняття громадянином України посади у незаконних органах влади на окупованих територіях під час війни, є не дисциплінарним проступком, а кримінальним – колабораційною діяльністю (ч. 2 ст. 111-1 КК України), який, можна трактувати як один із видів державної зради. Проте санкції ч. 2 ст. 111 значно суворіші за санкції ч. 2 ст. 111-1 КК України. Ми підтримуємо тих науковців, які вважають, що це не відповідає запитам на протидію агресору, поширенню окупації, а також вимогам системно-правової узгодженості в кримінальному законі й, зрештою, соціальної справедливості [5, с. 28].

Підсумовуючи, зазначимо, що сучасний стан та розвиток кримінально-правової політики у сфері протидії колабораційній діяльності в Україні свідчить про потребу у змінах з метою забезпечення прозорості та публічності системи санкцій за такий вид діяльності. При перебудові наявної системи кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність варто спиратися на двохрічну практику правозастосування у цій сфері та врахувати всі можливі нюанси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. (Редакція від 28.03.2024, підстава – 3342-IX). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 28.03.2024)

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text (дата звернення: 26.03.2024)

3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII (Редакція від 01.01.2024, підстава – 3460-IX). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text (дата звернення: 26.03.2024)

4. Cullen H., Kastner Ph., Richmond S. The Politics of International Criminal Law. BRILL. 2021. Vol. 2. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004372498_002

5. Авдєєв О.О. Колабораційна діяльність: деякі проблеми криміналізації та правозастосування. *Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри: зб. доп. наук.-практ. конф*. (м. Вінниця, 12 квіт. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України, Наук. парк «Наука та безпека». Харків: ХНУВС, 2023. С. 26–28.

6. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 25 березня 2023 року за 2023 рік. Справа №461/1083/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117864776

7. Вирок Дружківського міського суду Донецької області за 2024 рік. Справа № 229/1438/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117746653

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-лютий 2024 року. *Офіційний сайт Офісу Генерального Прокурора України.* URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 26.03.2024)

9. Лихова С. Я., Коменецька В. В. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Юридичний вісник 2* (67). 2023. С. 210–215.

ВИДИ ШАХРАЙСТВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ТА СУЧАСНІ СПОСОБИ ЙОГО ВЧИНЕННЯ

Риженкова Катерина Володимирівна
здобувач ступеня доктора філософії кафедри кримінального права та процесу Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету
Науковий керівник:
Топчій Василь Васильович
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, Директор Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Сучасні проблеми запобігання шахрайству у сфері банківської діяльності полягають у збільшенні та появі різноманітних видозмінених способів вчинення шахрайських дій, що породжує збільшення їх кількості серед корисливих кримінальних правопорушень. Різноманітні сучасні процеси глобалізації, цифровізації та інтернаціоналізації, які полягають у запровадженні сучасних і новітніх змін в банківській діяльності безперечно мають позитивних характер, адже полегшують та спростовують більшість банківських операцій для клієнтів. Проте, нажаль, шахраї теж реагують на такі

зміни, придумуючи новітні способи вчинення шахрайських дій у банківському секторі, що призводить до збільшення кількості кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері банківської діяльності.

Саме тому, безперечно, тематика вивчення і дослідження кримінально-правової характеристики шахрайств у сфері банківської діяльності має не лише теоретичне значення щодо правильної кваліфікації дій шахраїв, але в важливе практико-прикладне значення, яке полягає у важливості вчасного реагування та запобігання проявам таких злочинних дій.

За даними Асоціації сертифікованих дослідників шахрайства, шахрайство – це великий бізнес, який коштує банківській галузі 67 мільярдів доларів на рік. Це проблема, яку ніхто не може дозволити собі ігнорувати. Шахрайство може бути дуже важко виявити серед великої кількості сумлінних транзакцій, які банк проводить щодня. Нові канали, такі як онлайн-банкінг, мобільні програми та соціальні мережі можуть ускладнювати контроль IT-безпеки [4].

Як визначає Кришевич О.В., підвищена суспільна небезпечність кримінальних правопорушень у банківській сфері визначається, насамперед, такими факторами. По-перше, правопорушення у ній негативно впливають на функціонування економічної системи держави. Банківська система перетворилася на центральну ланку технологічного ланцюга з відмивання капіталів, добутих злочинним шляхом. У багатьох випадках одержані злочинцями кошти переказуються за межі України, де зберігаються на незаконно відкритих рахунках. Таким чином, крім прямих збитків, спричинених банкові та його вкладникам конкретною злочинною діяльністю, державним інтересам завдається також величезна шкода у вигляді прискорення інфляційних процесів, знецінення національної валюти, що, зрештою, може призвести до ушкодження усієї кредитно-фінансової системи. По-друге, розслідування кримінальних правопорушень, вчинених з використанням окремих банківських операцій, у багатьох випадках ускладнюється тим, що його ефективному проведенню одночасно протидіють як злочинці, так і недобросовісні банкіри. По-третє, злочинна діяльність у банківській сфері характеризується різноманітністю, високоінтелектуальним характером, швидкою адаптацією злочинців до нових форм та методів підприємницької діяльності, що дозволяє відносити кримінальні провадження про ці правопорушення до категорії особливої складності та вимагає від правоохоронців застосування новітніх знань і можливостей [2, с. 112].

Фрумкін К. також аналізує шахрайства у банківській сфері та відмічає, що шахраї зазвичай використовують механізми здійснення основних банківських операцій: кредитних, депозитних та розрахунково-платіжних, підриваючи тим самим основи функціонування фінансової установи. Він також вказує, що типовою шахрайською схемою є зняття готівки, відмивання коштів та їх незаконне виведення за кордон [3].

Отже, як бачимо, кримінальні правопорушення у сфері банківської діяльності є досить різноманітними і охоплюють склади, що містяться у різних розділах Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Так зокрема, аналізуючи норми КК України, до аналізованих складів кримінальних правопорушень можна віднести наступні: ст. 200 КК України «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення»; ст. 218-1. «Доведення банку до неплатоспроможності; ст. 220-1. «Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності»; ст. 222. «Шахрайство з фінансовими ресурсами»; ст. 231 КК України «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю»; ст. 232 КК України «Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках» (Розділ VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»); ч. 4 ст. 190 КК України «Шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки» (Розділ VI Кримінальні правопорушення проти власності) [1].

Проте не всі вказані кримінальні правопорушення у сфері банківської діяльності стосуються саме шахрайства, адже визначення шахрайства у нас є на законодавчо закріпленому рівні, а саме відповідно до ст. 190 КК України шахрайством є заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [1].

Таким чином, аналізуючи способи вчинення саме шахрайств у сфері банківської діяльності, можна дійти висновку, що основні способи вчинення шахрайських дій у банківському секторі залежать саме від виду банківської операції, тобто:

– в межах проведення та здійснення *розрахункових банківських операцій*, основними способами вчинення шахрайських кримінально-протиправних дій можуть бути – внесення певних шахрайських змін до банківських документів, підробка банківських документів, неправомірне проникнення до комп’ютерної системи банку;

– в межах проведення та здійснення *депозитних банківських операцій*, основними способами вчинення шахрайських кримінально-протиправних дій можуть бути – підробка документів, які стосуються депозитної діяльності, несанкціонований доступ до певної операційної банківської системи;

– в межах проведення та здійснення *кредитних банківських операцій*, основними способами вчинення шахрайських кримінально-протиправних дій можуть бути – невиплата відсотків за кредитним договором, незаконні протиправні дії щодо одержання кредиту, навмисне неповернення кредиту.

Загалом слід відмітити, що одним із досить негативних проявів у банківському шахрайстві є те, що воно може приймати різні форми та способи вчинення, і щодня можуть з'являтися нові його схеми. Усі форми банківського шахрайства стосуються використання незаконних засобів для отримання грошей або інших активів, які знаходяться у фінансовій установі . Оскільки шахрайство в онлайн-банкінгу зростає, все більше шахраїв стають замішаними в шахрайстві.

Фішинг становить загрозу не лише для банківських клієнтів, а й для самих фінансових установ: банківські працівники є популярною мішенню для шахраїв, які намагаються отримати доступ до внутрішніх систем, а фішингові атаки є основною причиною витоку корпоративних даних. *Крадіжка особистих даних*: мабуть, найпростіша форма шахрайства. У багатьох випадках злочинці використовують викрадену особу клієнта банку, щоб заволодіти онлайн-рахунком цього клієнта в так званій атаці захоплення облікового запису. *Крадіжка облікових даних*: ще одна основна форма шахрайства, крадіжка облікових даних, передбачає викрадення інформації клієнта банку. Однак сфера дії атаки виходить за межі особистої інформації клієнта й охоплює більш конфіденційну інформацію, таку як ідентифікаційний номер, пароль, облікові дані картки чи номер соціального страхування. *Електронне шахрайство* в загальних рисах описує використання телекомунікацій або Інтернету для обману окремих осіб, часто через державні чи національні кордони. *Відмивання грошей*: форма шахрайства, яка безпосередньо впливає на банки, тобто це фінансові операції, під час яких злочинці, намагаються приховати доходи, джерела або характер своєї незаконної діяльності. У разі *шахрайства в додатках* шахрай подає заявку на отримання кредиту або кредитної лінії в банку, використовуючи викрадене або штучне ім'я . Після схвалення шахрай спочатку використовуватиме обліковий запис у очікуваний спосіб, роблячи менші покупки та заплановане погашення, щоб створити ілюзію нормального використання облікового запису та отримати доступ до нових продуктів та/або вищих кредитних ліній [7].

Також можна до способів вчинення шахрайств у сфері банківської діяльності віднести: *скімінг* – незаконний процес копіювання інформації, що міститься на магнітній смузі кредитної картки. Зазвичай це трапляється, коли кредитну або дебетову картку втрачено або викрадено, оскільки шахрай може отримати дані, розташовані на магнітній смузі, або використовувати картку в Інтернеті, використовуючи дані картки; *Картка не отримана* – це відбувається, коли банк надсилає клієнту нову або замінну картку, але по дорозі її перехоплюють; *шахрайство з кредитами* – цей вид фінансового шахрайства передбачає отримання позики під чужим іменем за допомогою викрадених або підроблених документів. Це може бути для того, щоб скористатися кращим кредитом іншої особи або щоб уникнути повернення позики [6].

Виявлення та запобігання шахрайств у сфері банківської діяльності стосуються спільної діяльності різних фінансових установ, яку вони

використовують для захисту своїх активів, систем і клієнтів від різного прояву шахрайств. Виявлення включає будь-які дії, пов'язані з моніторингом загроз, моніторингом облікових записів, профілюванням поведінки та профілактичним виявленням ризиків. Що стосується запобігання, це включає будь-які запобіжні заходи, пов'язані зі зменшенням загрози, такі як розробка внутрішнього контролю, проведення навчання співробітників і впровадження багаторівневої безпеки тощо.

Для прикладу європейського досвіду, можна відмітити саме управління кіберризиками, які є пріоритетом у європейському банківському секторі, що включає безперервний цикл виявлення, кількісного визначення, управління та моніторингу ризиків IT та інформаційної безпеки. Цей процес життєво важливий для забезпечення цілісності та стійкості банківських операцій у ЄС. Відповідно до цього European Central Bank (ECB), European Business Association (EBA) та Single Resolution Board (SRB) ретельно стежать за розвитком у цій сфері. Ці органи видають комплексні нормативні акти та інформативні інформаційні бюлетені, а також проводять перевірочні заходи, включаючи перевірки на місцях, для оцінки ефективності контролю кіберризиків у піднаглядних банках. Їх ретельний нагляд допомагає підтримувати надійну практику кібербезпеки у фінансовому секторі, захищаючи установи від нових кіберзагроз [5].

Саме тому, враховуючи різноманіття сучасних способів та форм вчинення шахрайства у сфері банківської діяльності, однозначно доцільним є виокремлення окремої статті в КК України, яка б передбачала спеціальну кримінально-правову норму, щодо шахрайства у сфері банківської діяльності та покарання за це. Адже у фінансовому середовищі, яке постійно змінюється, однією з найважливіших проблем для банківських установ є саме вчасне виявлення та ефективне запобігання шахрайству і притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26*, ст.131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 23.03.2024)

2. Кришевич О.В. Способи шахрайств в банківській сфері: кримінально-правовий аспект. *Юридичний вісник 2(23). 2012.* С. 112-116

3. Фрумкін К. Шахрайство та злочини у банківській сфері. *Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку «Україна фінансова».* URL: https://ufin.com.ua/analit_mat/gkr/150.htm (дата звернення: 23.03.2024)

4. A-Z of banking fraud. *NetGuardians.* URL: https://netguardians.ch/banking-fraud/ (дата звернення: 23.03.2024)

5. Cyber Risk Management. *PwC Global.* URL. https://www.pwc.com/gx/en/services/audit-assurance/risk-assurance/ssm-eba-office/cyber-risk-management.html (дата звернення: 23.03.2024)
6. Fourteen key types of Banking Fraud. *St Pauls Chambers.* URL: https://www.stpaulschambers.com/types-of-banking-fraud/ (дата звернення: 25.03.2024)
7. Fraud Management in Banking: Detection, Prevention & More. *Hitachi Solutions.* URL: https://global.hitachi-solutions.com/blog/fraud-prevention-in-banks/ (дата звернення: 25.03.2024)

ПОСЯГАННЯ НА ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ І НЕДОТОРКАННІСТЬ УКРАЇНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Синицька Дарина Олександрівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»
Науковий керівник:
Супрун-Ковальчук Тетяна Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-економічних дисциплін
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

Територія є необхідною ознакою будь-якої держави. Вона становить просторову основу життя певного народу, збереження його самобутності, слугує джерелом його соціально-економічного зростання та міжнародно-правового визнання. Соціальна цінність державної території повною мірою проявляється за умови, що сама ця територія є недоторканною та цілісною. Зважаючи на це, у Конституції України закріплено, що збереження територіальної цілісності України є найважливішою функцією держави та справою всього Українського народу (ч. 1 ст. 17), а питання про зміну території України вирішується виключно всеукраїнським референдумом (ст. 73).

У науці кримінального права питанням кримінальної відповідальності за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України приділена недостатня увага. Вони були висвітлені в основному в науково-практичних коментарях, навчальних посібниках, підручниках з Особливої частини кримінального права та окремих наукових статтях. Зокрема, ці питання досліджувалися в працях О. Ф. Бантишева, В. О. Глушкова, І. В. Зозулі, Д. С. Зоренка, В. М. Киричка, М. Й. Коржанського, Я. О. Лантінова, В.А. Ліпкана, В. К. Матвійчука, П. С. Матишевського, Л. В. Мошняги,

В.О. Навроцького, Д. О. Олєйнікова, Є. Д. Скулиша, В. Я. Тація, М.І. Хавронюка, Р. Л. Чорного, О. А. Чувакова, О. В. Шамари та деяких інших учених.

Згідно зі змістом ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України (далі – КК України), підставою кримінальної відповідальності за посягання на територіальну цілісність і недоторканість України є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України. Теоретичне дослідження цієї підстави повинно включати аналіз обов'язкових юридичних ознак та елементів (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони і суб'єкта) складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 110 КК України, а також визначення критеріїв, які визначають характер та ступінь суспільної небезпечності цього кримінального правопорушення.

Проте, для належного дослідження кримінально-правової характеристики посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, передбаченої ст.. 110 КК України, доцільно вивчити поняття територіальної цілісності і недоторканності України. В ст. 132 Конституції України, вчені-конституціоналісти вбачають сутність принципу єдності та цілісності території в тому, що вона становить єдине ціле, а складові частини характеризуються внутрішньою єдністю в межах державного кордону України, і чинними на ній є тільки закони України [1, с. 468; 2, с. 298]. Таким чином, єдність і цілісність державної території означає, що складові частини держави перебувають у нерозривному взаємозв’язку, визначаються внутрішньою єдністю [3, с. 12].

Зміна території України може бути здійснена виключно шляхом всеукраїнського референдуму, який є єдиним конституційним порядком для цього. Це означає, що будь-які дії, спрямовані на зміну території України без згоди Українського народу, порушують конституційний порядок і суверенітет держави. Такі дії можуть бути кваліфіковані як порушення порядку, встановленого Конституцією України, і можуть мати кримінальну відповідальність згідно з КК України.

О. О. Гречко, в свою чергу, стверджує, що конституційна сутність єдності та цілісності території полягає в тому, що територія належить Українському народові й не може передаватися іншим державам. Учений пояснює це тим, що: «передача території у власність іноземних держав змінює правовий режим державної території України, порушує цілісність території як об’єкта права власності Українського народу, оскільки іноземна держава, привласнивши частину державної території, набуває на неї територіальне верховенство, а здійснення права власності на таку територію захищається системою як міжнародного, так і внутрішнього права» [3, с. 13]. Також передбачений Конституцією України порядок зміни території держави унеможливлює наділення територіальної громади правом вирішувати таке питання, оскільки це буде грубим порушенням Конституції України.

Територіальна цілісність передбачає як територіальну, так і політичну цілісність, які є нерозривними поняттями. Територіальна цілісність кожної держави випливає з політико-правового характеру самої держави. Належність території певній державі означає юридичну її компетенцію в межах своїх кордонів. Таким чином, територіальна цілісність включає в себе два взаємозалежні елементи: 1) територіальну або просторову цілісність; 2) політичну цілісність.

Досліджуючи думки вчених, цілісність і недоторканність державної території є двоскладовим елементом, який є взаємопов'язаним, але не тотожними елементами одного принципу. Цілісність включає зобов'язання не допускати найбільш грубих порушень, таких як анексія, окупація або розчленування території держави або народу. Недоторканність, з іншого боку, вимагає утримання держави від будь-яких дій, включаючи непрямі посягання на територію й кордони інших держав. Існують різні підходи до розмежування понять «територіальна цілісність» і «територіальна недоторканність» в теорії міжнародного права. Згідно з одним з підходів, територіальна недоторканність включає в себе не лише «розчленовування» території, але й інші види посягань, такі як військова інтервенція або тимчасова окупація. Таким чином, структурно територіальна недоторканність вважається ширшою за територіальну цілісність.

Таким чином, територіальна цілісність і територіальна недоторканність – це споріднені, взаємодоповнюючі поняття, що відрізняються за рахунок юридичного змісту. Неподільність території, з одного боку, складає оптимальний критерій диференціації зазначених понять, з іншого – спеціальну ознаку принципу територіальної цілісності [4, с. 69].

На основі викладеного вище, можемо зробити висновок, що важливість територіальної цілісності для країни, такої як Україна, адже відповідність просторових параметрів (єдність, неподільність, автономність) у межах визначених кордонів є обов’язковою ознакою нашої держави, а тому числі для забезпечення суверенітету та безпеки країни. Разом з тим, у вузькому сенсі це означає збереження єдності, неподільності та автономності в межах визначених кордонів. У широкому сенсі – це також включає недоторканність території як просторової, так і політичної, в межах державних кордонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституційне право України : підруч. для студентів ВНЗ / за ред. Ю.М. Тодики, В. С. Журавського. Київ : Ін Юре, 2002. 544 с.

2. Погорілко В. Ф. Конституційне право України: підручник / В.Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко ; за заг. ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Прецедент, 2009. 344 с.

3. Гречко О. О. Принцип єдності та цілісності державної території як гарантія унітарного характеру української держави / О. О. Гречко. Право і Безпека. 2014. № 4 (55). С. 12–15.

4. Цимбрівський Т. С. Дотримання принципів територіальної цілісності та непорушності кордонів у міжнародному праві : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.11 / Цимбрівський Тарас Степанович. Львів. : 2008. 248 с

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ КОРУПЦІЇ

Станіславов Андрій Юрійович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-4
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Корупція є однією з найгостріших проблем сучасного світу, що негативно впливає на всі сфери життя: економіку, політику, соціальну сферу, правоохоронну систему. Її поширення призводить до зниження рівня довіри до влади, погіршення інвестиційного клімату, гальмування економічного розвитку, зростання соціальної напруги. Вивчення сутності корупції, її причин та наслідків є ключовим для розробки дієвих методів боротьби з цим злом.

Корупція (від лат. corruptio - псування, розкладання) - це складне соціально-політичне, економічне та правове явище, яке проявляється в зловживанні службовим становищем посадовими особами з метою особистого збагачення. Її прояви можуть бути різними: хабарництво, вимагання, а також суперечить принципам законності, справедливості, рівності та підзвітності влади. Також корупція є одна з найгостріших проблем сучасності, що підриває основи державності, ефективне функціонування органів влади та довіру громадян. Це негативне явище має глибокі історичні корені та існує в різних формах у багатьох країнах світу. Для ефективної боротьби з корупцією необхідно розуміти її природу, причини виникнення та механізми поширення. [6]

Поняття та типологія корупції: Корупція є багатогранним явищем, яке охоплює різноманітні протиправні діяння, пов’язані зі зловживанням службовим становищем чи повноваженнями для отримання неправомірної вигоди. Міжнародні та національні антикорупційні стандарти, наукова література пропонують різні підходи до визначення корупції, проте всі вони підкреслюють її руйнівний вплив на суспільство, державу та економіку. Типологія корупційних діянь є досить широкою та різноманітною. Залежно від способу вчинення, корупційні правопорушення можуть проявлятися у формі хабарництва, вимагання, зловживання владою, конфлікту інтересів, розкрадання бюджетних коштів чи торгівлі впливом.

Щодо сфери поширення, виділяють політичну корупцію на найвищих рівнях влади, адміністративну корупцію в органах державної влади та місцевого самоврядування, судову корупцію, корупцію в правоохоронних органах, у сфері публічних закупівель, охороні здоров'я, освіті тощо. Суб'єктами корупційних правопорушень можуть бути посадові особи, юридичні та фізичні особи, які зловживають своїм становищем чи повноваженнями для отримання неправомірної вигоди. Об'єктами корупційних посягань виступають службові обов'язки, бюджетні кошти, майно, інші матеріальні та нематеріальні блага, якими незаконно розпоряджаються чи користуються винні особи. [6]

Корупція є руйнівним явищем, що підриває основи державності та завдає величезної шкоди суспільству. Комплекс факторів, зокрема недосконаліть законодавства, низький рівень прозорості та підзвітності влади, недостатній громадський контроль, низька оплата праці державних службовців та відсутність нетерпимості до корупції, створюють сприятливе середовище для її поширення. Недоліки законодавчої бази дозволяють зловживати владою та уникати відповідальності, непрозорість прийняття рішень і брак механізмів громадського контролю послаблюють підзвітність влади, а низька правова культура населення та недовіра до правоохоронних органів знижують опір корупції в суспільстві.

Наслідки корупції є згубними для держави та громадян. В економічній сфері вона призводить до втрат бюджетних коштів, неефективного використання ресурсів, гальмування розвитку, погіршення інвестиційного клімату, зниження конкурентоздатності та відтоку капіталу. У соціальній площині корупція зумовлює погіршення якості життя, зростання нерівності, руйнування довіри до інституцій та соціальну напругу. У політичній сфері вона підриває демократію, послаблює державу, сприяє зростанню впливу олігархічних груп і знижує ефективність державного управління. Подолання корупції є нагальним завданням для забезпечення сталого розвитку держави та добробуту громадян. [6,8]

Міжнародне співтовариство розробило низку ключових документів, які визначають стандарти та принципи боротьби з корупцією, такі як Конвенція ООН проти корупції, Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (Мінська конвенція) та Керівні принципи ОЕСР з боротьби з корупцією. Ці документи закріплюють комплексний підхід до протидії корупції, встановлюють зобов'язання для держав щодо криміналізації корупційних діянь, міжнародної співпраці, заходів із запобігання корупції та повернення активів. Положення міжнародних стандартів імплементуються в національне законодавство, визначаючи антикорупційну політику України. [1,9]

У 2021 році в Україні була затверджена нова Національна антикорупційна стратегія, яка визначила основні напрями, цілі та завдання антикорупційної політики на найближчі роки.

Серед ключових цілей - удосконалення антикорупційного законодавства, підвищення ефективності антикорупційних органів, посилення громадського контролю та формування нетерпимості до корупції.

Водночас, існують проблеми у реалізації Стратегії, зокрема пов'язані з недостатнім фінансуванням, політичними протистояннями та спротивом окремих еліт. Роль новостворених антикорупційних органів України, таких як НАБУ, САП та ВАКС, є визначальною, хоча їх діяльність також критикується через повільні темпи розслідувань та притягнення топ-корупціонерів до відповідальності. [2,3,4]. Громадянське суспільство відіграє важливу роль у боротьбі з корупцією, забезпечуючи громадський контроль за діяльністю влади. Серед форм громадського контролю - моніторинг державних закупівель, робота громадських рад при органах влади, використання інструментів електронної демократії. Журналістські розслідування допомагають викривати корупційні схеми, підвищуючи прозорість влади. Антикорупційні інформаційно-просвітницькі кампанії сприяють формуванню нетерпимості до корупції в суспільстві. [8]

Вивчення міжнародного досвіду протидії корупції дозволяє виокремити успішні практики та ефективні інструменти, які можуть бути адаптовані до українських реалій.

Наприклад, посилення незалежності та ресурсного забезпечення антикорупційних органів, запровадження систем електронного урядування, удосконалення законодавства про декларування доходів та витрат посадовців, залучення громадськості до реалізації антикорупційної політики. Водночас, імплементація кращих світових практик потребує врахування особливостей національного контексту. [7,9]

Отже, Корупція становить серйозну загрозу для розвитку України, гальмуючи економічний прогрес, підриваючи довіру громадян до державних інституцій та руйнуючи засади правової держави. Її викорінення вимагає комплексного та системного підходу, що передбачає вдосконалення законодавчої бази та забезпечення неухильного виконання законів, підвищення прозорості й підзвітності органів державної влади, зміцнення незалежності та ресурсного забезпечення діяльності антикорупційних органів для ефективного виконання ними своїх функцій. Водночас, вкрай важливим є розвиток інститутів громадянського суспільства, формування у громадян нетерпимого ставлення до корупції, активне залучення їх до процесів протидії цьому явищу та підвищення рівня правової культури населення загалом. Лише за умови консолідованих зусиль держави, її антикорупційних інституцій та громадян можна досягти успіху у протидії корупції й розбудові справедливого, процвітаючого суспільства із незаплямованою репутацією та цілковитою повагою до верховенства права. [5,10]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією. URL: https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/ (дата звернення: 12.03.2024)

2. Про запобігання корупції: Закон України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index (дата звернення: 12.03.2024)

3.Національна антикорупційна стратегія України на 2021-2025 роки URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-nacionalnoyi-strategiyi-iz-stvorennya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-na-period-do-t140421 (дата звернення: 12.03.2024)

4.Щорічний звіт про стан корупції в Україні URL: https://nabu.gov.ua/en/ (дата звернення: 14.03.2024)

5.Дослідження "Корупція в Україні: оцінка рівня та вплив на бізнес" URL: https://www.transparency.org/en/countries/ukraine (дата звернення: 13.03.2024)

6.Смолярчук, В. І. (2018). Корупція: теорія, методологія дослідження, протидія. Київ: КНЕУ ім. В. Гетьмана.

7.Кулик, В. В. (2017). Антикорупційна політика: світовий досвід та українські реалії. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України.

8.Меньшиков, В. Ф. (2016). Громадський контроль як інструмент протидії корупції. *Актуальні проблеми правознавства*, (64), 128-135.

9.OECD. (2023). Guidelines on Fighting Corruption. URL: https://www.oecd.org/corruption/keyoecdanti-corruptiondocuments.htm (дата звернення: 12.03.2024)

10.Transparency International Ukraine. (2023). Індекс сприйняття корупції. URL: https://www.transparency.org/en/countries/ukraine (дата звернення: 12.03.2024)

ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (ВІЙНИ)

Суський Владислав Олегович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»
Науковий керівник:
Супрун-Ковальчук Тетяна Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-економічних дисциплін
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, зафіксовано величезна кількість кримінальних правопорушень, вчинені російськими окупантами на окупованих територіях України. Це включає не лише злочини проти миру та безпеки людства, а й прояви сексуальної агресії щодо місцевого

населення. Правоохоронні органи стикаються з великою кількістю проблем у кваліфікації таких кримінальних правопорушень, як теоретичного, так і практичного характеру. Тому, вважаємо, що дане питання має на меті вивчення цього аспекту і вирішення проблем, пов'язаних з кваліфікацією сексуальних кримінальних правопорушень, вчинених на окупованих територіях.

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи – зґвалтування під час воєнних дій є неприпустимими та є воєнними кримінальними правопорушеннями – згідно з міжнародним гуманітарним правом. Кваліфікація таких дій може бути складною через специфічні умови воєнного стану, але вони повинні бути ретельно досліджені та притягнуті до відповідальності згідно з міжнародними стандартами.

Міжнародна спільнота звертає увагу на звірства, до яких вдаються російські окупанти. Особливу увагу вони акцентують на випадках сексуальної агресії. Так, посол Великої Британії в Україні Мелінда Сіммонс констатувала, що сексуальне насильство російських окупантів над жінками, чоловіками, дітьми та літніми людьми «стало частиною військової стратегії рф» [1].

Такої ж думки спеціальна представниця генсека ООН із питань сексуального насильства у конфліктах Праміла Паттен. За її словами, у росіян це «навмисна тактика з дегуманізації жертв». «Коли жінок утримують цілими днями і ґвалтують, коли починають ґвалтувати маленьких хлопчиків і чоловіків, коли ти бачиш генітальні обрізання, коли чуєш, як жінки свідчать про російських солдатів, які мають із собою віагру, це явно воєнна стратегія», – сказала представниця ООН. За словами Паттен, «згідно із зібраними свідченнями, вік жертв сексуального насильства складає від 4 до 82 років». Вона додала, що жертвами є здебільшого жінки та дівчата, але також ґвалтують чоловіків та хлопчиків [2].

Наприкінці жовтня 2022 року в ООН оприлюднили звіт, де йшлося про підтвердження «понад сотні випадків» зґвалтувань або сексуальних насильств в Україні з початку повномасштабного російського вторгнення в Україну з лютого 2022 року [3]. Офіційної статистики, яка відображала б реальні масштаби сексуальних злочинів з боку російських окупантів в Україні, наразі немає. Станом на липень 2022 року Організація Об’єднаних Націй фіксувала 124 випадки зґвалтувань та сексуального насильства щодо дівчат, жінок, хлопчиків і чоловіків, однак цю цифру в ООН назвали «верхівкою айсберга». Більшість кримінальних правопорушень були вчинені російськими військовослужбовцями у Київській, Харківській, Херсонській, Донецькій, Луганській та Запорізькій областях. Серед потерпілих, із якими вже працюють органи слідства, – жінки всіх вікових категорій: від неповнолітніх дівчат до осіб похилого віку [4].

Слід зазначити, що усі факти статевих кримінальних правопорушень, що були вчинені щодо цивільного населення російськими військовослужбовцями, зареєстровано і розслідуються за ст. 438 КК України «Порушення законів і звичаїв війни». По суті, це єдина загальна норма КК України, яка передбачає

відповідальність за широкий спектр діянь, що вчиняються військовими держави-агресора на території України: «1) жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, 2) вигнання цивільного населення для примусових робіт, 3) розграбування національних цінностей на окупованій території, 4) застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, 5) інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також 6) віддання наказу про вчинення таких дій» [5].

Зазначимо, що ст. 438 КК України містить низку суттєвих недоліків. Норма має бланкетний характер, основний зміст якої відображено у Женевській конвенції 1949 року [6] та Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів [7].

Сама ж диспозиція ст. 438 КК України прямо не вказує, що сексуальні кримінальні правопорушення під час військової агресії можуть бути оцінені лише як порушення законів та звичаїв війни.

Разом з тим, Римський статут Міжнародного кримінального суду визнає зґвалтування, сексуальне рабство, примусову проституцію, примусову вагітність, примусову стерилізацію та інші форми сексуального насильства як воєнні злочини. Юрисдикція МКС, обмежена і застосовується на території України лише за окремими заявами, адже до сьогодні Римський статут досі не ратифікований.

З врахуванням високої суспільної небезпечності та поширеності зґвалтувань, вчинених військовослужбовцями країни-агресора, а також недосконалості та неточності формулювань положень ч. 1 ст. 438 КК України, можна розглянути кваліфікацію дій винних за сукупністю кримінальних правопорушень – ч. 1 ст. 438 та відповідної частини ст. 152 КК України. Цей підхід може вирішити проблему «подвійного інкримінування» у даному контексті, хоча може знадобитися внесення змін до чинного КК України для повноцінного врегулювання ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голова ТСК Марина Бардіна: «Окупантів за сексуальне насильство має чекати найвища міра покарання». LB.ua. 4 жовтня 2022. URL : https://lb.ua/news/2022/10/04/531382_golova_tsk_marina_bardina.html. (дата звернення: 20.03.2024)

2. Зґвалтування – це «явно воєнна стратегія» росії в Україні – представниця ООН. *Голос Америки (VOA). 2022*. 14 жовтня. URL: https://ukrainian.voanews.com/a/zgvaltuvannya-rosiyanamyyak-instrument-zbroi/6789973.html

3. Доповідь Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні. Звіт Генеральної асамблеї ООН від 18.10.2022. URL :

https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-10/A77-533-AUV-UA.pdf. (дата звернення: 20.03.2024)

4. Заворотько І., Дученко К. Сексуальне насильство російських військових як воєнний злочин: виклики кваліфікації за національним законодавством. ZMINA. Центр прав людини. 03 Червня 2022. URL : https://zmina.info/articles/seksualne-nasylstvo-rosijskyh-vijskovyh-yak-voyennyjzlochyn-vyklyky-kvalifikacziyi-za-naczionalnym-zakonodavstvom/ (дата звернення: 20.03.2024)

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25 26. Ст. 131.

6. Конвенція про захист цивільного населення під час україно-російської війни: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р. : станом на 8 лют. 2006 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 20.03.2024)

7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (укр/рос) : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 08.06.1977 р. : станом на 8 груд. 2005 р. [in Ukr.].

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Фірскіна Крістіна Максимівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Павлюх Ольга Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

В історії країн виникають ситуації, коли кримінально-правова політика стає ключовим аспектом в реагуванні на виклики війни. Україна не є винятком, і перебуваючи у складному геополітичному становищі, не може уникнути таких викликів. Під час війни країна стикається з необхідністю адаптації своєї кримінально-правової політики для забезпечення безпеки громадян, вирішення конфліктів, збереження правопорядку в умовах нестабільності та відповіді на нові виклики, що виникають у військових умовах.

Кримінально-правова політика у військовий час в Україні спрямована на забезпечення державної безпеки та захисту прав і свобод громадян; на боротьбу з тероризмом та військовими злочинами під час збройного конфлікту.

Надважливу роль у забезпеченні громадського порядку та підтримці збереження стабільності та правової справедливості в умовах війни, відіграє удосконалення законодавства, спрямоване на ефективне покарання за діяння, що загрожує державній безпеці.

До основних викликів сучасності, які виникли у зв'язку з початком повномасштабної агресії росії проти України та безпосередньо стосуються вдосконалення кримінально-правової політики в Україні під час війни є: захоплення і тимчасова окупація територій; створення фільтраційних таборів; порушення правил евакуації населення з територій, які є зоною бойових дій; тотальна русифікація освіти, культури; розповсюдження ворожої пропаганди; тоталітарний контроль громадян та запровадження громадянства росії, тощо.

Отже, кримінально-правова політика є дієвим інструментом у боротьбі з проблемою і фундаментальним викликом у визначенні географічних, соціально-політичних, громадянських та життєво важливих кордонів України на даний час.

На теперішньому етапі розвитку подій Україна впевнено та наполегливо заявляє про своє бажання співпрацювати з країнами Європи, заперечує будь-які форми співпраці з росією та відповідає на всі виклики, які постають перед нею, а саме: продовжує ведення військових операцій для захисту своїх територій та видворення окупантів за межі кордону; співпрацює з міжнародними партнерами для отримання підтримки у вигляді зброї та гуманітарної допомоги; протидіє збройній агресії росії проти України шляхом нормотворчості та імплементації норм міжнародного кримінального права в українське законодавство.

Так, наприклад, було переглянуто та розширено концепцію Закону України «Про основи національного спротиву» від 3 серпня 2023 р. № 1702-IX шляхом доповнення 15 березня 2022 р. переліку обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння новою, зафіксованою у статті 43-1 КК України, «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни незалежності та територіальної цілісності України» [2].

Також, посягання на основні права і свободи людини та громадянина у вигляді вбивства, поневолення, виселення, змушення виїжджати на територію агресора, тощо є надзвичайно частим явищем і потребує врегулювання для врахування всіх можливих порушень основоположних прав і свобод людини як на тимчасово окупованих територіях і територіях ведення бойових дій, так і у відносно спокійних місцях, де люди проживають, але потерпають від повітряних атак ракетами і дронами.

Одним із шляхів вирішення Україною вище зазначених проблем та приведення кримінально-правової політики до дієвої форми впливу на суспільство є удосконалення законодавства, а саме: перегляд статей та законів, які стосуються військових злочинів, окупації та дій з боку окупантів; використання принципів міжнародного права для притягнення окупантів до відповідальності за вчинені злочини; залучення міжнародних правозахисних організацій для спостереження та фіксування ситуацій, для подальшого

покарання винних; введення більш жорстких покарань за вбивство та знищення цивільного населення, які невиправдані військовою необхідністю та за терор українського народу. Надзвичайно важливим є фото та відео фіксація кожного злочину, який вчиняє агресор, щоб потім всі хто були причетні до них понесли за це справедливе покарання і відчули відповідальність та караність за злочини.

Дуже важливим у становленні кримінально-правової політики в Україні під час війни є перегляд положень про внесення змін до деяких законодавчих актів, щодо встановлення кримінальної відповідальності за колаборацію діяльність. Наприклад, мова йде про криміналізацію 3 березня 2022 р. колаборацію діяльності (ст. 111-1 КК України), а також 14 квітня 2022 р. – про пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України) [1]. А саме доповнення Кримінального кодексу України статтею 111-1 «Колаборацію діяльність», яка передбачає відповідальність за різні форми співпраці з державою-агресором. Максимальний строк покарання становить 15 років позбавлення волі, або довічне ув'язнення з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 15 років з конфіскацією майна [4].

Статистика ходу війни стверджує, що у зв'язку з колаборацію діяльністю загинуло дуже багато цивільного населення. Прикладом таких подій є авіаційні удари у Вінниці, по торгівельному центу «Амстор» у Кременчуці, ресторан «Ria Pizza» місті Краматорськ, вокзали українських міст, енергосистеми та інші об'єкти. Колаборація в Україні – це надзвичайно важке питання і можна привести дуже багато таких випадків, коли колаборанти у пошуку невеликої власної вигоди жертвують життями сотень невинних людей.

Тому завданнями сучасної кримінально-правової політики, першочергово, має бути притягнення до кримінальної відповідальності всіх винних у скоєнні кримінальних правопорушень під час війни та запобігання вчиненню правопорушень у теперішньому часі та майбутньому, а також, щоб кожен причетний до скоєння правопорушення був притягнутий до кримінальної відповідальності та відбув покарання.

Отже, незважаючи на складну геополітичну ситуацію в Україні та військовий конфлікт, наша держава ретельно переглядає всі наявні контакти у багатосторінній співпраці та активно впроваджує нові позиції у покращення ситуації з реалізацією кримінально-правової політики для забезпечення національної безпеки та захисту прав і свобод громадян у час війни. Сучасна кримінально-правова політика України спрямована на протидію тероризму, військовим злочинам та правопорушенням громадського порядку в умовах воєнного конфлікту та побудована на створенні нових і модернізації старих підходів до її реалізації. І найдієвішим вважається введення спеціальних законодавчих актів та ефективних заходів для забезпечення справедливості та правопорядку, що є основою дієвої кримінально-правової політики держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України URL: https://salo.li/283C6f2 (дата звернення: 23.03.2024)
2. Про основи національного спротиву: Закон України від 3 серпня 2023 р. № 1702-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text (дата звернення: 23.03.2024)
3. Остроглядо О.В. Основні положення кримінально-правової політики України та Кримінального права України (Загальна частина): навчальний посібник [в схемах та визначеннях, практичні завдання] 3-тє вид., переробл. та допов. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2021. 340 с.
4. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінальноправові аспекти): наук. нарис. Сєвєродонецьк: СПД Румянцева Г. В., 2020. 121 с.
5. Фріс П. Л. Політика у сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правова політика у системі суспільних наук. *Питання боротьби зі злочинністю. 2016. № 31.* С. 3–27. URL: https://salo.li/23b21fD (дата звернення: 23.03.2024)

КІБЕРЗЛОЧИНИ ТА ДІЇ КІБЕРШАХРАЇВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Чорноіван Яна Сергіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Кушнір Вячеслав Олександрович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

У 2022 році Україна зіткнулася із новими та водночас дуже складними безпековими викликами. Збройна агресія, яку почала росія проти України та суттєво впливає на суспільство і світосприйняття в цілому, а тому в трансформує будь яку сфер у державі.. Криміногенну ситуацію воєний стан також не оминає і вливає як на якісні та кількісні характеристики. Війна створює нові можливості для розвитку і вдосконалення таких видів кримінальних правопорушень як кіберзлочини в цілому і кібершахрайство,

зокрема. Така тенденція дуже динамічно поширюється і має не лише локальну загрозу, а й глобальну.

Інформаційний простір є одним із найсприятливіших середовищ для злочинців, тому що це дозволяє їм маніпулювати вразливим населенням, небайдужими людьми і навіть правоохоронною системою, адже в умовах постійного стресу, втрати домівок, загибелі людей та жахливих новинах, людина є неповноцінно свідомою, і все може сприймати гіперболізовано. Результатом цього, на жаль, і є поширення кіберзлочинів.

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII [1], кіберзлочин (комп'ютерний злочин) - суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність (ККУ) та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України.

Кіберзлочин – це відмінний від звичайного кримінального правопорушення вид злочину, який у результаті еволюції та впливу технологій вчинюється з використанням нових, раніше не досліджених методів і має деструктивну функцію для інформаційного простору.

З метою розробки дієвих заходів протидії протиправним діянням, необхідно дослідити причинно-наслідкові зв'язки, що зумовлюють скоєння кіберзлочинів. Вивчення ґрунтовних мотивів та факторів, що штовхають людей на цей злочинний шлях, дає можливість в майбутньому розробляти більш сучасні та діючі превентивні та каральні заходи, спрямовані на мінімізацію рівня злочинності у сфері кіберзлочинності.

Воєнний стан, на жаль, стає сприятливим середовищем для зростання кіберзлочинності. Різноманітні фактори, як соціальні, економічні, так і психологічні, роблять людей більш вразливими до онлайн-злочинців, зокрема, це: втрата роботи, зниження доходів та загальне знецінення грошей; пережиті жахи війни, втрата близьких, емоційне виснаження та постійний стрес; пошук способів покращити своє життя, емоційна нестабільність та прагнення до швидкого заробітку; збільшення кількості злочинів, пов'язаних з воєнними діями, призводить до перевантаження правоохоронних органів, що робить розслідування кіберзлочинів більш складним та трудомістким.

Тому варто зробити висновок, що кіберзлочинці користуються зайнятістю правоохоронних органів і нестабільним емоційним фоном у суспільстві, дуже часто залишаються безкарними, що породжує наміри на вчинення повторних, обтяжуючих кримінальних правопорушень з використанням нових, більш інноваційних і технологічних методів. Злочинець розуміє, що в умовах воєнного стану доступ до достовірної інформації може бути ускладнений, і це в свою чергу, робить людей більш схильними до фейкових новин та шахрайських схем, які поширюються в Інтернеті.

Серед поширених схем інтернет-злочинів під час війни є: пропозиція з оренди неіснуючого чи вже зайнятого житла для осіб, які вимушені покинути власні домівки, фейкові перевезення та квитки для в'їзду в місто, недійсні

талони на паливо або продукти харчування/гігієни, маніпуляції з продажу затребуваних під час війни товарів, надання недостовірною інформації про захоплення окупантами української території або інформація про збори військових, внутрішньо-переміщених осіб, дітей та тварин, що в свою чергу породжує недовіру до реальних зборів, що проводять волонтери або усі небайдужі люди.

Особливо, поширеною схемою для нових кіберзлочинів/кібершахрайств стали **фейкові пропозиції** отримати грошову допомогу від держави, ООН, благодійних фондів та інших організацій. Діють вони надзвичайно простими методами, що призводить до того, що людина у стані розгубленості та безпорадності стає жертвою таких злочинів. Як вже і зазначалось, інтернет-злочинці діють досить просто - розповсюджують оголошення в соціальних мережах, месенджерах, на сайтах та пропонують заманливі суми допомоги для різних категорій осіб, невимушено вимагають авторизуватися на фішинговому сайті або ввести свої дані в фейковій формі. Далі під час авторизації шахраї просять ввести особисті дані, номер телефону, інформацію про банківські рахунки/ або будь яку інформацію, якою потім можна буде скористатися [2].

Реагуючи на швидке зростання рівня кіберзлочинності, Верховна Рада України провела оптимізацію кримінального та кримінального процесуального законодавства, удосконаливши підстави та процесуальні механізми притягнення до кримінальної відповідальності кіберзлочинців. Зокрема, було внесено зміни до наступних законів: «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» з питання підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» № 2137-IX від 15 березня 2022 року та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану» № 2149-IX від 24 березня 2022 року [3; 4].

Зростання ефективності у протидії кіберзлочинності дійсно **спостерігається**, й одним із факторів цього є - **посилення відповідальності** за подібні діяння. Розширення повноважень правоохоронних органів у розслідуваннях, жорсткіші санкції та криміналізація нових видів кіберзлочинів **справляють стримуючий вплив** на потенційних шахраїв.

Варто зазначити, що потрібно інформувати та забезпечувати суспільство інформацією про витончені методи шахраїв, аби не тільки попереджати вчинення нових кримінальних правопорушень, але й виявляти потенційних злочинців.

В Україні зріс рівень збитків від незаконних дій з платіжними картками, хоча, водночас в Нацбанку підкреслили, що він залишається відносно низьким.

14 лютого 2022 року Національний банк розпочав Всеукраїнську інформаційну кампанію з платіжної безпеки #ШахрайГудбай. Яка має стати продовженням першої подібної кампанії, яка успішно пройшла у 2020 році. Її

мета – поліпшити обізнаність громадян про кібергігієну та сприяти формуванню культури безпечної поведінки у віртуальному просторі, а також нагадати про основні правила безпеки безготівкових розрахунків [5].

Варто визначити, що кібершахраї користуються не тільки дестабілізованим положенням, спричиненим воєнним станом, але і ще однією вразливою категорією громадян - пенсіонерами. Ці шахрайства пов'язані зі злочинцями, які пропонують пенсіонерам помилкові фінансові можливості, обіцяють багато грошей і гарантовані високі допомоги від фондів, які можуть здатися занадто хорошими, щоб бути правдою.

У соціальній мережі Facebook активізувалися шахраї, які спекулюють на темі грошових виплат українцям, про це повідомляє Урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA, яка діє при Держспецзв'язку - зловмисники використовують тематику грошових компенсацій, фінансової допомоги від ООН, Європейського суду з прав людини, Товариства Червоного Хреста тощо», йдеться у повідомленні [6].

Отже, боротьба з кібершахрайством/кіберзлочинністю в Україні має реалізовуватись в трьох основних напрямках діяльності: попередження кіберзлочинів; загальна організація боротьби з кіберзлочинністю та правоохоронна діяльність, спрямована саме на виявлення, запобігання та розкриття кіберзлочинів та застосування заходів кримінальної відповідальності і покарання осіб, які вчинили кіберзлочини.

Попередження відіграє ключову роль у боротьбі з кіберзлочинністю. Цей комплексний підхід включає **заходи на загальнодержавному та спеціальному рівнях**. **В Україні** діє багато платформ для інформування громадян про **шахрайські схеми** та **засоби захисту** від кіберзлочинності, тому варто якомога більше і масштабніше інформувати людей, про такі платформи, адже воєнний стан та дестабілізоване становище, не має бути шансом для правопорушників щодо скоєння ними злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. Закон України від від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text (дата звернення: 23.03.2024 р.)

2. Левківська Я. І. Вплив воєнного стану на трансформування та розвиток інтернет-шахрайства в Україні. URL: http://dspace.onua. edu.ua/handle/11300/19993 (дата звернення: 23.03.2024)

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану від 24.02.2022 No 2149-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text (дата звернення: 23.03.2024).

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного

стану : Закон України від 24 берез. 2022 No 2149- IX : URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text (дата звернення: 23.03.2024).

5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuye-informatsiyna-kampaniya-natsionalnogobanku-z-platijnoyi-bezpeki-shahraygudbay (дата звернення 23.03.2024).

6. Стережіться «виплат»: ПриватБанк попереджає про нову схему шахрайства. *УНІАН.* URL: https://www.unian.ua/economics/finance/ shahraystvo-z-bankivskimi-kartkami-privatbank-poperedzhaye-pro-novu-shemu-mahinaciy-novini-ukrajina-11895471.html (дата звернення 23.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННИЙ ПЕРЕТИН КОРДОНУ

Шевців Олег Віталійович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

В умовах війни в Україні значно збільшилась кількість кримінальних правопорушень, зокрема, випадки незаконного перетину кордону (ч. ст. 201 КУпАП), що зумовлює актуальність обраної теми.

Недоторканість державного кордону є однією з найважливіших ознак суверенітету та територіальної цілісності будь- якої держави – базових складових забезпечення національної безпеки. Виконання однієї з основних функцій держави України, відповідно до статті 17 Конституції України – охорона своєї території, реалізується не тільки через на пунктах пропуску системи контролю при безпосередньому перетинанні державного кордону України, а і шляхом створення ефективної системи запобіжних заходів у тому числі, й через встановлення юридичної відповідальності за такі порушення.[1]

Не дивлячись на заборону певним категоріям громадян в умовах воєнного стану виїжджати закордон, трапляється все більше спроб покинути державу, з’являються цілі схеми незаконного перетину кордону.

Отже, незаконне перетинання державного кордону України - це перетин кордону України з метою заподіяння шкоди інтересам держави або особою, якій заборонено в’їзд на територію України, або представниками підрозділів збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора у будь-який спосіб поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах

пропуску через державний кордон України без відповідних документів, або за документами, що містять недостовірні відомості (ч.2 ст.332 Кримінального кодексу України).

Об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 332-2 КК України, слід уважати однорідні суспільні відносини, які охоплюють певну галузь суспільного життя – прикордонну безпеку України, а безпосереднім – суспільні відносини, що забезпечують нормативно встановлений і врегульований порядок перетинання державного кордону України.

Суспільно небезпечною ж дією як елемента об'єктивної сторони кримінального правопорушення є активна поведінка особи, спрямована на цілеспрямоване порушення нею приписів відповідних нормативно-правових актів щодо встановленого порядку перетинання державного кордону України.

Суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.332 КК України, можуть бути:

1) особи, яким заборонено в'їзд на територію України;

2) представники підрозділу збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора;

3) особи, які мають на меті незаконно перетнути державний кордон України з метою заподіяння шкоди інтересам держави.

При цьому наявність мети «заподіяння шкодити інтересам держави» не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, вчиненого першою або другою групою суб'єктів. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується виною у формі прямого умислу. Мотиви і мета злочину не мають значення для його кваліфікації, про те особливістю може бути наявність мети – заподіяння шкоди інтересам держави.

Пункт пропуску через державний кордон (далі - пункт пропуску) - це спеціально виділена територія на залізничних і автомобільних станціях, у морських і річкових портах, в аеропортах (на аеродромах) з комплексом будівель, споруд і технічних засобів, а також спеціально виділена акваторія у морських і річкових портах, де здійснюються прикордонний, митний та інші види контролю і пропуск через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна (пункт 2 Положення про пункти пропуску через державний кордон та пункти контролю, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2010 року № 751).

Документи для перетинання державного кордону України:

- закордонний паспорт
- документ на повернення в державу громадянства або проживання (у разі втрати паспортного документа на території України)
- українська віза (для громадян держав з візовим порядком поїздок)
- Ідентифікаційна картка (ID-card), що посвідчує особу іноземного громадянина, не дає права на перетинання державного кордону України. Крім, громадян Туреччини і Грузії (з 01.03.2019), які відповідно до міжнародних угод мають право на в'їзд, виїзд, перебування в межах встановленого

законодавством періоду на підставі дійсних паспортних документів у вигляді ID-card.[2]

Перетинання державного кордону України з метою заподіяння шкоди інтересам держави або особою, якій заборонено в'їзд на територію України, або представниками підрозділів збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора у будь-який спосіб поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів, або за документами, що містять недостовірні відомості, - карається позбавленням волі на строк до трьох років.[3]

Суспільна небезпека злочину полягає в негативних наслідках політичного, економічного та соціального характеру, які настають у результаті неконтрольованої міграції. Відповідна діяльність ускладнює кримінальне переслідування осіб, які вчинили злочин, а нездатність забезпечити недоторканність державного кордону підриває міжнародний авторитет України.

Безпосередній об'єкт злочину - встановлений порядок перетинання державного кордону України. Додатковими об'єктами можуть бути життя та здоров'я людей, їхня свобода, авторитет держави.

З об'єктивної сторони злочин характеризується вчиненням таких діянь:

1) незаконне переправлення осіб через державний кордон України;

2) організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України;

3) керівництво незаконним переправленням осіб через державний кордон України;

4) сприяння незаконному переправленню осіб через державний кордон України порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод.

За безпосереднє перетинання особою державного кордону в будь-який спосіб встановлена адміністративна відповідальність згідно зі ст. 2041 КпАП.[4]

Перетинання державного кордону України військовослужбовцями, військовозобов'язаними, резервістами, особами, які підлягають мобілізації, а також народними депутатами України, депутатами місцевих рад, посадовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування, сільськими, селищними, міськими головами, працівниками правоохоронних органів, суддями, суддями Конституційного суду України, прокурорами без законних підстав в умовах особливого періоду або правового режиму воєнного стану карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої».

Варто зазначити, особа, яка незаконно перетнула кордон під час дії правового режиму воєнного стану, не буде нести кримінальної відповідальності у випадку, якщо вона упродовж 10 днів після набрання чинності даного закону повернеться в Україну. Вказаним законопроектом передбачено, що особа, яка незаконно перетнула кордон під час дії правового

режиму воєнного стану, не буде нести кримінальної відповідальності у випадку, якщо вона упродовж 10 днів після набрання чинності цим законом повернеться в Україну. Вказане положення для звільнення від кримінальної відповідальності суперечить вимогам Конституції України та нормам кримінального законодавства. Так, статтею 58 Конституції України передбачено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Крім цього, як випливає з ч. 2 цієї статті, ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення. Також ч. 2. ст. 5 КК України передбачає, що закон про кримінальну відповідальність, що встановлює злочинність діяння, посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, не має зворотної дії в часі. Таким чином, якщо особа незаконно перетнула кордон України до набрання чинності цим законом, то особа не може підлягати притягненню до кримінальної відповідальності за ст. 332-3 КК України.[5]

З метою недопущення незаконного виїзду за кордон та повернення тих, хто втік з України з початку війни, Федір Веніславський та ще кілька народних депутатів зі "Слуги народу" зареєстрували законопроект №7171 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України з порушенням вимог нормативно-правових норм в особливий період чи під час дії правового режиму воєнного стану». Можна запропонувати певні види нормативно-правового регулювання таких проблем, а саме:

Незаконний перетин кордону можна прирівняти до ухилення від мобілізації, за яке відповідальність складає: стаття 2101 Кодексу про адміністративні правопорушення України (далі — КУпАП) скеровує: в разі нез’явлення за викликом територіального центру комплектування та соціальної підтримки для визначення призначення у воєнний час тягне за собою накладення штрафу у розмірі від 3400 до 5100 грн. Потрібно відправляти таких людей(чоловіків) проходити службу до лав ЗСУ чи ТРО, адже судити та саджати людей за ґрати не так актуально в цей час, особливо якщо людина придатна для служби. Тоді національна поліція має право здійснювати адміністративне затримання військовозобов’язаних при порушенні законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію та доставляти їх до територіального центру комплектування (ст.ст. 259, 262 КУпАП, ч. 3 ст. 38 Закону України «Про військовий обов’язок і військову службу»). Крім того, статтею 336 Кримінального кодексу України передбачена відповідальність за ухилення від призову на військову службу під час мобілізації. За вчинення даного злочину передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п’яти років. Також можна додати, що незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п’ятнадцяти діб. Хотів би ще запропонувати часткову конфіскацію майна, а саме автомобілі та іншу техніку, яка могла би допомагати військовим

на полі бою перевозити поранених, чи доставляти гуманітарну допомогу людям і військовим у важкодоступні регіони нашої країни. Також штраф від двох до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, і позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

До кримінальної відповідальності за незаконне перетинання кордону під час воєнного стану притягуватимуться військовослужбовці, військовозобов'язані, резервісти, особи, які підлягають мобілізації, а також народні депутати України, депутати місцевих рад, посадові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, сільські, селищні, міські голови, працівники правоохоронних органів, судді, судді Конституційного суду України, прокурори. Варто зазначити, що зміни до ст. 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», якою встановлюються випадки обмеження права громадян на виїзд з України, не вносяться. Однак, виходячи з практики тлумачення Верховним Судом ст. 263 КК, для настання кримінальної відповідальності достатньо заборони, яка встановлена безпосередньо у КК. Також у парламенті зареєстровано законопроект № 7055, який встановлює заборону чиновникам покидати країну під час війни. Тому, доцільно було б приймати вказані проекти одним «пакетом», попередньо узгодивши перелік осіб, на яких поширюватиметься заборона, адже у законопроекті № 7171 він значно ширший. Пропонується встановити досить суворе покарання, однак, зважаючи на специфічні умови вчинення такого порушення, які суттєво підвищують суспільну небезпеку, а саме в особливий період або в період воєнного стану, санкція є допустимою.

Незаконний перетин кордону у воєнний час загрожуватиме позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої, а прикордонникам за сприяння таким діям – від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої. Водночас, практична можливість конфіскації майна є сумнівною, адже вказаний злочин не є корисливим та не відноситься до злочинів проти основ національної безпеки України та громадської безпеки, як того вимагають загальні положення застосування конфіскації майна, відображені у ч. 2 ст. 59 КК. Відповідно до частини 2 нової статті 332-3 КК за сприяння у незаконному виїзді вищевказаних осіб каратимуться посадові особи та/або військовослужбовці Державної прикордонної служби України.

Отже, Законодавство України повинно швидко реагувати на зміни в державі, особливо під час воєнного стану. У вирішенні піднятих питань було спрощено процедуру відповідальності за незаконний перетин державного кордону в цей нелегкий для нашої країни час. Має бути підвищена відповідальність та пильність порядку. Запровадження кримінальної відповідальності за перетин державного кордону України без законних на те підстав під час дії воєнного стану є актуальним та необхідним кроком, який

може стати ефективним засобом дотримання законності. Водночас, законопроект в процесі його опрацювання має бути якісно удосконалений, що сприятиме його ефективності та можливості досягнення поставлених цілей. Також парламенту слід доопрацювати та ухвалити законопроект № 7055.

Потрібно також підтримувати нашу економіку, так як зараз в країні важко з розвитком бізнесу та праці, можна випускати певну категорію людей за кордон, тим самим брати кошти за виїзд з країни, а саме можна зробити систему розстрочки – частину людина платить при виїзді, частину за деякий час перебування за кордоном, тобто коли заробить. Тим самим ми зможемо підтримувати нашу армію та підтримувати економіку України.

Наразі у країні знаходяться близько 10,5 млн чоловіків призовного віку, тобто віком від 18 до 60 років. Всім їм заборонено виїзд за кордон через потенційну необхідність призову у випадку наступних хвиль мобілізації. Наразі безпосередньо у військових діях та забезпеченні правопорядку задіяні біля 1 млн осіб. (ЗСУ, спецслужби, Нацгвардія, поліція, тероборона). Максимальна кількість, яку можемо мобілізувати, підготувати та поповнювати резерви, – 1 млн осіб (це абсолютний максимум), оптимально – 700 - 800 тис. Отже, в умовах війни в Україні треба посилити відповідальність у випадках незаконного перетину кордону чоловіками призовного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Незаконне перетинання державного кордону [Електроний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн. URL: https://cutt.ly/XHQLjRJ. (дата звернення: 18.03.2024)

2. Державна прикордонна служба України, за 29.12.2021, Документи для перетинання державного кордону України URL: https://dpsu.gov.ua/ua/dokumenti-dlya-peretinannya-derzhavnogo-kordonu-ukraini/ (дата звернення: 18.03.2024)

3. Кримінальний кодекс України, стаття 332-2. Незаконне перетинання державного кордону України. URL: https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/332-2.htm (дата звернення: 18.03.2024)

4. Науково-практичний коментар до статті 332 Кримінального кодексу України від 25.07.2015 URL: https://ips.ligazakon.net/document/KK004851 (дата звернення: 18.03.2024)

5. Кримінальна відповідальність за незаконний перетин кордону: аналіз законопроєкту [Електронний ресурс] URL: https://pravo.ua/kryminalna-vidpovidalnist-za-nezakonnyi-peretyn-kordonu-analiz-zakonoproiektu/ (дата звернення: 18.03.2024)

МОБІЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ОДИН ІЗ КРОКІВ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Шевченко Андрій Олександрович
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПММБ-23-1
Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Лопащук Дмитро Іванович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Згідно офіційних відомостей, наведених "У фокусі", за перші 3 місяці 2023 року в Єдиному реєстрі досудового розслідування правоохоронцями зареєстровано 1455 кримінальних проваджень, відкритих за статтею 336 КК України, за фактами ухилення від мобілізації, що на 60% більше від загальної кількості зареєстрованих у 2022 році (446) [1]. Зазначене свідчить про те, що кількість кримінальних проваджень цієї категорії невпинно зростає.

Повномасштабне вторгнення військ Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року, стало не лише істотною загрозою для національного суверенітету та безпеки нашої держави, але й спричинило ряд проблем щодо своєчасного та якісного формування особового складу Збройних Сил України. Як наслідок, Указом Президента України від 24.02.2022 №64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні" в Україні запроваджено воєнний стан, який передбачив відповідним чином розгортання процесів мобілізації і призову громадян на військову службу [2]. Разом з цим, низка подій, обумовлених повномасштабним вторгненням, змусила керівництво державою розробити ряд механізмів ефективного та максимального залучення до лав Сил Оборони України необхідних кадрів. Серед таких дієвих механізмів стало скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізаційних процесів [3, с.94]. З огляду на це, в аспекті забезпечення балансу інтересів правосуддя та захисту державного суверенітету, прав та інтересів обвинувачених осіб, подібний крок державної влади став доволі радикальним. Зокрема він передбачає настання як позитивних, так і можливих негативних наслідків під час його практичної реалізації.

Слід зауважити, що одним з перших заходів, спрямованих на посилення обороноздатності української держави, стала саме практика помилування Президентом України раніше засуджених осіб з метою їх подальшого зарахування до лав Збройних Сил України за призовом на період мобілізації [4].

У загальній сукупності, починаючи з 2022 року, ця практика дозволила залучити до служби в ЗСУ 363 раніше засуджені особи, які мали реальний бойовий досвід. Таким чином, доречно визнати, що саме такий радикальний крок може не лише формально збільшувати кількісний склад Сил Оборони України, але й суттєво підтримувати та впливати на оборонні процеси загалом.

Варто також відмітити, що права підозрюваного, обвинуваченого на звернення з клопотанням про скасування запобіжного заходу для проходження ним військової служби за призовом під час періоду мобілізації, визначено Законом України від 15.03.2022 №2125-IX "Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав" [5]. Таким чином, цим нормативно-правовим актом підозрюваним, обвинуваченим офіційно надано можливість без зміни їх процесуального статусу в умовах воєнного стану стати на захист державного суверенітету України. У подальшому ці зміни знайшли своє закріплення в ст. 616 КПК України.

Однак не всі підозрювані та обвинувачені можуть скористатися можливостями цієї кримінально-правової норми. Оскільки умовами її застосування є коло діянь, у вчиненні яких особа підозрюється або обвинувачується, яке обмежене тим, щоб вони не були злочинами проти основ національної безпеки України, а також злочинами, передбаченими статтями 115, 146-147, 152-156, 255, 2551, 257, 258-262, 305-321, 330, 335-337, 401-414, 426-433, 436, 437-442 Кримінального кодексу України [6].

Окрім того, у зв'язку з адаптацією та пошуками нових, раціональних підходів до поповнення особового складу Збройних Сил України шляхом запровадження законодавчих змін, на розгляд Верховної Ради України надіслано законопроект від 25.12.2023 №10378 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби" [7].У цьому законопропроєкті, зокрема, передбачається запровадження можливості вступу на службу за призовом на період мобілізації раніше засуджених осіб, також осіб, які звільнені від відбування покарання з випробовуванням, крім тих, хто засуджений за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, також правопорушень, що передбачені ст.ст. 402-406, 408-411, 426-433, 437-442, Кримінального кодексу України. Попри це, цим законопроектом передбачається взяття на окремий військовий облік та залучення до лав Сил Оборони України раніше засуджених осіб, а також осіб, які отримали покарання без його фактичного відбуття в місцях пенітенціарної системи, або засуджені з відстрочкою від відбуття покарання, або засуджені умовно, або перебувають на волі.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступний висновок. Ужиття державою таких кардинальних заходів як мобілізація раніше засуджених, підозрюваних та обвинувачених осіб, нажаль, свідчить лише про

певні проблеми щодо забезпечення Сил Оборони України особовим складом та є вимушеною мірою.

Механізм задіяння підозрюваних, обвинувачених до проходження військової служби на час воєнного стану, в загальній сукупності є позитивним кроком державної влади, адже передбачає вагоме кількісне поповнення лав Сил Оборони України та сприяє підвищенню обороноздатності країни. Водночас негативним є те, що цей механізм, все таки, залишається юридично недосконалим та несе в собі низку законодавчих прогалин без своєчасного усунення яких, не може бути реалізовано якісного мобілізаційного процесу, належного військового обліку та якісного проходження військової служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мобілізація в Україні: ухилення без покарання. Офіційний портал новинного видання "У фокусі". URL: http://surl.li/rnfxx (дата звернення: 13.03.2024).
2. Про введення воєнного стану: Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022 року. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text (дата звернення: 13.03.2024).
3. Зозуля О.І. Щодо скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації. *Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри: матеріали наук.-практ.конф.*, м.Вінниця, 12 квіт. 2023 р., Вінниця, 2023. С.93-96
4. В Україні з початку війни помилували 363 засуджених, які виявили бажання піти в ЗСУ. Офіційний портал новинного видання "Суспільне новини". URL: http://surl.li/rnfux (дата звернення: 13.03.2024).
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав: Закон України №2125-IX від 15.03.2022 року. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20#Text (дата звернення: 13.03.2024).
6. Науково-практичний коментар до статті 616 КПК України. URL: https://justtalk.com.ua/post/naukovo-praktichnij-komentar-do-statti-616-kriminalnogo-protsesualnogo-kodeksu-ukraini (дата звернення: 13.03.2024).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби: проект Закону України №10378 від 25.12.2023 року. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43451 (дата звернення: 13.03.2024).

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ютовець Ольга Сергіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
групи ПБ-22-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Павлюх Ольга Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

24 лютого 2022 року назавжди розділило життя українців на до та після. За період повномасштабного вторгнення росії в Україну правозахисники та правоохоронці зафіксували десятки тисяч кримінальних правопорушень, скоєних російськими військовими проти українців, які можна класифікувати як воєнні злочини, злочини проти людяності. Серед них – це масове навмисне вбивство цивільних в окупованих містах і селищах, катування людей, примусова депортація, розстріл зелених коридорів і багато іншого. Зараз Україна розслідує вже більше 20 тисяч таких кримінальних справ, проте цифра з кожним днем зростає. Від початку воєнного стану в діюче законодавство України було внесено цілу низку змін, які викликані реаліями сьогодення. Тому тема кримінально-правового регулювання в Україні під час воєнного стану є надзвичайно актуальною і на неї варто звернути увагу у наш час.

Кримінально-правове регулювання – це правове регулювання діяльності держави щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Нормативний рівень кримінально-правового регулювання являє собою систему норм, які врегульовуються юридичними засобами кримінально-правових суспільних відносини в Україні, що виникають між державою та особами, які вчиняють кримінальні правопорушення. Метою цих суспільних відносин є кримінальна відповідальність особи, яка вчинила злочин. А змістом таких відносин відповідно є підстави, межі повноважень та способи, при яких держава: 1) визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями; 2) які заходи кримінальної відповідальності можуть бути застосовані до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, та обов’язок таких осіб потерпіти обмеження їх прав та свобод, а також право вимагати від держави такого поводження з ними, яке передбачене кримінальним законом.

На нормативному рівні кримінально-правове регулювання виражається через кримінально-правові норми чинного Кримінального кодексу, який є комплексним нормативно-правовим актом, який не тільки містить положення КК України, а й інші норми права, такі як:

1) норми, що регулюють правомірну поведінку особи, за обставин, які виключають протиправність діяння:

2) норми, що регулюють посткримінальну поведінку особи, які вчинили або вчиняють правопорушення;

3) норми, що регулюють поскримінальну поведінку осіб, які вчинили правопорушення або підлягають обмеженій кримінальній відповідальності;

4) норми, що регулюють повноваження держави щодо осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння та норми, що стосуються осіб, які вчиняють суспільно небезпечні діяння у стані неосудності та осіб, які не досягнули віку кримінальної відповідальності;

5) норми, що регулюють повноваження держави щодо юридичних осіб, від імені чи в інтересах яких уповноваженими особами вчинені кримінальні правопорушення.

Реалізація правових норм, передбачених Кримінальним кодексом, здійснюється спеціально уповноваженими органами кримінальної юстиції України шляхом ухвалення індивідуальних актів та їх застосування. Ці органи розкривають кримінальні правопорушення, виявляють осіб, які їх вчинили, проводять досудові розслідування, також виконують рішення суду. Звідси відповідно випливає, що ключовим органом є суд, який відповідно до цілей кримінально-правового регулювання здійснює правосуддя щодо особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення.

Таким чином, врегулювання суспільних кримінально-правових відносин між державою і правопорушниками відбувається в результаті численних актів застосування кримінально-правових нормам, які ухвалюють і виконують органи кримінальної юстиції при виникненні конфлікту між державою та конкретною особою, яка вчинила кримінальне правопорушення. Звідси і випливає надмірна увага до розгляду Верховною Радою України змін та доповнень до чинного Кримінального кодексу України та тлумачення прийнятого законодавства в частині визначення ознак певних видів кримінальних правопорушень, визначення відмежування складів одних кримінальних правопорушень від суміжних, визначення кримінально-правових наслідків кримінального правопорушення, справедливого застосування кримінально-правових засобів та до багатьох інших питань, що виникають при кримінально-правовому врегулюванні відносин[2].

Враховуючи все вище сказане варто звернути увагу безпосередньо на зміни, які були внесені до КК України під час воєнного стану. Війна змінила життя всієї країни і кожної людини. Зрозуміло, що ефективна оборона від широкомасштабної атаки з боку рф вимагає використання всіх наявних засобів, які можуть бути мобілізовані задля перемоги над ворогом. Поряд із героїчними зусиллями воїнів ЗСУ та інших воєнізованих формувань України по відсічі агресії рф, наданням гуманітарної допомоги особам, які постраждали від цієї агресії тощо, з’явилися нові види суспільно небезпечних діянь, які потребували криміналізації, а також нові форми прояву вже відомих кримінальних правопорушень. Наприклад, випадки ухилення

військовозобов'язаних від мобілізації стали більш частішими, пов'язанні із незаконним перетином кордону, також почастішали дії пособництва такими діями як: поширення інформації про переміщення військ ЗСУ, військової техніки та озброєння; нецільове використання гуманітарної та іншої допомоги. [2]

У зв'язку із цим чинний Кримінальній кодекс був доповнений новими статтями, які передбачають відповідальність за колабораційну діяльність (ст.111-1 КК України), пособництво державі агресору (ст.111-2 КК України), несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст.114-2 КК України) [3].

Під час дії воєнного стану були ухвалені закони, які передбачають нові обставини, що виключають протиправність діяння:

1) Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 03 березня 2022 року;

2) Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану» від 15 березня 2022 року.

Кримінальний кодекс України доповнений ст.43-1 «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України», хоча це є суб'єктивним правом особи.

Розділ 2 «Прикінцеві та перехідні положення» чинного КК доповнений пунктом 22 наступного змісту: «Цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована відповідно до вимог Закону України "Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України".

Стаття 1 Закону України «Про оборону України» доповнена абз.3, в якому визначається бойовий імунітет як підстава звільнення, а по суті - виключення кримінальної відповідальності певної особи за шкоду, заподіяну в умовах бойового імунітету. Такою особою є представник військового командування, військовослужбовець, доброволець Сил територіальної оборони ЗСУ, працівник правоохоронного органу, який відповідно до своїх повноважень бере участь в обороні України, особа, визначена Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України». Зазначені особи не підлягають кримінальній відповідальності за планування, застосування зброї чи іншої сили або виконання іншого завдання з оборони України із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння) чи іншої сили під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, що спричинило втрату особового складу, бойової техніки та іншого військового майна, за умови якщо неможливо було

передбачити зазначені наслідки з урахуванням розумної обачливості при плануванні чи виконанні дій (завдань) або спричинені наслідки охоплювалися виправданим ризиком.

Отже, важко спрогнозувати всі повоєнні виклики, які можуть постати перед Кримінальним кодексом України, проте уже зараз стає зрозуміло, що даний кодекс потребує змін та доповнення, адже вирішення проблем в післявоєнний період потребуватиме кримінально-правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Конституція України від 28 червня 1996 року URL: https://salo.li/Da499FF (дата звернення 23.03.2024).

2.Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: *матеріали міжнар. наук.-практ. конф.,* м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов.ред.) та ін. Харків: Право, 2018. 552 с.

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2011р. № 2341-III.URL: https://salo.li/eb7cb8C (дата звернення 23.03.2024).

4. Дудоров О.О., Хав ронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник/ За заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.

5. Воєнний стан в Україні: проблеми кримінально-правового регулювання і правозастосування. *Часопис Київського університету інтелектуальної власності та права.* URL: https://salo.li/5B70463 (дата звернення 23.03.2024).

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИХ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Янкова Маріна Віталіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Дана тема є надзвичайно важливою , адже корупція залишається однією з найбільших проблем нашої держави, яка підриває довіру громадян, гальмує економічний розвиток та перешкоджає євроінтеграційним прагненням України. Станом натепер у нашій державі діє низка антикорупційних органів. Зокрема, відповідно до абзацу чотирнадцятого частини першої статті 1 Закону України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції», спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції визначено

органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України та Національне агентство з питань запобігання корупції [1, с. 81]. Для ефективної боротьби з корупцією в країні було створено спеціалізовані органи, наділені відповідними повноваженнями та ресурсами. Першим з даних органів є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). НАБУ - це правоохоронний орган, основним завданням якого є протидія корупційним злочинам на високому рівні. НАБУ здійснює досудове розслідування, проводить негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукову діяльність, вживає заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, пов'язаного з корупційними злочинами. Завданням даного суб'єкта є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [2].

Наступним суб'єктом є Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) - центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної антикорупційної політики [3]. НАЗК здійснює контроль та перевірку декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, проводить антикорупційну експертизу нормативно-правових актів, координує та надає методичну допомогу з питань запобігання та виявлення корупції.

Національна поліція України - центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони справ і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Національна поліція забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законності, службової дисципліни і контроль за їх реалізацією в центральному органі управління Національної поліції, територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління [4].

Важливим суб'єктом, також, є Прокуратура України. Це є єдина система, яка в порядку, передбаченому Законом «Про прокуратуру», здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [5].

Також можна додати до суб'єктів такі органи як Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд. САП це самостійний структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування НАБУ, підтримує державне обвинувачення у відповідних провадженнях. Створення спеціалізованих органів у сфері протидії корупції є міжнародним стандартом, закріпленим у ст. 36 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції та ст. 20 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. Це, зокрема, передбачає забезпечення спеціалізації персоналу та органів на боротьбі із

корупцією, наділенні їх необхідною самостійністю для того, аби вони могли здійснювати свої функції ефективно та без будь-якого невиправданого тиску, забезпеченні підготовки персоналу таких органів та наданні їм фінансових ресурсів, достатніх для виконання завдань. До таких органів в іноземних державах відносяться й органи прокуратури. Досвід існування спеціалізованих антикорупційних прокуратур мають такі держави, як Австрія, Іспанія, Італія, Німеччина, Румунія, Швеція тощо [6, с. 63]. Вищий антикорупційний суд - постійно діючий вищий спеціалізований суд, який здійснює судове провадження щодо корупційних злочинів, віднесених до його юрисдикції.

Отже, можна сказати, що створення спеціалізованих органів для протидії корупції в Україні стало важливим кроком на шляху до подолання цього руйнівного явища. Національне антикорупційне бюро, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національна поліція України, Прокуратура України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Вищий антикорупційний суд утворюють цілісну систему, здатну ефективно виявляти, розслідувати та притягувати до відповідальності корупціонерів на всіх рівнях. Проте сама наявність таких органів не є панацеєю. Їхня діяльність має бути неупередженою, принциповою та послідовною, спрямованою на реальне викорінення корупції, а не лише на створення видимості боротьби з нею. Ключову роль відіграє також політична воля керівництва держави та суспільна підтримка антикорупційних зусиль.

Лише за умови тісної співпраці та взаємодії всіх гілок влади, громадянського суспільства та міжнародних партнерів Україна зможе досягти відчутного прогресу у зміцненні верховенства права, утвердженні демократичних цінностей та принципів прозорості й підзвітності. Викорінення корупції сприятиме зміцненню довіри громадян до державних інституцій, відкриє нові можливості для економічного зростання та євроінтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жуковська Л. Повноваження спеціально уповноважених суб’єктів у сфері протидії корупції в Україні. адміністративне право і процес / Людмила Жуковська., 2018. С. 81–85.
2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. N 1698-VIII
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. N 1700-VIII
4. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції [Електронний ресурс]. URL: https://mof.gov.ua/uk/specially_authorized_entities_in_the_field_of_anti-corruption-690 (дата звернення: 21.03.2024)
5. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 N 1697- VIII
6. Лапкин А. Спеціалізована антикорупційна прокуратура: проблеми організації та діяльності */ Юридичний журнал «Право України». Київ, 2017*. С. 63–70.

Тематичний напрямок конференції:
«Імплементація європейських стандартів в систему кримінального права, кримінального процесу та криміналістики в Україні»

ISSUE OF JURISDICTION IN CASES CONCERNING THE CRIME OF AGGRESSION

Antypov Volodymyr
PhD, professor,
professor of the Department of Criminal Law and Procedure of the State Tax University

The evidence for the crime of aggression is not the problem, but rather finding an entity that can legally conduct such an investigation. Let's consider the jurisdiction of the most likely candidates for such a jurisdiction

The International Criminal Court. The International Criminal Court (ICC) lacks the authority to prosecute individuals for the crime of aggression committed during the Ukraine War. Unlike the other three core crimes, this offense specifically pertains to political or military leaders, rather than lower-ranking soldiers involved in war crimes. The criteria for this crime are tied to individuals who hold a position enabling them to control or direct the political or military actions of a State [1, article 8 bis]. Back in 2019, we drew attention to erroneous sentences for soldiers and officers for waging an aggressive war [2, p.1079-1080].

However, there are significant limitations to the ICC's jurisdiction over the crime of aggression [3]:

– It applies only within the territory of State Parties to the Rome Statute who have accepted the ICC's jurisdiction for this crime.

– Alternatively, the ICC can act upon a UN Security Council referral.

Now, both Ukraine and Russia are not ICC members, and Russia wields veto power in the Security Council. Consequently, the ICC cannot prosecute Russian senior government officials for the crime of aggression related to the Ukraine War. Furthermore, the ICC's jurisdiction over this crime is not retroactive, meaning it will not extend to past events in the context of the war. [4, p.940-945]

Joint Investigation Team. In April 2022, the International Criminal Court made history by joining the Joint Investigation Team (JIT) established by Eurojust to investigate potential international crimes in Ukraine. This marks the first time the court has participated in a JIT. Other members of the JIT include Ukraine, Lithuania, Poland, Estonia, Latvia, Slovakia, and Romania. The Eurojust framework facilitates collaboration between national judicial systems, law enforcement units, and intelligence services, streamlining communication and coordination among these agencies. [5]

Regarding Ukraine, the Joint Investigation Team (JIT) plays a crucial role in managing the substantial volume of evidence related to war crimes. While national agencies primarily handle the prosecution of these crimes, the International Criminal Court (ICC) actively contributes to the investigations. The ICC will assume control over prosecutions when necessary, following the complementarity principle. The JIT's focus likely includes crimes against humanity, war crimes, and genocide, but not the crime of aggression.

National courts. The crime of aggression, which inherently involves leadership, raises questions about jurisdiction within national courts. The International Court of Justice (ICJ) established in its Yerodia (2002) ruling that senior government officials are immune from war crimes or crimes against humanity prosecutions by foreign countries. The ICJ voted 10 to 6 to declare a Belgian arrest warrant, based on universal jurisdiction, unlawful for a Congolese politician implicated in core international crimes. The Yerodia decision was grounded in customary international law and strictly applied to the specific case. [6].

Given the distinct jurisdictional circumstances and the nature of the crime, Russian and Ukrainian courts – directly involved in the ongoing conflict—would need a fresh ICJ ruling to pass verdicts on the crime of aggression. Both Russia and Ukraine have incorporated this offense into their national criminal codes. In Russia, it carries a maximum penalty of 20 years in prison (Criminal Code of the Russian Federation, Article 353), while in Ukraine, the same crime is punishable by up to 15 years imprisonment (The criminal code of Ukraine, Article 437).

Up to now, it remains uncertain whether national courts have the legal authority to rule on cases of aggression when the host state is involved in the conflict. Throughout history, such instances have not occurred. Since the Nuremberg and Tokyo trials, which were international courts, no prosecutions have taken place for the crime of aggression. This situation leads to the inference that international courts exclusively hold legitimate jurisdiction over this offense. This perspective is further reinforced by the “Par in parem non habet imperium” principle in international law, which asserts that equals cannot exert power over equals. According to this principle, sovereign states cannot exercise jurisdiction over other sovereign states. Consequently, the International Criminal Court (ICC) should be the sole entity empowered to assert de facto primacy over cases of aggression in comparison to domestic courts.

A new Special International Tribunal. As a result, several international legal experts have suggested the creation of a specialized international tribunal to address the issue of aggression during the Ukraine War. The International Criminal Court lacks jurisdiction over this specific crime within Ukraine's borders. By establishing such a tribunal, the legal framework of the Ukrainian criminal code could be utilized, while the international dimension of the United Nations would enhance the court's legitimacy. Unlike a national court, this proposed international court would handle cases related to the crime of aggression. However, it is essential to recognize that the concept of a special tribunal also introduces new challenges.

To begin with, the establishment of a new court will directly compete for resources with existing judicial systems, particularly the International Criminal Court, given their similarities. ICC Prosecutor Khan has already expressed the need for additional resources due to the high volume of cases. Furthermore, the creation of a new special tribunal could potentially undermine international support for legitimizing the ICC. This perception arises from the fact that the ICC would be unable to address the ongoing situation in Ukraine. In addition, establishing this court would necessitate recruiting new judges, investigators, and prosecutors, as well as providing suitable facilities. In summary, it represents a significant financial undertaking. The question remains whether donors would allocate sufficient funds to both the ICC and the new tribunal.

Secondly, beyond the financial and personnel challenges, the creation of a special tribunal could convey a problematic message of bias within international criminal justice. Certain non-Western nations have expressed concern that they disproportionately bear the brunt of international criminal investigations. They contend that this mechanism is often wielded as a tool of Western geopolitical influence, selectively applied only when it aligns with Western interests [7].

For example, the establishment of a special tribunal specifically for the Ukraine War raises questions about why a similar approach was not taken following the 2003 Iraq invasion, where the British and American governments were involved in acts of aggression [8].

Furthermore, such a tribunal might imply that addressing future acts of aggression necessitates the creation of additional new tribunals. Some observers argue that European countries disproportionately focus on Russian aggression, potentially overlooking other ongoing global conflicts that also warrant attention within the realm of international criminal justice. The proposal for a new international court reinforces this critique (behind the brackets remains the question whether such critique is fair or unfair).

Thus, until there is no completely legitimate solution to the problem of jurisdiction over the crime of aggression.

The responsibility for this situation largely rests with Western nations. They refuse to acknowledge the International Criminal Court's (ICC) jurisdiction over the crime of aggression within their borders. A simpler approach would be for countries to utilize existing structures by signing the Rome Statute and accepting ICC jurisdiction for this offense. However, certain powerful states, including the US, UK, and France, have insisted on excluding non-state parties from accountability. As a result, a new ad hoc tribunal is now necessary, specifically addressing this type of international crime and specific invasions. Ultimately, Western countries' fear of being held accountable by the ICC contributes to the current challenging situation.

Encouraging more countries to join the Rome Statute would expand the court's jurisdictional reach, benefiting global stability. Additionally, Western nations can address accusations of double standards by advocating for the court's authority in handling crimes of aggression within their own borders. This necessitates specific acceptance, even from existing ICC member states. The ongoing Ukraine War will

significantly influence international criminal justice, regardless of its outcome or how international crimes are managed during the conflict. Its impact will shape the trajectory of global legal accountability in the foreseeable future.

Efforts to address this gap include proposals for an ad hoc approach to prosecuting aggression in the current situation. In the long term, an amendment to the ICC's Rome Statute is needed to expand jurisdiction for the crime of aggression, aligning with the core norm in the U.N. Charter against aggressive use of force. While this amendment won't create jurisdiction immediately, it would support the rule of law and enforcement of the crime of aggression.

LIST OF SOURCES USED

1. International Criminal Court. Rjme Statut. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf.

2. Antypov V. I. The Criminal Code of Ukraine in the context of international law and practice of the European Court Of Human Rights: legal norms, judicial practice, scientific and practical commentary. - Kharkiv: Pravo, 2019. – 1202 p.

3. The Global Institute for the Prevention of Aggression (GIPA). URL: https://crimeofaggression.info/role-of-the-icc/faq.

4. Akande, D., Tzanakopoulos, A. Treaty law and ICC jurisdiction over the crime of aggression. // European Journal of International Law, 2018, 29(3). – p.939-959. https://doi.org/10.1093/ejil/chy059.

5. Joint investigation team into alleged crimes committed in Ukraine. URL: https://www.eurojust.europa.eu/joint-investigation-team-alleged-crimes-committed-ukraine.

6. Democratic Republic of the Congo v. Belgium. The Yerodia Case. International Court Of Justice. URL: https://www.iilj.org/wp-content/uploads/2016/08/The-Yerodia-Case-Democratic-Republic-of-Congo-v.-Belgium-Judgment-2002.pdf.

7. Vilmer, J. The African Union and the International Criminal Court: Counteracting the crisis. // International Affairs, 2016, 92(6). – p.1319-1342. https://doi.org/10.llll/1468-2346.12747.

8. Hagan, J., Kaiser, J., Hanson, A. Iraq and the crimes of aggressive war: The legal cynicism of criminal militarism. // Cambridge University Press. 2015. https://doi.org/10.1017/CBO9781316221693.

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Павлюх Ольга Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Глобалізація економічних процесів у всьому світі, стрімкий розвиток економіки, інформатизація державних і приватних структур та воєнний стану в Україні різко підвищують рівень злочинності у сфері оподаткування. Кримінальні правопорушення у сфері оподаткування є особливо небезпечним явищем. У зв'язку з вчиненням кримінальних правопорушень у сфері оподаткування до державного бюджету у великих розмірах не надходять кошти, які злочинним шляхом привласнюються кримінально протиправними суб'єктами. Тема наукового дослідження є актуальною та потребує детального вивчення, адже Україні у час війни та після її закінчення необхідні значні кошти для реалізації усіх функцій та завдань у сфері забезпечення національної безпеки та належного соціального становища громадян, що постраждали від російської агресії.

В умовах війни в Україні відбувається реформування економіки України. Вартість збитків і втрат від російської агресії вже сягають рекордних величин, а падіння реального ВВП в Україні є більш глибоким, ніж у більшості країн, які мали досвід збройних конфліктів. У той же час Україні вдалося утримати макрофінансову стабільність і залучити значні обсяги міжнародної допомоги, що позитивно впливатиме на перспективи поствоєнного відновлення [1].

Сучасна система оподаткування являє собою сукупність податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів і внесків до державних цільових фондів, які справляються в установленому Податковим кодексом України (далі ПКУ) порядку [2]. За порушення норм податкового законодавства в Україні та світі передбачена фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність.

Так, ст. 212 Кримінального кодексу України (надалі КК України) передбачено кримінальну відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Стаття КК України містить інформацію про три склади кримінальних правопорушень. Їх диференціація здійснюється за ознакою розміру несплачених грошових коштів у вигляді податків, а саме: 1) у значному (в 3 тисячі і більше разів перевищують установлений законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян; 2) великому (у 5 тисяч і більше разів перевищують установлений законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян); 3) особливо великому (у 7 тисяч і більше разів перевищують установлений законодавством неоподаткований

мінімум доходів громадян) розмірах, що безпосередньо розкрито у примітці до ст. 212 КК України [3].

Особливо важливо наголосити на тому, що при кваліфікації діяння неоподаткований мінімум доходів громадян прирівнюється до податкової соціальної пільги (далі ПСП), яка становить половину прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня року вчинення кримінального правопорушення (у 2024 році ПСП складає 1514 грн.)[4]. Тоді як при призначенні покарання застосовується неоподаткований мінімум доходів громадян який становить 17 гривень[5].

Отже, для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) вчинене у поточному році, їх сума має становити не менше 4 542 000 гривень (3 000 х ПСП), що є вагомою фінансовою сумою для подолання економічної кризи у деяких сферах діяльності держави та для збільшення обороноздатності країни у час подолання збройної агресії росії.

Однак, є варіант звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення у вигляді ухилення від сплати податків, а також кримінальним законодавством передбачено конкретні підстави таких випадків і зазначено, що це можливо лише якщо особа до часу притягнення її до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори та інші обов'язкові платежі і відшкодувала завдану шкоду (сплата санкцій та пені). Що також є вагомою статтею доходів до бюджету держави. Також, зазначено у КК України (ч. 1 та ч. 2 ст. 212), що не можуть скористатися підставами звільнення від кримінальної відповідальності особи, раніше судимі за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)[3].

Приписами ч. 6 ст. 368 Кримінального процесуального кодексу України (надалі - КПК України) закріплено порядок обрання та застосування норм про кримінальну відповідальність до суспільно небезпечних діянь при ухваленні вироку[6]. На основі цього у разі вчинення правопорушення у сфері оподаткування суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду. Тому перед винесенням певного рішення вважається за доцільне провести певне дослідження актуальної судової практики Верховного Суду з питання призначення покарання за вчинення злочинів у сфері оподаткування для використання сформованої правової позиції найвищого суду у системі судоустрою України в процесі формування стратегії захисту або представництва інтересів клієнта у кримінальному провадженні та злагодженої роботи правоохоронних і судових органів.

Отже, кримінальне правопорушення у вигляді ухилення від оподаткування та несплати податків, зборів (обов'язкових платежів) до бюджету платниками податків негативно впливає на економічний розвиток України. Також, у будь-який час від цього страждає становлення бюджетної політики, фінансування соціально важливих програм, розвиток різноманітних галузей господарства, освіта, культура та наука, військова сфера тощо. Такий

вид протиправних дій зумовлює велике навантаження на добросовісних платників податків, які своєчасно виконують свої податкові зобов'язання і сприяє великій соціальній напруженості у суспільстві та державі. Це надзвичайно актуальне питання в сучасних умовах подолання наслідків пандемії та запровадження військового стану. Завжди протягом всього часу ведення військових дій з бюджетів, крім фінансування всіх сфер життєдіяльності суспільства і держави, виділялися та виділяються додатково кошти на подолання проблем і негативних явищ, що виникають.

Кримінальні правопорушення у сфері оподаткування заподіюють значну шкоду державі і суспільству. Варто наголосити, що вони можуть вчинятися за допомогою злочинного угрупування, що також впливає на кваліфікацію злочину. Злочинні угрупування у час війни часто об'єднують свої кримінально-протиправні зусилля з державними або приватними структурами, і за їх допомогою значна частина коштів виводиться поза бюджет і потрапляє у кримінальний сектор.

На даному етапі розвитку держави та формування бюджету необхідно сприяти відновленню зусиль для подолання проблем спричинених діями суб'єктів, що ухиляються від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Одним із таких шляхів є виявлення порушень, які вчиняються посадовими особами, за допомогою яких певні кошти виводяться за кордон з використанням безготівкових активів. Це значно ускладнює процес їх виявлення правоохоронними органами і, відповідно, запобігання їх вчиненню і тим самим призупиняє позитивні економічні процеси, нівелює інвестиційну привабливість України, негативно впливає на формування позитивної свідомості громадян до сплати податків.

Потрібно наголосити, що кримінальні правопорушення у сфері оподаткування характеризуються ускладненим механізмом вчинення. Саме тому для їх виявлення та справедливого покарання винних необхідно сформувати на рівні правоохоронних органів ефективні напрями протидії, які будуть передбачати не тільки запобігання вчиненню кримінальних правопорушень у сфері оподаткування, але й застосування механізмів їх виявлення та покарання. Пропонується для цього залучати осіб, які є фахівцями та мають практичний досвід діяльності для надання консультацій та експертних висновків. Дані спеціалісти мають бути обізнаними у сферах ведення бухгалтерського обліку, банківської справи, фінансово-економічної документації та податкового обліку і, також, вони можуть бути міжнародними експертами у цих галузях.

Отже, поширеність вчинення правопорушень у сфері оподаткування, довготривале реформування податкової системи в Україні, пролонгація процесу утворення, реорганізації та об'єднання державних органів у податковій сфері призводить до зростання рівня злочинності у сфері оподаткування.

Таким чином, в Україні система запобігання та протидії кримінальним правопорушенням у сфері оподаткування не є ефективною та потребує

вдосконалення. Правоохоронні та податкові органи мають більше співпрацювати для досягнення бажаного результату щодо запобігання цього виду злочинності через вдосконалення податкової політики, застосування радикальних заходів, взаємодію та налагоджену співпрацю у цьому напрямі.

Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері оподаткування має бути перш за все спрямоване на досягнення тенденції щодо зниження їх рівня вчинення шляхом забезпечення захисту фінансових інтересів держави й суспільства. Цього можна досягти за допомогою виявлення, дослідження й усунення причин та умов, які сприяють вчиненню таких правопорушень у сфері оподаткування, а, також, взаємопов'язаних заходів соціального, правового, організаційно-управлінського характеру, для покарання винних у їх скоєнні.

Дуже важливо Україні у вирішенні проблеми запобіганню кримінальним правопорушенням у сфері оподаткування звернути увагу на партнерство та міжнародну співпрацю, які допоможуть всесторонньо дослідити та імплементувати досвід зарубіжних держав в українське законодавство щодо якнайефективніших та дієвіших способів боротьби із фінансовою злочинністю.

Таким чином, усі вжиті Україною заходи у вигляді нормотворчої діяльності, структурних змін у податкових та правоохоронних органах, імплементації міжнародного та європейського законодавства мінімізують шкоду держави та призведуть до покращення євроінтеграційних процесів та забезпечать фінансову безпеку і добробут суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансово-економічні наслідки війни. LB.ua. Дорослий погляд на світ. URL: https://salo.li/29d2409 (дата звернення: 31.03.2023)
2. Податковий кодекс України. URL: https://salo.li/72Ba915 (дата звернення: 23.03.2023)
3. Кримінальний кодекс України. URL: https://salo.li/23F3B70 (дата звернення: 23.03.2023)
4. Головне управління ДПС у Київській області. URL: https://salo.li/423B9a1 (дата звернення: 23.03.2023
5. Кримінальна відповідальність за крадіжку: з якої суми в 2024 році? Liga Zakon. Бізнес під час війни. URL: https://salo.li/1502e0B (дата звернення: 23.03.2023)
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://salo.li/340f4e0 (дата звернення: 23.03.2023)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В СИСТЕМУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єрменко Анастасія Романівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Білько Олександр Павлович
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Україна, яка вже протягом кількох років зазнає впливу зовнішньої агресії та воєнних дій на своїй території, активно працює над гармонізацією свого законодавства з європейськими стандартами, зокрема в сфері кримінального права. Незважаючи на важливість та необхідність адаптації до європейських норм і цінностей, воєнний стан в Україні створює ряд перешкод на шляху до досягнення цієї мети. Досягнення гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами в умовах війни вимагає аналізу проблем та пошуку належних рішень.

Однією з основних проблем є відсутність стабільності та прогнозованості в умовах воєнного стану. Нестабільна політична та економічна ситуація у країні ускладнює процес реформування законодавства відповідно до європейських стандартів. Наприклад, зміни у правовій системі вимагають значних фінансових та адміністративних ресурсів, які в умовах війни направлені на інші потреби, такі як збройні сили чи гуманітарна допомога [1, с.55]. Україна потребує міжнародної підтримки для успішної імплементації європейських стандартів.

Ще однією проблемою є внутрішній політичний спротив щодо імплементації європейських стандартів. Деякі політичні сили можуть використовувати ситуацію воєнного стану для того, щоб гальмувати реформи або використовувати їх для власної політичної вигоди. Це може призвести до затримки або навіть зупинення процесу імплементації європейських стандартів у деяких сферах. Також важливою проблемою є відсутність єдиного підходу до інтерпретації та застосування європейських стандартів у судовій практиці. Велика різниця у рішеннях судів різних рівнів може призвести до правової невизначеності та недостатньої захищеності прав громадян. Україна, дотримуючись міжнародних стандартів, повинна забезпечувати справедливий суд та захист прав кожного громадянина, навіть у воєнний період. Однак, зважаючи на воєнний стан, імплементація європейських стандартів у цій сфері може вимагати балансу між захистом прав людини та необхідністю забезпечення безпеки держави.

Незважаючи на ці складнощі, європейські стандарти також можуть принести значні переваги для України, навіть в умовах воєнного стану. Інтеграція з європейськими структурами може сприяти зміцненню демократії, правової держави та захисту прав людини, що є особливо важливими в умовах воєнного стану. Крім того, заходи, спрямовані на впровадження європейських стандартів, можуть допомогти підвищити ефективність управління, боротьбу з корупцією та підвищити конкурентоспроможність економіки.

Щоб успішно впровадити європейські стандарти в умовах воєнного стану, необхідно враховувати комплексний підхід, який охоплюватиме всі сфери життя країни. [3, с.72].

Одним із ключових напрямків для подолання проблеми є підтримка внутрішніх реформ. Урядові слід приділити особливу увагу впровадженню необхідних змін у законодавство, а також у забезпеченні ефективного контролю за їхнім виконанням. Важливо залучати до цього процесу експертів, які мають досвід у реалізації подібних реформ у країнах Європейського Союзу.

Паралельно з цим, необхідно активно співпрацювати з міжнародними партнерами та організаціями, такими як Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй. Їхній досвід та підтримка можуть значно полегшити процес адаптації України до європейських стандартів, надати фінансову та технічну допомогу, а також сприяти впровадженню необхідних інституційних змін [3, с.88].

Крім того, активна участь громадянського суспільства є ключовою у забезпеченні успішної імплементації європейських стандартів. Громадські організації, активісти та експерти можуть виступати як сторонні спостерігачі, контролювати процеси реформ та висвітлювати їхній прогрес та недоліки. Такий взаємодія допоможе забезпечити більшу відкритість та прозорість у процесі реформування.

У разі успішної імплементації європейських стандартів, Україна отримає безпосередній доступ до багатофункціонального та конкурентоспроможного ринку Європейського Союзу, що сприятиме економічному зростанню та розвитку країни. Крім того, це збільшить довіру міжнародних інвесторів та сприятиме притоку іноземних інвестицій у різні сфери української економіки [4, с.5].

Останнім часом уряд України активно працював над виконанням семи рекомендацій Єврокомісії, які були важливими умовами для отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС.

Зокрема, Верховна Рада України 13 грудня 2022р. ухвалила пакет євроінтеграційних законів — «Про медіа», «Про національні меншини (спільноти)», а також «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах». Це дало підстави Президенту України Володимиру Зеленському звернутися до лідерів ЄС з

проханням швидше оцінити виконання рекомендацій, щоб розпочати переговори про членство України в ЄС [4, с.7].

Проте, не дивлячись на досягнуті успіхи, процес потребує подальшого вдосконалення. Отже, хоча імплементація європейських стандартів в Україні в умовах воєнного стану є складним завданням, вона є можливою за умови відповідних зусиль та співпраці всіх зацікавлених сторін. Важливо продовжувати робити кроки у напрямку гармонізації законодавства та реалізації необхідних реформ для забезпечення стабільності, безпеки та економічного розвитку України. Необхідно зосередитися на боротьбі з корупцією, створенні стабільного політичного середовища та залученні міжнародної підтримки. Тільки таким чином Україна зможе успішно імплементувати європейські стандарти та забезпечити сталий розвиток країни в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська інтеграція України: політичні, економічні та правові аспекти / за ред. А. М. Загороднюка. – Київ: К.І.С., 2022. 344 с.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 02.03.2024).
3. Україна в європейському просторі: виклики та перспективи / за ред. В. М. Литвина. – Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2022. – 288 с.
4. Євроінтеграція в умовах війни: виклики та можливості https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf (дата звернення: 02.03.2024).

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ, ЩО ГАРАНТУЮТЬ ПРАВА ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Король Катріна Ігорівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-4
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Одним із актуальних напрямів на шляху інтеграції нашої держави до Європейського Союзу є продовження в країні судово-правової реформи, яка за

своїм обсягом зараз набула формату перезавантаження судової системи України.

Україна, як країна, що прагне до інтеграції в європейський простір, зобов'язана приводити свої законодавство та правові практики у відповідність із міжнародними стандартами, зокрема щодо прав людини. У сфері кримінального правосуддя, це особливо важливо, оскільки це прямо стосується основних прав та свобод людини.

Європейські стандарти, які гарантують права людини, включаються у різноманітні документи, такі як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), а також у практичні рекомендації та директиви Європейського Союзу. Ці стандарти визначають найвищі норми захисту прав людини в сфері кримінального правосуддя та є важливим орієнтиром для будь-якої країни, що прагне до демократії, правової державності та захисту прав своїх громадян.

Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року у липні 1997 року, тим самим підтвердила свою згоду на підпорядкування юрисдикції Європейському суду з прав людини. Українські правники зобов'язані дотримуватися положень Конвенції та керуватися практикою суду у своїх рішеннях щодо вирішення справ, пов'язаних з порушенням прав людини.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод відіграє суттєву роль у процесі реформування кримінального процесу в Україні. Її принципи та положення стали основою для багатьох змін, які були внесені до українського законодавства та практики. Конвенція забезпечує найважливіші права та свободи, такі як право на життя, заборону катувань, свободу слова, релігії та право на справедливий суд. Ці норми є ключовими для демократичного суспільства та принципу верховенства права, що є основою Європейського Союзу[1].

По-перше, важливим позитивним аспектом є впровадження принципів та стандартів ЄКПЛ у національне законодавство та судову практику України. Це включає в себе покращення процесуальних гарантій для підозрюваних та обвинувачених осіб, забезпечення права на справедливий судовий процес, а також визнання та захист прав жертв злочинів.

По-друге, ЄКПЛ надає громадянам України можливість звертатися до Європейського суду з прав людини у разі порушення їхніх прав та свобод національними органами. Це стимулює українську владу до забезпечення відповідності свого законодавства та практики міжнародним стандартам прав людини, щоб уникнути судового протистояння перед ЄСПЛ.

У своєму дослідженні ролі рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у регулюванні кримінального процесу, О. Толочко вказує на те, що ці рішення систематично формують стандарти кримінального провадження, створюють правові орієнтири для судів у суперечливих ситуаціях правосуддя та сприяють утворенню єдиної практики правозастосування. Автор також аргументовано відзначає, що на сьогодні рішення ЄСПЛ відіграють ключову

роль у розвитку кримінального процесуального законодавства, їх вплив сприяє формуванню нових правових норм, які відповідають міжнародним стандартам прав людини. Не менш важливо, що рішення Європейського суду є юридичним фактом, що впливає на правосвідомість правозастосовників[2].

Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», прийнятий 23 лютого 2006 року, став ключовим для суддівської практики ЄСПЛ. Його призначенням було регулювання відносин, що виникають у зв'язку з виконанням рішень ЄСПЛ проти України, вирішення причин порушень Конвенції та протоколів до неї, а також впровадження європейських стандартів прав людини в українське судочинство та адміністративну практику. Цей закон створив передумови для зменшення числа заяв до ЄСПЛ та зробив Україну однією з країн Ради Європи, яка безпосередньо регулює практику застосування рішень ЄСПЛ окремим законом. Згідно з цим законом, законодавець вперше визначив практику ЄСПЛ як джерело права і сформулював певні правила та застосування для суддів[3].

Однією з ключових ролей європейських стандартів у реформуванні кримінального процесу в Україні є створення прозорої та справедливої системи правосуддя. Наприклад, вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стосовно права на справедливий судовий процес, права на адекватний захист та відповідального застосування кримінальних санкцій змушують українську владу реформувати процесуальні норми, підвищувати якість захисту підсудних та забезпечувати недопущення будь-яких форм тортуру чи нелюдського поводження з підозрюваними та засудженими.

Крім того, європейські стандарти сприяють розвитку альтернативних механізмів вирішення конфліктів та підтримці правопорядку. Наприклад, принципи, закладені в європейських стандартах, спонукають до використання медіації, альтернативних форм покарання та ресторативного правосуддя, що сприяє побудові більш гуманної та ефективної системи правосуддя в Україні.

Також при врахуванні європейських стандартів, Україна покращує свої міжнародні стосунки та забезпечує своїм громадянам можливість захисту їх прав на міжнародному рівні. Це сприяє збільшенню довіри до української правосудної системи як національно, так і на міжнародному рівні.

Впровадження європейських стандартів у кримінальний процес України має ряд переваг:

- Це допоможе забезпечити справедливе та неупереджене судове розслідування та розгляд кримінальних справ.
- Це допоможе захистити права та свободи осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів.
- Це допоможе підвищити довіру до судової системи.
- Це допоможе Україні інтегруватися з Європейським Союзом.

У вирішенні завдань судово-правової реформи в Україні, і особливо у реформуванні кримінального процесу, велике значення має інтеграція

європейських стандартів, що гарантують права людини. Ці стандарти, втілені в міжнародних документах та рішеннях Європейського суду з прав людини, визначають високі норми захисту прав людини, які є важливим орієнтиром для будь-якої держави, що прагне до демократії та правової державності. Впровадження європейських стандартів українського кримінального процесу сприяє створенню прозорої та справедливої системи правосуддя, захисту прав та свобод осіб, а також підвищенню довіри до судової системи як національно, так і на міжнародному рівні. Такий підхід не лише сприяє реалізації демократичних цінностей, а й сприяє інтеграції України з Європейським Союзом, що є важливим стратегічним кроком для країни на шляху до європейської інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 20.03.2024)
2. Толочко О. Роль рішень європейського суду з прав людини в механізмі кримінального процесуального регулювання / О. Толочко. *Вісник національної академії прокуратури України. 2012. 3*. С. 56-61.
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV / *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.* URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15 (дата звернення: 20.03.2024)

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРТЕРОРИЗМУ

Лель Галина Вікторівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Вітюк Дарія Любомирівна
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права Державного податкового університету

З розвитком високих технологій та їх подальшим впровадженням у повсякденне життя, основна діяльність людини зміщується з матеріального світу у віртуальний. Однак, поряд з позитивними змінами, такими як обмін інформацією, зміни, зменшення часу та ресурсів, що витрачаються на прийняття рішень та розвиток бізнесу, відбуваються і негативні зміни. Злочинність у традиційному розумінні почала змінюватися, і ,здавалося б,

стабільні злочинці поступово переходять у віртуальний простір глобальної мережі Інтернет.

У сучасних умовах спостерігається поширення терористичної діяльності радикально налаштованих осіб, груп і організацій, ускладнюється характер їх діянь, зростає тяжкість вчинених терористичних актів.

Зазначена тема набуває ще більшої загостреності та актуальності, зважаючи на той факт, що терористична діяльність часто переходить у кіберпростір, з чим дедалі частіше стикаються в своїй практичній діяльності національні та міжнародні правоохоронні органи.

Кримінологічний аналіз такого суспільно небезпечного явища як «кібертероризм» наочно показує, що загрози, які воно за собою тягне, є надзвичайно серйозними, причому її актуальність зростає з розвитком і поширенням інформаційно-телекомунікаційних технологій.

На сьогоднішній день законодавчого визначення кібертероризму не існує. Деякі вчені характеризують кібертероризм як метод для захоплення інформації, а збиток, який він завдає визначають ціною цієї інформації. Вони мотивують свою думку тим, що сучасне суспільство не може обходитися без електронних носіїв інформації та цифрових методів її зберігання і обробки [1]. Зазначене визначення, на мою думку, є найбільш вдалим.

Особлива небезпека кібертероризму полягає в тому, що сучасні інформаційно-комунікативні технології забезпечують відносно невеликі терористичні групи могутньою та дієвою зброєю, своєрідним ретранслятором насильства.

Об’єктивно кібертероризм може виражатися у незаконному втручанні в роботу електронно-обчислювальних машин, систем та комп’ютерних мереж, присвоєнні, вимаганні комп’ютерної інформації, організації атаки на інформаційні ресурси, закладки та розробки комп’ютерних вірусів, які здійснюють знімання, модифікацію, або знищення інформації тощо.

Аналіз сучасної кримінологічної інформації дозволяє стверджувати, що для України значну зовнішню загрозу становить розповсюдження інформаційного тероризму. Зазначений вид кібертерористичної діяльності постає перед суспільством як новий вид терористичної активності негативно налаштованої ланки суспільства, орієнтований на використання різних форм і методів тимчасового або незворотного виведення з ладу інформаційної інфраструктури держави або її елементів, а також за допомогою протиправного використання інформаційної структури для створення умов, що тягнуть за собою тяжкі наслідки для різних сторін життєдіяльності особистості, суспільства і держави [3, с. 13].

Враховуючи високий ступінь суспільної небезпеки від даного виду тероризму, на наш погляд, його слід розглядати як самостійний склад злочину. Проте найбільш небезпечним різновидом прояву кібертероризму є використання сучасних інформаційних технологій, і в першу чергу глобальної мережі Інтернет, як виду зброї, яка застосовується з метою пошкодження

важливих об’єктів державної енергетичної, транспортної або урядової інфраструктури.

Загрози критичній інфраструктурі слід розглядати не тільки з точки зору можливостей та характеру їх походження, але і слід виокремлювати вразливі елементи критичної інфраструктури, на які ці загрози можуть бути спрямовані: фізичні елементи, зокрема, обладнання та ресурси об’єктів критичної інфраструктури; системи управління та комунікації, зокрема системи автоматичного управління та регулювання роботи об’єктів, системи зв’язку тощо; персонал об’єктів, зокрема диспетчерський, оперативний персонал, який безпосередньо забезпечує функціонування критичної інфраструктури у реальному часі.

Такий вид атаки поєднує підготовчий етап – дії, що створюють на об’єкті нові уразливі місця, та атакуючі дії – використання уразливих місць. При цьому, підготовчі дії можуть здійснюватися значно раніше за часом, ніж сама атака, можуть бути задіяні працівники (інсайдери) підприємства, що є об’єктом нападу, та здійснені різноманітні відволікаючі маневри.

Виходячи з цього, потрібно встановити єдині кваліфікаційні вимоги для всіх категорій працівників, які задіяні в обслуговуванні та мають доступ до об’єктів критичної інфраструктури, а також впровадити для даних категорій працівників обов’язкове проходження періодичної атестації на предмет відповідності заявленим вимогам.

Аналізуючи стан забезпечення інформаційної безпеки, вбачаємо необхідність удосконалення системи законодавчого регулювання інформаційної безпеки. Одночасно з цим, постає потреба у кримінальноправовому закріпленні такого діяння як кібертероризм, виробленні нових засобів забезпечення інформаційної безпеки державного управління та введення постійного моніторингу інформаційного середовища на предмет наявності нових загроз та небезпек.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що в умовах глибокого латентного проникнення злочинності до глобальної мережі Інтернет, яка в свою чергу посідає провідне місце в регулюванні суспільного та державного життя, подолання такої злочинної активності стає нагальною потребою на шляху розбудови інформаційного суспільства і входження України у світовий інформаційний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатюк С. О. Кібертероризм: історія розвитку, сучасні тенденції та контрзаходи. *Безпека інформації*. 2013. № 2. С. 118–129.

2. Топчій В. В. Кібертероризм в Україні: поняття та запобігання кримінально-правовими та кримінологічними засобами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 6, т. 3.* С. 65–68. URL: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo06/part_3/16.pdf (дата звернення: 05.03.2024).

3. Коршунов В. О. Політичний тероризм: інформаційні методи боротьби: автореф. дис. … канд. політ. наук: 23.00.02. Дніпропетровськ, 2008. 18 с.

4. Порядок формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 563. *База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України.* URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-2016-п (дата звернення: 05.03.2024).

5. Стратегія національної безпеки України: затв. указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 . *БД «Законодавство України»/ВР України.* URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015 (дата звернення: 05.03.2024).

6. Стратегія кібербезпеки України: затв. указом Президента України від 15.03.2016 № 96/2016. *БД «Законодавство України»/ВР України.* URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016 (дата звернення: 05.03.2024).

7. Євсєєв В. О. Можливі шляхи удосконалення захисту критичної інфраструктури України з урахуванням світового досвіду. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. 2016. № 4 (49).* С. 168–172. URL: http://www.hups.mil.gov.ua/periodic-app/article/17271/zhups_2016_4_35.pdf (дата звернення: 05.03.2024).

ЕРА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ

Лугівська Луїза Русланівна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМСПЗ-23-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

У сучасному суспільстві, де кожен аспект життя переплетений з технологіями, неприпустимо залишатися осторонь цифрових інновацій, і кримінальне право не є винятком. Різні аспекти кримінального права, від збору доказів до судових процедур, переглядаються та адаптуються під впливом цифрових технологій. Це створює нові можливості для боротьби зі злочинністю, але також породжує нові виклики та етичні проблеми.

У контексті «Ера цифрових технологій" відображає важливість вивчення впливу цифрових технологій на кримінальну юриспруденцію, а також необхідність обговорення перспектив розвитку цієї сфери в сучасній науці.

Метою статті є дослідження важливих аспектів використання цифрових технологій у сфері кримінального права та визначення їхнього потенціалу в науці та практиці.

Одним з основних завдань цього дослідження є вивчення впливу цифрових технологій на різні аспекти кримінального права. Збір та аналіз великих обсягів даних створює нові можливості для виявлення та розслідування злочинів, а електронне правосуддя спрощує та прискорює судочинство. Водночас зростають ризики порушення приватності громадян і появи нових видів кіберзлочинності, що вимагає відповідного реагування за допомогою правових і технологічних рішень.

Метою цього дослідження є також вивчення перспектив розвитку кримінального права в цифрову епоху. Розробка нових методів аналізу даних, використання штучного інтелекту та технології блокчейн можуть значно підвищити ефективність боротьби зі злочинністю та забезпечити більш справедливе судочинство.

В ході вивчення теми нам вдалося надати комплексний огляд основних аспектів та визначити перспективи подальшого розвитку цього напряму в сучасній науці. Під час вивчення теми було виявлено низку важливих результатів, які слід враховувати в подальшому розвитку галузі.

Перш за все, ми встановили, що впровадження цифрових технологій у сферу кримінального права може значно підвищити ефективність боротьби зі злочинністю. Збираючи та аналізуючи великі обсяги даних, правоохоронні органи можуть ефективно виявляти та розслідувати злочини, забезпечуючи тим самим безпеку суспільства.

Водночас виникають певні проблеми та виклики. Наприклад, зростає ризик порушення конфіденційності та можливість зловживання технологіями з боку правоохоронних органів. З цієї причини необхідно запровадити відповідне законодавство та технологічні заходи для захисту персональних даних.

Крім того, важливо враховувати потенціал подальшого розвитку цифрових технологій у сфері кримінального права. Розробка нових методів аналізу даних та використання штучного інтелекту і технології блокчейн можуть значно підвищити ефективність правосуддя і зробити судові процеси більш справедливими. [1]

Тому обговорення цих результатів підкреслює важливість подальших досліджень і розвитку цифрових технологій у кримінальному праві. Врахування позитивних аспектів цих технологій, а також усунення можливих негативних моментів дозволить більш ефективно використовувати ці інновації для покращення відправлення правосуддя та захисту прав людини в сучасному світі.

Цифрова епоха в кримінальному праві призвела до значних змін у способах виявлення, розслідування та боротьби зі злочинністю. Інновації, пов'язані з цифровими технологіями, відкривають нові можливості для правоохоронних органів у боротьбі зі злочинною поведінкою.

Тема "ера цифрових технологій в кримінальному праві: інновації та перспективи в сучасній науці" є дуже важливою та актуальною, оскільки відображає вплив сучасних технологій на сферу правосуддя та боротьбу зі злочинністю. Можемо узагальнити деякі ключові аспекти цієї теми:

- Цифрові технології та кримінальне право. Розвиток цифрових технологій суттєво змінив характер сучасної злочинності. Кіберзлочинність, електронне листування та використання соціальних мереж для організації злочинів - це лише деякі приклади того, як технології стали не лише інструментом для злочинців, але й об'єктом розслідування правоохоронних та судових органів. [2]

- Цифрові сліди. У кримінальному праві інформація, яка залишається в цифровій формі (так звані "цифрові сліди"), може бути доказом у справі. Сюди входить інформація про мобільні телефони, інтернет-активність та записи з камер спостереження. Важливо мати правові механізми для забезпечення правильного та ефективного використання таких даних у судовому процесі.

- Кібербезпека. Одним з ключових питань є захист інформації та даних від кібератак. Стандарти кібербезпеки стають важливим елементом законодавства та кримінально-правових досліджень. Перспектива розробки нових способів захисту даних та інформаційних систем також відіграє важливу роль у боротьбі з цифровою злочинністю.

- Електронне правосуддя. Цифрові технології впливають на всі аспекти системи правосуддя, від процесу збору доказів до самого судового процесу. Електронні бази даних, електронні документи та віртуальні судові засідання - це лише деякі з інновацій, які вже використовуються в сучасному правосудді.

- Проблеми та виклики. З одного боку, розвиток цифрових технологій у кримінальному праві створює нові можливості для правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю. Однак, з іншого боку, виникають нові виклики, такі як захист приватного життя, брак цифрових навичок у правоохоронців та можливість зловживання цифровими методами для порушення прав людини.

У 2024 році Україна переживає значні зміни у сфері кримінального права, спричинені стрімким розвитком цифрових технологій. На цей період припадає низка нововведень, які зачіпають різні аспекти правоохоронної діяльності та судових процесів.

Однією з важливих тенденцій є перехід до електронного правосуддя. Українські суди активно впроваджують системи електронного документообігу, які значно спрощують реєстрацію та обробку документів. Електронні бази даних полегшують роботу суддів та правоохоронних органів, дозволяючи зберігати та швидко знаходити необхідну інформацію. [3]

Ще одним важливим нововведенням є використання цифрових технологій при зборі та аналізі доказів у кримінальних справах. Сучасні методи кібер детекції та комп'ютерного аналізу дозволяють ефективно виявляти цифрові сліди злочинів, такі як кібератаки та електронні комунікації злочинців. Важливим аспектом є розвиток кібербезпеки для захисту цифрових даних від несанкціонованого доступу.

Третьою важливою ініціативою є модернізація нормативно-правової бази, щоб відповідати викликам цифрової епохи. Уряд України активно працює над новим законодавством, яке враховує специфіку цифрової злочинності та захисту персональних даних. Це дозволить ефективно реагувати на нові виклики у сфері кібербезпеки та кримінальної юстиції. [4]

Слід зазначити, що технологічні інновації також несуть нові виклики. Захист приватності та прав людини в цифровому просторі став ключовим питанням. Крім того, існує потреба у підвищенні кваліфікації правоохоронців та суддів у сфері цифрових технологій.

Загалом, цифрова ера в українському кримінальному праві у 2024 році характеризуватиметься поєднанням інновацій та викликів. Сприятлива правова та технологічна інфраструктура створює передумови для ефективного використання цифрових технологій у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні правосуддя в сучасному світі.

Україна, як і багато інших країн, переживає період значних змін у сфері кримінального права через стрімкий розвиток цифрових технологій, а у 2024 році ця тенденція набуває особливого значення, оскільки Україна активно адаптується до викликів нової цифрової реальності. [5]

Однією з важливих перспектив є широке використання штучного інтелекту та аналітичних систем у кримінальному праві. Українські науково-дослідні інститути та правоохоронні органи активно вивчають можливості використання алгоритмів машинного навчання для прогнозування злочинів, виявлення злочинних моделей та оптимізації стратегій боротьби зі злочинністю. [6]

Друга перспектива - розвиток систем електронного документообігу та електронного правосуддя. Використання цифрових технологій у системі правосуддя значно підвищує ефективність процесу розгляду справ та скорочує час і ресурси, необхідні для вирішення правових питань.

Третя перспектива - посилення кібербезпеки та захисту персональних даних у кримінальному праві. У зв'язку зі зростаючою загрозою кіберзлочинності та кібербезпеки Україна активно розробляє нові методи та стратегії захисту інформації, а також удосконалює відповідну нормативно-правову базу.

Нарешті, велике значення має розвиток міжнародного співробітництва у сфері кримінального права в контексті цифрових технологій. Україна активно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями з метою обміну досвідом та кращими практиками використання цифрових технологій у правоохоронній діяльності.[7]

Таким чином, ера цифрових технологій в українському кримінальному праві у 2024 році відкриває багато перспектив та можливостей для розвитку сучасної науки. Більша інтеграція цифрових технологій у правову систему дозволить країні ефективніше боротися зі злочинністю та забезпечувати передове правосуддя в цифрову епоху.

Підсумувавши все, можна сказати, що впровадження цифрових технологій у кримінальне право відкриває нові можливості для боротьби зі злочинністю та підвищення ефективності правосуддя. Збір та аналіз даних дозволяє правоохоронним органам швидше виявляти та розслідувати злочини, забезпечуючи тим самим громадську безпеку. Електронне правосуддя спрощує судові процедури та зменшує адміністративні витрати.

Проте, разом із цим, необхідно враховувати можливі негативні наслідки використання цифрових технологій у кримінальному праві. Зокрема, залишаються питання щодо захисту приватності громадян та ризику зловживання технологіями з боку правоохоронних органів.

Для подальшого розвитку цього напряму важливо проводити дослідження та розробляти нові технологічні рішення, забезпечуючи збалансований підхід між ефективністю правосуддя та захистом прав людини і основоположних свобод. Тому дослідження впливу цифрових технологій на кримінальне право має великий потенціал щодо подальшого розвитку сучасної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brown, K. (2018). Blockchain Applications in Criminal Justice: Opportunities and Risks. Journal of Digital Law, 12(4), 78-92.

2. Smith, J. (2020). Digital Technologies in Criminal Justice: Trends and Challenges. International Journal of Law and Technology, 15(2), 45-60.

3. Право на приватність у мережі інтернет у контексті європейської системи захисту прав людини. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/08/zbirnyk_aktualni_pytannya_dosudovogo_rozsliduvannya_28_04_23_4_ostatochnyj.pdf (дата звернення: 20.03.2024)

4. Захист персональних даних: правове регулювання та практичні аспекти. URL: https://rm.coe.int/168059920c (дата звернення: 20.03.2024)

5. Україна 2030е — країна з розвинутою цифровою економікою. URL: https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html (дата звернення: 20.03.2024)

6. Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності. 2020 . URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2020/12/Матеріали-семінару_Використання-техн-штучного-інтел_5.11.2020.pdf (дата звернення: 20.03.2024)

7. Удосконалення управління інформаційними технологіями у судовій системі України. 2020. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/New_Justice_Reiling_ICT_Governance_ukr.pdf (дата звернення: 20.03.2024)

ДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЕКОЦИДУ

Ляхімець Вероніка Юріївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-23-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Мілевський Олександр Петрович
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Широкомасштабне вторгнення Російської Федерації зробило проблему екоциду над актуальною не тільки в Україні, але і на Європейському континенті. Активні бойові дії не припиняються, а, отже, загроза довкіллю стає дедалі серйознішою. Як екоцид кваліфікують руйнування державою-агресором дамби Каховської ГЕС, знищення гідроспоруд на Оскільському водосховищі, ураження резервуарів нафтобаз, каналізаційно-насосних станцій та очисних споруд.

Екоцид визначається як масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [3]. Поняття охоплює такі порушення, як масове знищення екосистем, забруднення водних джерел, вирубування лісів та інші дії, які призводять до значного екологічного погіршення. Екоцид може мати серйозні наслідки для біорізноманіття, клімату та здоров'я людини.

Термін знайшов законодавче підкріплення в статті 441 Кримінального кодексу України. Екоцид визначено як «масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу» [2]. Покаранням, передбаченим за вчинення цього злочину, є позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років. Суб'єктом вчинення цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-ти років. Суб'єктивною стороною є умисел, зазвичай це прямий умисел. Екоцид відповідно ч. 6 ст. 12 КК України належить до особливо тяжких злочинів. Кримінальне законодавство деяких країн (Австралія, Великобританія, Сербія, Словенія, ФРН) передбачає схожі положення. Але визначення із статтею 441 «Екоцид» не збігається з міжнародним правом [4]. Це робить неможливим винесення цих випадків на розгляд міжнародних судів, адже на міжнародному рівні немає жодного регламентуючого документу, який би визнавав екоцид як такий.

Воєнна агресія на території України засвідчує неприйнятність декриміналізації екоциду. Він не визнаний як злочин ані в Римському статуті

МКС (Міжнародний кримінальний суд), ані в інших міжнародних нормативно-правових документах.

На сьогодні злочини Росії проти довкілля можуть розслідуватися МКС як воєнні злочини. Слушною є пропозиція науковців щодо включення злочину екоциду до Римського статуту [1]. Оскільки положення Римського статуту певною мірою спрямовані на серйозні пошкодження довкілля під час збройних конфліктів, тоді як збитки, нанесені в мирний час, не підпадають під юрисдикцію МКС. Отже, сьогодні надзвичайно важливо доповнити Римський статут п'ятим злочином – екоцид. У 2021 році фундація Stop Ecocide представила концепцію визначення терміну «екоцид», ініціюючи процес включення цього злочину до Римського статуту МКС.

ПАРЄ підтримала ідею внесення подібних змін до Римського статуту. (Резолюція ПАРЄ «Вплив збройних конфліктів на довкілля» від 5 січня 2023 року). У березні 2023 року Європарламент ухвалив історичне рішення щодо визнання екоциду на рівні ЄС. Згідно з прийнятим рішенням, Європарламент підтримує ідею включення екоциду до переглянутої Директиви ЄС про захист навколишнього середовища за допомогою кримінального законодавства. Абсолютною більшістю голосів було затверджено зміни до Директиви про злочини проти довкілля. Відтепер правопорушників чекає до 10 років за ґратами або штраф до 43 мільйонів доларів. Країни Європейського союзу мають два роки на те, щоб впровадити директиву у своє національне законодавство.

Євросоюз став першою міжнародною інституцією, яка матиме закон про екоцид. Бельгія першою серед країн Європи криміналізувала екоцид як на національному, так і на міжнародному рівнях. Новий кримінальний кодекс, який ухвалив федеральний парламент Бельгії, передбачає позбавлення волі до 20 років для осіб, винних в екоциді, і штрафи до 1,6 мільйона євро для корпорацій [5]. Отже, якщо інші країни-учасники Римського статуту зроблять подібний крок, як Бельгія, екоцид стане п'ятим міжнародним злочином поряд з геноцидом, військовими злочинами, злочинами проти людяності та агресією. Відповідно, порушників переслідуватимуть через Міжнародний кримінальний суд у Гаазі.

Таким чином, продовжується рух за введення екоциду до списку кримінальних злочинів. Екоцид: міжнародний злочин, що спричинює руйнування й завдає шкоди довкіллю; здійснюється не лише у воєнний час; визначається тривалістю й масштабністю; ґрунтується на свідомому, цілеспрямованому завданні шкоди екосистемі; несе за собою суспільно небезпечні наслідки у вигляді спричинення екологічної катастрофи; порушує міжнародні зобов'язання щодо дотримання правил екологічної безпеки.

Міжнародна криміналізація екоциду може стати важливим інструментом у зміцненні захисту навколишнього середовища та створенні механізмів відповідальності за екологічні злочини. На сьогодні необхідно розробити механізми притягнення військовослужбовців Російської Федерації до кримінальної відповідальності за злочини екоциду на території України

шляхом використання МКС. Це можливо за умови ратифікації Римського статуту Україною та внесення до нього відповідних поправок. Дослідження в цьому напрямку є важливим, оскільки проблема притягнення російських військових до відповідальності за екоцид ще не вирішена. Варто підготувати теоретичну основу для внесення змін в національне законодавство та міжнародні правові документи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Римський статут міжнародного кримінального суду 17.07.1998. URL:https: // zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 12.03.2024)

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26. URL:https: // zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

3. Wikimedia Foundation. *Екоцид*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki (дата звернення: 12.03.2024)

4. Уколова В.О., Уколова Є.О. Проблема екоциду як екологічного злочину: український та міжнародний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. Випуск № 10/2021. С. 354.

5. Jack Marley. Ecocide: why establishing a new international crime would be a step towards interspecies justice. URL: https:// theconversation.-com/ecocide-why-establishing-a-new-international-crime-would-be-a-step-towards-interspecies-justice-162059 (дата звернення: 12.03.2024)

ГУМАНІЗМ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРИНЦИП КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА: ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА БАЗОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Миколаєнко Поліна Миколаївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Гуманізм у кримінально-виконавчому праві визначається як принцип, спрямований на захист та забезпечення прав людини, яка засуджена і їй передбачені кримінально-виконавчі заходи. В умовах євроінтеграції цей принцип отримує особливий акцент, оскільки міжнародні стандарти та вимоги в сфері прав людини мають дотримуватися і повинні бути враховані в системі

кримінально-виконавчого права. Ця засада передбачає, що кримінально-виконавча система повинна розглядати засудженого не лише як злочинця, але і як особу з правами та гідністю. Вона визначає, що виконання покарань та заходів повинно ґрунтуватися на повазі до особистості, принципах справедливості та гуманності.

Тему принципів і зокрема засаду гуманізму в сучасній доктрині науки кримінально-виконавчого права України досліджували науковці: Є. Ю. Бараш, І. Г. Богатирьов, М. Я. Гуцуляк, О. Є. Скакун, М. С. Пузирьов, А. Х. Степанюк, О. М. Джужа, Ю. В. Керняке-вич-Танасійчук, О. Г. Колб, В. В. Кондратішина, В. Я. Конопельський, , В. М. Трубников, М. М. Яцишин та ін. Попри те, що є досить велика кількість наукових робіт пов'язаних з даною темою все ж важливо робити наукові дослідження в галузі кримінально-виконавчого права, зокрема гуманізму, адже вони є важливим ресурсом для розвитку сучасної правової системи.

Тож слід дослідити значення слова гуманізм та його сутність по відношенню до кримінально-виконавчого права. Гуманізм (від лат. humanus – людяний, людський) – явище культури епохи Відродження, що полягало в новому ставленні до феномену людини; культурна і соціально-політична орієнтація на вищу цінність людини, особистості. У центрі уваги італ. письменників цієї епохи опинилося поняття «людськість» (humanitas), вживане ще Ціцероном. У давніх римлян humanitas протиставлялося barbaritas як римське – варварському [1]. Тобі ж, гуманізм це феномен, який розвивався разом з цивілізацією і є свідченням розвитку суспільства, адже в центрі уваги стоїть людина її гідність та честь. Дану думку підтримує К. Л. Бобровник наголошує, що принцип гуманізму також є один із центральних і основоположних принципів, що відіграє значну роль у процесі ресоціалізації та випрпавлення засуджених, у центрі якого постає людина, особистість як найвища соціальна цінність[2, с. 93].

Поділяємо думку А. Х. Степанюка стосовно того, що гуманізм це не тільки про людяне ставлення, високий рівень терпимості, розуміння, поваги до особи, а й, у першу чергу, про охорону інтересів суспільства і прав громадян від будь-яких посягань[3, с. 20]. Тобто він наголошує на тому, що мають бути гуманні засоби виправлення у процесі відбування покарання, які будуть сприяти подальшій ресоціалізації та повернення у суспільство перевихованої людини. І провідна думка, яка відрізняє це визначення, що гуманізм має бути в центрі не лише індивідуального, але й колективного благополуччя, охоплюючи захист прав та інтересів усього суспільства.

Принцип гуманізму стосовно засуджених, які відбувають покарання, базується на положенні ст. 3 Конституції України, яка визначає людину, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку як найвищу соціальну цінність[4]. Це означає, що навіть у випадку відбування покарання особи за вчинені злочини, їх права та гідність повинні бути захищені.

Українське кримінально-виконавче законодавство має на меті забезпечення не лише покарання винних, але й реабілітацію, ресоціалізацію та

повернення їх до суспільства. Це відбувається через впровадження гуманітарних принципів у виконання покарань, включаючи гарантії прав засуджених, умови відбування покарання, доступ до освіти, медичної допомоги та інших соціальних послуг.

Відображення засад гуманізму наявні зокрема в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» передбачено серед основних принципів діяльності. А також в ст. 16 Закону окремо сформульовані вимоги до персоналу ДКВС України і закріплено його відповідальність. Зокрема, передбачено, що персонал зобов'язаний неухильно виконувати закони України, додержуватися норм професійної етики, гуманно ставитися до засуджених і осіб, взятих під варту, а жорстокі, нелюдські або такі, що принижують людську гідність дії є несумісними зі службою і роботою в органах і установах виконання покарань[5].

Вплив засади гуманізму на заходи, що вживаються стосовно засуджених, проявляється в тому, що ці заходи не обмежуються лише кримінально-правовим впливом. Вони також включають в себе заходи кримінально-виконавчого впливу, такі як примусова праця за певних умов, заходи дисциплінарного контролю та фізичного впливу. Проте, важливо, щоб ці заходи були відповідними принципам гуманізму, забезпечуючи гідність та права особи. Отже, засада гуманізму має значний вплив на розробку та застосування кримінально-виконавчих заходів, ставлячи під захист гідність та права засуджених, а також враховуючи потреби інших зацікавлених сторін, що є важливим аспектом будь-якої справедливої та ефективної системи правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Попович М. В. Енциклопедія Сучасної України Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк: *Інститут енциклопедичних досліджень НАН України,* 2006. URL: https://esu.com.ua/article-24649 (дата звернення: 28.02.2024 р.)

2. Бобровник К. Л. Зачення принципів кримінально-виконавчого законодавства для виправлення та ресоціалізації засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях мінімального рівня безпеки. *Київський часопис права. 2023. № 4* URL: http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/382/369 (дата звернення: 02.03.2024 р.)

3. Голіна В. В., Степанюк А. Х., Лисодєд О. В. Кримінально-виконавче право: підручник. Харків: Право, 2015. 392 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/FAKULTET%208/1/Krim-vik_pravo_2011.pdf (дата звернення: 05.03.2024 р.)

4. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР Редакція від 01.01.2020 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 05.03.2024 р.)

5. Про Державну кримінально-виконавчу службу України. Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#top (дата звернення: 06.03.2024 р.)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В СИСТЕМУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

Пуха Мирослава Вікторівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Актуальність теми. Прагнення до європейської інтеграції є однією з головних цілей України і визначає шлях до утвердження демократичних цінностей, поваги до верховенства права та приведення правової бази у відповідність до європейських стандартів. Однією з ключових сфер, у яких проводяться значні реформи, є система кримінального правосуддя, включно з кримінальним правом, кримінальним процесом і криміналістикою. Впровадження європейських стандартів у цих галузях - багатогранний процес, спрямований на посилення захисту прав людини, забезпечення гарантій справедливого судового розгляду та сприяння ефективному правозастосуванню. Впровадження європейських стандартів у систему кримінального правосуддя України є необхідним кроком для зміцнення демократичних інститутів країни, забезпечення прозорості та підвищення довіри суспільства до відправлення правосуддя. Однак цей процес не позбавлений труднощів, оскільки потребує всебічного перегляду наявної правової бази, нарощування інституційного потенціалу та важливих змін у правовій культурі й мисленні громадян країни.

Метою роботи є дослідження імплементації європейських стандартів в систему кримінального права, кримінального процесу та криміналістики в Україні.

Виклад основого матеріалу. Для початку варто зазначити, що історичне коріння української системи кримінального правосуддя сягає радянської правової традиції, що характеризується акцентом на державному контролі та недостатньою повагою до прав особистості. З розпадом Радянського Союзу і здобуттям Україною незалежності 1991 року настав час

для проведення правової реформи, спрямованої на приведення системи кримінального правосуддя України у відповідність до міжнародних стандартів у сфері прав людини. Однак прогрес був повільним і часто стримувався глибоко вкоріненою бюрократичною інерцією та опором змінам.

«В Україні, котра має на меті входження в Європейський Союз, реформування та інтеграційні заходи у правовій сфері є необхідними для забезпечення ефективних механізмів суспільного розвитку та вдосконалення правового регулювання суспільних відносин. Глобалізація призвела до змін у процесах праворозуміння, правотворчості та правозастосування, вплинула на правосвідомість і правову культуру суспільства,мобілізувала широке коло суб'єктів, що раніше не мали відповідного правового статусу та не мали значних можливостей для участі у правовідносинах на наднаціональному,регіональному (міжнародному) та міждержавному рівнях» [1]. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, підписана 2014 року, стала серйозним стимулом для прискореного впровадження європейських стандартів у сфері кримінального, кримінально-процесуального права та судової медицини. Саме вона визначила конкретні орієнтири та вимоги до системи кримінального правосуддя України, щоб вона відповідала найкращій європейській практиці, включно з ухваленням законодавства, інституційними реформами та ініціативами з нарощування потенціалу.

Варто зазначити, що у царині кримінального права європейські стандарти впроваджуються з акцентом на посилення захисту основоположних прав та забезпечення пропорційності кримінальних покарань. Ключові реформи включають декриміналізацію деяких кримінальних правопрушень, впровадження альтернатив тюремному ув'язненню та посилення гарантій належного судочинства. Зокрема, «застосування рішень ЄСПЛ до інститутів загальної частини Кримінального кодексу України має вирішальне значення для забезпечення додержання міжнародних стандартів прав людини та впровадження їх у національне законодавство» [6, с. 81].

Також було докладено зусиль щодо приведення кримінального законодавства України у відповідність до міжнародних конвенцій і протоколів, таких як Європейська конвенція з прав людини та Конвенція ООН проти катувань інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Імплементація європейських стандартів у цій сфері також включає приведення положень Кримінального кодексу України у відповідність до міжнародних конвенцій та директив ЄС. Зокрема, це стосується таких кримінальних правопрушень, як торгівля людьми, кіберзлочинність, екологічні правопрушення, організована злочинність та корупція.

Ще одним важливим кроком є гуманізація Кримінального кодексу, скорочення кількості кримінальних правопрушень, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, та посилення альтернативних санкцій. Варто зазначити, що «завдання з «європеїзації» чинного Кодексу не може розцінюватися як незначиме, тимчасове, як така собі апробація перед

майбутнім Кодексом. Адже оцінюватися готовність України до набуття членства в ЄС буде за її чинним, а не потенційним законодавством. Саме тому нагальним завданням українських криміналістів є невідкладна розробка положень законів про внесення змін і доповнень до чинного КК України, спрямованих на імплементацію у ньому acquis communautaire» [4, с. 147].

Система кримінального правосуддя зазнала значних змін, спрямованих на створення більш змагальної системи, яка захищає права обвинувачених і гарантує справедливий судовий розгляд. Реформи були спрямовані на зміцнення незалежності та неупередженості судової системи, посилення ролі захисту та запровадження заходів щодо захисту прав жертв і свідків. «Важливе значення норм про захист прав людини та стандартів у сфері кримінального судочинства, що містяться у міжнародно-правових актах, для удосконалення національного законодавства та правозастосовної практики обумовлює необхідність вжиття дієвих заходів щодо їх більш повної імплементації до кримінального процесуального законодавства України та включення у регулювання судового провадження тих засад, на яких у багатьох країнах світу базується реалізація права на справедливий суд» [2, с. 15].

Крім того, було докладено зусиль щодо модернізації методів розслідування, підвищення прозорості та мінімізації ризику порушення прав людини під час кримінального судочинства. Також реалізація європейських стандартів у цій царині передбачає забезпечення належної правової процедури під час розслідування, кримінального переслідування та судового розгляду кримінальних справ. Ключові вимоги включають забезпечення права на справедливий судовий розгляд, презумпцію невинуватості, право на захист і дотримання розумних строків розгляду справ. Важливим кроком також є зміцнення процесуальних гарантій захисту прав і свобод людини під час досудового розслідування та судового розгляду.

У галузі криміналістики запровадження європейських стандартів було спрямоване на підвищення наукової точності та об’єктивності судової експертизи. Це охоплює впровадження сучасних методів судової експертизи, створення акредитованих судово-медичних лабораторій і розроблення стандартизованих протоколів збору, аналізу та збереження доказів. Зокрема, «сьогодні спостерігається тенденція зміна вектора криміналістичних досліджень в Україні та наближення його до єдиного європейського простору. Прагнення до євроінтеграції та проведення широкого спектру реформ у політичній, соціально-економічній та правовій сферах обумовлюють не тільки удосконалення положень чинних законодавчих актів, а й створення зовсім нових, що відповідають загальновизнаним світовим стандартам та, як правило, ґрунтуються на принципах охорони та захисту прав людини і громадянина» [5, с. 318].

Впровадження європейських стандартів у цій галузі передбачає впровадження сучасних методів і методик проведення кримінальних розслідувань, включно з використанням останніх досягнень науки і техніки, таких як ідентифікація ДНК, комп’ютерна криміналістика та аналіз цифрових

доказів. Також важлива відповідна підготовка фахівців-криміналістів та обмін передовим досвідом з європейськими країнами. Ініціативи з нарощування потенціалу спрямовані на те, щоб дати судово-медичним експертам знання і навички, необхідні для виконання їхньої роботи відповідно до передової міжнародної практики.

На наше переконання, успішне впровадження європейських стандартів у систему кримінального правосуддя України потребуватиме подолання кількох ключових проблем. Однією з серйозних перешкод є глибоко вкорінена правова культура і менталітет, у якому державні інтереси традиційно ставляться вище за права особистості. Для зміни цієї парадигми потрібна постійна прихильність юридичній освіті, підготовці кадрів і формуванню культури поваги до прав людини та належної правової процедури. Крім того, важливим аспектом процесу реформ є нарощування інституційного потенціалу. Зміцнення незалежності та професіоналізму ключових інституцій, таких як судова система, правоохоронні органи та судово-медичні служби, необхідне для забезпечення ефективного застосування та дотримання європейських стандартів. Це вимагає значних інвестицій в інфраструктуру, обладнання та людські ресурси, а також створення надійних механізмів підзвітності та нагляду навіть в умовах воєнного стану в Україні.

Крім того, гармонізація системи кримінального правосуддя України з європейськими стандартами потребує постійного моніторингу та оцінки для виявлення недоліків, розв’язання проблем, які виникають, і приведення у відповідність із міжнародними нормами, що розвиваються, та передовим досвідом. У даному контексті слід зазначити, що «прийняття нових законів, і не лише антикорупційних, під тиском європейських організацій є ще одним негативним результатом процесу глобалізації, коли закони приймаються формально, а в країні, по-суті, відсутній механізм їх застосування. Це, в свою чергу, призводить до такого явища як проведення реформування правової системи країни, що відбувається лише на законодавчому рівні, без реального застосування на практиці» [3, с. 96]. У цьому контексті вирішальне значення має постійна співпраця з європейськими партнерами, організаціями громадянського суспільства та міжнародними правозахисними організаціями, що сприяє обміну знаннями, технічною допомогою та конструктивному діалогу.

Процес впровадження європейських стандартів у галузі кримінального права, кримінального процесу та криміналістики в Україні є тривалим і складним. Він потребує внесення змін до законодавства, реформування правоохоронних органів, судової системи, а також підготовки фахівців у відповідних галузях. Також важливо привести національне законодавство у відповідність до міжнародних зобов’язань України, зокрема до рішень Європейського суду з прав людини. Слід зазначити, що впровадження європейських стандартів у цих сферах має не лише правове, а й соціальне значення. Вона сприяє зміцненню верховенства права, посиленню захисту прав і свобод людини, підвищенню довіри населення до правоохоронних і

судових органів. Крім того, гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами створює сприятливі умови для міжнародного співробітництва, обміну інформацією та досвідом у боротьбі зі злочинністю, що є дуже важливим в умовах воєнного стану в Україні.

Висновки. Впровадження європейських стандартів у систему кримінального правосуддя України є важливим кроком, який виходить за рамки простої правової реформи, і є глибоким зобов'язанням підтримувати верховенство закону, захищати права людини та сприяти побудові справедливого і рівноправного суспільства. Незважаючи на значний прогрес, попереду багато проблем, які вимагають стійкої політичної волі, інституційної стійкості та непохитної прихильності до демократії та людської гідності.

Оже, прагнення до європейської інтеграції та прийняття європейських стандартів у сфері кримінального права, кримінального процесу та судової медицини - це не просто правовий імператив, а фундаментальне зобов'язання щодо демократичних устремлінь України та її статусу як члена співтовариства держав, які обстоюють принципи прав людини, справедливості та верховенства права. Прийнявши ці стандарти, Україна має можливість підвищити довіру суспільства до своєї судової системи, сприяти міжнародному співробітництву та зміцнити свої позиції як сучасної демократичної держави, прихильної ідеалам свободи, справедливості та рівності перед законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігун В. В., Дацюк Т. К., Присяжнюк І. І. Вплив війни на правову систему та реформи в Україні. *Академічні візії.* 2023. №24. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/655 (дата звернення: 14.03.2024).

2. Коровайко, О. І. Реалізація міжнародних стандартів кримінального судочинства в судовому провадженні України : *автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09.* МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 40 с.

3. Лихова С. Я. Окремі питання глобалізацій них процесів у кримінальному праві України. *Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства.* 2017. С. 94-96.

4. Пономаренко Ю. А. Acquis communautaire Європейського Союзу і кримінальне право України. *Кримінальне право України перед викликами сучасності і майбуття: яким воно є і яким йому бути* : матеріали міжнар. наук. конференції, м. Харків, 21-22 жовт. 2022 р. Харків : Право, 2022 С. 141-147.

5. Шевчук В. М. Криміналістика в умовах війни та євроінтеграції у контексті забезпечення захисту прав і свобод людини. *Теорія та практика правозастосування в сучасних умовах державотворення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ, 05 травня 2023 року). Івано-Франківськ. Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила». 2023. С. 313-320.

6. Южека Р. С. Пропозиції імплементації рішень Європейського Суду з прав людини до інститутів Загальної частини Кримінального кодексу України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки.* 2023. №3. С. 79-83.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ, АДМІНІСТРАТИВНІ ТА КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ

Сидоренко Дарина Сергіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПМПФ-21-1
Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету
Білько Олександр Павлович
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Поняття прав людини і громадянина є основою для збереження гідності, незалежності та особистого розвитку. Ці принципи дають людям можливість вільно формулювати свої думки, переконання та прагнення. Однак складний взаємозв’язок між цими правами та воєнним станом, спричиненим серйозними загрозами національній безпеці, додає цьому питанню шарів заплутаності.

Воєнний стан спричинив зміну парадигми пріоритетів, створивши нові виклики, які вимагали адаптивних та ефективних механізмів захисту прав людини. У цьому контексті важливість активного обговорення та розробки таких захисних механізмів стала першочерговою. Права людини в умовах війни є невід’ємною та основною цінністю сучасного суспільства. Ці права мають бути захищені та гарантовані як на рівні конституційних положень, так і на рівні нормативно-правового середовища. Враховуючи складні сучасні реалії, зумовлені збройною агресією росії та її повномасштабного вторгнення на українські землі права людини підлягають виключному захисту. Це визначається конституційною нормою, яка визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Під час збройного конфлікту пріоритетність дотримання прав людини є не лише ознакою високого рівня демократії та розвитку суспільства, а й показником визнання людини найвищою соціальною цінністю та національним пріоритетом.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», визначає воєнний стан як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає

надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень». Наведене визначення характеризує воєнний стан як основну правову основу обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина. Законодавство України передбачає можливість запровадження воєнного стану у разі загрози національній безпеці чи територіальній цілісності держави. Під час воєнного стану з метою забезпечення оборони держави та збереження її безпеки можуть бути обмежені деякі права і свободи громадян. Однак ці обмеження не стосуються всіх прав громадян.

Відповідно до ст. 6 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» в Указі Президента України про введення воєнного стану визначено вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежені у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень. Також важливо зазначити, що період застосування обмежень не може перевищувати тривалості надзвичайного або воєнного стану. Це означає, що після припинення такого режиму має бути відновлена повна дія конституційних прав і свобод. До таких прав і свобод належать: право на рівність громадян перед законом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак; право на громадянство та право змінити громадянство; право на життя; право на повагу до гідності особи; право на свободу та особисту недоторканність; право подавати індивідуальні чи колективні звернення, особисто звертатися до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право на житло тощо. Закріплення переліку прав, які не підлягають обмеженню навіть в умовах воєнного стану, є конституційною гарантією прав людини і громадянина. [1]

Важливо, щоб будь-які обмеження прав людини, які застосовуються під час воєнного стану, були обґрунтованими, були пропорційними та необхідними для досягнення законних цілей безпеки та оборони держави. Держава як учасник соціально-економічних відносин несе відповідальність перед людьми за свою діяльність, а тому зобов'язана забезпечувати захист прав і свобод громадян, створювати умови для їх розвитку, відповідати перед людьми за свою діяльність. Як бачимо, саме на державу покладено обов'язок забезпечення прав людини, відповідно до ст. 3 Конституції України. Виходячи з цього постулату, можна стверджувати, що під час дії правового режиму воєнного стану держава не може відмовитися від свого обов'язку щодо забезпечення прав людини. [2]

Саме дотримання прав людини є запорукою престижу держави на національному та міжнародному рівнях. В умовах збройного конфлікту право на життя як основне право людини є практично беззахисним. Це пов’язано з тим, що війна призводить до різноманітних форм насильства, включаючи вбивства, тілесні ушкодження, викрадення людей, катування, які прямо порушують право на життя, гідність і недоторканність, що є особливо гострою проблемою сьогодні. Такі дії є неприйнятними, незалежно від обставин, і підлягають суворому засудженню як порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародних прав людини. З огляду на це першочерговим обов’язком держави є захист життя людини як найбільшої цінності кожної держави. Крім того, згідно з міжнародним звичаєвим правом право на життя визнається основним правом людини. Тому це очевидно, що Європейська конвенція з прав людини розглядає це право як одне з найбільш фундаментальних положень. [3]

У Конвенції, як і в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, право на життя належить до прав, від яких неприпустимо порушувати навіть у надзвичайних ситуаціях. Тому відступ від Конвенції можливий лише у виняткових кризових ситуаціях, які стосуються всього населення. [4]

Окремо хочеться звернути увагу на людську гідність, яка, безсумнівно, є важливою та невід’ємною цінністю для людства. Захист людської гідності має бути гарантований як на законодавчому рівні, так і на рівні громадської свідомості. Захист прав і свобод громадян є одним із головних обов'язків держави. Проте існують випадки, коли обмеження цих прав і свобод є неминучим і має здійснюватися виключно у встановлений законом спосіб. Згідно з Конституцією України, підставою для таких обмежень є введення воєнного або надзвичайного стану. До прав фізичних осіб, які можуть бути обмежені в умовах воєнного стану, належать: право на недоторканність житла (ст. 30); право на таємницю пошти, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); право на невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32); право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34); право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38) тощо. Такі обмеження необхідні для: запобігання злочинності; збереження життя та майна людей; забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку та економічного добробуту; забезпечення охорони здоров'я населення, захисту репутації, прав і свобод інших осіб; запобігання розголошенню конфіденційної інформації тощо. [2]

Отже, обмеження основних прав і свобод людини є правомірним, цілеспрямованим зниженням її потенційних можливостей, яке є законним, тимчасовим і суспільно необхідним. Фактично, всі міжнародно-правові акти, що регулюють права і свободи людини, передбачають можливість їх обмеження. Окремо зазначимо, що обмеження прав людини необхідно відрізняти від порушення прав людини, оскільки це дві різні категорії.

Підсумовуючи можна сказати, що в умовах воєнного стану захист прав людини є особливо складним. Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами передбачено механізм, який дозволяє обмежувати здійснення окремих прав громадян. Проте такі обмеження мають бути обґрунтованими, обмеженими у часі та ресурсах, використовуватись відповідно до принципів демократії та верховенства права з метою захисту інтересів суспільства, охорони громадського порядку та безпеки, а також прав і свободи інших громадян. Відповідність таких обмежень міжнародним стандартам і правам людини відіграє важливу роль у забезпеченні захисту цих прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 15.03.2024)
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Tet (дата звернення: 15.03.2024)
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р. № 995_004: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.03.2024)
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 р. № 995_043: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 15.03.2024)

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИКОРУПЦІЙНОГО ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Смірнов Євгеній Вікторович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-4 Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету
Морозов Вадим Вікторович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-4 Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Актуальність порівняльного аналізу антикорупційного законодавства вітчизняних та зарубіжних країн є надзвичайно важливою у сучасному світі,

оскільки корупція залишається однією з найбільших загроз розвитку суспільства та економіки. Знання різниць та схожостей у підходах до боротьби з цим явищем допомагає країнам удосконалювати свої законодавчі та інституційні механізми, спрямовані на протидію корупції.

У зв'язку зі зростанням глобалізації та міжнародної співпраці, важливо вивчати та адаптувати найкращі практики з антикорупційної сфери з інших країн. Це допомагає вдосконалювати внутрішні системи контролю та запобігання корупції. Крім того, в умовах швидко змінюючоїся політичної та економічної обстановки, порівняльний аналіз дозволяє оперативно впроваджувати нові методи та стратегії в боротьбі з корупцією.

Забезпечення ефективності антикорупційного законодавства є ключовим завданням для забезпечення розвитку демократії, правової державності та стабільності суспільства в цілому. Тому подальший аналіз та порівняння антикорупційних законів із зарубіжними стане корисним інструментом для зміцнення боротьби з корупцією на національному та міжнародному рівнях.

Корупція - це проблема, що ставить під загрозу розвиток економіки, порушує права людини і підриває довіру до державних інституцій. З моменту визнання корупції глобальною проблемою більшість країн прийняла рішення приділити цьому питанню пріоритетну увагу. Результатом цього стала розробка міжнародних нормативних актів та рекомендацій, спрямованих на боротьбу з корупцією[1].

Україна, як і більшість країн світу, приєдналася до цих зусиль і ратифікувала Кримінальну та Цивільну конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією ще у 1999 році. Однак, основним міжнародним досягненням в цій сфері стала Конвенція ООН проти корупції, прийнята в 2003 році. Ця Конвенція є єдиним універсальним юридично зобов'язуючим інструментом у боротьбі з корупцією і вже отримала широку підтримку від більшості країн.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти корупції в 2010 році, взявши на себе зобов'язання виконувати її положення. Національна антикорупційна стратегія була прийнята у 2014 році, що свідчить про серйозність намірів країни щодо боротьби з цією проблемою [2].

Відповідно до Конвенції ООН, кожна держава-учасниця зобов'язана розробляти та впроваджувати ефективну антикорупційну політику, яка відображатиме принципи верховенства права, належного управління, доброчесності, прозорості та підзвітності.

Україна також ухвалила внутрішні законодавчі акти для боротьби з корупцією, включаючи Закон "Про запобігання корупції". Цей Закон встановлює визначення корупційних правопорушень, регулює діяльність осіб, зв'язаних з корупцією, і встановлює процедури їх відповідальності. Україна також зобов'язана вести облік осіб, які вчинили корупційні правопорушення, і накладати на них відповідні обмеження [3].

Щодо зарубіжних країн, то можна зазначити, що антикорупційне законодавство в різних країнах може включати різноманітні закони,

положення, правила та механізми, спрямовані на запобігання, виявлення та покарання корупції в усіх сферах суспільства. Антикорупційні закони та ініціативи у різних країнах:

– Сполучені Штати Америки (США)

Закон про практику зовнішнього корупційного впливу (Foreign Corrupt Practices Act, FCPA). Цей закон прийнятий у 1977 році забороняє американським компаніям та особам платити хабарі або надавати інші неправомірні вигоди іноземним посадовим особам з метою отримання або збереження бізнесу. FCPA також вимагає, щоб публічні компанії, які зареєстровані в США, звітували про свої фінансові транзакції та контрольні механізми, щоб запобігти корупційним діям [5].

«Джерело прозорості». У США існують закони про свободу інформації (Freedom of Information Act), які дозволяють громадськості звертатися за доступом до різних видів інформації, що стосується діяльності уряду, включаючи фінансові дані та звіти [4].

– Європейський Союз (ЄС)

Директива про боротьбу з фінансовою злочинністю (EU Anti-Money Laundering Directive). Ця директива має на меті забезпечити ефективне запобігання використанню фінансових систем для відмивання грошей та фінансування тероризму. Вона встановлює стандарти і вимоги до ідентифікації клієнтів, моніторингу транзакцій та звітування.

Директива про оборонні закупівлі (EU Defence Procurement Directive). Ця директива регулює закупівлю обладнання та послуг для оборони. Вона містить положення про транспарентність, конкуренцію та уникнення конфлікту інтересів для запобігання корупції у військовому секторі.

– Індія

Закон про попередження корупції (Prevention of Corruption Act). Цей закон містить положення, що стосуються покарання корупції серед посадових осіб, встановлення механізмів розслідування та запобігання корупції в державних структурах.

Право на інформацію (Right to Information Act). Цей закон надає громадянам право на доступ до інформації, яка контролюється урядом, включаючи фінансові документи та інші дані [6].

– Сінгапур

Закон про корупційні практики (Corruption Practices Investigation Bureau Act). Цей закон створює Бюро розслідування корупційних практик, яке має на меті боротьбу з корупцією у державному управлінні та бізнесі.

Закон про обмеження корупції (Corruption, Drug Trafficking and Other Serious Crimes Act). Цей закон надає правоохоронним органам широкі повноваження щодо розслідування та притягнення до відповідальності осіб, що займаються корупційними діями.

Ці закони та ініціативи спрямовані на запобігання корупції та забезпечення прозорості та відповідальності у владних та комерційних структурах у різних країнах.

Як у вітчизняному, так і у законодавстві зарубіжних країн, головною метою є запобігання та припинення корупційних діянь, зміцнення прозорості та відповідальності в управлінні державними та комерційними структурами.

Кожна країна використовує різні інструменти та механізми для боротьби з корупцією. Наприклад, США активно застосовують закон про практику зовнішнього корупційного впливу, тоді як Україна використовує комплексний пакет законів та агентств для боротьби з корупцією, включаючи Національне агентство з питань запобігання корупції та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.

Багато країн здійснюють співробітництво з міжнародними організаціями та іншими державами для боротьби з транснаціональною корупцією та відмиванням грошей. Це допомагає у підтримці прозорості та обміну найкращими практиками.

Незважаючи на існування законів та механізмів, корупція залишається серйозним викликом як для України, так і для багатьох інших країн. Недостатня ефективність правоохоронних органів, недотримання законодавства та відсутність культури відкритості можуть стати перешкодою для успішної боротьби з корупцією.

Отже, в антикорупційній діяльності України важливо враховувати досвід та найкращі практики зарубіжних країн, а також постійно вдосконалювати власні механізми боротьби з корупцією з урахуванням національних особливостей та викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19 (дата звернення: 20.03.2024)

2. Про Національне антикорупційне бюро : Закон України від 05.06.2019 № 1698-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18 (дата звернення: 20.03.2024)

3. Про прокуратуру : Закон України від 28.08.2018 № 1697-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18 (дата звернення: 20.03.2024)

4. Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції : ратифікована ВР України 18.10.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/995_c16 (дата звернення: 20.03.2024)

5. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією : ратифікована ВР України 18.10.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/994_101 (дата звернення: 20.03.2024)

6. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 12.04.2016 № 149. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16 (дата звернення: 20.03.2024)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Турчак Вікторія Русланівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-20-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Перегляд, обговорення важливих питань та обставин, що впливають на політику та розвиток права як науки та на захист людини та громадянина. Є важливою частиною для розвитку науки, встановлення законів та подальшого розвитку кримінального права. Так як кримінальне право є одною з галузь права, що захищає від посягань на права людини для їх захисту тож розвивається відповідно до потреб захисту та злочинної діяльності в країні. Тенденції розвитку кримінального права враховують багато аспектів можуть як доповнювати один одного так і не мати ніякого відношення до один одного. При досліджені які є напрямки для розвитку варто зазначити, що повномасштабне вторгнення та війна з 2014 року мають значний вплив на формування тенденцій розвитку кримінального права України.

З 2014 року в країні відбулися великі почалося переосмислення деяких понять адже з плином часу не відповідає самому правопорушенню або діям які його супроводжують. До змін можна віднести нововведення щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб у вигляді застосування заходів кримінально-правового характеру. За 2014-2022 роки кримінальне право поступово змінювалося до європейський стандартів. У цих роках відбулися такі зміни: боротьба з корупцією посилилася; поява цифрових правопорушень зумовила їх внесення та поширення їх у кримінальному кодексі; покращення захисту прав людини; кримінальні процедури також змінилися це зумовлено тим, що епідемія COVID та військовими діями на деяких територіях ускладнює роботу та піддає небезпеці здоров’я та життя людей які працюють.[2]

За 2022 – 2023 роки відбулися такі зміни приєднання до конвенції про екстрадицію. У грудні 2022 року прийняли закон про посилення відповідальності за катування. Вдосконалено інститут закриття кримінального провадження добавлено підстави за яких втрата законом чинності. Посилення відповідальності за вчинення окремих військових кримінальних правопорушення ведення воєнного стану зумовило внесення змін щодо суворості покарання або пом’якшення відповідно до ситуації. Внесення змін

до кримінального процесуального кодексу щодо захисту дітей: тимчасове влаштування дитини.[5]

Проблематика якою зумовлюються вдосконалення та зміни в кримінальному праві відповідно до розвитку суспільства, потреб захисту прав людини та громадянина. Розвиток та вдосконалення злочинності наприклад інтернет шахрайство або викрадення персональних даних. Недопустимість або є недоречність деяких понять та визначень через плин часу або їх повна відсутність. Корупція та відмивання фінансових коштів прагнення викорінити ці проблеми та стати надійним гарантом. Прагнення вдосконалити правову систему до Європейського рівня. Забезпечити надійний захист та охорону прав людини та громадянина.[3]

Ново введення які заплановані на 2024 рік законопроекти внесення змін до кодексу щодо боротьби з проявами дискримінації; щодо визначення окремих строків розслідування; внесення змін щодо міжнародного співробітництва проти боротьби з легалізацією коштів; внесення змін щодо відповідальності за незаконні дії з коштами фінансовою допомогою; внесення змін щодо відшкодування потерпілого від кримінальних правопорушень; внесення змін щодо посилення відповідальності за правопорушення проти археологічної спадщини. Вище зазначені зміни базуються на таких підставах виникнення корупції, забезпечення надходження коштів фінансової допомоги, забезпечення міжнародної спів роботи з приводу запобіганню легалізації та обміном підозрюваними у кримінальному правопорушення[4].

На даний момент кримінальне право України розвивається у напрямку Європейського союзу нормативні акти та закони підгодовуються відповідно до стандартів ЄС. Відповідно до розвитку новітніх технологій збільшуються права людей які потрібно захищати впровадження відповідальності щодо порушення цих прав. Впровадження змін щодо військових правопорушень та злочинів проти національної безпеки. Впровадження більш жорстокого контролю за фінансовими коштами які надходять як допомога та бюджетних коштів. З приводу фінансової допомоги із-за кордону можна сказати такі зміни вводяться щоб забезпечити находження коштів до постраждалих та не дозволити російській федерації зменшити її надходження при без підставних звинуваченнями. Запровадження проведення дистанційних засідань, укладення угод про визнання винуватості, пришвидшення судового розгляду. Через не можливість присутності у зв’язку підвищеною небезпеку житті та здоров’ю людини, зменшення бюджетних витрат. Будь що у світі є недосконалим, але потрібно вдосконалюватися та вдосконалювати все для кращого існування та його збереження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III Відомості Верховної Ради України. 2001р.
3. Ігор Глушко «Головні зміни в кримінальному праві та процесі за час воєнного стану: листопад – грудень 2022 та січень 2023. URL:

https://golaw.ua/ua/insights/publication/golovni-zmini-v-kriminalnomu-pravi-ta-proczesi-za-chas-voyennogo-stanu/ (дата звернення: 17.03.2024)

4. Постанова «Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2024 рік»: Закон України від 06.02.2024 р. №3561-IX Відомості Верховної Ради України 2024р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3561-20#Text (дата звернення: 17.03.2024)

5. Діана Яковлева, Тетяна Лисовець, Артем Трекке. Підсумки-2023 та новації-2024: що відбувається у кримінальній практиці. URL: https://yur-gazeta.com/publications/actual/pidsumki2023-ta-novaciyi2024-shcho-vidbuvaetsya-u-praktici-kpp.html (дата звернення: 17.03.2024)

6. Олександр Дудоров. «Кримінально – правові проблеми сучасної України» URL: https://www.osce.org/files/f/documents/1/9/521503.pdf (дата звернення: 17.03.2024)

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

Шаркова Валерія Сергіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Петрук Віта Павлівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-3
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Процеси, що відбуваються в суспільстві, впливають на всі сфери людського життя. Сфера кримінального судочинства не є винятком, тому завдання забезпечення прав і свобод людини набуває все більшого значення. Одним із шляхів досягнення цієї мети є здійснення високоефективного правосуддя. Сам процес забезпечення високоефективного правосуддя обумовлений багатьма факторами та не позбавлений дискусійних аспектів та проблемних питань, які загострилися в умовах пандемії вірусу COVID-19 та військової агресії російської федерації.

Технології розвиваються зі стрімкою швидкістю, а разом з ними й винахідливість злочинців. Щоб боротися зі злочинністю в цифровому світі, правоохоронні органи повинні впроваджувати нові інструменти та

обладнання, які йдуть в ногу з технологічним прогресом. Використання передових систем відстеження, програмного забезпечення та інших технологій суттєво змінило сферу кримінального правосуддя, допомагаючи ловити злочинців, підвищувати громадську безпеку і, зрештою, рятувати життя [1].

Впровадження інноваційних технологій у діяльність органів дізнання, слідчих підрозділів, прокуратури та судів України пояснюється тим, що у разі їх використання можна досягти комплексу цілей, зокрема: підвищення ефективності судово-експертних досліджень; розробка та застосування нових пошукових та пізнавальних методів проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; впровадження новітніх технічних засобів виявлення та дослідження слідів злочинів і кримінальних правопорушень; підвищення професійної підготовки слідчих та оперативних працівників шляхом формування у них нових професійних навичок; своєчасне забезпечення цих суб'єктів необхідною науково-методичною та іншою допоміжною інформацією [2].

З метою підвищення активності слідчих органів та експертних установ доцільно запровадити електронне кримінальне провадження, підсистеми якого включали б функціональну частину для призначення судових експертиз. Підвищення ефективності судової експертизи може бути досягнуто шляхом створення єдиної електронної системи експертних висновків, бази даних об'єктів судової експертизи, експериментальних даних, експертних висновків, висновків експертів тощо.

Ще однією цікавою технологією є програмне забезпечення для розпізнавання облич. В багатьох країнах Європи та США це вже широко використовується. Технологія розпізнавання облич здатна зіставляти людські обличчя з відеокадрів або цифрових зображень з базою даних облич. Ця технологія діє як швидка та ефективна система верифікації, яка є більш зручною, ніж інші технології, такі як сканування сітківки ока та відбитків пальців. Розпізнавання обличчя також вимагає менше точок дотику порівняно з введенням пін-коду або пароля [3].

Штучний інтелект (ШІ) може бути використаний для покращення ефективності та точності слідчих та судових органів. ШІ-системи можуть використовуватися для автоматизації завдань, таких як аналіз даних, розпізнавання образів та відео, а також прогнозування. Це може допомогти зменшити навантаження на працівників цих органів, особливо в умовах дефіциту кадрів. Одним із прикладів того, як ШІ може бути використаний у криміналістиці, є лазерне тривимірне сканування. Лазерне сканування може бути використано для створення тривимірної моделі місця події. Ця модель може бути використана для підвищення ефективності огляду місця події, особливо в умовах бойових дій. Вона також може бути використана для створення більш інформативної та наочної візуалізації даних, зібраних на місці події.

ШІ є потужним інструментом, який може бути використаний для покращення правосуддя. Важливо, щоб впровадження ШІ в слідчі та судові органи відбувалося відповідальним чином, з урахуванням етичних та правових аспектів [4].

Зали судів також готові змінитися завдяки технологіям: з’являються цифрові записи та навіть віртуальна реальність — усе це має на меті пришвидшити розгляд і зменшити витрати для системи правосуддя.

Електронне судочинство в Україні також є не менш важливим кроком на шляху до підвищення ефективності та прозорості правосуддя. Воно дозволяє проводити судові засідання в режимі відеоконференції, здійснювати аудіофіксацію судових засідань, забезпечує використання офіційних інтернет-ресурсів судів, проте ця система має певні недоліки [5]. Однією з проблем є технічні несправності. Система електронного судочинства часто не працює через технічні проблеми, що ускладнює доступ до правосуддя.

Іншою проблемою є обмежені можливості системи. Система дозволяє подавати лише обмежений перелік документів, а також не має можливості їх виправлення та уточнення. Це може призвести до помилок і затримок у судовому процесі. У зв'язку з цим постає актуальне питання щодо необхідності удосконалення та підвищення ефективності цієї системи, спираючись на міжнародний досвід з електронного судочинства. Отже, враховуючи те, що Україна успішно адаптується до вимог сучасності, ми маємо ряд викликів, які необхідно подолати, а також низку інновацій, які варто запровадити у кримінальне провадження для оптимізації розслідування і судового провадження та забезпечення прозорості, ефективності та справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bertovsky L. V., Ryzhkova I. A., Ryzhkov S. A. Innovative technologies and principles of criminal proceeding when conducting investigative actions. *Revista Amazonia Investiga.* 2021. Vol. 10, no. 48. P. 18–25. URL: https://doi.org/10.34069/ai/2021.48.12.2 (date of access: 22.11.2023).

2. Kryvytskyi, Yu (2021). Artificial Intelligence as a Tool of Legal Reform: *Potential, Trends and Prospects. Scientific Herald of National Academy of Internal Affairs, 2(119), 90-101*. URL: https://doi.org/10.33270/01211192.90 (date of access: 22.11.2023).

3. Baranchuk V. V. 3D scanning as a way of fixing a crime scene: advantages and disadvantages. *Law Bulletin. 2020. No. 16.* P. 11–17. URL: https://doi.org/10.32850/lb2414-4207.2020.16.01 (date of access: 22.11.2023).

4. Zuryan, V. (2021). Current problems and prospects for the development of electronic legal proceedings in Ukraine. *Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine, (4),* 173-181. URL: https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.4.16 / (date of access: 22.11.2023).

5. How Technology Is Used for Criminal Investigations - CPI OpenFox. CPI *OpenFox.* URL: https://www.openfox.com/how-technology-is-used-for-criminal-investigations/ (date of access: 22.11.2023).

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВА

Шелетицька Вікторія Олександрівна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБС 23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Бак Софія Сергіївна
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБС 23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Одним із пріоритетних напрямків розвитку України є європейська інтеграція, що означає плідну співпрацю та в перспективі членство в ЄС. Ключовим елементом успішної європейської інтеграції України є гармонізація українського законодавства до певного рівня з правовими нормами ЄС шляхом проведення правової реформи: відповідно до вимог ЄС, Україна повинна реформувати своє внутрішнє законодавство та створити відповідні державні інститути, щоб привести їх у повну відповідність до європейських стандартів. Лише за таких умов вступ України до ЄС стане можливим. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у травні 2014 року започаткувало новий етап у відносинах між двома країнами та вивело їх на якісно новий щабель розвитку. В результаті Україна внесла зміни до низки національних законів та створила державні інституції відповідно до європейських стандартів. Цей процес триває й досі, але пов'язаний з низкою проблем, однією з яких є процес транспозиції норм ЄС у національне законодавство, тобто процес імплементації.

Перепьолкін С.М. зазначає, що «Великий юридичний словник» містить таку інтерпретацію терміна «імплементація» (міжнародного права) (англ. implementation) – фактична реалізація міжнародних зобов’язань на внутрішньодержавному рівні; здійснюється шляхом трансформації міжнародно-правових норм у національні закони та підзаконні акти [1].

Виходячи з цього визначення, імплементацію можна розглядати як один з найважливіших правотворчих та правозастосовних процесів, що гарантують зміни в правовій системі України та фактичне впровадження європейської законодавчої моделі. Водночас, імплементація європейських стандартів в

українське законодавство – це складний та багатоетапний процес, який потребує значних зусиль з боку влади та громадянського суспільства.

Як було зазначено на сайті Міністерства юстиції України, саміт «Україна-ЄС», який відбувся 3 лютого 2023 року, став важливою подією і на ньому «… було ініційовано підготовку Національної програми імплементації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС). Важливою умовою для підготовки цього плану є проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) («селф-скринінгу»), що полягає у проведенні аналізу відповідності норм українського законодавства законодавству ЄС. Цей процес дає можливість чітко визначити, на якому етапі наразі перебуває Україна в імплементації європейського законодавства, визначити сфери де наше законодавство відповідає вимогам права ЄС, а де - ні.

4 березня набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 року № 189, якою затверджено Порядок проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС)» [2].

Важливою та значною є стаття 8 «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Згідно зазначеної статті, «Сторони співпрацюють з метою зміцнення миру та міжнародного правосуддя шляхом ратифікації та імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) 1998 року та пов’язаних з ним документів» [3].

Хочемо також зазначити, що вступ України до ЄС має і наступні переваги: *Політичні переваги*: стабільність політичної системи та відповідність вітчизняного законодавства законодавству ЄС, реформування дисфункціональної вітчизняної судової системи, участь у європейській колективній безпеці, а через неї - гарантія територіальної цілісності України. Таким чином, підвищиться рівня захисту прав людини: європейські стандарти гарантують високий рівень захисту прав і свобод людини та сприяють утвердженню демократії та верховенства права в Україні. *Економічна вигода* дасть можливість для посилення конкурентоспроможності української економіки: запровадження європейських стандартів сприятиме впровадженню нових технологій та підвищенню якості продукції. *Соціальні вигоди*: формування середнього класу; освітні реформи; соціальний захист; ефективний захист прав людини в інституціях ЄС, відкриті кордони для вільного пересування населення; більші можливості для освіти. Тобто відбудуться покращення суспільного життя: європейські стандарти охоплюють широке коло питань, від захисту навколишнього середовища до безпеки харчових продуктів, і сприятимуть підвищенню загального рівня життя в Україні. *Культурні (ідеологічні) вигоди*: популяризація української культури в країнах ЄС, ширший доступ до інформаційного потенціалу ЄС, а це призведе до створення сприятливого середовища для ведення бізнесу: гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами

зменшує технічні бар'єри в торгівлі та робить український ринок більш привабливим для іноземних інвесторів [4].

Необхідно відмітити, що навіть попри велику кількість позитивних змін, які будуть викликані імплементацією законодавства ЄС, цей процес стикається з низкою проблем: брак ресурсів: значні фінансові та людські ресурси необхідні для реформування законодавства, реформування державних інституцій та підвищення обізнаності громадськості; політична воля: не всі політичні сили в Україні підтримують європейську інтеграцію, що може затримати процес запровадження європейських стандартів; воєнний стан: російська агресія проти України є додатковою перешкодою для впровадження європейських стандартів.

Таким чином, не зважаючи на наявні виклики, впровадження європейських стандартів в українське законодавство є стратегічно важливим завданням, яке матиме значний вплив на майбутнє України. Успішна реалізація цієї роботи сприятиме європейській інтеграції України, покращенню життя людей та розвитку української економіки. Процес впровадження європейських стандартів не є одноразовим заходом і потребує постійного оновлення та вдосконалення. Спільними зусиллями Уряду, громадянського суспільства та експертного середовища Україна зможе успішно впровадити європейські стандарти та стати повноправним членом Європейського Союзу. Міцна національна правова база, гармонізація законодавства, вирішення проблем і перешкод, впровадження найкращих практик, ефективний моніторинг та оцінка, а також навчання на прикладах мають вирішальне значення для успішної імплементації європейських стандартів у вітчизняне законодавство. Незважаючи на досягнутий прогрес, необхідно зробити ще більше, щоб забезпечити повну імплементацію європейських стандартів та захист прав людини в усіх національних системах правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Перепьолкін С.М. Інтерпретація терміну «імплементація» у правовій доктрині. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 9. С. 310-313. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/78.pdf (дата звернення 18.03.2024)

2. Первинна оцінка стану імплементації актів права Європейського Союзу (ACQUIS ЄС). URL: https://minjust.gov.ua/m/pervinna-otsinka-stanu-stanu-implementatsii-aktiv-prava-evropeyskogo-soyuzu-acquis-es (дата звернення 18.03.2024)

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 18.03.2024)

4. Позитивні наслідки вступу України до ЄС URL: https://www.bsmu.edu.ua/blog/6860-pozitivni-naslidki-vstupu-ukraini-do-es/ (дата звернення 18.03.2024)

ЗМІСТ:

Вітальні слова для учасників конференції……3

Тематичний напрямок конференції:
«Кримінальна процесуальна та криміналістична діяльність в Україні»

Лазебний Анатолій Миколайович
ВИКОРИСТАННЯ СЛІДІВ ВЗУТТЯ В РОЗСЛІДУВАННІ ТА РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ……..…7
Лисенко Володимир Васильович
ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ У ДОКАЗОВОМУ ПРОЦЕСІ ДАНИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ…….11
Нікітенко Олександр Іванович
ПРАВОВА ЛЕГІТИМАЦІЯ БЕЗПЕКИ В ПРИКОРДОННИХ РАЙОНАХ ДЕРЖАВИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ……...15
Сіренко Оксана Володимирівна
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….....17
Анохіна Яна Віталіївна, Гаврилюк Вікторія Сергіївна
ПРАВОВИЙ СТАТУС КЕРІВНИКА ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ……20
Баладига Сергій Павлович
ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННИХ СУДІВ В УКРАЇНІ……...23
Біленко Анастасія Іванівна, Самгородська Софія Володимирівна
СПОСОБИ ВІДШКОДУВАННЯ (КОМПЕНСАЦІЇ) ШКОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОМПРОМІС……26
Білінська Юлія Олегівна
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ……..30
Бовнегра Ірина Василівна
ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ АДВОКАТА У ПІДГОТОВЧОМУ СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ……..34
Борисенко Володимир Олександрович
ОКРЕМІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ….39
Габро Олександр Вікторович
УНІКАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ…….42

Димчуков Віталій Миколайович, Литвиненко Владислав Євгенович
ОСОБЛИВОСТІ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ……44
Заріцький Микола Олегович
ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ…….47
Зубко Христина Олексіївна
ЕКСТРАДИЦІЯ ЯК ФОРМА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННННЯ……...…50
Кириченко Катерина Олександрівна, Чепіль Андріана Романівна
ЛАТЕНТНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО……...54
Ковальчук Даша Олександрівна, Голодюк Денис Андрійович
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ…….59
Кондратюк Вікторія Вікторівна
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……62
Корнійчук Дмитро Вячеславович
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ПІДОЗРЮВАНОГО НА ЗАХИСТ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ……...65
Лазаренко Денис Олександрович
ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ…….67
Лель Галина Вікторівна
ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ……..70
Мазур Тетяна Євгеніївна, Федан Лорина Олександрівна
ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……...73
Михайлюк Максим Михайлович
ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО КАТЕГОРІАЛЬНО-ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ……76
Мізецька Дарина Григорівна
ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ……79
Мороз Софія Володимирівна
СПІВРОБІТНИЦТВО З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ В МЕЖАХ КПК УКРАЇНИ……..…83
Оніщенко Ангеліна Андріївна
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……86

Романенкова Аліна Юріївна
ПЕРЕШКОДИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: ШЛЯХИ ЛІКВІДАЦІЇ……..89
Салецька Ніна Михайлівна
ЦИФРОВА КРИМІНАЛІСТИКА: ФОРМУВАННЯ ТА РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ……92
Смородінова Маріанна Володимирівна
РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ПРОКУРАТУРИ У СФЕРІ ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……96
Тахтай Євгеній Миколайович
ПРОБЛЕМИ ГАРАНТІЙ АДВОКАТУРИ ЧЕРЕЗ ОТОТОЖНЕННЯ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ ……99
Теслицький Артем Анатолійович
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 615 КПК УКРАЇНИ……..…101
Шовкопляс Олександр Петрович
ПСИХОЛОГІЯ ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ……..…104
Яцюк Сергій Олександрович
ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ…….107

Тематичний напрямок конференції:
«Сучасний стан та розвиток кримінальної політики в Україні та тенденції розвитку вітчизняного кримінального права»

Топчій Василь Васильович
КРИМІНОГЕННІ ФАКТОРИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ……110
Дідківська Галина Василівна
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ……..…113
Антипов Володимир Іванович
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО……117
Любавіна Вікторія Петрівна
ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ, ЯК ІНСТИТУТУ СПРАВЕДЛИВОГО ПРАВОСУДДЯ ЩОДО ГАРАНТУВАННЯ ПРЕЗУМПЦІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ……...121
Сперкач Наталія Анатоліївна
ІНТЕРНЕТ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ ……125

Анохіна Яна Віталіївна
БАНДИТИЗМ: ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ……..130
Батюк Лілія Володимирівна
ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….133
Білінська Юлія Олегівна
СУЧАСНА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ……136
Білько Тетяна Олександрівна, Бреславець Володимир Володимирович
РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ……141
Білько Тетяна Олександрівна, Савенко Наталія Сергіївна
РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….143
Бондаренко Альбіна Миколаївна
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ САМОГУБСТВОМ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ НОРМ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД……146
Веремчук Ангеліна Анатоліївна, Білько Олександр Павлович
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОШИРЕННЯ ФЕЙКІВ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……150
Вознюк Іванна Віталіївна
КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ : ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ……..152
Воробей Ганна Миколаївна
ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ……155
Гаврилюк Вікторія Сергіївна
ЗМІШАНА, ПОДВІЙНА ТА СКЛАДНА ВИНА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ……..158
Демчук Марія Василівна, Білько Олександр Павлович
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ……..161
Дорош Оксана Володимирівна
РОЛЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ…….164
Зайчук Лілія Миколаївна, Куріло Тетяна Олександрівна
БОРОТЬБА З НЕЗАКОННИМ ПОЛЮВАННЯМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……...168
Захарчук Світлана Олегівна
ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ……172
Іващук Софія Петрівна
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ОТРИМАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ ДЛЯ ВПО……174

Інгульська Діана Анатоліївна, Білько Олександр Павлович
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД МОБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ……176
Кабачна Оксана Василівна
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ……180
Лель Галина Вікторівна
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЗЕРТИРСТВА (ст.408 КК України)……..183
Михайлова Софія Ігорівна
ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ СУЧАСНИЙ СТАН……..…186
Немировська Павліна Василівна
КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ДЕРЖАВНА ЗРАДА: КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ……...…188
Обруч Яна Юріївна
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕВИЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ВЛАДИ ЧИ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ...191
Оліферчук Дарина Андріївна
СТАН ТА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ……194
Омельян Максим Валерійович
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ…199
Панфелюк Маргарита Анатоліївна
ЗЛОЧИННІСТЬ У ВІДКРИТОМУ МОРІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ……..202
Пахолок Валентина Ярославівна
ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННІЙ ПОВЕДІНЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ……206
Пінчук Ангеліна Вячеславівна
ВИДИ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ……..…210
Поліщук Дмитро Олександрович
СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ……..213
Риженкова Катерина Володимирівна
ВИДИ ШАХРАЙСТВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ТА СУЧАСНІ СПОСОБИ ЙОГО ВЧИНЕННЯ……..…218
Синицька Дарина Олександрівна
ПОСЯГАННЯ НА ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ І НЕДОТОРКАННІСТЬ УКРАЇНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА……223

Станіславов Андрій Юрійович
ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ КОРУПЦІЇ……..…226
Суський Владислав Олегович
ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (ВІЙНИ).229
Фірскіна Крістіна Максимівна
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ…..232
Чорноіван Яна Сергіївна, Кушнір Вячеслав Олександрович
КІБЕРЗЛОЧИНИ ТА ДІЇ КІБЕРШАХРАЇВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….235
Шевців Олег Віталійович
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННИЙ ПЕРЕТИН КОРДОНУ……239
Шевченко Андрій Олександрович
МОБІЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ОДИН ІЗ КРОКІВ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ…..245
Ютовець Ольга Сергіївна
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ……...248
Янкова Маріна Віталіївна
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИХ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ……..251

Тематичний напрямок конференції:
«Імплементація європейських стандартів в систему кримінального права, кримінального процесу та криміналістики в Україні»

Antypov Volodymyr
ISSUE OF JURISDICTION IN CASES CONCERNING THE CRIME OF AGGRESSION……..254
Павлюх Ольга Анатоліївна
СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ……...…258
Єроменко Анастасія Романівна, Білько Олександр Павлович
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В СИСТЕМУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……262
Король Катріна Ігорівна
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ, ЩО ГАРАНТУЮТЬ ПРАВА ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ……..…264

Лель Галина Вікторівна
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРТЕРОРИЗМУ……..…267
Лугівська Луїза Русланівна
ЕРА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ……..…270
Ляхімець Вероніка Юріївна
ДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЕКОЦИДУ…….275
Миколаєнко Поліна Миколаївна
ГУМАНІЗМ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРИНЦИП КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА: ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА БАЗОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ……....277
Пуха Мирослава Вікторівна
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В СИСТЕМУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ…….280
Сидоренко Дарина Сергіївна, Білько Олександр Павлович
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ, АДМІНІСТРАТИВНІ ТА КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ…….285
Смірнов Євгеній Вікторович, Морозов Вадим Вікторович
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИКОРУПЦІЙНОГО ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН……..288
Турчак Вікторія Русланівна
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ……..…292
Шаркова Валерія Сергіївна, Петрук Віта Павлівна
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ……..…294
Шелетицька Вікторія Олександрівна, Бак Софія Сергіївна
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВА…….297

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
AKADEMIE HUSPOL (АКАДЕМІЯ ГУСПОЛ) (ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА)
UNIVERSITY OF PORTSMOUTH (GREAT BRITAIN)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ВІЛЬНЮС, ЛИТВА)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСИТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ (СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА)
ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»
(КИЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ)

«Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти» присвячена пам'яті В.П. Бахіна, В.К. Лисиченка, І.Я. Фрідмана

МАТЕРІАЛИ *МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ*

Матеріали подані та укладені у Збірнику в авторській редакції. За достовірність фактів, посилань, стилістичне та орфографічне оформлення поданих матеріалів, відповідальність несуть автори наукових тез та їх наукові керівники.

29 березня 2024 року
м. Ірпінь

УДК 343:343.1+343.9 (477) (063)
ББК 67.9(4Укр)311
Р31

© Кафедра кримінального права та процесу, 2024